

Corbulŭ.

I

Spunŭ Românii, ca Corbulŭ, la Românii din Epîru Coracu [1]), lat. Corvus corax L. germ. der gemeine Rabe, Kolkrabe, a fostŭ dintru începutu cu pene albe, și nu cu pene negre ca în ḑiua de aḑi.[2]) Insă pe timpulŭ Potopului băgândŭ Noe, dupa cum se scie, din tóte vietațile pamêntului câte o parechie în corabia sa, a bagatŭ și una de Corbi. După ce a trecutu acuma potopulŭ și dupa ce a începutŭ a scadé apa, Corbulu a fostŭ celu dintâiu pre care l-a scosŭ Noe din corabie și l-a tramisŭ sa véda cum e pe lume: scaḑut'a apa pretutindene ori încă nu?... și-i ḑise sa se'ntórcă câtŭ mai de graba cu respunsulŭ.

Corbulŭ, eșindu din corabie, a sburatŭ câtu a sburatŭ pênĕ ce a datŭ de unu — hoitu de calŭ. Éra după ce a datŭ elŭ de hoitulu acela a uitatŭ cu totulŭ de ceea ce i-a poruncitŭ Noe și începêndŭ a mâncà din hoitŭ a mâncatŭ treĭ ḑile și trei nopți dupa olalta,

[1]) Com. de Dlŭ. Jancu D. Hondrosomŭ, studinte în Bucurescĭ.

[2]) Credința Româniloră din Ilișescĭ, dict. de Vasile Ungurénŭ, românŭ din locŭ, și a celorŭ din Căndrenĭ, com. de Dlŭ. Petru Ursulŭ, cantorŭ bisericescŭ.

fāra sa se urnéscă din locu. Abia în revărsatulu zorilorŭ de a patra ḑi, dupa ce s'a săturatŭ acuma cum se cade, s'a întorsŭ éra îndarĕptu la corabie.

Noe de departe, cum îlŭ zarì cá vine, l-a întrebatŭ plinŭ de curiositate: ce veste-ı aduce?... ce este prin lume, că a întârḑiatŭ atâta?...

Corbulŭ nu întinse multă vorba, ci-ı repunse dreptŭ, că fiindŭ flămêndu şi dându de unu hoitu de calu s'a pusŭ şı-a mâncatu dintr'ênsulu pênĕ ce s'a săturatu, de aceea a întarḑiatŭ aşa de multŭ... Atâta-ı totŭ ce póte sa-ĭ spue de prin lume pe unde a âmblatŭ...

Noe, auḑindŭ acésta, s'a mâniatŭ focŭ pe dênsulŭ şi l-a „î n v e l i c i t ŭ“ [1]) ḑicêndu-ı:

„De asta-ḑı înainte sa fie penele tale cum e inima în mine!“ Şi fiindu că în acelu minutŭ inima în Noe erà négra ca taciunele de-amaraciune şi mânie, s'aŭ făcutu şi penele C o r b u l u ı ca inima luı, şi de atuncı şi pênĕ în ḑiua de asta-ḑı a remasu apoı Corbulŭ cu penele negre.

„Éra hrana ta sa fie numaĭ hoitŭ!“ — ḑise maı departe Noe. Şi cum l-a blastêmatŭ Noe, aşa a şi remasŭ, ca C o r b i ı sa se hrănésca maı multu numaı cu h o i t u r ĭ. [2])

Legenda acésta esistă şi la Românii din Transilvania. Aceştıa înca spunŭ că C o r b u l ŭ dintru începutu a avutŭ p e n e a l b e c a o m ĕ t u l u, dar' când l-a slobodŭ Noe din corabia ca să-ı aduca scire cum

[1]) Verbulŭ „î n v e l i c i“, care pênĕ acuma l-am auḑitŭ numaĭ dela consăténulŭ meŭ Vasile Ungurénŭ, însemnéză aice atâta câtŭ: a meņi a reu, a condemnà, a blăstĕmà.

[2]) Dictatŭ de V. Ungurénŭ din Ilişescĭ.

se află prin lume, Corbulu s'a dusŭ și lungŭ timpŭ nu s'a întorsu înapoi, și lui Noe, de supĕrare ca nu se maĭ întórce Corbulŭ tramisu, i s'a negritŭ inima. Când s'a întorsu acuma Corbulu îndareptŭ, fiindŭ Noe fórte nacajitu și supĕratu pe dênsulu, l-a blàstematu și i-a ḑisŭ :

„Negri-s'ar penele pe tine,
Cum s'a negritŭ inima'n mine!"

Și'ndata, dupa acestu blastĕmu, s'au negritŭ penele pe Corbŭ și negre aŭ remasŭ apoi pêne în ḑiŭa de asta-ḑi.[1])

Alta legenda ni spune éra, ca Corbii de-aceea s'au facutu negriĭ la pene, pentru ca Noe dupa potopŭ dându-le drumulŭ din corabie afară s'ar fi negritŭ de arșița sórelui, căci atunci sórele ardea fórte tare spre a uscà mai de graba fața pămêntuluĭ, care chiftìa de apă, apoi și de-aceea ca s'ar fi întinatŭ cu molulŭ celŭ negru, care se aflà adunatu pe vêrfulu munțilorŭ.

Mai departe ḑice totu a dóua legenda, ca dându Noe drumulŭ Corbului din corabie ca să-ĭ aduca scire cum se afla prin lume, fiindŭ vêrfurile munțilorŭ ivite afara din apa și aflândŭ pe dênsele corpuri de vite perite și mâncândŭ elu hoiturile cele aflate a uitatŭ cu totulu sa se mai întórca îndărĕptŭ și sa vestéscă luĭ Noe ce se afla pe-afara.[2]) Deci, dupa ce a eșitu acuma

[1]) Dictatŭ de Irina Mureșanŭ din comuna Osoĭŭ și com. de Dlŭ Gr. Crăciunașŭ.

[2]) Aceste cuvinte convinŭ cu ceea ce aflămŭ despre Corbŭ în cartea ântâia a luĭ Moisi cap. 8. v. 6. și 7. „și după patruḑecĭ de

Noe din corabie, se dice că întâlnindŭ elu pre Corbŭ şi întrebându-lŭ de ce nu s'a întorsŭ să-i spue cum se afla prin lume, sa-i fi respunsŭ Corbulu că elŭ de-aceea nu s'a înturnatu pentru ca s'a datŭ de-a mâncatŭ la hoituri.

Atunci Noe, mâniindu-se pe dênsulu, l-a blastĕmatu dicêndu-i :

„De hoituri sa nu te mai saturi şi numaĭ hoiturile sa fie bucata ta cea mai buna, şi din orĭ şi ce departare sa-ţi miróse ţie hoiturile ca să le poţĭ aflà, pentru ca sa-ţĭ aduci aminte de mine!"

De-aice vine apoi, dupa credinţa poporului, că Corbii vintrescŭ [1]) cine sci de unde hoitulŭ şi totu

dile Noe deschise ferésta arceĭ pe care o făcuse. Şi trămisă pe Corbŭ, care, după ce eşì, merse şi remase, pênĕ ce se uscà apa de pe pămêntŭ", . . .

[1]) Verbulŭ „vintrì, escŭ, esce", care se'ntrebuinţéză maĭ cu sémă de catră vênătorĭ, este, după câtŭ m'am pututŭ pênĕ acuma încredinţà, fórte respânditŭ pintre Românii din Bucovina, şi maĭ alesŭ pintre ceĭ dela ţéră. Elŭ însemnéză atâta câtŭ : a miroşì, a adurmecà, a merge mirosindŭ pe urma cuĭ-va, a mirosì în contra vêntuluĭ, şi se dice despre unele fiere şi paserĭ carnivore, precum şi despre unele animale atâtŭ domestice câtu şi selbatice, aşa d. e. corbulŭ, cerbulŭ, boulŭ, calulŭ, vulpea, cânele etc. vintrescŭ, adică mirósă séŭ simţesc ŭnŭ lucru îndepărtatŭ, séŭ inimicŭ, care se apropie. Fórte respânditŭ pintre românii din Bucovina e şi adj. „vintritoriŭ" cu înţelesulŭ de adurmecătoriŭ séŭ simţitoriŭ. Inrudite cu aceste dóŭe cuvinte credŭ că sunt şi numele a dóue plante, carĭ de cătră românii bucovinenĭ se numescŭ „vintrişcă" şi „vintricelŭ" şi se'ntrebuinţéză de cătră muĭerile sciutóre ca remediu în contra vintreĭ.

Regretatulŭ meŭ amicŭ Petru Spânulŭ mĭ-a scrisŭ că'n Poĭana-Stampiĭ séŭ Piluganĭ, de unde a fostŭ elŭ de locŭ, precum şi'n celelalte sate din ţinutul Dorneĭ s'ar întrebuinţà în locŭ de verbulŭ şi adjectivulŭ citatŭ maĭ susŭ, verbulŭ „vetrì" şi adj. „vetritorĭŭ" cu acelea-şĭ înţelesurĭ. Étă şi cuvintele sale: „despre Corbŭ

din causa blăstĕmuluı luĭ Noe nutreţulu de căpitenie alŭ Corbilorŭ îlŭ formézǎ hoiturile. [1])

Éră ca sa nu se înmulţéscă Corbiı ca alte paserĭ, să nu pótă scóte mulţĭ puı, totŭ după ce a încetatu potopulu şi s'au aşeḑatu apele, ı-a blăstĕmatŭ Noe ca să se óŭe în luna luı Decemvrie şi se clocéscă pênĕ în luna luı Fauru. Decĭ de-atuncı şi pênĕ 'n ḑiua de astaḑĭ, amĕsuratŭ credinţeĭ poporale, se óuă Corbiı totdéuna în luna luĭ Decemvrie şi clocescu pêne în luna luı Fauru. Eră în luna luı Fauru, fiindu ca, după spusa poporuluĭ, nicı unu felıŭ de óue nu sunt aşa de tarı, ca óuele de Corbŭ, când e gerulu maı cumplitŭ, când crépa şi lemnele de frigu, atuncı sbóră Corbiĭ de pe óue, lasându-le sa crepe de gerŭ, şi când vedŭ că acuma óuele sunt bine crepate se ducu apoı la dênsele şi scoţindu-şı puiı din găocĭ caută maı departe de dênşiı.

De aicea apoĭ, dela acésta credinţă, vine ca ḑicŭ Româniı, când e gerulŭ maı mare în luna luı Fauru: „acuma vor fi crepatŭ óuele corbuluı", séŭ „aşa e de frigŭ că crépa óuele corbuluı." [2])

Dacă Noe nu l-ar fi blastĕmatu pre Corbu să-şı clocéscă óŭele sale din luna luı Decemvrie şi pênĕ în luna luı Faurŭ, şi sa ıasă puiı seı din gaocı numaı atuncı când i vor crepà óuele de gerŭ, ci ar fi remasŭ sa

se ḑice că bate fórte tare atâtŭ la hoitŭ, câtŭ şi la dihanie (sub acésta se'nţelege maĭ alesŭ ursulŭ şi lupulŭ) şi că elŭ e fórte simţitorĭŭ, şi vetritorĭŭ, elŭ vetresce cine sci câtŭ de departe. Cânele încă vetresce la o depărtare de peste o óră"... se ḑice pe alocurea şi „vêntresce". —

[1]) Credinţa Românilorŭ din Căndrenĭ, com. de Dlŭ P. Ursulŭ.

[2]) Com. de Dlŭ P. Ursulŭ şi V. Ungurénŭ. —

clocésca véra ca şi alte paserĭ, atuncĭ ar fi aşa de mulţı Corbı, că ómenii n'ar fi în stare să se apere de dênşiĭ.[1]

Asemene se crede ca Corbulŭ, când ı-a datŭ Noe drumulu din corabie trebue să fi aflatŭ numaĭ vêrfulu munţilorŭ, cacĭ Corbii arare orĭ trecŭ prin sate, dóră numaı atuncı se oprescŭ eĭ în vre unu satŭ, când într'ênsulu afla vre unŭ hoitu de calŭ séu şi de altă vită perita. De altmintrelea pêne şi în ḑiua de asta-ḑı petrecu Corbii numaı pe vêrfurile munţilorŭ şi a stâncelorŭ.[2]

Pênĕ aicı credinţa Românilorŭ despre Corbı, care datéză încă de pe timpulŭ luı Noe.

Sa vedemŭ însa acuma şi celelalte credinţe despre corbı, carı se maı afla la Românı.

II.

Daca doĭ séu treı corbĭ trecŭ pe de-asupra unuı satŭ croncanindu şi mâncându-se unulŭ pre altulŭ, credŭ Românii ca prevestescu o bóla mare în acelu satŭ şi multă mórte orı între ómenı orı între dobitóce.[3]

Doĭ Corbĭ, dacă în trecerea loru se vor întâlnĭ dreptŭ de-asupra uneı case, sburândŭ unulu spre méḑă-ḑĭ, éră altulŭ spre meḑulŭ nopţii, se crede ca unŭ omŭ din aceea casă negreşitŭ are să móra.[4]

In cotro âmblă Corbii maĭ tare, într'acolo e bólă orĭ între ómenı orı între vite. Din betrânı se ḑice ca

[1]) Dictatŭ de V. Ungurénŭ.

[2]) Com. de Dlŭ P. Ursulŭ.

[3]) Credinţa Rom. din Căndrenĭ, com. de P. Ursulŭ, şi a celorŭ din Horodniculŭ-de-josŭ, com. de Dlŭ Petru Prelipcénŭ.

[4]) Com. de Dlŭ P. Ursulŭ.

atunci când vei vedè multi Corbi sburându în colo și'n cóce sa nu te bucuri, căci atuncĭ nu e semnŭ bunu.[1])

Dacă vor croncănì Corbiĭ în apropierea unei stâne, apoi pastorii privighiază fórte turma lorŭ, căcĭ amesuratŭ credinței loru atunci sunt deplinŭ încredințați cum ca Corbii li prevestescu că vor venì fiare selbatice și le vor strică din oi.[2])

Când iesa unu Corbŭ înaintea viteloru și croncănesce, nu-i bine, caci atunci elŭ plasmuesce a mórte, să péra vitele omului, ca sa aiba elu ce mâncà. Pentru aceea ḑicŭ Românii catră Corbii, carii croncănescu:

„Se vĕ fie de capu, de ciolane și de pene!“[3])

Când pastorescŭ Românii vitele și vedŭ Corbiĭ croncanindu de-asupra acestora, susținu ca Corbii ceru dela Dumneḑeu ca sa péra vr'o vita sa aiba și ei ce mâncà. Pentru aceea, adresându-se ei catră Corbi, spunu:

Corbule
Orbule!
Nu numĕrà
Vita mea,
Că vita mea
E numĕratĭ
Cu săgétă
Românéscă
Dumneḑeŭ să o trăéscă,
Sângele te năpădéscă
Și pe gură și pe nărĭ
Câne și tâlharĭŭ![4])

[1]) Dictatŭ de Constantinŭ Diaconescu din Calafindescĭ.
[2]) Com. de Dlŭ P. Ursulŭ
[3] Com. de Dlŭ P. Prelipcénŭ.
[4]) Com. de Dlŭ Gr. Crăciunașŭ.Dat. si Cred. Rom. din Transilvania.

Daca unŭ Corbŭ în sborulŭ seu se vede dreptu de-asŭpra capului unui omŭ, atunci éră-şi se crede, ca omulŭ acela în scurtŭ timpŭ trebue sa móra. [1])

Cum ca Corbulu, când croncănesce în sbórulu seu, arata, după credinţa poporuluĭ, mórtea unui omu séu a uneĭ vite şi doresce să-şi stîmpere fómea din corpurile acestora şi sa-şi alineze setea cu sângele loru, se vede înca şi din mai multe cântece poporane.

Étă de esemplu unulu din acelea cântece!

— Corbi, corbi, frăţióre!
Ce totu croncănescĭ la sóre?
Orĭ ţi-ĭ fóme, orĭ ţi-ĭ sete,
Orĭ ţi-e dorŭ de codru verde?
— Şi mĭ-e fóme, şi mĭ-e sete,
Şi mĭ-e dorŭ de codru verde.
Aşĭ mâncà inimĭ din sinŭ
Şi-aşĭ bè sânge de păgânu.
Aşĭ mâncà rărunchĭ de calŭ
Şĭ-aşĭ bè sânge de muscalŭ;
Aşĭ mâncà fagur de roĭŭ
Şĭ-aşĭ bè sânge de cĭocoĭŭ. [2])

Altŭ cântecu, nu mai puţinŭ interesantŭ în acésta privinţă, este celu urmatoriu:

In mijloculŭ codrulu'
Plânge puĭulŭ corbuluĭ.
Ér' o fétă de'mpĕratŭ

[1]) W. Schmidt. Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Romänen Siebenbürgens. Hermannstadt 1866. p. 22.

[2]) V. Alecsandri. Poesiĭ pop. ale Românilorŭ. Bucurescĭ. 1866. p. 251.

S'a dusŭ și mi l'a 'ntrebatŭ :
— Ce plângĭ puĭule acolea?
Corbulŭ că mi-ĭ respundea:
— Am doritŭ să mergŭ la țéră
Să beŭ sânge de vĕdană,
Să mâncŭ carne de cătană;
Șĭ-am doritŭ să mergŭ la turcŭ
Să beŭ sânge de haĭducŭ,
Să mânâncŭ carne de turcŭ... [1])

III.

Corbulu e o pasere pre care atâtu descântatórele câtu șĭ vrajitórele o întrebuințéza fórte adeseorı în unele descântece și vrajı de ale loru. Așa, între multe altele, se dice ca inima de corbŭ e buna de bóla cea rea.

Corbiı, dupre cum se scie, âmbla maı totdéuna numaı în parechıe, doı câte doı. Decĭ dacă va împușcà cineva de-odată, adică dintr'ó singura împușcatura, o părechıe de Corbĭ și va scóte inima din eı și dupa acésta va da-o celuĭ bolnavŭ de bóla-cea-rea ca s'o mânânce, se dice ca bolnavulu, mâncându-o, nu capeta maı multŭ bóla-cea-rea, ci se vindeca pentru totdéuna de dênsa. [2])

Totŭ de bóla-cea-rea sunt bune și penele de Corbu. Daca celu patimașu de acésta bólă se afuma cu pene de Corbu, se dice ca în scurtŭ timpŭ se vindecă si maı multŭ bóla nu-lŭ cercetéza. [3])

[1]) Acestŭ cântecŭ mi l-a dictatŭ o fétă din Crasna în Bucovina, anume: Catrina...
[2]) Dictatŭ de Iacobŭ Popovicĭŭ, românŭ din Oprișenĭ.
[3]) Datina și Cred. Rom. din Transilvania, dict. de Irina Mureșanŭ din comuna Prunĭ și com. pe Dlŭ Gr. Crăcĭunașŭ.

S ĕ u l ŭ de Corbu ḑice ca este fórte bunu de lécu pentru ceı s u r ḑ ı. Dacă unuluĭ séŭ altuluĭ va înpuşcà unŭ Corbu, va scóte seulŭ dintr'ênsulu şi cu sĕŭ de-acesta îlu va unge apoı pre celŭ surdŭ la urechĭ, surdulŭ în scurtŭ timpŭ va începe a auḑì, şi din ce în ce va àuḑì totŭ maĭ bine. [1])

Maı departe se ḑice că daca cine-va are ură pre vre unŭ omŭ şi prin urmare ĭ-a facutŭ ca acesta să devine beţiu, sa-şı vênda tóta averea şi se şı-o dee pe bĕutura, omulŭ într'acestŭ modŭ vrajitu se póte fórte lesne desbarà de bĕutură prin i n i m ă d e C o r b ŭ. Celŭ ce voesce sa-lu desbăreże séŭ să-lu desveţe de beţie, înpuşca unu C o r b u, scóte inima dintr'ênsulu, o usca bine, după acésta o fréca ca piperıuluĭ şı-o dă apoĭ celuı beţiŭ, când e bétu, într'unŭ paharu de rachiŭ ca s'o bee. Beţiulu, cum be acésta bĕutură preparată, se ḑice că îndată capetá o gréţa aşa de mare de rachiŭ ca apoı nu-lŭ bè maı multu în tótă viéţa sa. [2])

Se'nţelege însa dela sine, ca atâtŭ atuncı când frécá inima cea de Corbu, câtŭ şi atuncı când i se da celuĭ beţiu de bĕutŭ, celŭ ce ı-o da rostesce nisce cuvinte de vraja, cugetându că şi acestea au fórte mare înfluinţă asupra beţiuluı. Insa cum suna acelea cuvinte pêne acuma nu avuı ferecirea sa le potŭ auḑì dela cine-va.

IV.

In unele balade şi poveştı poporane Corbulŭ jócă unu rolŭ fórte mare. Aşa sunt, între multe altele, bala-

[1]) Dict. de Gavrilŭ Bóncăşŭ, românŭ din Vatra-Dorneĭ.

[2]) Dict. de Iacobŭ Popovic'ŭ. —

dele: Corbacŭ, Novacŭ și Corbulu[1], Grue și tatalu seu Novacŭ, și Corbulŭ[2]), apoi poveștile: Petrea Cațelei, Fiulŭ Epei[3]) și Spaima smeiloru[4]), carĭ ni adeverescŭ cum că aflându-se eroulu baladei séu alŭ povestei în periculŭ de-așĭ perde viéța, Corbulu e acela, care îlu scapa din gura morții, pentru care faptă apoi mai totdéuna e resplătitu și mulțamitu prin aceea ca celu scapatŭ prin dênsulu îi da de mâncare leșurile dușmaniloru învinși și omorîți.

Spre întărirea acestorŭ dise estragemŭ unŭ pasagiu din povestea „Spaima smeilorŭ", care ni arată cum scapa Corbulŭ pre Fĕt-frumosŭ, eroulu povestei, dela mórte.

„Se ascunse — adică Fĕt-frumosu spune povestea — éra sub podŭ, și venindŭ smeulŭ, se luâ cu dênsulu la luptă, și se luptară tótă diua; dar' nu putură sa se trântéscă unulu pre altulŭ. Vĕdêndu acésta smeulu, se făcù flaçară galbĕna, ér' Fĕt-frumosŭ se făcù flacara roșa, și ér' se luptara, dar' nu putura să biruéscă. Smeulŭ se uitâ în susŭ și vĕdêndu unu corbŭ îĭ dise:

— „Corbule, corbulețule! du-te la sahana și-ți móie o aripa în sĕŭ și una în apă și cu sĕulŭ sa mĕ stropesci pre mine, ér' cu apa să stropesci pre

---

[1]) V. Alecsandri. op. cit. p. 141 și 144.

[2]) At. M. Marienescu. Balade t. I. Pesta. 1869. p. 75 și 116.

[3]) Din colecțiunea mea de poveștĭ, inedită.

[4]) I. C. Fundescu. Basme, orațiĭ etc. ed. II. Bucurescĭ. 1870. p. 7.

F ĕ t-f r u m o s ŭ, că ţi-lu dau împreuna cu calulŭ seu sa-lu mânânci.

„Fĕt-frumosŭ radicâ şi elŭ capulŭ în susu şi ḑise:

— „Corbule, corbuleţule! du-te la sahana şi móie-ţi o aripa în s ĕ ŭ şi alta în a p ă şi cu seulŭ sa mĕ stropescĭ pre mine, ér' cu apa sa uḑi pre smeŭ; că-ţi dau sa mânânci trei smei împreună cu caii loru.

„C o r b u l ŭ p l e c â, ş i î n t o r c ê n d u - s e p e s t e p u ţ i n u t i m p ŭ u d â p r e F ĕ t-f r u m o s ŭ c u s ĕ u, ş i p r e s m e ŭ c u a p ă. F e t-f r u m o s ŭ s ă r ì d e-a s u p r a s m e u l u ĭ ş i-i t ă i â c a p u l ŭ"...[1])

Cu puţină abatere provine procedura acésta şi'n poveştile P e t r e a C ă ţ e l e i şi F i u l u E p e ĭ. In tóte trei provine apa şi sĕulu. In tóte trei Corbulŭ ajuta eroului povestei ca sa învinga pre Smeu...

Una dintre cele mai frumóse şi interesante balade poporane, a careĭ erou e C o r b u l ŭ şi care cuprinde în sine eleminte istorice naţionale şi mitologice precum şi o fantasie estraordinara e „C o r b u l ŭ ş i M i h a i u V o d ă."[2]) Corbulu din acésta baladă, dupre cum ni spune Dl. Marienescu, represinta România.[3])

Ca simplu aḑunatoriŭ alu datineloru şi credinţeloru române nu potŭ sa facŭ o descriere şi-o analisă mai estinsa asupra poveştilorŭ şi baladelorŭ amintite. Causa însă pentru ce le-am înşiratŭ eŭ aicĭ este ca să facŭ atenţĭ pre înveţaţii românĭ asupra lorŭ, ca ei să

[1]) I. C. Fundescu op. cit. p. 13—14.

[2]) At. M. Marienescu. Balade tom. II. Viena. 1867. p. 1.

[3]) Idem. de eadem. Nota 1.

le esplice, pentru ca orĭ şi cum C o r b u l ŭ dintr'ênsele nu póte să jóce numaı rolulŭ uneı simple pasere carnivore, ci eu credŭ ca C o r b u l ŭ trebue sa aıba o însemnatate mitologica. De altmintrelea putut'ar fi pusu Românii în loculŭ Corbuluı şi altă pasere, daca n'ar avè nemică se'nsemne.

Dar' maı cu séma în poveştı potu s'o marturisescu cu totdeadinsulŭ că Corbulu are o însemnatate mitologica. Prin urmare, în alaturare cu datinele şi credinţele ce s'au espusŭ maı susu, rolulu Corbuluĭ orı unde l-am aflà merita cea maı mare luare aminte. Numaı aşa vom putè aflà adevĕrata origine a tuturoru datineloru şi credinţelorŭ despre acésta pasere.

V.

Dupa ce-am veḑutu pênĕ acuma carı sunt legendele, datinele şi credinţele Româniloru despre C o r b u, să ne oprimu puţinu şi la numele acestuia, sa vedemŭ cum se maı numesce elu altmintrelea de catra poporulu românu? cum se numesce şi femeıuşca luı? şi abıa, dupre ce vom fi arĕtatŭ totu ce scimu şi'n acésta privinţa, să paşimu maı departe.

Atâtu de catra Românii din Bucovina, câtu şi de catra ceĭ din Transilvania se maĭ numesce Corbulu, însa numaı fórte raru, înca şi C r o n c ă ŭ [1]) şi C r o n c a n ŭ [2]), carı numirı sunt formate dela strigătulu luı celŭ patrunḑetoru şi totodată neplacutu, după analogia

[1]) Com. de P. Spânulŭ. „C o r b i ĭ se maĭ numescŭ şi C r o n c ă ĭ, dela a c r o n c ă l, strigătulŭ lorŭ celŭ neplăcutŭ."

[2]) Com. de doĭ studinţĭ din Braşovŭ.

verbelorŭ „a croncanì“, „cronconì“ şi croncaì“, carı asemenea sunt formate dela strigătulu lui celu neplacutŭ, şi carı, după câtŭ sciŭ eu pênĕ acuma şi dupa cum nı-arată maı multe doıne şi balade poporane [1]) se spunu maı cu séma numaı despre Corbı.

Românıı din jurulŭ Ohaba-mâtniculuĭ în Banatŭ îlŭ numescŭ pe lânga Corbŭ înca şi Corcanu. [2]) Acésta numire se vede că înca e formată dupa strigatulŭ luı.

In modu desmıerdatorıu séu micşoraţivu se numesce Corbulŭ fórte adeseorı şi Corbuşoru, Corbişoru, Corbuleţŭ şi Corbulénu.

Cum că tuspatru numirile din urma sunt fórte respândite pintre Românı ne putemŭ încredinţà nu numaı din vorba de tóte dilele, ci şi din maı multe doıne şi balade poporane.

In balada „Corbacŭ“ dam peste urmatórele versurı, în carı se afla numirea demiuutiva „Corbuşoru“:

> Étă, mări, că'ntr'unu norŭ
> Elŭ zărîa unŭ corbuşorŭ,
> Ce pe susŭ totŭ cronconìà
> Şi din aripĭ ţotŭ bătea.

Éra cam catra mijloculu baladeı:

> Corbuşorulŭ se'ntorcea
> Şi cu pliscŭlŭ aducea

[1]) V. Alecsandri. Poesiĭ pop. ale Rom. p. 141 şi 145. — At. M. Marienescu. Balade t. I. p. 86 şi 88. — Idem. Balade tom. II. p. 119. —

[2]) Com. de Dlŭ. Jónŭ Stoĭcescu.

ucisu de dênsa, care s'a fostu prefacutu acuma în Cucŭ, apucâ de graba unu drobu de sare şi aruncâ cu dênsulu dupa cucŭ voindu ca sa-lu omóre. Insă drobulu, în locŭ sa omóre Cuculŭ, caḑù în capulu mascionei şi-o omorì pre dênsa.

Aşa a resplatitu Dumneḑeu mascionei celei pline de reutate.

Éra baiatulu, care s'a prefacutu odata în Cucŭ, nu s'a făcutu mai multŭ éra-şi băiatu cum a fostu dintru începutu, ci Cucŭ a remasu şi pênĕ în ḑiua de astă-ḑi.

VII.

Acestea sunt legendele Cuçului, cari le-am pututu aflà eŭ pêne acuma.

De-aice înainte urméza datinele şi credinţele Românilоru despre acéstă pasere misteriósa.

Nu numai legenda ântâia şi a treia, carĭ s'aŭ aratatŭ mai susu, ci toţi Românii de-a rêndulŭ, chiar şi aceia, cărora nu li sunt cunoscute legendele acestea, spunu cum că Cucului abia în ḑiua de Bunavestirei se desléga limba, şi din ḑiua acésta începe elu apoi a cântà ne'ntreruptŭ pêne la Sânḑiene. La Sânḑiene, dupa cum vom vedè mai la vale, éra-şi i se léga limba şi nu póte mai multu defelu cântà pêne la alta Bunavestire.

Fiindŭ ca Cuculu, dupa credinţa poporului românŭ, la sosirea sa în ţerile nóstre, prevestesce prin cântarea sa nu numai primavéra, ca alte paseri mutatóre, ci şi

sórtea fie-carui omŭ, care îlu aude ântâia-și data cântându, de-aceea cu vr'o câte-va ḑile înainte de Buna-vestire fie-care Românu, dela celu mai betrânu și pêne la celu mai tênerŭ, dela celu mai avutu și pênĕ la celu mai sermanu, se 'ngrijesce ca sa aiba pe lânga sine pe când îlu va audì cântându, daca nu mai multu, macaru unŭ banu de auru, séu de argintu, séu și de arama, credêndu cum că daca va avè bani la sine, când îlu aude ântâia-șĭ data cântându, în totu decursulu anului va avè bani și va fi sanĕtosu. Toți Românii, pênĕ și pruncului celu mai micu, cauta sa aiba bani la sine de totŭ felulŭ, ca pe când va sosì Cuculu să póta avè speranța de bani, sa nu-i întimpene acésta pasere sfânta, dupa cum îlu mai numesce poporulu, fara de nici unŭ banu în punga.[1])

Asemenea se ḑice câ fie-care trebue să fie totdéuna spalatu și satulu înainte de-a audì Cuculu ântâia-și data cântându, daca voesce ca și preste anu sa fie satulu și curatu, sanĕtosŭ și voiosu și tóte sa-i mérga în bine și 'n plinu. Dacă e flamându, când îlŭ aude ântâia-'și data cântândŭ și preste anu va fi totu flamându; daca e nespalatŭ și preste anu nu va fi spalatu, ci va fi încarcatu de câte podóbe de tóte.[2])

Fiindu așa dara cu toții de mai nainte pregatiți, fie-care cum îlu aude ântâĭa-și dată cântându scutură punga cu banii și ḑice:

[1]) Credința Româniloră din tóte părțile Bucovineĭ.

[2]) Cred. Rom. din Calafindescĭ, satŭ din districtulŭ Siretĭuluĭ în Bucovina, com. de Sofia Frâncu.

Cucule
Puĭucule!
Câte pene sunt pe tine
Atâţia galbenĭ la mine!

Dupa acésta avorbire îşı uréza sie-şı viéţa îndelungata, norocŭ şi fericire ḑicêndu:

Mulţĭ anĭ bunĭ, cu sănĕtate
Şi norocŭ să am la tóte,
Să fiŭ orĭ şi când voĭosŭ
Fericitŭ şi bucurosŭ!

Séu, smulgêndu treı fire de érba şi aruncându-le în partea din care vine cântecululŭ luı, ḑice:

Cucule
Puĭucule!
Ţie frunḑa şi érba,
Mie banĭ tótă véra;
Ţie, ce dorescĭ, de tóte,
Mie banĭ şi sănĕtate!

Ceı ce n'aŭ banı la dênşiĭ, când audŭ ântâıa-şı data Cuculŭ cântândŭ, se simţescu fórte nefericiţı, credêndu ca preste totu anulŭ nu voru avè norocŭ de banĭ, ca tóte li va merge reu şi 'n golu.

Cum ca datina şi credinţa acésta trebue să fie fórte respândită pintre Românii din Bucovina, se vede şi de-acolo, — că singurŭ cu urechile mele am auḑitŭ pre maı mulţı Românı sermanı plângêndu-se, că n'aŭ avutŭ nicĭ macarŭ unŭ banŭ de lécŭ cu care să auda Cuculu cântândŭ.

Se ḑice însa, spre mângaerea celoru sermani, ca daca celu ce aude pentru prima óră Cuculu cântându, va aflà ramura pe care a cântatu acesta și va purta-o la sine, atunci de siguru va aflà bani în decursulu anului, și póte în urmă sa fie cu multu mai avutŭ decâtu aceia, carii au avutŭ bani la sine când l-au auḑitu ântâia-și data cântându.

VIII.

Cuculŭ, dupa credinţa Românului, e o pasere misteriósa, ce are tainice legaturi cu sórtea omului. Glasulu seŭ menesce totdéuna a bine, când resuna de-a drépta auḑului séu în faţa, și din protiva menesce totdéuna a reu, când resuna în stânga séu în spate.[1])

Dacă glasulŭ seŭ resună în drépta auḑului séŭ în faţă, atunci credu Românii, ca preste totŭ anulu li va merge bine în tóte, că vor fi fericiţi, sănetoși și voioșĭ. Éra daca glasulu seu se aude în stânga séu în spate, atunci, credu ei, că preste totu anulu li va merge reu, că voru fi nefericiţi, bolnavi, supĕraţi, că uniĭ din ei voru și murì, séu cine sci ce póte sa li se mai întêmple.[2])

Acésta credinţa a Româniloru se afla respicată chĭar și în unele poesii poporane.

[1]) V. Alecsandri. Poesiĭ populare ale Românilorŭ. Bucuresci. 1866. p. 9. în notă, și Cred. Rom. din Bucovina.

[2]) Acésta credin·ă se află și 'n Muntenia, veḑĭ: „C u c u l ŭ“ de Victorŭ Popilianŭ, publ. ma ântâĭŭ în „R o m a n u l ŭ“ și apoĭ reprodusŭ în „A m i c u l ŭ f a m i l i e ĭ“, an. 1879. Sem. I. Nriĭ. 11 și 12. —

Dovada despre acésta avemu urmatórea doina, în care unu Românu cu mintea tulburata din causa dragostei, îlu róga pre Cucu sa-ĭ cânte în drépta séŭ în faţa, dóra va avè maĭ multu norocu:

Frundă verde de pelinŭ,
Ce-mĭ eştĭ cucule hăinŭ,
De cânţĭ véra 'n jumĕtate
Şĭ-apoĭ sbor în altă parte?
Cuculeţŭ, pasere sură!
Muşca-ţĭ-aşĭ limba din gură;
Cântéculŭ să nu-ţĭ maĭ ḑicĭ
Nicĭ să ma colinḑĭ pe aicĭ.
Véra viĭ, véra te ducĭ,
Când êsŭ dragostele dulcĭ.
Cântă-mĭ mie înc'odată,
Că-mĭ e mintea tulburată.
Cântă 'n drépta mea cu focŭ
Să am parte de norocŭ.
Cântă 'n faţa mea cu dragŭ,
Că ţi-oĭu da frundă de fagŭ
Să nu maĭ fiĭ totŭ pribagŭ.[1])

Éră cum ca glasulu Cuculuĭ auḑitu în spate menesce nu numaĭ a reu, ci chiar şi a mórte, ni dovidesce urmatoriulu pasagiu, pre care îlŭ scótemu dintr'unu bocetu din colecţiunea mea inedita:

Mĕĭ femee, draga mea,
Draga mea, iubita mea,
Cucu 'n spate mĭ-a cântatŭ
Şi mórtea m'a săgetatu.

[1]) V. Alecsandri. op. cit. p. 245.

Asemenea credŭ Românii, ca de câte ori îlu vorŭ audî ântâia-şi data cântându, adica strigândŭ „c u c u", atâţia ani are să mai trăéscă celu ce l-a auditu. Dacă cânta de multe ori, bucuria auditoriului e nespusa, caci atunci, crede elu, că are să mai trăéscă înca mulţi ani, éra dacă cântă numai odata, atunci se 'ntristéză, credêndu ca nu va traî multŭ. [1])

Dela cântecului Cucului atârnă de multe ori, dupa credinţa Româniloru, şi timpulu când se vorŭ însurà feciorii şi se voru marità fetele. Aceştia totdéuna, când îlŭ audŭ ântâia-şi data cântându, se adresază catră dênsulŭ şi-lŭ întrébă dicêndu:

— Cucule, puiucule! câţi ani îmĭ dai pêne ce mĕ voiŭ însurà séu marità?

Daca Cuculu, după acésta întrebare, tace de cântatŭ, atunci e unŭ semnŭ, ca se voru însurà şi marità de graba. Éră daca cânta mai de parte, apoi de câte ori va cântà, va strigà „c u c u", atâţia ani au sa mai aştepte pêne ce se voru însurà séu marità. [2])

Credinţa acésta se vede ca l-a inspiratu şi pre multu regretatulu nostru poetu I. A. Lapĕdatu, când a compusu frumósa poesie, ce-o reproducemu aici:

La umbră de fagu şedeamŭ,
Şi la mândra mea gândiamŭ;
Dar' unŭ cucŭ de-asupra mea,

[1]) Acésta credinţă se află şi la Români din Transilvania. Vedĭ: W. Schmidt. Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Romänen Siebenbürgens. Ein Beitrag zur Kenntniss des Volksmythus. Hermannstadt. 1866. p. 21.

[2]) Dat. şi cred. fórte lăţită la poporulŭ românŭ.

Totŭ cântà şi prorocià :
„Cuce, câ'ĭ anĭ îmĭ veĭ da,
Pênĕ când m'oĭŭ însurà ?“
Şi mereŭ cuculŭ cântà . . .

La umbră de fagŭ oftamŭ
Şi pe cucŭ ér' lu 'ntrebamŭ :
„Mândreĭ mele câţĭ îĭ daĭ ?“
Lu 'ntrebaĭ, şi-lŭ ascultaĭ.
Dar' cuculŭ pasere rea,
Cĭoculŭ nu-şĭ maĭ deschidea,
Ci tăcea, mereŭ tăcea . . .

La umbră de fagŭ plângeamŭ,
Cătră cucŭ aşa ḑiceamŭ :
„Penele de ţĭ-ar cădea
Cucule, pasere rea !
Să nu cânţĭ şi altuĭa
Deminéţa totŭ aşa !“
Eŭ plângeamŭ, cuculŭ sburà [1]) . . .

Totŭ credinţa acésta, credu eu ca a datŭ nascere şi urmatóreĭ doine poporane din jurulu Blasiului în Transilvania :

Audĭ, mândră, cuculŭ cântă
Eşĭ afară de-lŭ ascultă.
De ţĭ-a cântà cuculŭ bine
Trage nădejde de mine,
De ţĭ-a cântà cuculŭ reŭ
Nădejdea-ĭ la Dumneḑeŭ ! [2])

[1]) Incercărĭ în literătură. Braşovŭ. 1874. p. 14.
[2]) Din colecţĭunea mea inedită.

Precum şi alteia din Bucovina:

Éră-mĭ cântă reŭ Cucu
Bate-l-ar pârdalnicu,
Că şi anŭ elŭ mĭ-a cântatŭ
Şĭ-am remasŭ neînsuratŭ! [1])

IX.

Mai departe, credu Romanii, cum ca daca îlŭ vedu pre Cucu ântâia-şi data când cântă sburându séu stându într'unu arbore séŭ pomu frumosŭ şi verde, apoi preste totu anulu voru fi vioi, sprinteni şi sanetoşi. Dacă însa îlŭ vĕdu intr'unu pomu uscatu séu într'unŭ ciungŭ, séu pe-unŭ butucu, séu pe-o tişitura, vóru fi preste anŭ mai multu bolnavi, decâtu sănetoşi, şi vorŭ avè parte mai multu de scârba şi superare, decâtu de voie buna. Daca îlu vedu pe pamêntu, vorŭ fi trândavi, greoi şi încarcaţi de nevoi. Dacă îlu vĕdu pe unu lemnu putredu, vorŭ murì în acela-şi anu. [2])

Dacă nu tocmai tóte, apoi cea mai mare parte din credinţele acestea se afla respicate şi 'n unele doine poporane.

O doina din Poiana-Stampii séu Pilugani, satŭ în ţinutulu Dornei în Bucovina, ḑice în privinţa acésta urmatórele:

Auḑĭ, mândră, cuculŭ cântă
Ieşĭ afară de-lŭ ascultă!

[1]) Com. de Dlŭ Orestŭ Lujanŭ, abiturientŭ.

[2]) Cred. Rom. din Căndrenĭ satŭ în ţinutulŭ Dorneĭ, com. de Dlŭ Petru Ursulŭ, cantorŭ bis. din locŭ; şi cred. Rom. din alte părţĭ.

„Ba! eŭ nu l-oiŭ ascultà
Că mĭ-a pustiitŭ târla
Şi mĭ-a mâncatŭ viéţa.
Că totŭ aşa mĭ-a cântatŭ
Intr'unŭ vêrfŭ de fagŭ uscatŭ
Pênĕ ce m'a maĭ gătatŭ. [1])

Alta doina, în care înca se afla respicate unele din credinţele de mai susu, suna precum urméză:

Cucule cu péna sură!
Muşca-ţĭ-aşĭ limba din gură,
Ţĭ-am plătitŭ să-mĭ cânţĭ unŭ anŭ,
Tu nu mĭ-aĭ cântatŭ de-unŭ banŭ.
Mĭ-aĭ cântatŭ pe-unŭ muşunoĭŭ
Totŭ a rele şi nevoĭ,
Mĭ-aĭ cântatŭ pe-unŭ cĭungă înaltŭ
Totŭ a scârbă şi bănatŭ.
Cĭoculŭ pên' ţi s'a uscatŭ.
Mĭ-aĭ cântatŭ séra pe lună
Să nu maĭ am voĭe bună.
Mĭ-aĭ cântatŭ pe-o rămurea
Să fiŭ totŭ cu voĭe rea. [2])

Cum ca cântecululŭ Cuculuı, când acesta cântă pe ce-va uscatŭ, séŭ pe vr'o movila de gunoiu, însemnéza superare şi înstrainare de catra ai sei, se mai vede înca şi din urmatórea doina ostaşéscă din Transilvania şi anume din ţinutulŭ Blasiului:

[1]) Din colecţĭunea mea inedită.

[2]) S. Fl. Marianŭ. Poesii pop. rom. t. II. Doĭne şi Hore. Cernăuţĭ. 1875. p. 1[illegible]

Căntă cucu 'n parŭ de vie
Venitu-m -o vremea mie
Să mĕ ducŭ la cătunie.
Căntă cuculŭ pe gunoĭŭ
Eŭ maĭ am unŭ' anŭ sĕŭ doĭ.
Căntă cuculŭ pe făntănă
Eŭ maĭ am ó septĕmănă. [1])

In urma şi acésta:

Căntă cucu pe tufoĭŭ,
Măndra dórme pe resboĭŭ.
Căntă cucu pe cĭuteĭcă (?)
Măndra dórme pe suveĭcă. [2])

X.

Cuculu cânta mai multu şi mai frumosu, când toţi pomii şi arborii sunt încarcaţi de frunḑe. Şi fiindŭ că frunḑa faguluĭ, când e frageda, are unŭ gustŭ acriu, din care causa fórte mulţi Români îndatinéza nu numai a sta la umbra ei, nu numai a cântà într'ênsa, ci a o şi mâncà, credu ca dela acésta împrejurare vine şi credinţa, cum ca Cuculu, de-aceea cânta în timpulu acesta aşa de placutu, pentru că se nutresce cu frunḑa şi cu muguru de fagu.

Cele mai multe dome poporane întărescu credinţa acésta a poporului.

Din mulţimea acestorŭ doĭne însă eu voiu reproduce aice numai dóue, creḑêndu ca şi acestea vorŭ fi de ajunsu.

[1]) Din colecţĭunea mea inedită.

[2]) Din Transilvania, com. de Dlŭ Grigore Crăcĭunaşŭ.

Éta-o-aĭ ântâia doĭnă!

Cântă puĭulŭ cuculuĭ
Pe crucea moliduluĭ.
— Cucule vin' lângă mine,
Că mĕ jurŭ să te ţinŭ bine
Cu vinŭ dulce strecuratŭ
Cu pâne de grâŭ curatŭ.
— Eŭ maĭ bine m'oĭŭ ţinè
Cu hrana ce mĭ-a plăcè
Şĭ-oĭu sburà pe unde-oĭŭ vrè.
Oĭŭ mâncà frundă de fagŭ
Şĭ-oĭŭ cântà lumeĭ de dragŭ.
Oĭŭ bè apă din isvorŭ
Şĭ-oĭŭ cântà lumeĭ de dorŭ. [1])

Éta-o-aĭ şi a dóua doĭna, culésa în ţinutulu Dornei, care înca nĭ-arata credinţa poporuluĭ nostru, ca Cuculu mânânca muguru de fagu:

Legea ta puĭuţŭ de cucŭ!
Véra viĭ, véra te ducĭ,
Nu nĭ maĭ spuĭ ce mânâncĭ?
Ia mânâncŭ mugurŭ de fagŭ
Şi cântŭ codruluĭ cu dragŭ! [2])

XI.

Sunt multe paserĭ mutatóre, carĭ cu sosirea loru în ţerile nóstre, nĭ anunta deşteptarea natureĭ, venirea primaverii, şi cu ea înpodobirea pomilorŭ şĭ-a arboriloru, resarirea viorelelоru, a aceloru micĭ floricele, pre

[1]) V. Alecsandri. Poesii pop. op. cit. p. 299.
[2]) Din colecţiunea mea inedită.

carı tóta lumea le cunosce și carı, pe câtŭ sunt de micı, pe atâta mirósa maı frumosu, pare ca nı-ar dice: „sunt mica, dar' cocheta; sunt nemicŭ, dar' placu multu!" Insă Românulu, caruia îĭ place sa traésca în mijloculu natureı, care se bucura maĭ multu de câtu orı care altulŭ de învierea eı, în anunţarea nicı uneĭ paserı n'are așa de mare încredere, ca într'a Cuculuı. Daca Cuculu n'ar venì, Românulŭ muncitorıu crede că nu șı-ar putè lucrà câmpiile sale, că n'ar avè acea vioșie și desfătare, ca atuncĭ când îlu aude cântându.

De-aceea dice elu:

Dómne-ajută cuculuĭ
Să sbóre din cuĭbulŭ luĭ
In mijloculŭ câmpuluĭ
Pe cornele pluguluĭ.
Să sbóre din satŭ în satŭ,
Că Dumnedeŭ l-a lăsatŭ.
Să sbóre din pomŭ în pomŭ
Să-lŭ audă orĭ ce omŭ.
Să sbóre din curte 'n curte
Toţĭ copiiĭ să-lŭ asculte . . .
Cuculu de nu nĭ-ar cântà
Nice noĭ n'am maĭ arà.
Cuculŭ de nu s'ar pornì
Nice noĭ n'am plugărì. [1])

Câte paserı mutatóre nu l-ar putè înveselì pre Românulu muncitorıu cu cântecele loru cele multu maı armoniése, maı patrundĕtóre și maı placute decâtu monotóna cântare a Cuculuı?

[1]) S. Fl. Marianŭ. Poesiĭ pop. rom. t. II. Doĭne și Hore. Cernăuţĭ. 1875. p. 25.

Dar' nu!... Glasulu Cuculuı e pentru dênsulu celu maı destinsu dintre tóte. Acesta-ı place luĭ maı tare! Pre acesta îlu ıubesce elu maı multu... Dovada despre acésta fie-ne urmatórea doına:

Frunḑă verde mărăcine,
Câte glasurĭ sunt pe lume
Nu-ĭ glasŭ ca şĭ-alŭ Cuculuĭ
Când e vremea pluguluĭ [1]...

Glasulu Cuculuı pêne într'atâta l-a farmecatu pre Românulu ıubitorıu de natura înverḑita şi doritorıu de libertate, încâtu de multe orı nu-şı doresce nemica alta, decâtŭ numaı ca să pótă cântà şi elu ca acésta pasere ca apoı, prin versulŭ seu, nu numaı sa póta mângaıà pre ceı ıntristaţı şi asupriţı, pre ceı sermanı, încarcaţı de neajunsurı şi nevoı, ci înca ca sa se póta face placutŭ şi ıubitŭ atâtŭ omenimeı, câtu şi natureı.

Étă cum îşı esprima unŭ fecıoru dorinţa sa în privinţa acésta!

De-aşĭ putè cântà ca Cucu,
Nu m'aşĭ năcăjì cu lucru,
Cĭ-aşĭ sburà din pomŭ în pomŭ
Şĭ-aşĭ ĭubì fétă de domnŭ,
Aşĭ sburà din créngă 'n créngă
Şĭ-aşĭ ĭubì care mi-ĭ dragă. [2])

Etă şi pre o féta ce ḑice:

De-aşĭ putè cântà ca Cucu
Nu m'aşĭ maĭ muncì cu lucru,

[1]) Paulŭ Draga. Doĭne si hore pop. din Comitat. Araduluĭ în Ungaria, publ. în „F a m i l i a“, an. VII. Pesta. 1871. p. 367.

[2]) Din colecţiunea mea inedită.

C'aşĭ sburà din créngă 'n créngă
Să fiŭ şi codruluĭ dragă. [1])

Câtu de puternica e cântarea Cuculuı şi ce felıu de efectŭ produce ea asupra ıuimeı Românuluı se vede încă şi din urmatorĭulu cântecu:

In mijloculŭ codruluĭ
Cântă puĭulŭ cuculuĭ,
Aşa cântă de frumosŭ
Câtŭ şi frunḑa cade josŭ;
Aşa cântă de cu jale
De cade frunḑa pe vale.
De-aşĭ sci cântà ca şi cuculŭ
Nu m'aşĭ maĭ muncì cu lucrulŭ,
Aşĭ sărì din fagŭ în fagŭ
Sĭ-aşĭ cântà mândreĭ cu dragŭ. [2])

XII.

Am spusŭ maı susu, ca glasulu Cuculuı menesce a bine şi a reŭ. Am amintitu şi aceea ca fie-care Românu se pregatesce pe la Bunavestire ca să-ı asculte cânteculu şi sa véda ce sórte ı-a prevestí? Şi Cuculŭ, ca o pasere sfânta ce este, tuturora li prevestesce câte ce-va: unora bine, ferecire, bucurie; altora reŭ, întristare, jale, dupre cum adică are să li se 'ntêmple...

Dacă aşa dara pre o sama de fecıorĭ ı-au luatŭ la óste, dacă s'aŭ despar ţitŭ de casa părinţéscă, de consingenı, amicĭ şi cunoscuţı, şi au fostŭ siliţı să para-

[1]) Din colecţĭunea mea inedită.

[2]) Valeria Bianŭ. Doĭne şi hore pop. din jurulŭ Mediaşuluĭ în Transilvania. publ. în „Familia“, an. VIII. Pesta. 1872. p. 485.

séscă ţéra loru şi să se ducă în alte ţeri straine, Cuculŭ este de vina, pentru că elŭ lĭ-a prevestitŭ acésta.

Pe dênsulu îşı descarca eı totu alénulu inimeı loru, când cântă:

Frunḑă verde florĭ mărunte
Cântă cucu 'n vêrfŭ de munte.
Eŭ gândescŭ că-mĭ cântă mie,
Ci elŭ cânt'a cătunie,
Şi elŭ cântă la voĭnicĭ,
Carïĭ se ducŭ de pe-aicĭ. [1])

Séŭ alta doına:

Cântă cuculŭ pe câmpie,
Eŭ gândĭamŭ că-mĭ cântă mie,
Dar' elŭ cânt'a pribigie
La voĭnicĭ far' de soţie. [2])

Cĭobanulu séu pecurarıulu, caruıa maı de graba ĭ-ar placè sa fie în societatea ómeniloru, între cunoscuţı şi cunoscute, decâtŭ sa petréca singuru numaĭ cu oile sale pe munţı şi sa se lupte cu totŭ felıulŭ de neplacerı şi neajunsurı, pune vina pe Cucu, de ce nu ı-a cântatu a bine?... de ce ĭ-a menitŭ sa fie numaı singurŭ?... Şi în durerea sa îlu blastema ḑicêndu:

Legea ta de cucŭ bălanŭ!
Ţĭ-am plătitŭ să-mĭ cânţĭ unŭ anŭ
Tu nu mĭ-aĭ cântatŭ de-unŭ banŭ.

[1]) Anastasia Leonescu. Doĭne pop. de lângă Surulŭ în Transilvania. publ. în „F a m i l i a", an. X. Budapesta. 1874. p. 31.

[2]) Din colecţĭunea mea inedită.

Mî-aî cântatŭ pe munţî la oî
Totŭ a scârbă şi nevoî. [1])

Daca unuia séu altuia nu-ı merge, dupa cum doresce elu sa-ı mérga, totu Cuculu e de vina, pentru ca nu-ı cânta a bine. De aceea îlu amenința elŭ cu mórtea şi-ı ḑice:

Bată-te crucea de cucŭ!
Cântă-mî bine că te'npuşcŭ.
Şi te 'npuşcŭ şi te mânâncŭ
Nicî friptŭ bine, nicî săratŭ,
Numaî prin cenuşă datŭ. [2])

XIII.

Cuculŭ, nu numaı ca prevestesce binele şi reulu, ce are sa-lu petréca fie-care Românu în decursulŭ anului, ci elu maı are înca şi darulŭ de-a alinà prin glasulŭ seŭ celu placutu durerea şi scârba fie-caruı omŭ.

Dreptu aceea o fetişóra, care a parasit'o draguţulŭ seus şi din causa acésta nu-şı maı póte venì în orı de superarea cea mare, se róga Cuculuı, ca elŭ sa nu cânte numaı celoru voıoşı, ci sa-şı maı aduca aminte şi de ceı scârbiţı.

Cucule cu pene roşî!
Nu cântà la ceî voĭoşî
Cântă-mî mie, că-sŭ scârbită
Şi cu inimĭóra friptă. [3])

[1]) Din colecţĭunea mea inedită.

[2]) V. Alecsandri. Cântece de peste Oltŭ. publ. în „Convorbirî literare", an. X. Iaşî. 1876. p. 209.

[3]) Din colecţĭunea mea inedită.

Barbatulu, care și-a perdutu nevésta, nime nu-lu póte mai lesne și mai de graba mângaià și alinà ca Cuculŭ. De-aceea nu se maĭ adresaza elu nimerui, ci numai Cucului, ca acesta sa-i aline și sa-i așeḑe la locu inima, ce suspină și oftéza dupa nevésta sa.

Căntă-mĭ, cuce, pe feréstă,
Dacă veḑĭ că n'am nevéstă.
Căntă-mĭ, cuce, și-mĭ alină
Inimuța-mĭ ce suspină.
Căntă-mĭ, cuce, de-mĭ așéḑă
Inimuța-mĭ ce oftéză. [1])

Altulu éra-și, vĕḑêndu ca Cuculu se 'nvêrtesce și cântă prin tóte liveḑile, numai la dênsulŭ nu, îlŭ îmbie cu plată numai sa cânte și la dênsulŭ.

Elu ḑice:

Cucușorŭ cu pene verḑĭ
Mândru cânțĭ pe la liveḑĭ.
Cântă și 'n livada mea,
Că mi-ĭ inimĭóra rea,
Țĭ-oĭu platì ce s'a cădea [2])...

Și Cuculu tuturora li cânta, tuturora li'mpliuesce dorința, pre toți îi mângae...

XIV.

Unele doine poporane ni spunu, ca Cuculu de multe ori servesce celorŭ amorizați înca și ca unu felu de solu.

[1]) I. Michnea. Doĭne pop. din Maramureșŭ, publ. în „Familia", an. X. Buda-Pesta. 1874. p. 151.

[2]) Din colecțiunea mea inedită.

Unŭ fecioru întréba pre Cucu despre draguța sa:

Cucule! de unde viĭ?
Ia din colo, despre vi!
Da de mândra ce maĭ sciĭ?
Sciŭ bine, că-ĭ sănătósă,
Șede la gherghefŭ și cósă,
Nusciŭ cósă, orĭ descósa
Da destulŭ că lacrimĭ varsă[1])...

Altu feciorn, a caruı inimă e arsa de dorulu dragutei sale, tramite pre Cucu ca sa-ı spue că n'are celu maı așteptà.

Cucule, sfinția ta,
Du-te spune la mândra,
Că orĭ câtŭ m'a așteptà.
La ea nu m'oĭŭ înturnà,
Că mi-ĭ arsă inima
De doruțulŭ dela ea.[2])

Dar' las' că și draguța sci ce sa-ı respunda. Ea ḑice Cuculuı:

Cucule de sub pădure!
Du-te la badea și spune,
Că'n duminica ce vine
Să-șĭ răteze péna bine,
Că eŭ alta voĭu trimete
Rosmarinŭ și pénă verde
In butulŭ la dóue fete,
Rosmarinŭ și dóue florĭ
In butulŭ la doĭ feciorĭ.[3])

---

[1]) Din colecțiunea mea inedită.

[2]) T. Michnea. Do ne și hore din Maramuresŭ, publ. în „Familia", an. VII. Pesta. 1871. p. 271.

[3]) Din colecțiunea mea inedită.

Cuculu înplinesce și acésta solie. Elu se duce și spune feciorului, care l-a tramisŭ, ce respunsu i-a datŭ draguța sa..

XV.

Cu tóte însa ca Cuculu este fórte doritu și așteptatu, cu tóte ca fie-care Românŭ ilŭ iubesce mai multŭ decâtŭ pre alte paseri cântatóre și-i place sa-lu asculte cântându; cu tóte că elu prin cânteculu seu în veselesce și mângae pre toți cei ce-lu ascultă; cu tóte ca elu este consideratu de-o pasere sfântă, cu tóte acestea are și elu pintre Români și dușmani, carii îlu urmarescu și-i scurtéza viéța înainte de-aĭ sosì timpulu.

Aceștĭ dușmani ai sei sunt mai ântâiu vrajitórele și apoi meșterii și lautarii.

Vrajitórele, spune poporulu românu, cum ca prinḑêndu pre vre unu Cucu și taindu-ĭ capulu facŭ cu acesta și cu limba dintr'ênsulu feteloru pe dragoste.

Insa cum facŭ ele cu capulŭ și cu limba cucului pe dragoste e o taina, care n'a pututu pêne acuma nime séu n'a voitu să mi-o descopere.

Totu ce sciu eŭ pêne acuma este, ca multe fete mari, învĕțate și sfătuite fiindu de vrajitóre, pórtă capu de Cucŭ la sine, mai alesu cându mergŭ la jocŭ séu la alta petrecere, unde sunt feciori, anume ca, precum Cuculu e doritu și așteptatu, placutu și ĭubitŭ de fie-care omŭ, așa sa fie și ele dorite și așteptate, placute și iubite de feciori, și precum Cuculu e alesŭ dintre

tóte celelalte paserı, aşa şi ele sa fie alese dintre tóte celelalte fete. [1])

Se dice maı departe éra-şı ca celu ce va înpuşcà unu Cucu înainte de Sândiene şi-lu va mânca friptu însa fara pâne şi fĕra sare, éra capulŭ luı îlu va purtà totdéuna la sine, toţı ómenii voru vorbì numaı de bine de dênsulu şi ascultându-lu vorbindu vócea luı li s'a parè totŭ atâtu de plăcuta ca şi a Cuculuı.[2])

Meşterii şi'ndeosebı lautarii întrebuinţéza capulu cuculuı de aceea, ca şi eı sa fie aşa de doriţı, de aşteptaţı şi de vestiţı ca Cuculu.

Dreptu aceea meşterulu séu lautarıulu, care voesce sa fie maı alesu şi maı vestitu între ceıalalţı ómenı de brésla luı, merge într'o pădure şi vĕdêndŭ Cuculu şi menindu-lu la ce-ı trebue îlu înpuşca. Dupa acésta êı ıe capulu şi-lu pórta unu timpu anumitu la sine, adica pênĕ când socóte elu că şı-a ajunsu scopulu doritŭ.

Meşterii îlu pórta în curele, éră lautarii îlu pórta în violine şi cobze.

Andronu din Gura-Solcii, unŭ lautarŭ fórte cautatu de poporulu românu din Bucovina, dice ca de-aceea e lautarıu vestitu, pentru ca elu totdéuna pórta unu capŭ de cucŭ în violina sa.[3])

Untura de Cucu, dupa credérea poporuluı românu şi dupa cum arata şi o doına, care am audit'o

[1]) Dat. şi Cred. Rom. din Calafindescĭ, com. de S. Frâncu, precum şi a altoru Românĭ din Bucovina.

[2] Com. de Dlŭ O. Lujanŭ.

[3] Cred. Rom. din satulŭ Pătrăuţiĭ de pe Sucéva, com. de Dlŭ Vasile Turturénŭ, stud. teolog.

dela o Româncă din satulu Putna în Bucovina, e bună de lécŭ în contra durerii de inima.

Şi vrajitórele o întrebuinţéză totdéuna când cere trebuinţa.

Étă şi doina respectiva:

Legea ta puĭuţŭ de cucŭ
N'am o o puşcă să te'npuşcŭ,
Nic pistolŭ să te omorŭ
Să scotŭ untura din tine
Să-mĭ tocmescŭ inima 'n mine.
Inimă pământŭ şi lutŭ
Multe afturĭ le-am avutŭ,
Aftur grele cu durere,
Mândră fără mângĭere...
Mângăe-te, mândră, bine,
Că maĭ sunt voĭnicĭ ca mine!...
Voĭnicelŭ ca Dumnĭata
In Moldova n'oĭŭ aflà!...[1])

XVI.

Darʼ sa lasamu în pace meşterii şi lautarii doritori de ciuste mare, şi vrajitórele sciutóre de multe sciute şi nesciute, să faca ce voru voì cu capurile, cu limbile şi cu untura bieţilorŭ Cuci, cari au încaputu pe mâna loru, caci éca aŭ sositu Sânḑienele!

Sânḑienele e ḑiua cea de pe urma, în care, dupa spusa poporului, mai cânta Cuculŭ. De-aicea în colo i se léga limba şi nu póte cântà mai multŭ.

[1] Din colecţĭunea mea inedită.

Causa de ce i se légă limba în acéstă ḑi şi de ce nu póte elu cântà maı multu, dupa legenda prima arătata maı susu, e, pentru ca numaı pênĕ într'acésta ḑi ı-a spusu soţulu seu sa-lu caute.

Dupa credinţa unoru Românı însa de aceea nu cânta dupa Sânḑiene, pentru că apucându cu vr'o câte-va ḑile înainte de acésta ḑi vr'unu graunte séu dóue de orḑu şi mâncându-lu îndata raguşesce şi i se léga limba, din care causa nu póte apoı defelıu cântà.[1])

Alţii éra-şı spunu ca de-aceea raguşesce şi nu cânta apoı maı multu, pentru ca mânânca cireşe.[2])

Cum ca Cuculuı, dupa credinţa Româniloru, numaı pênĕ la Sânḑiene i data a cântà, şi maı departe nu, se vede înca şi din urmatórea doına, care am auḑit'o dela o Românca din Siretu:

Legea ta de cucŭ bălanŭ!
Ţĭ-am plătitŭ să-mĭ cânţĭ unŭ anŭ.
Când a fostŭ la Sânḑiene
Tu ţĭ-aĭ pusŭ clobanţu 'n pene.

Daca însa se'ntêmplà, ca Cuculu sa cânte şi dupa Sânḑiene, atuncı nu e semnu bunu, atuncı crede poporulu, ca de buna sama va fi vr'o batalie între óre-şı carı împeraţı séu o fómete mare de pâne.[3])

[1]) Cred. Rom. din Calafindescĭ, dict. de Vasile Aleosiu, şi Georgie Şerbanŭ, românĭ din locŭ.

[2]) Victorŭ Popilianŭ, loc. cit. şi Cred. Rom. din Bucovina.

[3]) Cred. Rom. din Cândrenĭ, com. de Dlŭ P. Ursulŭ.

Asemenea nu e semnu bunu, când cântă Cuculu nóptea. Atuncı încă va fi vr'o revoluţie, orı altă nevoe va picà pe capulu bieţilorŭ ómenı. [1])

După ce a încetatŭ acuma Cuculu a cântà nu remâne şi maı departe C u c u, precum a fostŭ elŭ dela Bunavestire şi pênĕ la Sânḑiene, ci elu, dupa cum spune poporulu românu din celea maı multe parţı ale Bucovineı, se preface în U l ı u, şi ca U l ı u remâne elu apoı pêne la Bunavestirea din anulu viitorıŭ, când éra-şı se preface în C u c u şi începe a cântà.

Cuculu ca Cucu, dupa cum crede poporulu şi după cum am aratatu maı susu, se nutresce din muguru şi din frunḑa de fagu şi bè apă de isvoru. Ca U l ı u însa se nutresce, ca şi orı care altu Ulıu de marimea luı, din puı de gaina şi din alte paserı micı, pre carı le póte prinde. Éra în lipsa acestora mânânca vermı şi insecte. [2])

Éra dupa ce au începutu a se così fênaţele, dupa ce ómenii începu a stringe pânile de prin ţérine, atuncı Cuculu ne parasesce şi se duce dela noı, cacı:

Câte paserĭ sunt pe munte
Nu-sŭ ca cucu de cu minte.
Câte paserĭ sunt în codru
Nu-sŭ ca Cucu de cu şodu.
Cum aude glasŭ de cósă
Indată lasă ţéra nóstră. [3])

[1]) Cred. Rom. din cele maĭ multe sate din Bucovina.

[2]) Idem.

[3]) Ana şi Emilia Farcaşŭ. Doĭne pop. publ. în „F a m ı l i a“ an. VIII. Pesta. 1872. p. 32?.

Şi dupa ce ne-a parasitu, după ce s'a dusu în ţerile cele calde, nu se mai întórce înapoi pênĕ la alta Bunăvestire.

XVII.

Limba poporului românŭ este fórte avuta de cuvinte şi terminĭ technici. Nu aşa însa este şi limba Româniloru celoru culţi. Aceştia când compunu vre unu opŭ sciinţificu şi li lipsesce vre unu cuvêntu séu terminu technicŭ, nu-şĭ dau silinţa a-lu cautà în sinulu poporului, unde de bună samă l-ar putè aflà, ci mai de graba îlu împrumuta séu îlu traducŭ de-a dreptulu din alte limbi.

Acésta fapta fórte daunaciósa pentru limba nóstra me'ndémna totdéuna, când aflu, fie chiar şi unu singurŭ cuvêntu séu terminu technicŭ, séu nume mai puţinu cunoscutu şi usitatu, a-lu da publicitaţii.

Totu din acestu punctŭ de privire voiu să amintescu aice ce-va şi despre numele propriu alŭ C u c u l u i.

Unu barbatu din sinulu poporului, trecutŭ prin tóte scolile, de altmintrelea destulu de învețatŭ şi pe lânga acestea înca şi poetu, recitându-i la o ocasiune unu cântecu poporanŭ, în care erà vorba despre „C u c ĭ", s'a miratu fórte multu de acésta, ḑicêndu-mi ca elu în viéţa sa n'a auḑitu ca pluralulu dela „C u c u" sa fie „C u c i".

Invĕţatulu meu cunoscutu s'a miratu, pe când Românulu ţeranu i-ar fi ruşine sa se mire de-aşa ce-va,

sciindu prea bine ca'n tóte ţerile locuite de Românı se afla sute şi mii de „C u c ĭ".

Daca n'ar fi mai mulţi C u c i, cum i-ar fi pututŭ Românuluĭ plesnì prin minte sa compue şi să cânte buna óră doina urmatóre, care cu puţine schimbarı o întâlnimŭ pretutindene unde numaı locuescŭ Românĭ?

La Moldova 'ntre hotare
Este-unŭ nucŭ cu frunḑa rară,
Se stringŭ C u c i ĭ de prin ţéră
Şi cântă de se omóră,
Şi-aşa cântă de frumosŭ
De pică frunḑa pe josŭ,
Şĭ-aşa cântă de cu jele
De maĭ tótă frunḑa pere,
Şĭ-aşa cântă de supţire
Pentru-a nóstrĕ despărţire. [1])

Óre ce-ar ḑice unŭ pruncŭ de ţeranu, când învĕţatorıulu seu de istoria naturala ı-ar propune, ca C u c u l ŭ s e ó u a î n c u ĭ b u r i l e a l t o r ŭ p a s e r ĭ?

De buna sama ca l-ar ride, pentru ca elu maĭ nainte de-a paşì peste pragulu scólei, a auḑitu dela maica-sa, séu dela o sóră, séu dela altulu cine-va urmatórea doina:

Cântă puĭulŭ cuculuĭ
La pólele nuculuĭ,
Aşa cântă de frumosu
De pică frunḑele josŭ.
Maĭ în josŭ la rădĕcină

[1]) Din colecţĭunea mea inedită.

Cântă Cuca cea bĕtrână,
Ş'-aşa cântă de cu jele
De staŭ apele de-a mere.[1])

Séu, de nu va fi audîtu pre acésta, va fi audîtu pre astalalta:

Frunḑa verde de arinŭ,
S'a dusŭ Cuculŭ celŭ bĕtrânŭ
Pe treĭ anĭ la Rusalimŭ,[2]
Şi 'nc'un anŭ a zăbăvitŭ
Şi 'napoĭ când a venitŭ
A găsitŭ puiĭ cu pene
N'aŭ sciutŭ cuĭ ḑice nene.
Cuculiţa cea bĕtrână
A luatŭ puiĭ de mână,
S'a suitŭ pe-o rădĕcină
Şi din gură că lĭ-a ḑisŭ:
 Dragiĭ mamiĭ, puiĭ mamiĭ!
De-amu singurĭ mi-ţĭ sburà,
Singurĭ hrana veţĭ cătà,
Singureĭ vĕ veţĭ hrănì,
Singurĭ în lume-ţĭ traì!"...[3])

Din aceste dóue doine ori şi cine póte sa véda, ca poporulu românu pre mueruşca Cuculuĭ o numesce Cuca séu Cuculiţa. Prin urmare Cuca séu Cuculiţa se óua în cuibulu altoru paseri, ér' nu Cuculu

[1] M. Pompiliu. Doĭne din prejurulŭ Sibiĭuluĭ, publ. în „Traĭanŭ", an. I. Bucurescĭ. 1869. No. 79. p. 320.

[2] Prescurtatŭ, în locŭ de Ierusalimŭ.

[3]) Din colecţiunea mea inedită.

Prunculu de ţeranu o scie acésta... Şi fiindu ca elu o scie, cu atâta maı multŭ şi maı de graba trebue s'o scimu şi noı...

Ba! dupre cum mi s'a spusu, mueruşca Cuculuı se numesce în unele parţı înca şi Cuculésă.[1]

Atâta de-o cam data despre mueruşca Cuculuı!

Deminutivele dela Cucu sunt Cuculeţu, Cucuşoru şi Cucuşelu. Cele dóue deminuti-ve dintâiu le-am veḑutŭ în cântecele, ce s'au citatu în decursulu acestuı articulu, éra celu din urma ni-lu înfăţişaza urmatórea doına:

Cucuşelŭ de pe pădure!
Du-te la maĭca şi-ĭ spune
Să-mĭ trimită haĭne bune,
Că cu astea m'am urîtŭ
Totŭ suindŭ şi coborindŭ,
Suĭ în délŭ, coborŭ în vale,
Pic'órele mĕ dorŭ tare[2])...

XVIII.

Dupa numele Cuculuı numescu Românii din Bucovina dóue plante, carı înfloreścu tocmaı pe când începe Cuculu a cântà.

Acestea plante sunt „Ciobotica cuculuı" lat. Primula officinalis Jacq. germ. die Frühlingsschlüsselblume, şi „Limba cuculuı", lat. Gymnadenia conopsea.

[1] Com. de Vasile Flocea, Românŭ din Câmpulungŭ în Bucovina.

[2] Din colecţĭunea mea inedită.

Ciobotica cuculuı, dupa spusa poporuluĭ, îșı are numirea sa de-acolo, pentru ca séměna la faptura floriloru sale cu „laba cuculuı“. Éra „Limba cuculuı“ se numesce astfelu, pentru ca flórea eı este roșie-pestrița ca și limba cuculuı.

Óuele fluturelui Gastropacha neustria L. germ. der Ringelspinner, lipite în forma uneı veriguțe de ramurile cele tinere ale pomiloru și arboriloru poporuluĭ românŭ din Bucovina le numesce „Stupitulŭ Cuculuı“ séu „Glasulŭ cuculuı“.

Cum de le numescu Românii óuele fluturelui acestuia astfelu, și ce facu eĭ cu ele, am aratatu maı pe largu într'altu locŭ.[1])

Multe familii române, nu numaı în Bucovina, ci și în celelalte țerĭ locuite de Românı, pórta connumele de „Cucu“. Asemenea se afla fórte mulțı Românı, carĭ sunt de catră consatenii loru luațı în batjocura și poreclițı „Cucu“.

In Bucovina, singuru sciu pêně acuma pre maı mulțı Românı țeranı, dintre carı uniĭ se numescu, éra alții se poreclescu „Cucu“.

Ba! în România aflamu înca și unu munte, apoĭ vr'o câte-va sate și locuințe isolate, carı sunt numite dupa numele Cuculuı, precum: Cucu, Cuca, Cucı, Cuculescı, Cucescı,[2]) și târgulŭ Cuculuı din Iașı.

[1]) Vedĭ „Stupitulŭ Cuculuı“, publ. de noĭ în „Amiculŭ familieĭ“, an. II. Gherla și Clușiŭ. 1879. p. 9.

[2] D. Frunḑescu. Dicționariu topograficŭ și statisticŭ alŭ Românieĭ. Bucurescĭ. 1872. p. 150.

XIX.

Dela datinele şi credinţele, ce au Românii despre „C u c u“, în decurgerea tîmpului s'au formatu maĭ multe proverbe şi ḑicale, carĭ acuma sunt fórte respândite între poporu şi fórte adeseorĭ întrebuinţate.

Reproducemu aice pre cele ce ni-sŭ maĭ cunoscute.

„A s c u l t ă C u c u l u p ê n ĕ - ţ ĭ c â n t a“, asculta învĕţatura, séŭ sfatulu, séu îndemnulu celu bunu, pêne aĭ dela cine îlu ascultà şi pentru ce a-lŭ ascultà.

„R e ŭ ĭ-a c â n t a t ŭ C u c u l ŭ“, se ḑice, când unuĭ omŭ ĭ-a mersŭ reu în óre-şĭ care privinţă.

„B i n e ĭ-a m a ĭ c â n t a t ŭ C u c u l ŭ“, se ḑice unuĭ omu, care a câştigatu ce-va, séu care în tóte afacerile sale îĭ merge fórte bine.

„I-a c â n t a t ŭ C u c u l u a s t a-ḑ ĭ“, adica astaḑĭ ĭ-a mersu tare bine.

„S c i ŭ c ă ĭ-a c â n t a t ŭ C u c u l ŭ !“ sciu ca-ĭ merge bine, sciŭ ca-ĭ norocosu, ferecitu !

„N 'a r e s a-ĭ c â n t e C u c u l u“, adica: nu va avè parte de ce-va, séu nu va ajunge pênĕ la primăvéra; maĭ nainte de-a cântà Cuculŭ are sa móra.

„A m b l ă d e f l o r ĭ d e C u c u !“ âmbla în colo şi'n cóce de géba; nu va câştigà nemica; âmbla fără de nicĭ unŭ scopu perḑêndu timpulu înzadaru.

„P ê n ĕ-ĭ C u c u l u!“ nicĭ când, nicĭ odata!

„B a t ă-l ŭ C u c u l u !“ sinonimŭ cu „b a t ă-l ŭ n o r o c u l u !“

„Bata-lŭ Cuculŭ ca frumosu e!" E fórte frumosu. Se aplica acésta ḑicala mai cu sama la ómenii ce ni placu, ce-i iubimu, și cari totodata sunt frumoși și placuți la vorba.

„Ișu teme femeea ca Cuculų." E cunoscutu din istoria naturala, ca Cuculu e fórte gelosŭ, — pare-ca dragostea îlu înebunesce. In toți seminii sei vede unu rivalu cu care se ie la harța. Acésta împrejurare poporulu românu n'a trecut'o cu vederea, ci dela dênsa a formatu proverbulu de maĭ susu, care se aplică la unu omu, ce e fórte gelosŭ pe nevésta sa, care o teme, cum se ḑice, chiar și de umbra ei.

„Aiba casa Cucului". Totŭ din istoria naturala ne putemu convinge, ca Cuculu e fórte reŭ parinte de familie: în locŭ de a avè și elu cuibulu lui, de a îngriji de venitórea progenitura, ca alte paseri, cu iubire și interesu, din contra e celŭ mai vagabundu, n'are nici casa, nici femee adeverata, — face curte la tóta lumea. De-aicea, credu eu, ca Românii aŭ formatŭ proverbulu acesta, care se aplica la barbații cei necredincioși ca unu felu de blastemu.

Unu cântecu poporalu din Bucovina, în care e cuprinsŭ proverbulu acesta, suna:

Cine ĭubesce și lasă
Nu l-așĭ vedè făcêndŭ casă,
Aĭbă casa cuculuĭ
Și odihna vêntuluĭ,
Că nicĭ cuculŭ n'are casă,
Și nicĭ vêntulŭ țér'alésă!

Altu cântecŭ din Transilvania suna astfelu:

Cine ne-a stricatu pre noĭ,
Pre noĭ bade pre-amêndoĭ,
Aĭbă casa cuculuĭ
Şi odihna vêntuluĭ,
Că nicĭ cuculŭ n'are casă,
Da nicĭ vêntulŭ ţér'alésŭ!

„E îmbracata ca Cucu 'n pene", se dice despre o féta avuta, care este fórte frumosu îmbracata, şi a cării îmbracaminte sunt fórte preţióse.

„E cucu!" adică: e ameţitu, ca nu póte încurcà nici dóue cuvinte. Acésta dicala se vede ca vine deacolo, ca precum Cuculu nu póte produce mai multe, mai variate şi mai sonóre sunete, ca alte paseri cântatóre, precum e cântarea lui monotóna, éra dupa Sândiene ragușita și urîta, așa și omulu celŭ bétu și ameţitu nu póte vorbì ca alţi ómenĭ.

„Cuculu cânta pênĕ e frunda verde, ér' nu când pica de bĕtrâna", adica tóte aŭ a se face la timpulu seŭ, nu când a trecutu acesta; omulu sa se îngrijéscă de cele necesare pênĕ ce e têněru, nu când îlu împovóra betrâneţele.

„Cuculŭ pênĕ nu vede mugurŭ nu cânta", adică omulu înţeleptu nu întreprinde nemică înainte de timpu...

„Ii cânta Cuculŭ în casa", i-a remasu casa deşérta, pustie.

Cuvêntulŭ „Cucu" se 'ntrebuinţéză de catra poporulu românu şi ca adverbu, şi anume în dóue înţe-

lesuri: ântâiu „C u c u“ cu înțelesulu de singurŭ, și alu doilea „C u c ŭ“ cu înțelesulu de „s u s u“. In vorba de tóte dilele nu odata audimu dicêndu-se: „e c u c u p e l u m e“, — „a r e m a s u c u c u“ și „ș e d e c a u n u c u c u“, seu „ș e d e c u c u“, adica: singuru, singurelŭ.

Dupa câtŭ se póte sci din istoria naturala C u c u l u rarŭ când cânta pe pamêntu, ci mai multu numai susu, pe vêrfurile ramuriloru dela arbori, de-aice apoi și adverbulu „c u c u“ în înțelesu de „s u s u“. Acésta se póte deduce și de-acolo, că pruncii, când se jócă, dacă unulu se sue și se ascunde unde-va susu, striga „c u c u“, dându prin acésta de scire ca elu este „s u s ŭ“. Éra dela adverbulu „C u c ŭ“ cu înțelesulu de „s u s u“, s'a formatŭ apoi verbulu „c u c u ì-i r e“ cu înțelesulu de a s e a c a ț e r a, a s e s u ì pe ce-va; unde te-ai c u c u i t ŭ séu c u c u i a t u- unde te-ai acațaratu; nu t e c u c u ì acolo- nu te suì.

In fine, crede poporulu românŭ, că C u c u l u are putere asupra oiloru, cari au fĕtatu când a cântatŭ elu și póte luà lapte dela acelea oi. Deci ca oile să nu pérda laptele îndatinéza Românii cu ocasiunea „A l e s u l u i“ de a le r e s c u c a ì (res-cuc), adică de a rupe unu colacu în dóue, din carele o parte se împarte și se mânânca apoi de catra stapânii oiloru, de catra pecurari și ceialalți ómeni, cari mai sunt adunați la alegerea oiloru, ér' o parte se păstréza preste anu și se da oiloră în tarițe spre mâncare, anume ca sa-și pastreze laptele...

Când rupŭ colaculŭ acesta, dice unulu dintre ceĭ ce-lu rupu „c u c u !" éra celalaltŭ respunde „r e s-c u c ŭ !" [1])

Acestea sunt legendele, datinele, credinţele, cântecele şi proverbele Româniloru despre C u c u !

[1]) At. M. Marienescu. „A l e s u l ŭ" publ. în „F a m i l i a" an. IX. Pesta. 1873. No. 21. p. 240.

Pĕscăraşulŭ.

I.

Pe 'ntinderea cotitóre a riurilorŭ si riurelelorŭ, carı isvorescŭ din tóte parţile Carpaţiloru şi carı, trecêndu prin întinsele vaı şi şesurı, din ce în ce se marescu totŭ maı tare, se află o mulţime de pescişorĭ de tótă mâna. Unii dintre acestı pescişorı, de cum se desprimavĕréza şi pêne târḑiŭ tómna, când e timpu frumosu, saninŭ şi călduroşu, alérga în colo şi'n cóce ca nisce furnicı sarindu cu gura în susu şi prinḑêndu diferite muscuţe, ce sbóră pe de-asupra apeı, éră alţii, adunându-se şi îndesându-se de-a lungulu ţermurilorŭ, se jóca séŭ se încalḑescŭ la raḑele cele placute şi călduróse ale sórelui, de-ţı e maı mare dragulu să staı şi sa te uiţı la dênşii.

Dar' tocmaı pe când aceste fiinţe nevinovate se simţescu maı ferecite şi scutite de orĭ ce periculu, când se jócă şi alérga maı tare în tóte parţile, de multe orı se ivesce ca din pămêntu o pasĕruıca mica şi fórte sprintena, care, sburându ca o săgéta pe de-asupra apeı a acestorŭ riurı şi riurele, pre celu dintâiu pescişoru ce-lu zaresce şi-ı cade din damâna îlu apuca repede

cu rostulu [1]) ei celu lungu, dreptu, supţire şi spre vêrfŭ din ce în ce totŭ mai ascuţitu, şi cum îlŭ apuca îndata se face nevĕḑuta cu dènsulu, ducèndu-lŭ de mâncare puilorŭ sei, séŭ ospĕtându-lu singura. Dupa acésta se'ntórnă éra înapoi şi din nou începe a pescuì în murmuratórele şi limpeḑile unde ale riurilorŭ şi riurelelorŭ.

Şi óre cum se numesce acésta pasĕruica, acestu duşmanu ne'mpacatŭ alŭ pescişoriloru, şi mai alesŭ alu pescişoriloru, cari se ţinu prin riurile şi riurelele cele limpeḑi?

Acésta paseruică, puţinŭ cucuata şi cu códa scurta, ale carii pene de pe spate sunt pe de-asupra vineţii şi pe de desuptŭ strelucitóre ca metasa, éra celea de pe celelalte parţi ale corpului mai multu albastrii şi verḑiĭ, se numesce de catra Românii din Bucovina Pĕscaraşu, Pĕscarelŭ, Pĕscarelu-vênĕtu, Pĕscariŭ, Pĕscariŭ-vênĕtu, éra în celelalte ţeri locuite de Români: Pĕscariŭ [2]), Pescarĭŭ-verde [3]), Pĕscaruşŭ şi Pescaruşu-vênĕtŭ, fem. Pĕscăriţa [4]), lat. Alcedo ispida L. germ. der gemeine Eisvogel.

[1]) Românii aŭ ma multe cuvinte, carĭ însémna rostulŭ paserilorŭ, şi anume: rostŭ, botŭ, cĭocŭ, clonţŭ, clobanţŭ, pliscŭ şi fliscŭ. Insă cele maĭ usitate dintre tóte cuvintele acestea sunt: rostulŭ, botulŭ şi cĭoculŭ.

[2] B. Nanianŭ. Eleminte de istoria naturală. Partea I. Zoologia. ed. III. Bucuresci. 1873. p 97.

[3] La Romanii diu Banatŭ, com. de Dlŭ Ios. Olariu, învĕţătoriu în Domanŭ.

[4] A. de Cihac. Dictionnaire d'étymologie daco-romane, t. I. élements latins. Francfort. 1870. p. 201.

II.

P ĕ ş c a r a ş u l ŭ este respânditu în tóta Europa, unde se afla ape curgetóre şi limpeḑı. Pre dênsulŭ putemu sa-lu vedemŭ maı adeseorı numaĭ în ḑile sanine, line şi frumóse, când ca o sagéta sbóra pe de-asupra apelorŭ curgetóre, alergêndu dupa nutreţulu seu, care, dupa cum am veḑutu şi maı susu, constâ maı alesŭ din pescişorı micı, cę-ı prinde din sboru cu rostulu, de unde se vede ca-ı vine şi numirea de P ĕ s c a r a ş u, P ĕ s c a r e l ŭ, P ĕ s c ă r u ş u şi P ĕ s c a r ı ŭ la poporulu românu. Éra când nu sbóra, când se pune unde-va josu sa şéda, atuncı omŭ fórte ajunsu de capŭ trebue sa fie acela, care póte da de dênsulu, séu care îlu póte prinde.

De-aice, dela acésta isteţime şi iscusinţa a P ĕ s c a r a ş u l u ĭ de-a se ascunde şı-a se ferì aşa de bine de ochiı ómenilorŭ, cugetŭ eŭ ca vine apoı şi credinţa, ce se va aratà maı la vale, a Românilorn din ţinutulŭ Dorneı, cariı istorisescŭ şi credu, ca daca unu omu betrânu, unu moşnégŭ, va prinde şi va mâncà n ó u e P ĕ s c a r a ş ı, atuncı va întinerì, séu dacă nu tocmaı va întinerì, apoı celu puţinu nu va înbetrânì maĭ multu, ci va remanè aşa cum este.

III.

Cuı îı placu bĕtrâneţele şi slabia?

Nimeruı!

Fie-care omŭ, fie-care românu arŭ voì să fie şi sa remâe tóta viéţa sa tênĕrŭ, frumosŭ şi tare. Éră

daca a trecutŭ acuma peste pragulu tinereţelorŭ şı-a datu în aniĭ betrânţeloru, carı maı totdéuna sunt încarcate de slabacıune şi de multe alte neajunsurı şi neplacerı, atuncĭ fiindu-ı bĕtrâneţele neplacute şi adeseorı nesuferite, nu odata începe a se plânge asupra lorŭ şi a cântà:

Bĕtrâneţe, haĭne rele,
Tare m'am urîtŭ cu ele.
Eŭ mĕ ducŭ
Ele m'ajungŭ,
Şi eŭ mergŭ
Ele mĕ'ntrecŭ...
Bĕtrâneţe cu slăbie
Ce-mĭ cădeţĭ năpaste mie?
Luaţi-vĕ pe cea cóstă
Că-ţĭ găsì de sama vóstrĕ! [1])

Insa nu fie-care românu betrânu se mulţamesce numaı cu cânteculu acesta şi cu altele asemenea acestuıa, carı potu sa-ı aducă numaı óre-şı care mângaere şi alinare sufletuluı seŭ, nicı decum însa tarie şi frumseţe corpuluı, ci ceı maı mulţı cauta diferite mijlóce, prin carı, cugeta eı, ca se potŭ face tinerı şi tarı, precum au fostu în juneţe. Aşa unii întrebuinţéza sucurı de diferite plante pre carı séu ca le beu séŭ că se spala cu dênsele pe faţa; mânânca mędu de nuca şi beu vinu vechĭŭ; se scalda în lapte dulce séŭ demineţile în róua; éra alţii mânâncă rarunchı, plamâne, inimı şi carne de diferite paserı. Şi tóte acestea le facu

[1]) S. Fl. Marianŭ. Poesiĭ pop. rom. t. II. Doĭne şi Hore. Cernĭuţĭ. 1875. p. 100.

ei numai şi numaĭ ca sa fie şi sa remâe tineri şi frumoşĭ, căci:

Pên' ce-ĭ omulŭ tinerelŭ
Se ţine dorulŭ de elŭ,
Dară când înbĕtrânesce
Şi dorulŭ călĕtoresce. [1]

Éra acésta cu atâta mai multu, ca nu cumva sa se afle vre unulu bunu de gura, care ar putè şi ar avè tóta dreptatea sa-i ḑică într'o buna deminéţa:

Pên' e omulŭ tinerelŭ
Se légă dorulŭ de elŭ
Éră dacă 'nbetrânesce
Pune-ĭ paĭe şi-lŭ pârlesçe. [2]

Şi mai alesu atunci, când atare moşŭ betrânŭ mai are, din pecate, înca şi-o nevésta tênerĕ şi frumósa, căcĭ apoi, daca nu cauta tóte mijlócele ca sa se ţie şi elu têneru, nu póte scăpà de-a nu auḑí unele ca acestea:

Frunḑă verde érbă dulce,
Lelea-ĭ mândră ca şĭ-o cruce
Şi moşulŭ de-ab a se duce.
Lelea-ĭ mândră ca şĭ-o flóre
Moşulŭ de-abĭa sta'n picĭóre. [3]

IV.

Una dintre paserelele, care aşişderea servesce Românilorŭ ca unu mijlocu siguru, prin care, după cre-

[1] Din colecţiunea mea inedită.
[2] Idem de eadem.
[3]) Idem de eadem.

dința loru, se potu face tineri, tari și frumoși, este și Pĕscarașulu.

Betrânii, carii numai decâtu voescu sa fie tineri, când aŭ sa-și serbeze ḑiua nascerii lorŭ, se ducu desdeminéță la unu riu, unde sciu de mai nainte ca se afla mulțĭ Pescărași de-aceștia și, dupa ce au ajunsŭ la starea locului, se punu cu o pușca încarcata la pânda, și cum vedu pre vre unŭ Pescărașŭ, rostescu urmatórele cuvinte:

„Eu te sorocescŭ anume pentru ca sa-mi fii mie spre ușurința betrânețelorŭ mele în ḑiua în care m'am nascutu, ca a dóua óra sa me facŭ ca unu têneru."

Și cum rostescŭ ei cuvintele acestea punu pușca la ochi și țintindŭ îi daŭ drumulŭ în Pĕscarașulu, care, dupa ce a prinsŭ vre unŭ pescișoru și s'a pusŭ pe vr'o rămurica séu radecină a unui arborelu de pe țermulu riului séŭ pe vre o petricica de pe culmea unui agestru [1]), voesce și elu a-și mâncà prada sa.

In modulŭ acesta purcede fie-care bĕtrânu, pêne înpușcă nóue Pĕscarași.

Éra dupa ce a prinsu aceștia Pescarași merge cu dênșii a casa, îi cinatuesce [2]), îi curațesce frumu-

[1]) Agestru însémnă o rădicătură de pamĕntŭ amestecatŭ cu felĭŭ de felĭŭ de lemne și petriĭ, maĭ pe scurtu totu ce aduce véra o apă repede și așéḑă într'unŭ locŭ la cotitura unuĭ riu séŭ păriŭ. Eră cuvêntulŭ acesta s'a formatu dela verbulu agestri-ire, care însémnă atâta câtŭ a se oprì, a se așeḑà într'unŭ locŭ. Cum de s'a agestritŭ acésta pe-aicĭ = cum de a ajunsŭ și s'a opritŭ acésta pe-aicĭ? — Cuvintele acestea sunt usitate maĭ alesu în părțile dela munte.

[2] A cinătuì însémnă atâta, câtŭ a curăți paserile de măruntae și a le preparà pentru cină.

şelu de pene şi apoi, punêndu-i într'o tigae cu untu la focu ca sa se friga, éra-şi rostesce cuvintele de mai susŭ aratate, adica:

„Eŭ ve sorocescŭ anume pentru ca sa-mi fiţĭ mie spre uşurinţa betrâneţelorŭ mele în ḑiua în care m'am nascutu, ca a dóua óra sa mĕ facŭ ca unu têneru.“

După ce s'au friptu acuma Pĕscaraşii cum se cade, îi ie dela focu, îĭ pune într'o strachina pe mésă şi apoi punêndu-se şi elŭ la mésa şi rostindu din noŭ cuvintele de mai susu începe a-ĭ mâncà.

Facêndŭ acésta în ḑiua nascerei sale, credu Românii că celŭ ce o face, întineresce şi prinde la putere éra daca nu tocmai întineresce, apoi celu puţinu nu înbetrânesce, ci remâne aşa pêne ce móre.

E însă totodata de înseimnatŭ, ca omulu ce voesce sa se faca têněru şi spre scopulŭ acesta înpuşcă Pĕscaraşĭ în ḑiua nascerei sale, în ḑiua aceea nu e bine nemica alta sa mânânce, fară numai acei nóue Pĕscăraşi cu puţina pâne, şi înca şi acésta abiă dupa ce a însĕratu. Daca mânânca si altă ce-va mai nainte, apoi Pĕscaraşii nu-i sunt de nici unŭ folosŭ.

Carnea próspeta de Pĕscăraşŭ, dupa cum spunŭ şi credŭ Românii din ţinutulu Dornei, e buna înca şi de durere de capŭ. Omenii, pre carii îi dóre capulu, prindu unu Pescaraşŭ şi carneà lui încă calda şi cruda fiindu o punu la frunte şi la céfă şi după ce o ţinu acolo unu restimpu anumitu se vindeca, adica tóta durerea li încetéza, ca şi când li-ar lua-o cine-va cu mâna.[1])

[1]) Com. de Dlŭ P. Ursulŭ.

V.

E' sciutŭ maı departe din istoria naturala, ca Pescaraşulu îşĭ face cıubulu într'o borta pre care o sapă singurŭ cu rostulu seŭ celu tare şi ascuţitŭ pintre petrile de pe malurile apeloru şi dupa ce se óuă într'ênsulu, când clocesce, séu când e urmaritŭ de cineva, nu ıesa din cuıbu, de-aı âmblà şi de-o suta de orĭ pe de-asupra luı, fara dóra numaı atuncı, când îı scii de maı nainte cuıbulŭ şi bagı vr'unu baţu în nuntru. De altmintrelea raru care omu e în stare a-ı aflà cuıbulu, pentru ca elu astfelu şi-lu duréza, ca nime nu póte cu 'nlesnire a i-lu aflà, ci numaı dupa fórte multă şi mare ostinéla.

De-aice apoı, dela acésta datină a Pĕscaraşuluı, presupunŭ eu ca vine şi credinţa Româniloru din Frataułiı-vechı, satu în ţinutulu Radăuţilorŭ, carii mı-aŭ istorisitu, ca acela, care va aflà cuıbulŭ acesteı paserı şi-ı va luà óuele, va fi năsdrăvanŭ, va sci tóte cele ce se voru întêmplà în viitorıŭ, şi că c'unu asemenea omŭ nime nu se va putè apoı mĕsurà nicı în privinţa tarieı şi virtuţiı, nicı în privinţa iscusinţeı, înţelepţiuneĭ şi isteţimeı.

Acestea sunt datinele şi credinţele Româniloru despre Pĕscăraşu!

Albinărelulŭ.

I.

Frumóse și 'ncântatóre sunt fênațele și fĕnăcióre le[1]), lucinile[2]) și luminișurile[3]) când sunt înverḑite și împenate cu totŭ felulu de flori mirositóre. Și când timpulu e placutu, când sórele respândesce în tóte parțile raḑele sale cele calduróse, ele devinu cu multŭ mai atragetóre și încântatóre, căcĭ atunci atâtŭ locuĭtorii câtu și cerçetatorii loru se afla in ne'ntrerupta mișcare și lucrativitate. Atunci mii și milióne de albine de cum resare sórele și pêne ce se'ngânŭ ḑiua cu nóptea nu stau maĭ nici unu minutŭ loculu, ci unele, eșindu de prin albinarii, sbóra dela o flóre la alta adunându céra și mĭere și sbârnaindu ca și când ar fi nisce roi întregi, éră altele, cari s'au pornitŭ mai de timpuriu,

[1]) Fênăcĭorŭ dem. dela fênațŭ.

[2]) Lucină pl. lucinĭ, e unŭ cuvêntŭ fórte usitatŭ în Bucovina atâtŭ în vorba de tóte ḑilele, câtŭ și în cântecele poporane. Ea însémnă maĭ ântâĭŭ unu locŭ deschisŭ în munțĭ și pădurĭ, o poĭană în care póte fórte lesne strebate și lucì sórele, și apoĭ culmea unuĭ délŭ. In Bucovină se află și unŭ satŭ, câțĭ-va munți și délurĭ, carĭ pórtă numale de Lucină.

[3]) Luminișŭ pl. luminișurĭ, are aceea-șĭ însemnare ca și lucina, se'ntrebuințéză însă maĭ multŭ în înțelesŭ de o poĭană mai mică.

se'ntorcu încărcate spre casa.- Miĭ şi miĭ de vespĭ şi vespişorĭ[1]), bondarĭ şi bondăraşĭ, nevoindu a se lasà sa fie întrecuţĭ de dênsele, încă alérgă în colo şi 'n cóce-ca şi eĭ asemenea sa adune miere, după cum li-ĭ acuma şi adunatulu loru, şi după ce o aduna să o ducă şi s'o depue ceĭ dintâiŭ în nisce făguraşĭ[2]) supţireĭ şi aţoşĭ facuţĭ pe acoperemintele unorŭ case séu atârnaţĭ de ramurelele unorŭ arborĭ din apropierea vre unuĭ riu, éra ceĭ din urma în nisce fagureĭ rotunḑĭ ce şi-ĭ facu prin borţĭ ânguste de pe suprafaţa pamêntuluĭ. Pe de alta parte sute şi miĭ de caluţĭ séu căĭuţĭ şi căluşeĭ[3]) sarŭ în colo şi'n cóce prin érba producêndu prin sariturile lorŭ unu feliu de sunetu, ce sémemena fórte multu cu sunetulŭ ce-lu producŭ cosaşiĭ cându cosescu, din care causa în unele locurĭ se maĭ numescŭ aceste micĭ vietaţĭ încă şi cosaşĭ.

Pe la radĕcina şi'n umbra erbeĭ şi a floriloru însa cete întregĭ de furnicĭ nu-şĭ potŭ da rêndu unele strîngêndu-şĭ nutreţulŭ necesarŭ pentru susţinerea vieţiĭ, éra àltele târâindu după sine câte unu săcuşoru albineţu spre a-lu aşeḑà într'unu locu maĭ bunu şi maĭ sigurŭ de cum au fostŭ maĭ nainte.

Maĭ pe scurtŭ nicĭ una dintre insectele sburatóre, câtu şi cele nesburatóre, preçum şi multe alte vietaţĭ,

[1]) Vespişoriĭ sunt o specie de vespĭ cu multŭ maĭ micĭ decâtŭ vespiĭ ordinarĭ.

[2]) Făguraşŭ şi făgurelŭ dem. dela fagurŭ.

[3]) Sub căluţĭ séŭ caĭuţĭ şi căluşeĭ înţelege poporulŭ românŭ din Bucovina unŭ feliu de insecte din familia lăcustelorŭ, carĭ petrecŭ maĭ multu prin érba de pe fênaţe şi se numescŭ germ. Springer séŭ Heuschrecken.

carı împoporéză séŭ cercetéza fênaţele nu staŭ maı nicı unŭ minutu de gıaba.

Dar' pe când tóte vietăţile acestea, despre carı am vorbitu pêne aice, se află în cea maı mare mişcare şi activitate, pe când fie-care alérga după nutreţulu seu séu se preâmbla dela o flóre la alta, nepurtându grija nimeruıa, pe-atuncı o paserica, care li ţine calea séu, maı câtu e ḑiulica de mare, âmbla în urma loru, cum le vede se repede spre dênsele şi prinḑêndu-le din sboru cu rostulŭ se pune josu şi le mânânca.

Acésta paserica, care are o deosebita placere şi gustu de-a face unu resboıŭ cumplitu pintre însecte şi maı alesu pintre albine şi vespı, se numesce de catra Românii din Bucovina A l b i n a r e l ŭ şi F u r n i c a r ĭ ŭ, de catra ceı din Transilvania P r i g ó r a[1]) şi P r i g ó r e[2]), éra de catra ceı din Moldova şi Muntenia P r i g ó r e, P r e g o r e, V e s p a r ı ŭ şi V e s p a r i ţ ă[3]), lat. Merops apiaster L. germ. der Bienenfresser.

[1]) S. Petri. Vocabularŭ portativŭ. Partea I. românescŭ-nemţescŭ. Sibiĭŭ. 1861.

[2]) Sab. Pop. Barcianŭ. Vocabularŭ românŭ-nemţescŭ. Sibiĭŭ. 1868. — G. A. Polizŭ. Vocabularŭ românŭ-germanŭ. Braşovŭ. 1857.

[3]) Dr. Cihac. Istoria naturală, ântâĭa óră în limba românéscă compusă. Eşĭ. 1832. p. 94. — B. Nanianŭ. op. cit. p. 97. — D. Ananescu. Cursŭ elementarŭ de istoria naturală. t. III. Zoologia. Bucurescĭ. 1874. p. 95. — A. T. Laurianŭ şi I. C. Massimŭ. Glossarıŭ, care cuprinde vorbele din limba română străine prin originea séŭ forma lorŭ etc. Bucurescĭ. 1871. p. 146. — Bradescu. „U t i l i t a t e a p a s e r i l o r ŭ“ publ. în „T r o m p e t a C a r p a ţ i l o r ŭ“, an. XII. Bucurescĭ. 1874. No. 1167. —

II.

Albinărelulu e una dintre păserelele cele maı frumóse, câte provinu în ţerile locuite de Românı, elŭ întrunesce pe penele sale maı tóte colorile, precum albe, roşiı, galbine, albastre, castaniĭ, negre şi verḑı.

Nutreţulu de frunte alu Albinarelului, după cum au observatu ceı maı renumiţı ornitologiştı, şi după cum am aratatu şi noı maĭ susu, sunt totu felıulŭ de musce, apoı strechiı, lăcuste, bondarı, cărăbuşĭ şi gargaunı, însă maı alesu albine şi totŭ felıulŭ de vespı, de unde se vede că-ı vinu la poporulu românu şi numirile de Albinărelŭ, Vesparıŭ şi Vespariţa. Ba! Românii din unele sate ale Bucovineı, precum buna óră din Frataunţiı-vechı şi din Crasna, mı-aŭ spusŭ că Albinarelulŭ mânâncă cu mare placere şi furnicĭ. De-aicı apoı l-au numitŭ locuitorii acestorŭ sate şi Furnicarıŭ.

III.

Albinărelulŭ se afla maı pretutindene în Europa. Elŭ îşı face cuıbulu decomunŭ prin borţı adûncı din ţermuriĭ apeloru. Âmbla în cete şi strigă, maĭ cu sama înaintea uneĭ ploı, fórte tare. De-aicea vine apoı credinţa Româniloru atâtŭ a celoru din Bucovina, câtu şi a celoru din România, ca Albinărelulŭ e nu numaı unu anunţatorĭŭ fórte bunŭ de plóĭe, ci şi ca elŭ, macaru ca petrece maı multŭ în apropierea apelorŭ, nicı când de alta dată nu bé apă, ci numaı când plóua.

Dumbrăvanca.

Una dintre paserile mutatóre séu căletóre, care vine la noi cam catră finea lui Prieru și'n Augustŭ se pregatesce éră-și de duca așa, ca pe la mijloculu lui Septemvre ne lasa cu totulu, este D u m b r a v a n c a, numită în Bucovina încă și G ă i ț i ș ó r a, în Muntenia D u m b r a v a n c ă, D u m b r ă v i ó r a, C o r a b a t i c a [1] și C â c a u [2]), éra în alte locuri locuite de Români G a i ț a-v ê n ĕ t ă [3]) și C o r b ŭ-a l b a s t r u [4]), lat. Coracias garrula L. germ. Blaurake oder Mandelkrähe.

D u m b r ă v a n c a, care are mărimea unei C e ŭ c e și care petrece la noi mai multu prin paduri și prin dumbravi, de unde se vede că-i vinu la poporulu românŭ și numirile de D u m b r a v a n c ă și D u m b r ă v i ó r a,

[1] George Baronzi. Opere complete. Vol. I. Limba română și tradițiunile eĭ. Galațĭ și Brăila. 1872. p. 131.

[2] Com. de Dlŭ Gr. Stefanescu, profesorŭ de universitate în Bucurescĭ, și de Dlŭ P. Ispirescu, tipografŭ în Bucurescĭ.

[3]) A. de Cihac. Dictionnaire d'étymologie daco-romane. t. II. Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais. Francfort. 1879. p. 112.

[4]) A. Pocorni. Istoria naturală, traducere română. Viena. 1861. p. 70. —

se póte cunósce de pe următórele semne: rostulu eĭ e de mijlocŭ, tarişoru, dreptŭ, la radecina latareţu, la verfu îndoitu. Degetulu din mijlocu alu piciórelоru e maı lungu decâtu cele dóue laturaşe. Códa dreptŭ ratezata. Penele fórte frumóse. Capulu, grumazulu, pântecele şĭ aripele albastriı batêndu ceva în verḑiŭ, penele de-asupra nariloru, de pe lânga încheıetura gureı şi de pe barbie albiı; penele cele micı de-alungulu subsuóreloru şi celea de pe partea de susŭ a coḑiı albastriı-întunecate; penele de pe spate, de pe umerı şi î n g e n u n c h i t u r ı [1]), precum şi celea de pe de desuptulŭ aripelorŭ albastre-întunecate. Dóue pene din mijloculu coḑiı cafeniı, celelalte tulbure-albastriı.

Dumbrăvanca e respândita maı preste tótă Europa. Ea este fórte spariósë. Cum da cu ochiı de vre unu omu, îndata fuge.

Nutreţulŭ de frunte alu Dumbravenceı sunt c a r a b u ş i ĭ, c a l u ş e i ı, c ă l u ţ i ı séu c a ı u ţ i ı, l a c u s t e l e, b r o s c u ţ e l e, ş o p ê r l e l e şi r i m e l e. Ba! Românïĭ din unele părţı ale Bucovineı spunu ca ea se nutresce şi cu pâne alba, maı alesŭ cu grâŭ.

In Bucovina, dupa cum mi s'a spusu, âmbla Dumbravencele fórte adeseorı la unu locŭ cu G a i ţ e l e.

In fine voiŭ sa maı însemnezu şi aceea, ca numirea de C o r a b a t i c a a acesteı paserı vine de acolo fiindu ca partea cea maı mare a peneloru sale aduce la colóre cu flórea planteı, care în Bucovina se numesce

[1]) Sub î n g e n u n c h i t u r ă înţelegŭ Românïĭ din Bucovina a dóua încheĭetură a aripelorŭ.

Albastrea, éră în Muntenia Corabatică [1]) şi Corobaţica [2]), lat. Centaurea Cyanus L. germ. die blaue Kornblume.

[1]) G. Baronzi. op. cit. p. 131.
[2]) Dr. D. Brândză. „Limba botanică a ţeranuluĭ românŭ“, publ. în „Columna luĭ Traĭanŭ“, Nóua serie, an. III. Bucurescĭ. 1882. p. 47.

Mulge-capre.

I.

Pe la înserate și nóptea, maĭ alesŭ când afara e saninu și frumosu, când luna și stelele respândescu lumina lorŭ în tóte parțile, orĭ și cine póte se observe o păsĕruică, ce-va maĭ mare de câtŭ o Rîndunică sburândŭ în colo și'n cóce cu gura căscata ca și când ar voì sa prinda ce-va cu dênsa.

Acésta pasĕruică, a careĭ rostŭ și grumazu sunt fórte scurte, capulu însa mare și latŭ, penele de pe spate cenușiĭ-întunecate și presurate c'o mulțime de punctișóre cafeniĭ-închise și icĭ-colea negru-vĕrgate, éră celea de pe pântece ruginiĭ, se numesce de catra uniĭ Românĭ Mulge-capre[1]) și Mulgĕtoriulŭ-caprelоru[2]), éra de catră alțiĭ Rîndunea-de-nópte[3]) și Papăludă[4]), lat. Caprimulgus europeus L. germ. die Nachtschwalbe oder der Ziegenmelker.

[1]) La Românii din Ungaria, com. de Dlŭ Elia Popŭ. — S. S. Michalescŭ. Compendiu de istoria naturală pentru scólele primare de ambe sexe. Craĭova. 1869, p. 31.

[2]) B. Nanianŭ op. cit. p. 97.

[3]) Dr. Cihac. op. cit. p. 91. - S. S. Michalescu, loc. cit. la Românii din Bucovina și maĭ în tóte dicționarele, câte le avemŭ pênĕ acuma.

[4]) A de Cihac. Dictionnaire. t. II. p. 251.

Despre paseruica acésta, care tóta diua sta ascunsa prin scorburile arboriloră, şi numaı pe la înserate începe a sburà şi maı alesu prin staulele viteloru cornute şi prin târlele oiloră ca să prinda insectele, carı se ţinu prin locurile acestea şi carĭ forméza nutreţulă eı principală, esista la Românii din comitatulu Satmare în Ungaria o legenda, care e interesanta din maĭ multe puncte de privire, şi care, cugetă eŭ, ca fiecăruia i va fi fórte binevenită, daca voiu reproduce-o aice.

Éta-o-aĭ şi legenda respectiva astfeliŭ dupa cum mı-a tramis'o Dlu Elia Popu, înveţatoriŭ în Şomcutamare, carele a audit'o dela nisce Românı din comuna Arieşulu-de-padure.

II.

A fostu ce-a fostu, căcı de nu s'ar fi întêmplatu nicı nu s'ar povestĭ.

A fostu odată unŭ omu fórte avutu. Intre multe alte avuţiĭ şi bunataţĭ avea elu şi o turma de oı, carı la tóta mulsura îı da câte dóuesprediece vedre de lapte.

Omulu acesta şı-a făcutŭ staulŭ la oile sale pe hotarŭ departe de satŭ, unde mâneaŭ cu oile pĕcurarii şi baciulŭ. Pecurarii se duceaŭ totdéuna cu oile la pascetóre, éra baciulŭ şedea numaı la coliba şi facea brânză din laptele, ce-lŭ mulgea dela oı.

Intr'o séra însă s'a întêmplatŭ, că toţı pecurarii s'aŭ dusu, cum e rêndulu tineriloru, în satŭ la fete, numaı baciulŭ singuru a remasu la stâna. Şi baciulu pentru ca sa nu-ı fie urîtu şi sa nu dórma pêne ce

vorŭ venì pecurarii din satu, îșı făcù unu focŭ mare și puindu-se lânga dênsulŭ începù a fumà din pipa.

Dar' éta ca îndata cum a însĕratŭ a venitŭ la stâna o pasere urîta, cu capulŭ mare, cu gura dăbalazata și cu aripele ude, și cum a venitŭ a și începutŭ a stropì foculu lânga care sta baciulŭ pêuĕ ce l-a stânsŭ cu totulu. Éra dupa acésta s'a datŭ a mulge caprele, câte se aflau pintre oĭ.

Baciulŭ, vĕḑêndu acésta întêmplare, eșì de graba din coliba și alergându prin staulul oiloru prinse paserea cea cu capŭ mare și legêndu-o bine ca sa nu fugă, o ţinù pênĕ deminéţă în colibă. Dupa ce s'a facutu ḑiua a luat'o și a dus'o omuluı celuı avutu, a cuı erau oile și caprele.

Omulu celŭ avutu, cum o vĕḑù, nesciindŭ ce felŭ de pasere e acésta și cum se chıamă, strînse maı mulţı ómenĭ din satŭ la unŭ locu și-ı întrebâ, ca dóra voru scì eı: ce felıu de pasere să fie acésta și cum se chıama?

Dar' nime nu scià... Toţı se uıtaŭ la dênsa cu ochı marĭ, mirându-se de făptura și cautatura eĭ și de celea ce le-a istorisitu baciulŭ.

Atuncı ómenii, pentru ca nu sciau cum se chıama îı pusera nume „Mulge-capre“ și „Mulge-capre“ a remasŭ apoı pênĕ și'n ḑiua de asta-ḑı.

Și sa nu faceţĭ cum-va sa nu credeţı, cacı tocmaĭ așa i s'a întêmplatu omuluı celuı avutu, după cum v'am povestitu, ci maı bine sa ḑiceţı cu toţiı: „Să ferészcă bunulu Dumneḑeŭ ca sa nu maı vina în turmă „Mulge-capre“, cacı acésta pasere de nópte mulge

*

nu numai caprele, ci şi oile şi vacile, şi apoi li ie laptele, încâtu numai dupa multe descântece şi cu multe afumaturi de tamâe o poţi departà dela staulu şi a te măntuì de dênsa!...

Acésta-i legenda lui „M u l g e-c a p r e"!

III.

Credinţa înfaţoşată în acésta legenda esistă nu numai la Românii din Ungaria, ci ea se afla şi la cei din Bucovina, Moldova şi Munt nia.

Dlu P. Ursulŭ îmi scrie în privinţa acésta urmatórele: „despre R î n d u n é u a - d e - n ó p t e cea cu capulu mare credu Românii de prin parţile nóstre, adica din ţinutulu Dornei, ca suge o i l e şi c a p r e l e şi ca óĭa séu capra supta odata de dênsa nu e mai multu buna de ţinutu. Rîndunéua acésta e totŭ atâtŭ de primejdiósa ca şi S b u r a t o r i u l u.[1] Ea de multe ori strică chiar şi o turma întréga de oi, care dupa aceea mai multu nu e buna de nemică."

Repausatulu cavaleriu şi doctorŭ de medicină Cihacŭ ni spune în privinţa acestei paseri urmatórele:

„R î n d u n é u a-d e-n ó p t e sbóra séra şi deminéţa spre a prinde insecte, întra adeseori în grajdiuri, care lucru a scornitu ḑicerea, cum ca ea suge caprele."[2]

B. Nanianŭ, vorbindu despre acésta pasere, ḑice:

„Ḑiua petrece, — adica M u l g e-c a p r e, — ascunsa prin scorburile arboriloru, ér' nóptea âmblă cu

[1]) S b u r ă t o r i u l ŭ acesta e o fiinţă mitologică despre care voĭu vorbì maĭ pe largŭ în „M i t o l o g i a d a c o-r o m â n ă."

[2]) Istoria nat. cit. p. 91.

gura cascata ca sa prinda insecte prin staulele viteloru, de unde ómenii superstițioși au credutŭ că farmeca vitele ca sa le ia laptele și de-aceea l-au numitu „M u l g e t o r ĭ u l ŭ c a p r e l o r u". [1])

In fine S. S. Michalescu scrie:

„R î u d u r i c a-d e-n ó p t e șede ascunsa, și numai nóptea sbóră pintre oi, capre și alte vite spre a prinde insectele, cari traescu în baligariulu acestoru animale, de unde s'a uascutu fabula, cum că ea ie laptele dela capre și i s'a datu numele de M u l g e-c a p r e". [2])

Acestea sunt tóte credințele Românilorŭ despre M u l g e-c a p r e, câte le-am pututu adunà pêne acuma!

[1]) Op. cit. p. 97.

[2]) Op. cit. p. 31.

Drepnéua.

I.

Pe lânga biserici cu turnuri înalte, pe lânga cetați și pe lânga alte locașuri de pétră nu odata ni se'ntêmpla sa vedemŭ o păsĕruică fórte vióie, neastêmpĕrată și iute, care aduce în câtŭ-va la făptura corpului cu Rîndunica-de-casa, dar' care e ce-va maĭ mare de câtu o Rîndunică. Acésta paseruică, a carii aripi sunt mari, lungarețe, și ascuțite; penele de pe spate și de pe umeri cafenii-închise; barbia și gușa înfrumsețate c'o pata alba-rotunda; pelița ochilorŭ cafenie-întunecata; rostulu-negru; piciórele negricióse, fórte scurte și încalțate[1], se numesce de catra Românii din Bucovina Drepnea pl. Drepnele, apoi Rîndunica-de-plóie și Lastunŭ mare, lat. Cypselus apus L. germ. Mauer- oder Thurmsegler, Thurmschwalbe.

Drepnéua[2]) este fórte lațila în Europa. Ea sosesce la noi din țerile cele calde și anume din Africa,

[1]) Când picióreIe uneĭ paserĭ sunt acoperite pênĕ la degete cu pene, atuncĭ se ḑice despre paserea respectivă că e încălțată.

[2]) In legătură cu numele acesteĭ paserĭ credŭ că stă și verbulŭ „drepănà", usitatŭ în Bucovina, care însémnă atâta câtŭ a se acăţărà, a se suì pe unŭ obiectŭ înaltŭ.

unde petrece peste érna, pe la începutulŭ luı Maı, une orı, când se desprimaveréza de timpuriu şi e frumosu, chıar şi'n septĕmâna de pe urma a luı Prierŭ, şi éră-şı ne lasa cu începutulu Iuneı luı Augustu.

In Bucovina, după câtu sciu eu pênĕ acuma, provine D r e p n é u a în maı multe locurı, şi maı alesŭ pe la mănăstirile şi bisericile din Dragomirna, Suceviţa, Putna, Voroneţu, Solca, Manăstirea Homoruluĭ şi la schitulu Zamca din Sucéva. La aceste manăstirı şi bisericı îşı facŭ D r e p n e l e l e cu sutele şi cu miile cuiburı prin crepăturile zidurilorŭ şi prin turnurı, sbóră în tóte părţile fórte repede şi strigă c'o vóce aşa de ascuţita şi patrundetóre, încâtŭ îţı ţiue urechile şi din causa acésta, nicı nu eşti în stare să staı multŭ în apropierea loru şi sa le asculţı.

II.

Constantinu Diaconescu, românu de vr'o şesedecı de anı din satulu Calafindescı, dela care am auditŭ ântâĭa-şı dată numele adeveratu românescŭ alŭ acesteĭ păserele, mı-a spusŭ ca D r e p n e l e l e îşı facu cuiburile cu gura întórsă în josŭ şi se óuă numaı dóue óue lungăreţe, rarŭ când treı, pre carı le clocescŭ numaı şepte dile.

Ce se atinge de numerulu óuelorŭ şi de cuibu, apoı acésta spusa a luı C. Diaconescu consuna cu cele ce ni le spune despre acésta pasere şi B r e h m în istoria sa naturala[1]), éră câtu pentru clocirea óuelorŭ credŭ ca e numaĭ o închipuire.

[1]) Brehm's Thierleben. Zweite Abth. — Vögel. Erster Band. Leipzig. 1882. p. 402.

Totu Diaconescu mi-a spusŭ, ca daca ataca cine-va cuibulu Drepnelei séŭ îi ie óuele, apoĭ acésta îndata-şi parasesce cuibulu şi nu se'ntórna mai multu la dênsulu.

Numele Rîndunica-de-plóie a acestei paseri, dupre cum mi-aŭ spusŭ maĭ mulţi Români din Frataußii-vechĭ, vine de-acolo, pentru ca ea înaintea unei ploi séu a unei furtuni mari âmbla fórte neastêmparata în tóte parţile, sbóra fórte pe susŭ şi striga fórte tare.

Cĭocănitórea.

I.

Românii din Bucovina, Transilvania şi Ungaria, dupa câtu sciŭ eu pênĕ acuma, maı pre tóte paserile, câte provinu în Europa şi se numescŭ c'unŭ terminŭ technicu latinu „P i c i d a e“, le numescŭ c'unu singurŭ cuvêntŭ „Ç ĭ o c a n i t o r ĭ“, éra ceı din România totŭ pre acestea paserı le numescŭ G h i o n o ı, G h e o n o ĭ şi G h e u n o ı, sing. G h i o n ó e, G h e o n ó e şi G h e u n ó e.

Se numescu şi'n Bucovina unele dintre aceste paserı G h i o n o ĭ séŭ G i o n o ı şi G e u n o ı, însă numaı fórte raru, şi maı alesu numaı în parţile cele munţóse.

Pre fie-care specie însa alu acestuı genŭ de paserı o numescŭ Românii din numitele ţerĭ parte dupa marimea corpuluı şi colórea penelorŭ, parte şi câte c'unu altu cuvêntŭ technicu.

Noı vom arată în liniile urmatóre pe rêndŭ cum se numesce fie-care specie îndeosebı şi la fie-care vom începe cu numirile usitate în Bucovina şi vom finì cu cele usitate în celelalte ţerı locuite de Românı. Vomŭ

adaoge totodată la fie-care Cıocanitóre şi câte o descriere scurta, ca fie-cine sa-şı faca o închipuire macarŭ câtu de mica despre dênsele.

Sa'ncepemu aşa dară maı ântâıŭ cu C ı o c a n i t ó r e a cea maı mare, care este cunoscuta Românilorŭ.

II.

Cĭocanitórea cea maı mare, care provine în Europa, se numesce de către Românii din Bucovina: G e u n ó e, masc. G e u n o ı ŭ, G e u n ó e - n é g r a, G i o n ó e - n é g r a, C ı o c a n i t ó r e - n é g r ă; C i o c ă n i t ó r e - c u - c â r p a, C ı o c ă n i t ó r e - c u c u ı a t ă ; în Muntenia: G h i o n ó e - n é g r ă [1]) ; în Transilvania: C ı o c a n i t ó r e, C ă ţ a r a t ó r e [2]) şi H o r o r ı ŭ - d e - b r a d u [3]), lat. Picus martius L. germ. der Schwarzspecht.

Cĭocanitórea acésta e négra, crescetulu capuluı roşu ca sângele, şi anume la bărbaţelŭ tótă suprafaţa capuluı, éră le femeıuşcă numaı într'unŭ locu pe cĕfă. Ochiı galbiı, cıoculŭ ascuţitŭ şi fórte tare.

Acésta Cĭocanitóre e respândita pretutindene în Europa, unde se afla padurı împĕnate cu braḑı bĕtranı. Nutreţulu eı sunt cariĭ şi alţı vermişorı, ce se afla prin scórţa cıungiloru, precum şi a altorŭ arborı bĕtrânĭ şi putregaıoşı, apoı furnicile, diferite seminţe si alune.

Romănii din satulŭ Calafindescı, dupa cum mı-a spusu Sofia Frâucu, ḑicu şi credŭ ca Cĭocanitórea

[1]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 98.
[2]) S. P. Barcianŭ. op. cit.
[3]) A. de Cihac. Dictionnaire. t. II. p. 506.

acésta e buna de lécŭ în contra n ă d u ş e l e i. Ómenii ce aŭ naduşală, séu şi alţii, carii pătimescŭ de óre-şĭ care durere de peptu, o prindu, o tae, o cinatuescŭ şi faca apoi zama dulce dintr'ênsa. Dupa acésta, nainte de-a gustà din alte bucate, sorbescu zama acésta şi mânânca carnea. In acestŭ modŭ, se ḑice, că mulţi patimaşĭ de peptu s'aŭ vindecatu cum se cade şi aŭ traitu înca lungu timpu.

Românii din satulu Crasna încă întrebuinţéză C ĭ o c a n i t ó r e a acésta ca lécu în contra durerii de peptŭ. Aceştia, după ce o prindu şi-o tae, facu din carnea ei unŭ felıu de supă nesarată în care mai punŭ şi o câtime anumita de zaharu şi apoi o sorbescŭ pe nemâncate.

Cum ca datina şi credinţa acésta trebue să fie fórte laţita pintre Românii din Bucovina se póte cunósce şi de-acolo, pentru că şi Românii din Frataŭţii-vechi mi-aŭ spusŭ, ca Ciocanitórea acésta e buna de mâncatu.

Se mai istorisesce înca şi aceea despre acésta Cĭocanitóre, dupa cum mi-a scrisu Dlu P. Ursulu, ca celu ce voesce numai decâtŭ să aiba É r b a - f e r e - l o r ŭ, — acea érba misteriósa, despre care se crede ca are putere de-a descuià ori ce încuietóre, — se duce şi bate în prejurulu cuibului séu c u i e d e f e r ŭ. Ciocanitórea, ca sa póta întrà în cuibu, se duce şi nu se'ntórce înapoi pêne ce nu afla é r b a - f e r e l o r ŭ, éra dupa ce o află şĭ-o aduce, cum o atinge de cuibu, cuele îndata pică josu, şi atunci celu ce-i trebue érba, o póte fórte lesne capĕtà, dacă pune şi ţine cum-va pe

ascunsu unu vasu de desuptulŭ cuibuluĭ, caci ea pica dimpreună cu cuele.

In fine Ciocanĭtórea acésta servesce Românilor și de calindarĭu, prevestindu prin cânteculu ei schimbarea unei vremi urîte într'o vreme frumósa și placută.

III.

Ciocanitórea-pestriță, Ciocănitórea roșa, Gionóe séu Geunóe-pestriță, numita de cătra Românii din Banatu și anume de catra cei din ținutulu Ohaba-mâtnĭcului Svêrdaĭcă-roșă [1]), éră de către ceĭ din ținutulu Oravițeĭ Ciocănitóre-pestrița, Sfârcĭocŭ, Sfârciocu-gheoșu, Spracĭocŭ și Sfranciocŭ [2]), în unele ținuturi din Transilvania Bocănitóre [3]), și'n urma Horoiu-pestrițŭ [4]), lat. Picus major L. germ. der grosse Buntspecht oder Rothspecht.

Corpulu acestei Cĭocanitori e peste totŭ înpestrițatu cu pete albe, roșii și negre. Ea se afla pretutindene în Europa, unde sunt paduri. Iubesce mai cu samă padurile dese. Se arată însa tómna și érna și prin

[1]) Com. de Dlŭ Iónŭ Stoĭcescu.

[2]) Com. de Dniĭ Ilie Trăilă și Aureliŭ Oprea prin Dlŭ Dr. At. M. Marienescu, și de Dlŭ Ios. Olarĭŭ. Vedĭ și A. de Cihac. Dictionnaire. t. II. p. 341. — Despre adj. „gheoșŭ“ Dlŭ. M. Marienescu mĭ-a scrisŭ următórele: „gheoșŭ sonulŭ lungŭ pe „e“ curatŭ, scurtŭ pe „o“ curatŭ, e sinonimŭ cu colțosŭ din colțŭ a) de dințĭ, b) de plante, c) ânghĭu, de acì și colțurósă d. e. încolțesce cânepa = cânepa e gheoșă.“

[3]) Com. de Dlŭ N. Densușanŭ.

[4]) A. de Cihac. Dictionnaire. t. II. p. 506.

livedhi. Nutreţulu ei constă din totŭ soiulu de insecte, ce se află prin scórţa şi prin muşchiulu arboriloru, precum şi din alune şi seminţe de bradeturi.

IV.

Ciocănitórea-pestriţa-mijlocie, astfelu în Bucovina, Transilvania şi Ungaria, éra în Muntenia Ghionóe-pestriţa [1]), lat. Picus medius L. germ. der mittlere Buntspecht.

Fruntea şi partea de'nainte a capului a acestei Cĭocanitori sunt albe-ruginii, crescetulu şi partea de'napoi a capului deschise-roşiĭ; céfa, partea inferiórĕ a grumazului şi celelalte parţi superióre negre; capulŭ, laturile grumazului şi têmplele albe; mijloculu peptuluĭ galbanu-ruginiu; pântecele şi şoldurile roşii. De'napoia urechiloru are o pată lungaréţa négra, care se'mbina c'o dunga mai ângusta şi se întinde pênĕ la peptu. Ochii roşi, ciioculŭ negru albastrìu, piciórele negre-surii.

Se află Ciocanitórea acésta mai alesu în România şi Basarabia, dar' provine şi'n celelalte ţeri locuite de Români.

V.

Ciocanitórea-peştriţa-mica, Furnicariu [2]), Ghionóe-pestrita.[3]) lat. Picus minor L. germ. der kleine Buntspecht.

[1]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 98.

[2]) A. de Cihac. Dictionnaire. t. I. p. 105. — In Bucovina, după cum mĭ-aŭ spusŭ vr'o câţĭ-va Românĭ se numescŭ „Furnicarĭ" şi Cĭocănitorile cele negre.

[3]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 98.

Partea de'nainte a capuluı a acesteı Cıocanitorı e albu-rugıniu, crescetulu capuluĭ roşu-deschisu; celelalte părţı ale corpuluı împestriţate cu pete albe şi cu dungı negre încrucişate; zabelele, têmplele, guşa, laturile grumazuluı, precum şi pântecele albe-întunecate; ochiı roşı; cĭoculŭ albăstriu; picıórele plumbiı.

Cıocanitórea acésta e totu atâta de lâţita ca şi cıocanitórea cea pestriţa şi roşa.

VI.

C ı o c a n i t ó r e a - v e r d e, G h i o n ó e a séŭ G i o n ó e a - v e r d e[1]), Ǹ v ê r d a ı c a - v e r d e[2]), H o r o ı u - v e r d e[3]), V e r d a ı c ă[4]), V e r d a r e şi V ê r d a r e[5]), lat. Picus viridis L. germ. der Grünspecht.

Partea superióra a capuluı, céfa şi o pata mica de lânga gura a acesteĭ Cıocanitorı sunt roşiı-deschise. Crescetulu capuluĭ suru, penele din prejurulu uariloru şi zabelele cenuşiĭ, parţile superióre masliniĭ, aripele cafeniĭ, învĕlişulŭ coḑiı untdelemniu, bărbia şi guşa albastre-verḑiı.

Şi acésta Cıocanitóre este fórte laţita în ţerile locuite de Românı.

Cum că numirile din urma ale acesteı paserı, adica V e r d a r e şi V ê r d a r e sunt fórte respândite,

[1]) In Bucovina şi la B. Nanianŭ. op. cit. p. 98.
[2]) La Româniĭ din Ohaba-mâtnicŭ, com. de Dlŭ I. Stoĭcescu.
[3]) A. de Cihac. Dictionnaire t. II. p. 506.
[4]) In Banatŭ, com. de Dlŭ A. Oprea.
[5]) Dr. Teodorŭ Stamati. Vocabularŭ de limba germana şi română etc. Iaşi. 1852. p. 384.

mai alesŭ în Muntenia [1] şi Moldova ne putemŭ încredință şi din urmatoriulu proverbŭ:

Verdarea cércă copaciulŭ
Şi maĭ slabŭ unde găsesce
Acolo cĭocănesce. [2])

Cĭocanitórea verde, după spusa Româniloru din Vatra-Dornei, e buna de lécu, şi anume: daca celŭ ce are lipsa de dênsa va înpuşca-o, după acésta va usca-o bine şi apoi va pisa-o şi va da-o, amestecată cu sare, cailoru, cari au limbrici, ḑice că caii îndată se curațescu de aceşti vermi rei şi se facŭ apoi cu multu mai sanĕtoşi, de cum au fostu mai nainte. [3])

Spunu o sama de Românĭ, ca Cĭocănitórea acésta e buna şi de mâncatu.

Când cânta, dupa cum e acuma şi cânteculu ei, atunci ḑicŭ Românii că e semnu de plóe, éra când toraesce cu ciocnlu în copaci, spunu că are sa fie vreme bună, şi când cine-va o aude astfeliu toraindu observă: „ĭanŭ audi cum toraesce Cĭocanitórea a vreme buna.“[4])

Pruncii din unele ținuturi ale Transilvaniei aŭ unŭ feliu de jocŭ, carele fiindu că nĭ-amintesce de acésta Ciocanitóre, nu mĕ potu reținè ca sa nu-lu reproducu aice.

[1]) In ținutulŭ Gorjuluĭ, după cum m'a asiguratŭ Dlŭ Iónŭ Cornoĭŭ, stud. la facultatea teologică din Cernăuțĭ, paserea acésta se numesce numaĭ „V ê r d a r e.“

[2]) Antonŭ Pannŭ. Culegere de proverburĭ séŭ Povestea vorbiĭ. Partea II. Bucurescĭ. 1853. p. 125.

[3]) Dictatŭ de Gavrilŭ Bóncăşŭ, românŭ din Vatra-Dorneĭ.

[4]) Cred. Rom. din Poĭana-Stampiĭ, com. de Petru Spênulŭ.

Când adică pastorescŭ pruncii vitele și sunt mai mulți inși adunați la unŭ locŭ, și de ședŭ cu toții josu, unulu dintre ei, care e mai istețu și mai spintenu, se scólă iute de josŭ și ḑice:

Cĭocănitóre verde
Scóte ochiĭ cuĭ șede!

Atunci toțĭ pruncii se scólă într'o clipita ca sa nu se referéscă acésta ḑicala la dênșii.

Éra când staŭ în picióre, unulu dintre ei la momentu se arunca josŭ și ḑice:

Cĭocănitóre ouătóre
Scóte ochiĭ cuĭ e'n picĭóre!

Și-atunci toți într'o clipita se puuu josu, ca ḑicala sa nu-i ajunga pre dênșii.[2])

VII.

Ciocănitórea-sura, Cĭocanitórea-vênetă, Cĭocanitórea-galbănă (barbațelulu), Ciocanitórea-albăstrie, Geunoiu-galbănu, Gionóe séu Geunóe-cenușie, lat. Picus canus Gm. germ. Grauspecht.

Ciocanitórea acésta e mai totŭ atâtŭ de mare ca și Verdarea. Crescetulŭ și partea de'nainte a capului sunt roși-albii, fruntea surie închisa; partea de-'napoi a capuluĭ și céfa verḑii; celelalte pene de pe de-asupra sunt maslinii; barbia si gușa surii.

¹) Com. de Dlŭ Gr. Crăcĭunașŭ.

Nutreţulu de capitenie alu acestei Ciocanitori constă din cari şi alte insecte, ce se afla prin arborii cei uscaţi şi prin scórţa acestora, însă mai cu samă din furnici.

Dupa spusa Românilorŭ din Frătauţii-vechi Ciocanitórea acésta e cea mai curata dintre tóte celelalte Cĭocanitori, de-aceea este ea şi buna de mâncatu.

VIII.

Causa de ce ciocănesce Cĭocanitórea cu ciocululu ei celŭ tare şi ascuţitŭ în arbori ni-o spune urmatórea legenda, aflatóre la Românii din Bucovina, care mi-a comunicat'o Dlu Orestu Lujanu.

Ḑice că C ĭ o c a n i t ó r e a dintru începutŭ n'a fostŭ pasere, ca acuma, ci ea a fostu o femee n ă s u t a [1]) adică una de acelea, careia îi placea sa-şi bage nasulu în totu loculŭ, chiar şi acolo unde nu-ĭ ferbea óla, şi pre fie-care sa-lu vorbésca de reu şi sa-i anine câte o codiţa.

Intr'o ḑi prinḑêndu Dumneḑeŭ tóte gânganiile de pe faţa pamêntului, precum: vespĭ, gargauni, ţinţari, furnici, cari, şi altele o mulţime asemenea acestora, şi legându-le bine într'unu sacu, chiemă pre femeea cea nasuta la sine şi dându-i saculu îi ḑise:

[1]) Cuvêntulŭ „n ă s u t ŭ" e fórte lăţitŭ în Bucovina, şi se spune maĭ cu samă despre ómeniĭ, cariĭ aŭ nasŭ mare. Se ḑice însă şi despre oĭ = o ĭ n ă s u t e = oĭ cu nasulŭ mare. „N ă s u t ŭ" şi „n ă - s u t ă" séŭ şi „n ă s i t ă" ca substantivŭ însémnă şi glumeţŭ, batjocuritorĭŭ, vorbitorĭŭ de reŭ. N ă s u ţ ĭ şi n ă s u t e se numescŭ încă şi aceĭ ómenĭ, cariĭ îşĭ bagă nasulŭ în totŭ loculŭ, cariĭ trebue să scie tóte câte se'ntêmplă.

— Ie saculŭ acesta și du-lu de-lu arunca așa cum îlu vedı în mare! Dar' cauta... nu cumva sa te pue pĕcatele, ca dupa ce veı eșì de-aice la largulu teŭ, sa-lu deslegĭ ca să vedı ce este într'ênsulu, ca apoı va fi vaı și amarŭ de capulu teŭ!... atuncı aı sa pațescı una ne maı pațita!... m'aı înțelesu!...

— Ferésca cerıulu! respunse nasuta, luându saculu în spate, — unde așı face eŭ una ca aceea sa n'ascultŭ porunca ta Dómne! Și cum rostì ea cuvintele acestea eși din pometŭ afară, cacĭ Dumnedeu când ıı dete saculu, se aflà într'unu pometu fórte mare și frumosŭ, împĕnatu cu totu felıulŭ de pomı roditorı și florı mirositóre.

Dar' țı-aı aflatŭ omulu, care sa-șı ție cuvêntulu!... Nasuta, cum eși din pometu afara, nu apuca a face vr'o câte-va sute de pașı când, cuprindêndu-o unu doru nespusu ca sa védă ce duce în spate, nu se putù rețină de-a nu se oprì în locŭ șı-a deslegà saculu. Insa nu apucâ bine a-lŭ deslegà și gângăniile, vedêndu-se éra-șĭ de-o-data slobode, eșira dintr'ênsulu și începură a se respândì în tóte părțile, șı-a se ascunde unele prin crepaturile și pe sub scórța copaciloru, éra altele prin érba și pe sub țerina, maı pe scurtŭ care pe unde apucâ maĭ de graba...

Nasata, de spaımă și de frică ca să n'o pe depséscă Dumnedeŭ pentru ca nu s'a ținutu de cuvêntu, ci ĭ-a călcatŭ porunca, începù a alergà cu o scósa din minte în tóte parțile după gângănii, voindu sa le prinda și să le bage éra-șı în sacŭ.

Dar' cine erà în stare sa prinda atâta amaru de gânganie, câta vêrise Dumneḑeu în saculu acela?.. şi cine, me rogu, putea su scie în catro aŭ apucatu şi s'au ascunsŭ acestea?... Prinsa ea ce prinsa, nu-ı vorba, dar' pre tóte sa le prinda ı-a fostu peste putinţa, cacĭ gânganiile nu erau aşa de próste ca sa stee loculuı!...

Dumnezeŭ, vĕḑêndŭ că femeea, careıa ı-a datu saculu cu gângăniile ca să-lu ducă şi sa-lu arunce în mare, nu l-a ascultatu, s'a maniatŭ pe dênsa şi spre pedépsa a prefăcut'o într'o Cĭocanitóre ḑicêndu-ı ca pênĕ ce nu va prinde pre tóte gângăniile, câte le-a sloboḑitu din sacu, pênĕ atuncı nicı să nu maı traga nadejde că se va putè preface éra-şı în femee, cum a fostŭ dintru începutu.

De-atuncı apoĭ, de când Dumneḑeŭ a prefacut'o în pasere, Cıócănitórea nu-şı póte da rêndu alergându prin padurı, padurele şi pomete şi prinḑêndŭ la gânganiı, cugetândŭ ca daca le va prinde pre tóte se va face éra-şı femee aum a fostŭ dela începutu.

Éra cıoculu eı celu lungu şi ascuţitu, cu care prinde ea gânganiile, e nasulu eı de odinióră, cacı ca femee avea unŭ nasŭ lungŭ, care şi-lŭ bagà în totu loculŭ, şi nemica nu remânea necautatu, nevĕḑutŭ şi nevorbitŭ de dênsa, precum şi de-atuncı în cóce, de când e pasere, nu remâne nicı unŭ pomişorŭ, maı alesu de ceı bortoşı şi putregaĭoşı, ca sa nu fie cercetatŭ de dênsa, cautându gânganiile ce le-a scapatŭ odata din sacu şi nu le maı póte gătì de prinsŭ nicı pêne în ḑiua de astă-ḑı...

6*

IX.

Cu privire la numirile G h i o n ó e, G h e o n ó e, G h e u n ó e séŭ G i o n ó e, G e o n ó e și G e u n ó e, merita de-a fi amintitu urmatoriulu pasagiŭ, pre care-lŭ scótemu dintr'o poveste din Muntenia:

„Dupa ce Fetu-frumosu a trecutŭ afara de împerația tatalui seu, și a ajunsu în pustietate, a împarțitu tóta avuția lui pe la ostași, și luându-și ḑiua buna, i-a tramisu înapoi, oprindu-și pentru dênsulŭ merinde numai câtu a pututŭ duce calulu. Și apucâudŭ calea catră resaritŭ s'a dusu trei ḑile și trei nopți, pênĕ a ajunsŭ la o câmpie întinsa, unde erà o mulțime de óse de ómeni."

„Aice stându să odihnéscă îi ḑise calulŭ:

— „Sa scii stapâne că aice suntemu pe moșia unei G h e o n o i, care e atâtu de rea, încâtu nimeni nu calcă pe moșia eĭ fără sa fie omoritŭ. E a a f o s t u f e m e e, d a r' b l a s t e m u l ŭ p ă r i n ț i l o r u e i p e c a r i n u-i a s c u l t à, c i t o t u î i n a c a j ĭ à, a ŭ f ă c u t 'o s ă f i e G h e o n ó e; ea este acuma lângă copiii ei, dar' mâne, în pădurea, care o veḑi, a s'o întâlnimu venindu sa te prapadésca; e grozavŭ de mare; dară sa nu te sparii, ci sa fii gata cu arculu, ca sa o sagetezi, și paloșulu și sulița să le ții la îndamâna ca sa te slujesci cu dênsele la trebuința."

„Se deteră spre odihnă, dar' pândia când unulu, când altulu."

„A dóua ḑi, când se revărsara zorile, ei se pregatiau sa tréca padurea; înşelâ şi înfrânâ calulu, şi chinga o strinse mai multŭ ca alta data, şi pornì; când audì o ciocănitură grosnică, ér' calulu îi ḑise: ţine-te stapâne gata, ca éta se apropie Gheonóea! Şi când venià ea doborià copacii, aşa de iute mergea; ér' calulu se urcà ca vêntulu pêne de-asupra ei şi Fetu-frumosu îi luâ unŭ picioru cu sagéta, şi când erà gata a o lovì cu o a dóua sagéta, strigà ea:

„Stai Fĕtu-frumosu, că nu-ţi facŭ nemicu!"

„Şi veḑêndŭ ca nu o crede, îi dete în scrisu cu sângele seu."

— „Sa-ţĭ traéscă calulu, Fĕtu-frumosu! îi mai ḑise ea, — ca este nasdravanŭ; caci de nu erà elu, te mâncaimu friptu; acuma însa m'ai mâncatu tu pe mine; sa scii că pênĕ aḑi nici unu muritoriu n'a cutezatu sa calce hotarele mele pêne aicea, câţi-va nebuni, carii s'au încumetatŭ a o face, n'au ajunsu decâtŭ pêne în campia, unde ai vĕḑutu ósele cele multe."

„Se duserĕ apoi acasa la dênsa, unde l-a ospetatu şi l-a omenitu ca pe unŭ calĕtoriu. Dar' când se aflau la mésă şi se chefuiau, Gheonóea gemea de durere; atunci elu îi scóse piciorulŭ pe care îlu pastrâ în traistă, îlu puse la locu şi îndată se vindecâ; ér' ea de bucurie ţinù mésa trei ḑile de-a rêndulu şi-lŭ rugâ sa-şi alégă soţie pe una din cele trei fete ce avea, frumóse ca nisce ḑine, dar' elu nu voì, ci îi spuse ce cauta. Atunci ea îi ḑise:

— „Cu calulu, care îlu ai şi cu vetejia ta, credu ca vei isbutì."

„Dupa trei dile se pregatì de drumŭ și pornì. Merse, merse, și ér' merse, cale lungă și maĭ lungă; ér' când fu de trecù peste hotarele G h e o n ó e i, dede de o câmpie frumósa, pe de-o parte cu érba înflorita, ér' pe de alta parte pârlita."

„Atunci Fĕtŭ-frumosŭ întrebâ de ce este érba pârlită? și calulŭ ĭi respunse:

„Aici suntemu pe moșia unei S c o r p i i; ea este soră cu G h e o n ó e a; de rele ce sunt, nu potŭ sa traéscă la unŭ locu, blastĕmulŭ parinților le-aŭ ajunsŭ, și d'aia s'au făcutŭ lighioi așa, precum le vedi; vrăsmașia loru e nevoe de çapu; voru șa-și ṭapésca una dela alta pamêntu; când este nacajită reu, varsă focŭ și smóla; se vede ca a avutu vr'o cérta cu soră-sa, și viindu s'o gonéscă de pe tĕrêmulu ei, a pârlitŭ érba pe unde a trecutu; ea este mai rea de câtŭ sora sa și are trei capete!" [1])

Atâta din poveste!

X.

Am reprodusu aici acestu pasagiu; care se referesce la G h e o n ó e și sora acesteea, cu scopu ca să-lŭ cunósca ori și cine, éră filologii, studiindu-lu de-aprópe, se pótă maĭ lesne aflà originea adeverata a acestui nume de pasere, care dupa câtu sciu eŭ, e mai tare usitatŭ numai în Muntenia, de unde e și legenda din

[1]) P. Ispirescu, Culegătorĭŭ-tipografŭ. Legende și Basme. Partea I. ed. III. Bucuresci. 1872. p. 5-6.

care am citatŭ pasagiulŭ de maĭ susu, şi unde se maĭ afla încă şi urmatoriulu proverbu:

Mĕ cĭocănesce ca covacĭulŭ
Şi ca Gheonóea copacĭulŭ [1])

precum şi unu satu din judeţulu Tecuciu, asemenea numitu G h i o n ó i e [2]), cacĭ în Bucovina, după câtŭ m'am pututu convinge pênĕ acuma, numele acesta se atribue maĭ alesŭ numaĭ C i o c ă n i t ó r e i c e l e i n e g r e.

Numaĭ prin acestu mijlocŭ, cugetŭ eŭ, că se va putè aflà şi lamurì originea unorŭ cuvinte, carĭ pênĕ acuma nu se scie cu deplina siguritate dela cine le-am moscenitu.

Dacă ne vom ţinè numaĭ de literele, din cari este compusŭ unu cuvêntu, éra de însemnânţa luĭ cea adeverată, de datinele şi credinţele ce stau într'o legatură strînsă cu dênsulŭ, nu ni va pasà nemica, atuncĭ, voindŭ aĭ aflà originea cea adeverata, vom fi espuşi la o mulţime de erorĭ, una maĭ mare decâtu alta, şi la o muncă zădarnica.

Maĭ 'nainte de tóte să scimu ce crede şi istorisesce poporulu despre cutare şi cutare lucru, sa-ĭ scimŭ fórte bine însemnânţa şi întrebuinţarea luĭ în legende séu în afacerite de tóte dilele, şi apoĭ, dupa ce vom fi patrunsu tóte acestea cu de-ameruntulu, sa ne apucamŭ de capulŭ numireĭ sale, apoĭ sa-ĭ cautamŭ originea.

[1]) A. Panŭ. Culegere de proverburĭ séŭ Povestea vorbiĭ. Partea III. Bucurescĭ 1853. p. 158.

[2] D. Frundescu op. cit. p. 212.

Aşa credu eŭ că ar' fi bine să facemu cu tóte cuvintele românesci mai rarŭ usitate şi cu celea ce, în privinţa originei loru, sunt obscure.

Atâta-i totu, ce avui de spusu de asta data în privinţa acestui genu de paseri!

Capîntortura.

Prin padurı împenate cu arborı betrânı, prin padurele şi tufişurı, precum şi prin pomete, maı alesu deacelea, carı sunt situate în apropierea vre unuı riu, de multe orı putemu sa damu, dela începutulu luı Maı şi pênĕ la finea luı Augustu, peste o paseruıcă, care, cum nu-ı vine ce-va la socotéla séŭ din te mirı ce causa se sparie, îndata începe a-şı întinde fórte tare grumazulu, a-şı sborşĭ penele de pe capu ca o buha, a resfirà códa, a-şı întinde totŭ corpulu, a-şı întórce ochiı pe dosŭ şi a miscà guşa ca unu racateţŭ, maı pe scurtŭ a face o mulţime de schimositurı, ca celu ce n'o cunósce maı de nainte trebue sa se înspaımênte séu celu puţinŭ sa se înfióre de dênsa, când o vede.

Acésta păsĕruıca fórte curiósa se numesce de catra Românii din Bucovina Capîntortura şi Vêrtecapu[1]) de catra ceı din Transilvania Capîntortura[2]), de catră caı din Banatu Capîntor-

[1] Iacobŭ Popoviciŭ, românŭ şi fórte iscusitŭ vênătorĭŭ din satulŭ Oprişenĭ, care mĭ-a înpărtăşitŭ numirea acésta, mĭ-a spusŭ că de când ţine elŭ minte paserea acésta totŭ Vêrtecapŭ s'a numitŭ de cătră Româniĭ din Oprişenĭ, pentru că ea are datină de-aşĭ învêrti capulŭ în tóte părţile.

[2] Com. de Dlŭ Gr. Crăciunaşŭ.

tura, Capunturtura, Capuntultura, Caprantururtură [1]) și Sucitóre [2]), de catră cei din Moldova Capîntortora [3]), éra de catra cei din Muntenia și anume din ținutulŭ Gorjului Caprentortură [4]), lat. Yunx torquila L. germ. der gemeine Wendehals oder Drehhals.

Ce sė atinge de mărimea, de făptura și colórea penelorŭ a acestei paserele, apoi acelea sunt urmatórele: lungimea corpului seu e de optspreḑece éră lațimea de dóueḑeci și nóue pênĕ la treiḑeci de centimetri, lungimea aripelorŭ de nóue éra a coḑii de șese centimetri. Penele de pe spate deschise-cenușii și punctate cu puncte întunecate, éra cele de pe pântece albe și desemnate cu pete asemenea întunicate, însă cu multŭ mai rari și de forma triunghiulară. Gușa și partea inferióra a grumazului galbene și vrêstate cu liniuțe negre. Dela céfă și pênĕ la códa are o trasatura negrie. Celelalte parți ale penelorŭ de pe spate sunt înpestrițate cu pete negrii, ruginii și surii. Capetele penelorŭ dela aripi sunt ruginii și negre-surii; ochii galbii, rostulŭ și piciórele verḑii.

Nutrețulu acestei păserele sunt insectele, însă mai cu sama furnicile.

In fine merita a fi însemnatu, ca pe lânga schimositurile aratate mai susu, paserea acésta mai are încă

[1]) Com. de Dnii I. Trăilă și A. Oprea prin Dlŭ Dr. At. M. Marienescu.

[2]) Com. de Dlŭ Ios. Olariŭ.

[3] Dr. T. Stamati. Vocabularŭ. p. 732.

[4] Com. de Dlŭ I. Cornoiŭ.

şi acea însuşie, ca-şi întinde grumazulŭ şi-lu sucesce ca unŭ şerpe fórte încetu, éra în acela-şi timpu învêrte capulu maı de multe orı în cercurı astfeliu, că ciocululŭ îı vine acuşı înainte acuşı înapoı. Dela acésta însuşie, credu eŭ, ca-ı vinŭ apoı la poporulu românŭ şi numirile de C a p î n t o r t u r a séŭ C a p r e n t o r t u r ă, V ê r t e c a p u şi S u c i t ó r e, după cum m'au şi asiguratu toţı Domniı, cariı mı-au comunicatu aceste numirĭ.

Șoĭmulŭ.

I.

„Alusiunile despre vênatorie, — scrie D-nulu G. Dem. Teodorescu cu privire la Ș o ı m ŭ, séu Ș a i n u [1]), după cum îlu numescŭ Românii din Epiru, lat. Falco peregrinus L. germ. der Wanderfalk oder Taubenfalk, — sunt fórte dese în poesiile nóstre populare. Pare-se că vechii locuitori, chiar' din primele epoce ale colonisarii, aŭ fostŭ nevoiţı sa se îndeletnicéscă c'o asemenea ocupaţiune, maı alesu în ţinuturile muntóse, acoperite de padurı nestrebatute, pline de fiere selbatice și de totŭ felıulŭ de vênaturı. Iónu Boemulŭ, în scrierea sa despre o b i c e ı u r i l e, l e g i l e și d a t i n e l e t u t u r o r ŭ p o p ó r e l o r ŭ, tradusă de Fauno în limba italiana vulgara și tiparita la Veneţia în anulŭ 1543, ḑice, vorbindu despre stremoșiı nostri, că alergaŭ pe stâncele acoperite cu gheţurı, vênându fiere ca sa se nutréscă: „correvano sopra i stagni gelati, cacciando le fiere per nutricarsi."

Intr'unŭ „C o l i n d ŭ d e f é t a m a r e", împeratésa loculuı ḑice uneı frumóse, care cântă de dorŭ și

[1] Com. de Dlŭ Iancu D. Hondrosomŭ, studinte românŭ din Epirŭ.

cu versŭ dulce, ĭi ḑice să taca din gura, cacı „î m p ĕ-r a t u-ı l a v ê n a t ŭ" şi dacă va trece pe-acolo, s'ar putea să-ı placa o aşa duıósă cântare.

Intr'altŭ colindu, cıobanulŭ vorbesce cu grija oilorŭ sale ıubite despre unŭ vòınicŭ, care:

La vênatŭ d'o sta
Peste eĭ c'o da
'N gónă ĭ-orŭ luà.

II.

Despre vênatoria cu Ş o ı m i ı, menţıunile sunt, din contra, maı rare. Intr'unu basmŭ se vorbesce, ce e dreptŭ, despre dênsa, căcı chiar povestirea este întitulată şi pórta numele de „b a s m u l ŭ"

Cu şoĭmeiĭ
Şi cu ogăreiĭ.

In colinde însa numaı vr'o câte-va se referu la acestu obıectŭ. Una dintre acestea face pe vênătorıŭ să ḑică:

Dat'am ochiĭ la şoĭmeĭ
Ósele la ogăreĭ . . .

III.

Vĕnătoria cu Ş o ĭ m i ĭ pare-se a fi destulŭ de vechıe. Se pretinde ca chiar anticiı Troıanı ar fi cultivat'o, şi încă de preferinţă. Corneliu Agripa susţine că

dela dênşiı o învĕţase Ulise şi compatrioţii luĭ, ca o mângaere pentru perderile suferite prin resbelulu Troieı.[1]) Câtŭ despre Romanı, dacă aŭ cunoscutu şi au practicatŭ acésta meşteşugire, e încă unu punctu asupra caruĭa istoria şi critica încă nu şı-a datu verdictulu.

In lipsa de alte docomente, éta cam ce găsimŭ în acésta privinţa.

Pliniu naturalistulu, după ce enumĕră diferitele soıurı de ıereţĭ şi de şoımı, năréza ca, într'o parte a Traciei, maĭ susu de Amfipole, ómenii şi Şoĭmiĭ prindu paserile în tavaraşie. Ómenii gonescu paserile de prin padurı şi de prin trestii, éra Şoımiı séu Ierețiĭ le întorcu josu din sborŭ. Prindêndu-le astfeliŭ, paserarii le împartu cu Şoimii, ba se dice chiar că le prindu de susu şi ca atuncı, când vine timpulu vĕnatorieı, îı îndémna să profite de împrejurare prin óre care ţipete şi printr'unu chipŭ deosebitu de sburare.[2])

D'acì nu póte resultà decâtŭ ca arta de-a prinde paserile cu ajutorĭulu Şoımiloru nu se obicĭnuıà, în Italia, pe timpulu luı Pliniu. Maı târdiu, pare-se că vênatoria cu Şoımiı se împortâ şi la Roma, cacı, în epoca luı Domiţianu, epigramaticulŭ Marţialŭ spune despre Şoımu ca, de unde odinióră prindea paserĭ, acuma

[1]) Cornelius Agrippa, de incertitudine et vanitate scientiarum ap. Ernest Iullien, la chasse, son histoire et sa législation (Paris, Libraire academique).

[2]) „In Thraciae parte, super Amphipolim, homines atque accipitres societate quadam aucupuntur. Hi ex silvis et arundinetis excitant aves: illi supervolantes deprimunt. Rursus captas aucupes dividunt cum iis. Traditum est missas in sublime sibi excipere eos, et quum tempus sit capturae, clangore ac volatus genere invitare ad occasionem.“ C. Plinii Histor. natural. lib. X. § X.

a devenitu sluga pasĕrarıulul și ca, daca totu le mai prinde, e plinu de mahnire ca nu le-a prinsŭ pentru dênsulu:

Praedo fuit volucrum, famulus nunc aucupis: idem
Decipit, et captas non sibi maeret aves.[1])

Cu tóte astea, vênătoria cu Șoimii, chiar de se va fi întrebuințatu, ca o curiositate, de catra bogații Romani, ea n'a fostu nici respândita nici cunoscuta de poporu.

Cei ce s'au servitŭ de dênsa cu siguranță aŭ fostu Burgundii, ale caroru legi pedepsiaŭ într'unu modu cu totulu aspru, chiar crudu, pe celu care ar fi furatu Șoimulŭ altuia.[2]) Acela-și lucru se'ntâlnesce la Franci, carii prindeau paserile când cu lațuri, prindetori și cleiu, când cu iereți și șoimi, precum se constata din tecstulŭ „legei salice".[3]) Astfeliu în Francia, pasiunea acestui feliu de vênatóre erà atâtŭ de respândita pe la începutulŭ secolului XI. încâtu chiar episcopii se'ngrijiau „de mântuireà sufletului cu multŭ mai puținŭ de câtŭ de studiulŭ vênatoriei simple și vênatoriei cu șoimii." [4]) Câtŭ despre principi, trubadurulu Bertrandu de Born spune că nu sciau să-și cheltuésca banii cum se cade pentru manuși de bătălie, dară-i

[1]) Martialis. Epigramm. lib. I. ep. XIV. v. 216.

[2]) A se vedè Legis Burgund. adimentum primum. tit. X.

[3]) Titlul. VII. articolii. 1, 2, 3, 4 și 7.

[4]) Ex chronico Centulensi sive S. Richari (D. Bouquet, tit. XI. p. 131) apud Iuliien. p. 94.

aruncau fară sa-i numere pentru ogari și pentru șoimi.[1])

Astfelu ierețiі și șoimiĭ fura, în totu evulŭ mediu, paseri de vênatóre în Francia, și cronicariulŭ Froissart represinta pe Carolu V. la anŭ 1382, întrându la Senlis c'unŭ șoimu pe pumnulu mânei în sala unde se descută despre revolta Flamanḑilorŭ.[2]) Mai târḑiŭ, Carolu VI. tramisa ca darŭ împĕratului turcu Baiazetŭ șoimĭ, vulturi și manușĭ cusute cu petrii scumpe ca să-ĭ pórte pe pumnulu mânei la vênatóre. Sub Carolu VIII. unu șoimu bineînvețatŭ se plâtià cu sume colosale și s'aducea din Tunis și din Persia. Fleuranges naréză că funcționariulu vênatoriei cu șoimii dela curtea regelui Franciscŭ I. primià dela statŭ 4000 fiorinĭ și avea sub dênsulŭ 50 nobili și 50 vĕnatori însarcinațí cu îngrijirea șoimiloru. Sub Carolŭ IX. apărura mai multe scrieri despre arta vênatoriei, între care la 1567 l'a Fauconnerie de Enguilbert de Marnef și Recueil de tous les oyseaux de proie qui servent à la vollerie et fauconnerie de Guillaume Bouchet. In fine, sub Enricu III. aparù, la 1581, o poemă despre acela-și subiectŭ, întitulata Hiéracosophion séu tratatŭ De re accipitraria scrisă de Jaques Auguste de Thou.

Lăsându însă scrieriloru speciale cercetarea în șiru chronologicŭ a acestui obiectu — care a datu nascere la sute de volume — să spunemŭ că légănulu vê-

[1]) Sainte-Palaye, tit. III. p. 181. apud. eund. p. 97.
[2]) Buchon. t. VIII. p. 233. ibid. 113.

natoriei cu şoimii este Asia, şi anume India, unde, dupa marturia lui Ctesia, epurii se vênau nu atâtŭ cu ajutoriulu câniloru, ci mai multu cu alŭ c o r b i l o r ŭ, i e r e ţ i l o r ŭ, c o ţ o f e n e l o r u, ş o i m i l o r ŭ şi v u l t u r i l o r u.

Fridericu I. şi Fridericŭ II. fura cei dintâiu, carii împortara din orientŭ gustulu acestei ocupaţiuni, contractatu cu ocasiunea espediţiuniloru cruciate. Celŭ din urmă scrise chiarŭ o carte despre vênătoria cu şoimii.

Arabii o perfecţionară, ér' Turcii, cuprinḑêndŭ partea resariténa a continintelui, o scóseră din nou la ivéla. Cu modulŭ acesta se respândì în tóta Europa, încâtŭ mai nici o ţéra nu fu scutita de-a o cunósce.

IV.

In contactu la méḑa-ḑi cu Turcii, la méḑa-nópte cu Poloniĭ şi la Nord-vestu cu Unguriĭ, ţéra românéscă n'a pututu remânea straina acesteĭ pompóse deprinderi.

Şoimii dar' fură întrebuinţaţi cu atâtŭ mai multŭ la vênatóre, cu câtŭ munţii Carpaţi îĭ produceaŭ în mare numerŭ şi de cea mai bună calitate. Chiar în capitulaţiunile cu Turciĭ se cetescŭ pênĕ aḑi clausele prin care domniĭ români, între altele, erau obligaţi se dè şi-unŭ numerŭ óre care de şoimi ca tributŭ Sultaniloru din Constantinopole.[1])

„In timpurile de demultu, — ḑice Dlu V. Alecsandri — stremoşii noştrii aveau obiceiu de-a îmblânḑì

[1]) G. Dem. Teodorescu. Noţiunĭ *despre colindele române*. Bucurescĭ. 1879, p. 102—108.

Şoımiı si aı deprinde la vênatŭ precum se face şi asta-ḑı cu Coroiı, şi se vede ca meşteşugulŭ loru erà fórte vestitu, de vreme ce Şoĭmiı făceau parte din tributulu ce se platıà Sultanilorŭ după închinarea Moldovei. Acestu tributu, ce purtà numele de dar' spre semnu de închinare, se compunea din 4000 galbenı, 40 ıepe şi 24 Şoımı.“ [1])

Sub o organisare semi-feudala, boerıı timpuluı ca vasalıı din Occidentu, erau ţinuţı se însoţéscă pe Domnu la vênatóre, mergêndu fie-care cu Şoımulŭ pe mâna séŭ pe umĕru, cu slujitorıı şi ogareıı seı, cum vom vedea că spune colindulu, ce se va reproduce maı la vale.

Ca deprinderile feudale se adoptaseră şi la noı, însa fara organisarea, la carea ajunsera în apusulŭ Europeı, ne-o dovedescu o mulţime de fapte. Astfelıu, de esemplu, când Dlu V. Alecsandri, în pıesa-ı „Boeriı şi Cıocoiı“ represinta pre moşu Arbore mergêndu să felicite de anulŭ nou pe stapânulu proprietarıu, aruncându-ı orezŭ séŭ grâu în semnu de abundanţa, acésta scena n'a potutu fi înspirata autorıuluı decâtŭ prin amentirea vechiloru datine semi-feudale din epocile, la carĭ se refere colindulu.

Astfelıu, dupa poesia populara, practicarea vênătorieı cu şoımiı în timpiı trecuţı pare-se neîndoĭósa[2]), ceea ce de-altmintrelea se confirmă şi prin alte cânturı, şi prin tradiţıune, şi prin fapte de domenıulŭ istoricu.

[1]) Poesii pop. ale Rom. Bucurescĭ. 1866. p. 60. N. 1.

[2]) A se vedè Ψεὐδο-κυνηγετικὸς de A. Odobescu. Bucurescĭ 1874. — şi autoriĭ citaţĭ de D-Sa.

Demne de notatŭ mai sunt și cele dóue versuri, cari se repórta la vechia organisare a instituțiunilorŭ române, versurile urmatóre:

C'unŭ caftanŭ de Domnŭ
Tae capŭ de omŭ,

cari dovidescu, că Domnulu avea o putere absoluta, cu dreptulŭ de viéța și de mórte asupra supușilorŭ sei, obligați a-i venì în ajutoriu și a-lu însoțì ori când la vênatóre.

V.

Dar' sa lasamŭ acésta și să considerămu colindulŭ amintitu mai susŭ din punctulu de vedere alŭ simțemintelorŭ ce esprima.

Unu tênĕrŭ, maestru în vênatorie, are treĭ ființe la cari ține: calulu, ogariulŭ și șoĭmulŭ cu care vênéza, și câtorŭ treĭ le pórta de grija hrănindu-ĭ cu totŭ ce le place mai bine, pe calu

Totŭ cu fênŭ tocatŭ
Și cu orḑŭ pisatŭ,
De vêntŭ vênturatŭ
Cu apă
Din năstrapă.[1])

Ér' pe șoimu îlu hrănesce asemenea totu cu

---

[1] Nastrapă este o cupă, unŭ felŭ de paharŭ de bĕutură.

Paserĭ gălbióre
Prinse de pe mare.

In buna înţelegere traıau cu toţiı, când vanitatea şi ambiţıunea venira sa turbure acésta linisce ferecita. Cacı Şoımulu, încredêndu-se tarieĭ şi repeḍiciunei aripilorŭ sale se lauda într'o ḍi că e maı ĭute de câtŭ orı cine, că póte se'ntrécă la fuga chıar şi pe tovarăşulu seu de vênatóre, pe murgulŭ vetézuluı.

Insa calulŭ e de nobila viţă şi lauda şoımuluı ĭı pare o insulta. Decı, după deprinderile timpuluı [1]), când orı ce cuvêntu şi orı ce fapta în contra demnitaţiı şi onóreı trebuıau spalate cu preţulu lupteĭ, — merge sa se plânga stapânuluı şi sa-ı céra unu duelŭ cu şoımulu, o întrecere la fuga.

Astfelıu a dóua ḍi, într'o sfânta Duminică, tênerulu îşı scóte la lupta Şoımulu şi Murgulŭ,

In câmpulŭ curatŭ
De toţĭ lăudatŭ,
Unde se totŭ batŭ
Doĭ vultur' în cerŭ
P'unŭ fulgŭ d'aurelŭ,

şı-acolo, precum vulturiĭ se luptaŭ p'unŭ fulgŭ de auru într'a cerıuluı înalţime, astfelıŭ hotaresce se lupte prin fuga şi dragiı seı tovaraşı, ca să dovidésca care e maı ıute.

[1]) Acésta e încă o dovadă că epoca, la care se refere colindulŭ, este véculŭ de mijlocŭ, când duelulŭ erà usitatŭ în modŭ aprópe genericŭ.

Tênerulu îĭ potrivesce ca nicĭ unulu să nu fie maĭ nainte séu maĭ 'napoĭ decâtu altulŭ, şi-apoĭ le dă drumulŭ sa fugă; aceştĭa fugu, fugŭ, pênĕ nu se maĭ vedŭ în depărtare.

Restulu sa ni-lu spuna însu-şĭ colindulu:

Hrănesce
'Ngrijesce
Tênĕrulŭ (Manole)
D'unŭ calŭ,
D'unŭ ogarŭ,
D'unŭ vênĕtŭ şoĭmelŭ.
Calŭ cum şi'ngrijesce
Şi cu ce-lŭ hrănesce?
Totŭ cu fênŭ tocatŭ
Şi cu orḑŭ pisatŭ
De vêntĭ vênturatŭ,
Cu apă
Din năstrapă.
Şoĭmŭ cum şi'ngrijesce
Şi cu ce-lŭ hrănesce?
Totŭ cu păsĕrele
Paserĭ mititele,
Paserĭ gălbióre
Prinse de pe mare.
Intr'o septĕmână
Stă şoĭmulŭ pe-o rênă
Murguluĭ ḑicêndŭ,
Şĭ-astfelĭŭ cuvêntândŭ:
— „Tu mânâncĭ de géba
Şi'nzădarŭ beĭ apa,
Căcĭ nu poţĭ să sborĭ
Să plutescĭ pe norĭ,
Să mĕ'ntrecĭ pe mine
Cum te'ntrecŭ pe tine."

Murgulŭ se sculà
La stăpânŭ mergea
Şĭ-astfelĭŭ îĭ graià:
— „Stăpâne, stăpâne,
Dragŭ stăpânŭ alŭ meŭ,
Datŭ de Dumneḑeŭ,
Şoĭmulŭ s'a'ngâmfatŭ
Şi s'a lăudatŭ
Că'nfugă m'o'ntrece."

Tênĕrulŭ (Manole)
Din gură grăià
Şĭ-astfelĭŭ îĭ ḑicea:
— „Pascĭ, murgule, lasă,
Pascĭ de mi te'ngraşă,
Căcĭ aḑĭ e Sâmbătă
Mâne-ĭ Duminică,
Şi pe voĭ voiŭ scóte
La câmpulŭ departe,
La câmpulŭ curatŭ
De toţĭ lăudatŭ
Unde se totŭ batŭ
Doĭ vulturĭ în cerŭ
P'unŭ fulgŭ d'aurelŭ."

Sâmbăta trecea
Şi ḑiua-m sosìa
La câmpŭ îĭ scotià
Şi mi-ĭ potrivìa
Şi drumulŭ le da.
Murgulŭ că-şĭ luà
Drumulŭ cu fuga
De par' că sburà,
Şĭ-apoĭ se'ntorcea
Ca unŭ calŭ cu minte

C'unŭ césŭ maĭ nainte. [1])
Şoĭmulŭ că-mĭ plecà
Pe vêntŭ că-mĭ sburà,
Însă remânea
Şi întârḑià
C'unŭ césŭ maĭ târḑiu
Totŭ prin crângurele
După păserele,
Paserĭ gălbióre,
Paserĭ de pe mare.
A cas' de-mĭ venìà
Pe stâlpŭ se lăsà
Cântândŭ,
Ciripindŭ
Din gură grăindŭ:
— „Stăpâne, stăpâne,
Dragŭ stapânŭ alŭ meŭ
Datŭ de Dumneḑeŭ
Vin' de mĕ sluţesce
Şi mĕ pedepsesce,
Că eŭ am venitŭ
C'unŭ césŭ maĭ târḑiu."

Murgulŭ d'auḑìà
Milă-ĭ se făcea
Şĭ-astfelĭŭ că-mĭ grăià:
— „Stăpâne, stăpâne,
Dragŭ stăpânŭ alŭ meŭ
Datŭ de Dumneḑeŭ,
Şoĭmulŭ nu-ţĭ sluţì,
Că ţĭ-o trebuì
Rarŭ la ḑile marĭ

[1]) In privinţa renumireĭ cailorŭ românĭ să se consulte Cantemirŭ în Descrierea Moldoveĭ; Hâşdĕŭ în Principie de filologie; At. M. Marienescu în colecţunea sa de Colinde; p. 116 şi Poesiĭ pop. rom. culese de V. Alecsandri.

Ḑiua de Crăciunŭ
Şi de Bobotéză.
Ḻa curte de-ĭ merge
Călare pe murgulŭ
Pe umerĭ cu şoĭmulŭ,
Domnulŭ te-o vedea
Bine ĭ-o părea
Şi ţĭ-o mulţămì
Şi te-o dăruì
C'unŭ darŭ
C'unŭ cĭoltarŭ,
C'unŭ caftanŭ de Domnŭ
Taĭe capŭ de omŭ."

Tênĕrulŭ (Manole)
Fie-mĭ sănĕtosŭ
Cu tată,
Cu mamă,
Cu dómna frumósă
Şi cu noĭ cu toţ.

Astfelu pe lânga dialogu, avemu acì o descriere cu totulu dramatica, o acţiune puternica şi înteresanta, în cérta calului cu şoĭmulŭ, în plângerea-i catra stapânu, în hotarirea acestuia de ai scóte la întrecere, în resultatulu luptei.

Calulŭ nu putea rabdà ca Şoimulu să se créda mai ĭute decâtu dênsulu numai pentru ca avè aripi. Sciindu-se destulŭ de repede şi cu mai multa „minte", elŭ reclămâ cu staruinţă să fie pusu la încercare. Şi ferecitu e când dobândesce biruinţa.

Din contră Şoimulu — tipulu omului îngâmfatu şi laudarosŭ, - se ie dupa paserĭ, întarḑiéza şi,

când ajunge constata ca prea multă încredere în sine e adesea funesta. Puindu-se dar' pe parulu seu obicinuitŭ, marturisesce singuru că e de vina și, c'o lealitate démna de nisce epoce mediavale, îșĭ cere singurŭ pedépsa.

Atuncĭ ni se presintă o scena duióśă.

Calulu, pe lângă agerime, are atâta marinimie, încâtŭ intervine chiar dênsulu ca să céra ertare adversarului, căci dorința-i erà, nu să-și resbune, asemenea simțeminte fiindu nepotrivite cu fala, cu forța, cu meritele reale, — ci sa faca pe vorbarețulu ș o i m ŭ a-i recunósce calitațile, a nu i le mai pune la îndoéla.

O așa de nobila purtare, unita cu nobila Ș o i m u l u i sinceritate, sunt învețaminte binefăcatóre și póte mai eficace decâtu morala multoru fabule versificate.

Astfelu, príntr'acestŭ colindu, suntemu stremutați în flórea vécului de mijlocu și asistamu la duelulu a doi luptatori de frunte, nu pentru interese séu pentru motive nedemne, ci pentru întâietate, pentru renume, pentru onóre. Ér' când unulu învinge prin însușirile-i superióre, nu numai ca protivniculu cedéza și-i recunósce victoria, dar' chiar victoriosulŭ uséza de dênsa cu modestie și cu generositate, staruindu a se pastrà învinsului viéța și rangulu ce-avusese. [1])

VI.

Ș o i m u l u, se pare, dupa cum arata altu colindu poporanu, ca se'ntrebuință de catră stremoșii noștri nu

[1]) G. Dem. Teodorescu. op. cit. p. 108—116.

numai la vênatóre de paseri, ci de multe ori erà dusŭ chiar şi pe câmpulŭ de lupta, în resbóie contra ne'mpăcaţilorŭ duşmani.

Tradiţiunea ni spune, că multe popóre barbare, cari ca nisce fiere selbatice navaliaŭ asupra ţeriloru românesci, purtaŭ cu sine unu feliu de paseri instruate, cărora ajungêndu la starea locului, unde avea se'ncépă persecutarea, le da drumulŭ; acestea apoi descoperiau pre Românii ascunşi.

Deci, în urmarea acestei tradiţiuni vechi şi fórte respândite la poporulŭ nostru, trebuire-ar óre sa ne mirămŭ dacă şi Românii ar fi imitatŭ pre duşmanĭ şi ar fi dusŭ pe câmpulu de lupta Şoimii loru, cariĭ să li descopere duşmanii, precum paserile duşmanilorŭ descoperiaŭ pre Români?

Eu cugetŭ ca nu!

Colindulu séŭ colinda, ce ne face a crede, că Şoĭmii totŭ atâtŭ de bine se pricepeau la vênatorie de ómeni, de duşmanii ţerii românesci, ca şi la vênatoria de paseri, sună:

Susŭ la drumulŭ mare,
Nevesteĭ bune!
De laturĭ de vale
Unŭ micŭ mălinĭorŭ
Galbinŭ păltinĭorŭ
Fórte a crescutŭ
Calea a împlutŭ, —
De'naltŭ, nu e'naltŭ,
Dar' la umbră latŭ

La frunde mĕruntŭ
Şi la trunchiŭ rotundŭ.
Ér' sub cea umbruţă
Şede-o nevĕstuţă,
Mândră, tinerea
Ca şĭ-o floricea.
Lângă ea maĭ josŭ
Şede **şoĭmŭ frumosŭ**
Câţĭ pe drumŭ mână
Toţĭ la ea cată
Apoĭ o'ntrebă:

„Ce-ĭ paserea ta?
Séŭ ţi-ĭ frăţiorŭ
Séŭ nepotŭ de sorŭ?"

Nevésta grăĭă:
„Ba, că nu-ĭ aşa,
Nicĭ mi-ĭ frăţiorŭ,
Nicĭ nepotŭ de sorŭ, —
Ci e unŭ **şoĭmelŭ**
Ca şĭ-unŭ ostăşelŭ,
Zace ostenitŭ
Că multe-a plinitŭ.
A fostŭ să şerbéscă
Ostea românéscă
In ţéra leşéscă
Ca s'o prăpădéscă,
Căcĭ Leşi-aŭ buitŭ
Şi ne-aŭ păgubitŭ.
Dar' acestŭ şoĭmelŭ
Ca şĭ-unŭ ostăşelŭ
Urma le-a luatŭ
Şi ĭ-a pefugatŭ,
Câtŭ n'a maĭ remasŭ
Unŭ leşŭ, pe năcasŭ!

Timpu-ĭ s'a plinitŭ
Plata n'a primitŭ,
Ci elŭ a venitŭ,
Unde ĭ-a plăcutŭ,
Şi elŭ a căḑutŭ
Aci lângă mine
Ca să-ĭ fie bine,
Ruptŭ de ostenitŭ, —
Şi eŭ l-am ubitŭ,
Că elŭ s'a luptat ı
Ţéra mĭ-a scăpatŭ
De leşĭ, de păgânĭ
De duşmanĭ bătrân !"

Să fiĭ sănĕtósă
Nevéstă frumósă !
O'nchinămŭ spre sănĕtate ! [1]

Altŭ esemplu !

Stefanŭ celŭ mare, înţeleptulu şi vitézulŭ Domnitoriu alŭ Moldoveı, care a făcutŭ 40 de resbóĭe şi le-a câştigatŭ pre tóte, avea încă unu Şoĭmu, unu şoĭmŭ resboĭnicu. — Către acestu şoĭmu, tavarăşŭ nedesparţitu alŭ mareluĭ Domnu, în resboiŭ ca şi'n pace, s'adresà într'una din ḑile, pe când obositu de lupte, obositu de-a ucide la Ungurı, Leşı, Turcı şi Tătarĭ, se aflà repăusându-se în palatulu séu din Suçéva, şi-ı ḑise :

Şoĭmule, şoĭmuţĭ uşorŭ,
Fă-te rótă susŭ în sborŭ :

[1]) At. M. Marienescu. Colinde. Pesta. 1859. p. 130.

Ce se vede la hotare
De s'aude sgomotŭ mare?

Erâ vuetulu straniu şi departatu alŭ hórdeloru bărbare, alŭ tuturorŭ duşmaniloru juraţı aı raseı române, carĭ credêndu pe eroulu moldavă scursŭ de putere, — se apropiau spre a face o nóua invasıune.

Şoĭmulŭ susŭ róta se facea, aruncâ o privire la hotare şi Domnuluı seŭ ıubitu astfelıu îı respundea:

Stefane! vitézulŭ meŭ!
Deŭ! de altulŭ c'ar fi reŭ,
Ér' de tine multŭ e bine,
Cătu eştĭ şoĭmanŭ ca mine!
De jurŭ împrejurulŭ teŭ
Năvălescŭ duşmanĭ mereŭ,
Te calcŭ Unguriĭ faloşĭ
Şi Litfenĭ necredincĭoşĭ,
Te calcŭ haniĭ tătăresci
Şi urdiile turcescĭ...

Şi'ntr'adevĕrŭ că de altulu ar fi fostu reŭ, dar' de Stefanu nicı decum. Cele patrudecĭ de altare sânte, ce a radicatŭ spre eternă mulţamire pentru cele patrudecı biruinţe câştigate, sunt şi asta-dı o probă vie de nespaımêntarea şi curajulu acestuĭ sântŭ stâlpŭ alu Românismuluĭ. Respunse dar' Stefanŭ credincıosuluĭ seŭ şoımŭ, care prin ageriĭ seı ochı a descoperitŭ apropierea duşmanilorŭ asupra Moldoveı:

Las' să vie, las' să vie,
Să se deie pradă mie!
Mórtea-ĭ pasce ca o turmă!

Pĕcatu-ĭ mână din urmă,
Mulţĭ aŭ maĭ venitŭ la noĭ,
Puţin' s'aŭ dusŭ înapoĭ,
Că-sŭ Românŭ cu patru mânĭ
Şi am lécurĭ de păgânĭ:
De Tătarĭ am o săgétă,
De Turcĭ pala mea cea lătă,
De Litfenĭ unŭ busduganŭ
Şi de Ungurĭ unŭ arcanŭ!... [1])

Astfelŭ scià sa ḑica şi sa lucre Stefanŭ celu Mare! Şi credinciosulu seu şoimu, care i-a descoperitu pe duşmanĭ Domnului seŭ, óre sta elu se védă numai ce s'a întêmplà?... Nu! elŭ înca se ducea la luptă!...

Şi cumca Şoĭmuluı îı placea a vênà nu numai paserı, ci şi ómeni, şi că de multe ori preferà carnea şi ochiı acestora înaintea paseriloru, ne putemu încredinţà şi din urmatórea doina, pe care am auḑit'o în satulu meŭ natalŭ: Ilişesci:

Câte paserĭ sunt pe lume
Tóte cină şi s'alină,
Numaĭ eu-sŭ, maĭcă, străină.
N'am, maĭcă, unde linà,
Nicĭ unde-a cinà,
Că mi-ĭ cuĭbulŭ lângă drumŭ
Intr'o créngă de alunŭ,
Câţĭ drumarĭ pe drumŭ trecea
Toţĭ în cuĭbulŭ meŭ svârlĭa
Eŭ tare m'am supĕratŭ
Şi cuĭbuţulŭ l-am mutatŭ
In vĕrvuţulŭ munteluĭ
In crucea moliduluĭ,

[1]) V. Alecsandri. Poesiĭ pop. Rom. op. cit. p. 172.

Unde-ĭ munte
Imĭ punŭ punte,
Unde-ĭ codru
Imĭ punŭ podu,
In mijloculŭ podului
Căntă puĭulŭ șoĭmuluĭ.
Elŭ din gur'așa căntà,
Că elŭ din cuĭbŭ n'a sburà,
Pênĕ ce elŭ n'a măncà:
Carne dulce de paicŭ[1]
Și ochĭ negriĭ de voĭnicŭ,
Carne dulce de pe cóstă
Și ochĭ negriĭ de nevéstă.[2])

VII.

Multa fragedime, gingășie și frumsețe, multa fantasie și o cugetare adeveratu poetica îmbinata cu o filosofie adânca, cuprinde în sine balada „Șoimulŭ și flórea fraguluĭ".

Acésta balada ne'nfațoșéza pe unŭ Șoimŭ, care oprindu-se din sborulu seŭ pe vêrfulu unuĭ bradu, vede la umbra acestuĭa o flóre de fragŭ,

Ce de sóre se feresce
Și de umbră se lipesce,

și cum o vede o'ndragesce... Inima începe a i se bate de dorulu eĭ, și'n acestŭ estasŭ de iubire elu o róga

[1]) „Paiciĭ" eraŭ în timpurile vechĭ unŭ felĭŭ de ostașĭ, unŭ felĭŭ de jandarmarie. In docomentele vechĭ dămŭ peste o cétă compusă numaĭ din acestŭ felĭŭ de ómenĭ, a cărorŭ șefŭ se numià „vătăjia de paicĭ."

[2]) Dictată de sora mea: Tatiana.

sa mérga cu dênsulu, s'o pórte prin aerŭ în faţa radelorŭ celoru placute şi calduróse ale sórelui. Floricica însă, care iubesc mai multŭ umbra, decâtŭ arşiţa sórelui, nevoindŭ a se deslipì de trupina bradului unde a resăritŭ şi-a înfloritu, respunde Şoĭmului, ca elŭ sa se duca în lumea larga, caci lumea-ĭ destulu de mare şi de încapĕtóre pentru o pasere şi-o flóre.

Dar' să lasamŭ mai bine ca să vorbéscă însa-şi balada, care ni indică totodata şi'nvecinata vieţuire a Şoĭmului şi-a flórei de fragu.

Susŭ, în vêrfŭ de brăduleţŭ,
S'a opritŭ unŭ şo muleţŭ,
Elŭ se uĭtă dreptŭ în sóre
Totŭ mişcândŭ din aripĭóre.
Josŭ la trunchĭulŭ braduluĭ
Cresce flórea fraguluĭ.
Ea de sóre se feresce
Şi de umbră se lipesce.
— „Floricică dela munte,
Eŭ sunt şoĭmŭ, şoĭmuţŭ de frunte;
Eşĭ din umbră, din tulpină
Să-ţ vĕdŭ faţa la lumină,
C'a venitŭ pânĕ la mine
Mirosŭ dulce dela tine,
Câtŭ am pusŭ în gândulŭ meŭ
Pe-o aripă să te ĭeŭ
Şi să mi te portŭ prin sóre
Pên' te-ĭ face roditóre
Şi de mine ĭubitóre.“
— „Şoĭmuleţŭ, duĭosŭ la graĭu,
Fie-care cŭ-alŭ seŭ traĭu,
Tu aĭ aripĭ sburătóre

Ca să te înalţĭ la sóre,
Eŭ la umbră, la recóre,
Am *menirĭ înfloritóre.*
Tu te légănĭ susŭ, pe vêntŭ,
Eŭ mĕ légănŭ pe pămêntŭ.
Du-te'n cale-ţĭ, mergĭ cu bine,
Făr' a te gândì la mine,
Că e lumea 'ncăpĕtóre
Pentru-o pasere şĭ-o flóre!“ [1])

Merită a fi reprodusa, nu atâtŭ pentru frumuseţea eı, nicĭ pentru ideile ce cuprinde în sine, câtŭ pentru asemenarea unuı omu neîndămânaticu şi prostalăŭ cu ıuţimea şi isteţimea Ş o ı m u l u ı, şi urmatórea doına dela Românıı din Transilvania:

— „Nevéstă de pe părĕŭ,
Cum trăescĭ cu mutulŭ [2]) teŭ?
— „Ia trăescŭ destulŭ de reŭ,
Bate-l-ar suspinulŭ meŭ,
Că-ĭ facŭ de prânḑŭ, nu prânḑesce,
Ci numaĭ mĕ năcăjesce;
Facŭ de cină, nu cinéză,
Ci numaĭ mĕ neguréză,
Că şede'n unghıu
Ca şĭ-unŭ junghĭu
Şĭ face cu umerile
Ca ş o ĭ m u l ŭ c u a r i p e l e.
Câtŭ e de lungŭ pămêntulŭ
Nu-ĭ pasere ca ş o ĭ m u l ŭ,

[1]) V. Alecsandri. Poesii pop. ale Rom. p. 31.

[2]) Românĭĭ din Transilvania înţelegŭ sub cuvêntulŭ „m u t ŭ“ nu numaĭ pre ómenĭĭ, ce nu potŭ vorbì, ci şi pre ceĭ p r o s t a l ă ĭ, m u t a l ă ĭ, t ă n t ă l ă ĭ, n e p r i c e p u ţ ĭ.

Şi tâlharîŭ ca urîtulŭ,
Că din gură şueră
Nime nu-ĭ scie voĭa. [1])

VIII.

Loculu de petrecere alu Şoĭmuluı sunt maı cu samă culmile cele maı înalte ale munţilorŭ şi stânceloru. Aice îşı face elŭ cuibulŭ seŭ şi de-aice se pornesce apoı dupa prada sa, care constâ maı alesŭ, dupa cum am vĕḑutŭ şi maı susu, din totŭ soıulŭ de paserĭ, pre carı le lovesce în sborŭ cu peptulŭ seŭ celŭ ascuţitu şi tare în capŭ séŭ în spate, éra după ce într'acestŭ modu le ameţesce de capu că trebue să cadă josu, le prinde şi le mânânca.

Maı departe Şoĭmulu, nu numaĭ ca e o pasere fórte sprintină, prefacuta şi ghibace, ci elŭ, în sborulu seu, e'n stare să se'nalţe maı că maĭ susu decâtŭ orı care altă pasere.

Acésta împrejurare se vede că a datu nascere urmatóreı colinde fórte interesante, care ni'nfăţoşéză pre Maıca Domnuluı stându

In póla cerĭuluĭ
In pórta raiuluĭ

şi torcêndŭ unŭ firu de auru, din care voıa sa faca unu vesmêntŭ pentru fiulu seŭ celŭ sântŭ. Dar' pe când Maıca Domnuluı erà aprópe de sfârşitŭ,

[1]) Com. de Dlŭ Gr. Crăcĭunaşŭ.

pe când avea, de gându sa'ncépa lucrarea vesmêntului étă ca vinŭ pe neașteptate

Șoĭmiĭ vênătorĭ,
Șoĭmiĭ răpitorĭ,

apucă firulŭ de auru, se'nalța în susu și fugŭ cu dênsulu

Intr'o depărtare
Pên' la țermŭ de mare,

Din acestŭ firu de auru, pre care Șoimiĭ l-au dusŭ susŭ în cerĭŭ, s'a făcutu apoi luna cea aurita, care strelucesce așa de frumosŭ pe câmpia cerĭului, éră din puiĭ Șoimilorŭ, — póte ca spre pedépsa, — s'aŭ facutŭ stelele cele mĕrunțele și luceferii, carii prin strelucirea lorŭ înfrumsețéza lumea.

Dar' să lasamu mai bine colinda, ca ea să ni le spue tóte acestea.

Maĭca sântă șede
Dómneĭ Dómne!
Pe plaĭulŭ celŭ verde,
In póla cerĭuluĭ,
In pórta raĭuluĭ,
Și din căĭerelŭ
Lasă firŭ aurelŭ.
Firulŭ firuĭà
Și se supțià. —
Când ĭlŭ încordà,
Tocma se lăsà
Șoĭmiĭ vênătorĭ

Şoĭmiĭ răpitorĭ,
Firulŭ apucà,
Susŭ cu elŭ sburà
Intr'o depărtare
Cătră ţermŭ de mare, —
Când se înălţà
Şoĭmiĭ streluc à,
Firulŭ eĭ sclip'à
Ca şi nisce ḑorĭ
Pe la cântătorĭ.
Ionŭ atuncĭ venià,
Ma ca îĭ grăià:
„Unde te-am mânatŭ,
Bine-aĭ ascultatŭ. —
De maĭ ascultà
Unde te-aşĭ mânà
Fiĭ gata de duşŭ
Susŭ colo în susŭ,
Intr'o depărtare
Cătră ţermŭ de mare.
De sborŭ să te-apucĭ,
Şi aḑĭ să-mĭ aducĭ
Cu bulŭ şoĭmilorŭ
Şi alŭ puilorŭ, —
Cuibulŭ mi-lŭ dă mie,
Puiĭ-ĭ ţine ţie, —
Că şoĭmiĭ-aŭ răpitŭ
Firulŭ auritŭ,
Când ni'am câştigatŭ
Şi multŭ am lucratŭ
La unŭ scumpŭ vesmêntŭ
Pentru fiulŭ sânt!"
— „Maĭcă! eŭ aşĭ face
Totŭ ce ţie-ţĭ place, —
Dar' ast' n'oĭŭ putea,
Nu-ĭ 'n puterea mea!

Şoĭmiĭ aŭ răpitŭ
Firulŭ auritŭ, —
Firulŭ eĭ l-aŭ dusŭ
Pên' la čerĭu în susŭ,
Din elŭ aŭ ţesutŭ
Cuĭbulŭ prea plăcutŭ, —
Luna aurită,
Faţa-ĭ strelucită!
Puiĭ nu-sŭ maĭ multŭ,
Căcĭ s'aŭ prefăcutŭ
Stele mĕrunţele
Şi luceferele, -
Tóte strelucescŭ,
Lume-o 'nfrumseţescŭ,
In nóptea sănină, —
Cum ḑiua 'n grădină
Florile frumóse
Şi car amiróse,
Sunt spre înzestrare
Şi spre desfătare!"
O'nchinămŭ spre sănĕtate! [1])

IX.

Ş o ĭ m u l ŭ, după câtu ne-am pututu încredinţà din şirele premergĕtóre, se vede fórte adesé orı figurându nu numaı în colinde şi balade, ci şi'n celelalte specıĭ de cântece poporane, ca o imagine vie de vetejie şi repeḑime.

Unŭ voınicŭ, dupa cântecele nóstre poporane, e c a p i t a n ŭ ş o ĭ m a n u şi are o c h ı ş o ı m u l e ţ ĭ.

In balada „M o v i l a l u ı B u r c e l u" damŭ peste urmatórele versurĭ:

[1]) At. M. Marienescu. Colinde. Pesta. 1859. p. 38.

Témă n'am că sunt Românŭ!
Témă n'am că-m eştĭ stăpânŭ!
Tu eştĭ Stefanŭ Domnŭ celŭ mare,
Care'n lume sémănŭ n'are,
Şi eŭ sunt Şoĭmanŭ Burcelŭ
Puişorŭ de voĭnicelŭ!...[1])

Unŭ calŭ frumosŭ la făptură şi sprintenu Românulŭ îlŭ numesce Şoımŭ şi Şoĭmulénu şi spune că sbóră ca Şoĭmulŭ. In balada luĭ „Sêrbu-Sĕracu"[2]), descrierea alergării cailorŭ pe câmpulŭ dela Haidar-Paşa e facută în chipulŭ celŭ maı minunatŭ şi maı poeticŭ. In acésta balada întimpinamŭ urmatórele versurı:

Alalah! caĭ arăpescĭ,
Alalah! caĭ tătărescĭ!
Cum mişcă copitele
Ca şoĭmiĭ aripele!

Şoĭmanŭ nu'nsemnéză numaı unu omu voınicŭ, ci şi unŭ şoĭmŭ mare, unŭ şoımŭ puternicŭ. Éră dupa cum ne-am pututŭ încredinţă şi din poesiile citate pênĕ acuma, unŭ şoımŭ maı mıcŭ şi maı cilibiŭ séu şi unŭ puiŭ de şoımu se numesce de catra poporŭ: şoımelŭ, şoımuţŭ, şoĭmulénŭ, şoĭmuleţŭ şi şoımişorŭ.

Dela numele acesteı paserĭ deriva şi vr'o câte-va numirı de localitaţı din Moldova şi Muntenia, precum: Şoĭmănescĭ, Şoĭmarı, Şoĭménŭ, Şoımes-

[1]) V. Alecsandri. Poesiĭ pop. ale Rom. p. 179.
[2]) Idem de eadem. p. 107.

culu, Şoımŭ, Şoımulŭ-mare şi Şoımulŭ-micu.[1])

X.

Pênĕ aicı am scrisŭ totŭ ce-am aflatŭ în privinţa Şoımuluı din timpurile cele maı vechı pênĕ în presinte la poporulŭ românŭ. Ne-aŭ maı remasŭ de însemnatŭ înca şi numele altorŭ patru paserı, carı asemenea se ţinŭ de familia Şoımuluı, şı-apoı suntemŭ gata.

Acelea sunt:

Ulıulŭ rîndunelorŭ[2]), lat. Falco subbuteo L. germ. der Baumfalk oder Lerchenstösser auch Stossfalk.

Vinderelulŭ, hinghereluluŭ[3]), vindereulŭ, vinghereulŭ[4]), vipdereulŭ[5]), caıagăinilorŭ[6]) şi blénde[7]), lat. Falco aesalon L. germ. der Merlin, Stein- oder Zwergfalk.

Dela numele acesteĭ paserı derivă numirea a dóuĕ sate din judeţulu Tutova în România, adica: Vindereı.[8])

[1]) D. Frunḑescu. op. cit. p. 450–451.

[2]) Com. de V. Flocea, românŭ din Câmpulungŭ.

[3]) La Româniĭ din Transilvania, com. de Dlŭ Gr. Crăciunaşŭ.

[4]) A. de Cihac. Dictionnaire t. II. p. 539.

[5]) Istoria naturala de Pocorni, trad. rom.

[6]) Dr. T. Stamati, Vocabularŭ. p. 652.

[7]) B. P. Hâşdĕŭ. Cuvente den bătrunĭ séŭ limba română vorbită între 1550—1600. t. I. Bucurescĭ. 1878. p. 270. — Idem. Suplementŭ la „Cuvente din bătrunĭ" Bucurescĭ. 1880. p. XXII.

[8]) D. Frunḑescu. op. cit. p. 525.

Vênturelulu-ruginiŭ [1] séu închinătorĭulŭ-ruginiŭ [2], numitŭ în unele locurı şi Coroıŭ [3], éră de cătră Românıı din Epirŭ şi anume de catră ceĭ din ţinutulŭ Vitolieĭ: Vetruşcă [4]), lat. Falco tinunculus L. germ. der Thurmfalk.

Vênturelulŭ-micŭ séŭ închinătorıulŭ-micŭ, lat. Falco cenchris Naum. germ. der Röthelfalk.

Ce se atinge de numirea „Vênturelu" a celoru doı şoımişorı din urmă, după spusa maı multorŭ Românı din Bucovina, să vie de-acolo, ca aceştı doı şoımı aŭ datină sa stea óre întregı într'unu locŭ în aerŭ şi să bata din aripı ca şi când ar vêntură ce-va.

Éră ce se atinge de numirea „Inchinatoriu", dupa cum mı-au spusu vr'o câţı-va Românı din Mănastióra séŭ Sântulu-Onufreıu, satŭ lânga oraşulu Siretıu, sa vie de-acolo, ca acestu soĭu de şoımı, când stau loculuĭ în aeru, eı se'nchina luı Dumnedeŭ pentru nutremêntulŭ şi binele ce li-a datu acesta peste di.

[1]) Usitatŭ in satulŭ Ilişescĭ şi împrejurime.

[2]) Usitatŭ în satulŭ Mănăstióra séŭ St. Onufreu.

[3]) A. de Cihac. Dictionnaire. t. II. p. 493. — Dr. T. Stamati. Vocab. p. 279.

[4]) Com. de Dlŭ Iancu D. Hondrosomŭ, studinte românŭ din Epirŭ.

U l ĭ u l ŭ.

I.

Precum pentru fie-care pasere îndeosebĭ, aşa şi pentru fie-care familie are poporulu românu câte una séŭ şi maĭ multe numirĭ propriĭ. Se'ntêmpla însa adeseorĭ şi din contra, ca pentru maĭ multe familiĭ aŭ numaĭ câte un singuru terminu technicŭ.

Româniĭ din Bucovina, buna óra, după câtŭ sciu eu pênĕ acuma, atâtŭ paserile, carĭ de catră ornitologiştĭ se numescŭ „A s t u r e s", câtu şi acelea, carĭ se chiama „F a l c o n e s", le numescu în genere U l ĭ, éra pre ceĭ maĭ micĭ dintre aceştĭa U l i ş o r ĭ, U l i e ş ĭ şi U l ĭ u ţ ĭ, sing. U l i ş o r u, U l i e ş u, U l i a ş ŭ şi U l ĭ u ţ ŭ. Aŭ însa pentru fie-care specie din aceste dóue familiĭ şi câte una séu maĭ multe numirĭ propriĭ.

Româniĭ din Transilvania totŭ pre acestea paserĭ le numescŭ nu numaĭ U l ĭ, ci şi U l u ĭ sing. U l u ĭ ŭ, şi U l i g ă ĭ sing. U l i g a e[1]), ceĭ din Banatu: H u l ĭ

[1]) S. Petri Vocab. — S. P. Barcianŭ. Vocab.

sing. H u l ĭ ŭ [1]), éra Românii din unele ţinuturi ale Moldovei şi Munteniei: U l e i sing. U l e ŭ. [2])

Dela numirea „U l ĭ ŭ" Românii din Bucovina aŭ formatŭ substantivulŭ u l i t u r a pl. u l i t u r ĭ, care se aplică paserilorŭ domestice, când acestea facŭ multă stricaciune séu nu daŭ pace economilorŭ, ci se vêra în totŭ loculu, prin tóte unghĭerele;... atunci Românii, când le alunga, ḑicŭ: „h î c ĭ u l i t u r ă!" séŭ „h î c ĭ u l i t u r i l o r ŭ!"

In articululŭ de faţa noi vom vorbì numaĭ despre U l ĭ în înţelesulu strinsŭ alŭ cuvêntului, adica despre acelŭ genŭ de paceri, care de catra ornitologişti se numesce „A s t u r e s".

II.

Prima specie din genulŭ U l i l o r ŭ se numesce de catra Românii din Bucovina: P o r n m b a r ĭ ŭ, G ă i n a r ĭ u şi U l ĭ u l u-g ă i n i l o r ŭ; în unele ţinuturi ale Transilvaniei: B o g h i u, B o d i g e ŭ şi B o d i g a ş ŭ [3]), în altele: E r e t e [4]), H ê r ĕ ŭ [5]), H e r e ŭ, H e r e t e [6]) şi C u r u ĭ ŭ [7]); în Ungaria: B o d i u [8]);

[1]) Com. de Dlŭ Ios. Olarĭu; veḑĭ şi „D e î n s e m n a t a t e a b o t a n i c e ĭ r o m â n e s c ĭ" de Simeonŭ Mangĭuca, publ. în Familia. an. X. Budapesta. 1874. p. 512. „g h i a r a h u l ĭ u l u ĭ."

[2]) Dr. Cihac. Istoria nat. p. 74-75. Dr. T. Stamati. Vocab. p. 429. — şi com. de Dlŭ P. Ispirescu.

[3]) Com. de Dlŭ Gr. Crăcĭunaşŭ.

[4]) S. Petri. Vocab. — S. P. Barcianŭ. Vocab.

[5]) G. Bariţiu şi G. Munténŭ. Vocab. p. 431.

[6]) G. Munténŭ: „P u r i s m u l ŭ î n l i m b a r o m â n ă", publ. în „R e v i s t a r o m â n ă", Bucurescĭ. 1862. p. 453.

[7]) S. P. Barcianŭ. op. cit.

[8]) Com. de Dlŭ E. Popŭ.

în unele parţı ale Moldovei: Coroiŭ şi Hêrĕŭ [1]); în Muntenia: Arete [2]), ierete [3]), erete, cobĕţŭ [4]), hĕrete [5]) Curuĭŭ, herete [6]), eria [7]) şi Uliu-de-porumbi [8]); éră la Românii din Istria: Cobetu pl. Cobeţi [9]), lat. Astur palumbarius L. germ. der Habicht oder Hühnerhabicht.

Acestu soiu de Uliŭ e o pasere rapitóre fórte precauta, vicléna, iscusită, tare şi sprintina, care o întâlnimu pretutindene, nu numai în Bucovina, ci şi'n celelalte ţerĭ locuite de Români. Nutreţulu seŭ constâ din porumbi selbatici, potrunichi, făsani, gaini, reţe, ciore, ceuce şi chiar din epuri de casa şi epuri selbatici. Porumbii şi gainele mai cu sama le fugăresce cu o cutezare fórte mare chiar pêne şi'n casele ómeniloru, de unde se vede ca-i vine apoi şi numirile de Porumbarĭu, Gainariŭ şi Uliulŭ-găiniloru, cari numiri sunt cele mai respândite în Bucovina. Elu face fórte mare dauna între gainile ómeniloru.

Câtu de cutezatoriu e acestu soiu de Uliu, cum râpesce elu gainile ómeniloru şi ce face cu dênsele, se póte fórte lesne cunósce şi din urmatórele cimilituri,

[1]) Dr. T. Stamati. Vocab. p. 388.
[2]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 90.
[3]) G. Dem. Teodorescu. op. cit. p. 104 şi 107.
[4]) G. Baronzi. op. cit. p. 105.
[5]) In ţinutulŭ Gorjuluĭ, com. de Dlŭ I. Cornoĭŭ.
[6]) Com. de Dlŭ P. Ispirescu.
[7]) Com. de N. Barbu.
[8]) A. de Cihac. Dictionnaire. t. II. p, 536.
[9]) Iónŭ Maiorescu. Vocabularŭ Istriano-românŭ publ. în „Convorbirĭ literare" an. VI. 1872—73. p. 394.

carĭ sunt fórte respândite în sinulu poporuluĭ românŭ :

Cĭumelŭ, cĭumelŭ, ce-ĭ aceea?
Singhilica ferbe pere,
Singhilelŭ vine şi cere,
Singhilica nu se'ndură,
Singhilelŭ vine şi fură. [1])

*

Angheluşa ferbe pere,
Tandalicŭ vine şi cere,
Angheluşa nu se'ndură,
Tandalicŭ vine şi fură. [2])

*

Tândălica ferbe pere,
Tândăloĭŭ vine şi cere,
Tândălica nu se'ndură,
Tândăloĭŭ vine şi fură. [3])

*

Vine Negura
Şi ĭe Pegura
Şĭ-o duce'n căncilărie
Şĭ-o'nvéţă cojocărie. [4])

*

Huşŭ, huşŭ,
Prin pănuşĭ

[1]) şi [2] Cloşca cu puiĭ şi Ulĭulŭ.

[3]) Idem. la Baronzi op. cit. p. 49.

[4] Ulĭulŭ răpindŭ găina.

Cotcodacĭ
Prin copacĭ. [1])

Ce se atinge de numirea G a i n a r i ŭ alŭ acestuĭ soiu de Uliu, trebue să însemnezŭ cum că ea este acomodata, buna şi totodata una din cele maĭ poporale. Dovadă despre acésta ni póte servì împrejurarea, ca Românii nu numaĭ pre acésta pasere o numescŭ astfeliŭ, ci şi pre ómenii aceĭa, ce fură gainĭ şi le ascundu, şi pe urma aŭ că le mânâncă eĭ singurĭ, aŭ că le vêndŭ altora. Eŭ am cunoscutŭ şi maĭ cunoscŭ înca mulţi ómenĭ, pre carĭĭ, fiindu că i-aŭ pusŭ pĕcatele sa fure vre o gaina, Românii, ce aŭ datŭ cu crucea peste dênşii, deosebitŭ că ĭ-aŭ scărmanatŭ cum se cade şi i-aŭ t o r f e c a t ŭ de li-aŭ mersŭ peticele, ĭ-aŭ maĭ poreclitŭ înca pe de-asupra şi G ă i n a r ĭ, care poreclă li-a remasu apoĭ pe viéţă. De-aicea se vede că G a i n a r i ŭ însemnéză furulu ce fură séŭ pradă găinĭ. Şi fiindŭ că acestŭ soiu de Ulĭu e unu răpitoriŭ, unu furu fórte mare de găinĭ, poporulŭ românŭ nicĭ n'ar fi pututŭ sa-i dea unŭ nume maĭ potrivitŭ, decâtŭ G ă i n a r ĭ ŭ.

Totŭ din causa că acestŭ U l i ŭ e fórte mare rapitoriŭ şi de porumbi, l-aŭ numitŭ Românii şi P o r u m b a r i ŭ.

De unde-ĭ vinŭ celelalte numirĭ, carĭ s'aŭ arătatŭ maĭ susŭ, nu sciŭ, pentru că acelea, câtŭ e la scirea mea, nu se află în Bucovina.

[1]) Ulĭulŭ. — Tóte cimiliturile acestea, afară de cea dela Baronzi, sunt din Bucovina.

Celea maı frumóse însa, maı potrivite, maĭ românescı şi maı poporale sunt în totŭ casulu numirile, ce se află la Românii bucovinenĭ.

III.

A dóua specie de uliŭ e: P a s ĕ r a r ı u l ŭ, numitu altmintrelea şi U l ı u l u - p a s e r i l o r ŭ, U l ı ŭ m i c u, U l i ş o r ŭ, U l i e ş ŭ, U l i a ş ı şi U l i u ţ ŭ, éra de către Românii din Ohaba-mâtnicŭ: U l ĭ ŭ p ă s ĕ r e s c ŭ şi C o b e ţ ŭ [1]), lat. Astur nisus L. germ. der Sperber oder Finkenhabicht.

Ulişorulu acesta e în tinereţe pe spate cafeniu, pe de desuptŭ albu, pe guşă şi pe partea de'nainte a gâtuluı cu pete lungăreţe surii. După ce înbĕtrânesce îşı schimba colórea peneloru, şi anume penele de pe spate capĕtă o colóre vêneta-surie, éră pe pântece albie cu trăsaturı surii şi ruginii.

Numirile sale de P ă s ĕ r a r ĭ ŭ séŭ U l ĭ u l u- p a s e r i l o r u, după cum mı-aŭ spusŭ ceı maı mulţı Românĭ, carĭ mi le-aŭ împartaşitŭ şi după cum prea lesne se póte orĭ şi cine încredinţà şi din istoria naturala, le are de-acolo, pentru ca Ulişorulŭ acesta se nutresce cu diferite paserĭ, precum: cıocârlii, vrabiĭ, merle, graurı, ganguri, prepeliţe, şi multe alte păserele maı micı decâtŭ dênsulŭ, pre carı le prinde în sborŭ, séu când acestea şedu josŭ.

P a s ĕ r a r ı u l u, atâtŭ la marimea corpuluı, câtu şi la colórea peneloru aduce fórte multu cu C u c u l u,

[1]) Com. de Dlŭ Iónŭ Stoicescu.

De-aicea vine apoi credinţa cea fórte respândită a Românilorŭ, nu numai a celoru din Bucovina, ci şi a celorŭ din Transilvania, Ungaria şi Muntenia, ca C u c u l ŭ dupa ce încetéza a cântà, se preface în U l ĭ ŭ şi ca atare se nutresce cu diferite paseri pre carĭ le fugăresce şi prindêndu-le le zugrumă şi le mânâncă.

O domă poporană din Bucovina, care nĭ-arata confundarea acestui U l i ş o r u cu C u c u l ŭ sună precum urméză:

Cucule cu pene multe
Ce tę suĭ véra la munte,
Ian maĭ vină'ncó la ţéră
Şi-ĭ cânta'ntr'o luncă rară
Şĭ-a eşi-o neyést'afară
Şi cu dragŭ te-a ascultà
Prin luncă cum îĭ cântà.
Cucule cu limba sfântă
Du-te la mândra şi cântă
Şi să-ĭ cânţĭ pe celŭ părĕŭ
S'o ajungă dorulŭ meŭ!

Cuculŭ merse şi cântà,
Nevést'afară eşià
Şi pe cucŭ mi-lŭ hîcìĭ
Şi din gură că-ĭ vorbì:
„Du-te ulĭule la dracu,
Nu-mĭ maĭ sparge mię capu!"

„Nevéstă, nevéstă hĕĭ!
Am âmblatŭ lumea'nprejurŭ,
Nime nu m'a făcutŭ ulĭŭ,
Am venitŭ la casa ta
Şi tu mĭ-aĭ pusŭ porecla...

N'am venitŭ de capulŭ meŭ,
M'o trimisŭ drăguțulŭ teŭ,
M'o trimisŭ alesŭ de bine
Să cântŭ în pomĕtŭ la tine!"

„Ulĭule, ulĭule hĕĭ!
Tu să n'aĭ parte din puĭ
Pênĕ nu-ĭ cântă și luĭ
Pe-o crenguță de arțarĭŭ
In pórtă la crimĕnarĭŭ!" [1])

Dela credința Româniloru despre acésta pasere că véra-ı Cucŭ, éră érna Ulıŭ séŭ Cobețŭ, vine apoı și proverbulu: „Diua-ı Cucŭ, nóptea Cobețu", care se aplică la ómenii aceia, ce diua sémĕnă a fi bunı, de omenie, éra nóptea, când nu-ı vede nime se apuca de furatŭ. Se aplica totodată proverbulŭ acesta și la ómenii ceı bețivı și harțăgoșı, carıĭ îmbetându-se peste nópte prin birturı și viindu a casă „cucu" de bețı, tóta diua dormŭ, nu lucra nemică, éra dupa ce înseréza se apucă la cértă și apoı se ducŭ éră-șı la beutŭ prin birturı. [2])

IV.

A treıa și cea de pe urmă specie de Ulıŭ, ce o cunoscŭ Româniĭ după nume, este Lipitórea, lat. Astur brevipes. germ. der Kurzfangsperber.

Ulıulŭ acesta se deosebesce de celu premergĕtorıŭ prin aceea, că are cıocŭ maı tare, picíóre și unghii

[1]) Din colecțiunea mea inedită.
[2]) Com. de Dlŭ I. Stoĭcescŭ.

Cimilitura din Bucovina suna precum urméza:

Am o puĭcă sprintenă,
Şede josŭ şi dépĕnă
Şi se rógă ruguluĭ
Şi se'nchină cuculuĭ.

Éra cea din Transilvania suna astfeliŭ:

Ţintă
'N grindă
Vorbesce
Unguresce,
Nu sci nime
Ce grăesce. [1])

Copiĭ românĭ, atâtŭ ceĭ din Bucovina câtu şi ceĭ din Moldova, au urmatoriulu jocu, în care figuréza **Rîndunica**, şi anume:

Când sunt maĭ mulţĭ inşĭ adunaţĭ la unu locu şi vĕdu pre unulu dintre dênşiĭ mâncându unu meru, o para séŭ vre o bucaţică de pâne, îudată se apropie de celŭ ce mânâncă şi întindêndu mâua drépta dicu:

M'a mânatŭ Rîndunica
Să-mĭ umpli putenica,
Că de nu-ĭ umple-o
Pe ceealalta lume nu-ĭ ave-o!

Totu acestu jocu, cu fórte puţine deosebirĭ, se afla şi la copiiĭ românĭ din Bucurescĭ şi satele de prin prejurŭ.

[1]) Com. de Dlŭ Gr. a luĭ I. Sima.

Când unulu dintre aceștia vede pre altulu mâncându se duce la dênsulu, sucesce mâna drépta îndarĕptu și apoi întindêndu-o ḑice:

M'a mânatŭ Rîndunica
Să-ĭ daĭ scândurica
Că dacă nu o veĭ da
Iţĭ remâne mân'așa!..

adica întórsa, sucita și înlemnita dupa cum a întors'o elu când a întins'o spre celu ce mâncà.

Și celŭ ce mânâncă, cum aude cuvintele acestea, nu se opune nici decum, ci îndata împarţesce ceea ce are de mânecatŭ cu celu ce a cerutu.

Așa e joculŭ acesta!

Și cu dênsulu am încheiatu totodata ceea ce am sciutu și am avutu de spusu în privinţa acestei speciĭ de paseri.

Gangurulŭ.

I.

Primavéra cea încântatóre și placută a sositu de multŭ.

Codrii și padurile, dumbravile și luncile, pometele și tufișele, cari sub sarcina unei erni grele și gerósе ni înfățișaŭ o privelisce întristatóre, acuma sunt împĕnate de susŭ pêne josŭ cu frunḑa verde, sub a carei umbra recoritóre și binefacatóre de multe ori omulu ostenitu și pârlitu de arḑetórele raḑe ale sórelui, își afla odihnă și recreare. Éra mii și mii de păserele, una maĭ sprintină, maĭ gingașă și mai ghibace de câtŭ alta, alérga cu grabire în colo și'n cóce, cântândŭ și durându-și fie-care într'unŭ locŭ anumitŭ câte unŭ cuibușorŭ, în care vor să-și depue oușórele și sa-și scóta puiuții. Unele îșĭ facŭ cuiburile pintre ramurile din vêrfulu celorŭ mai înalți și mai mari arbori și pomi, altele pintre ramurelele tufarilorŭ, și éră altele prin borțile și scorburile arborilorŭ uscați séu pe suprafața pamêntului.

Fie-care după alu seŭ gustŭ, placŭ și îndatinare și după cum a apucatu de când s'a trezitŭ pe lume.

9*

Dar' dintre tóte aceste cuiburi, câte le putemu noi vedea, numai unulu ni se pare mai batĕtoriu la ochi, căci acesta, duratŭ fiindu cu mare maestrie între dóue ramurele supţirele din vêrfulu celuĭ maĭ înaltu şi mai ramurosu pomu, ca şi când ar fi o pungă lungărétţa atârnata cu baerile sale de acelea ramurele îndoióse, când sufla şi celu mai linu vêntu se huţuţa în colo şi în cóce în aerŭ ca unŭ leganelŭ.

Şi óre ce felu de pasere să fie aceea, care se pricepe aşa de bine la astfelŭ de lucrurĭ artificióse?... A cui sa fie cuibulu acesta, de care nici celŭ mai împeliţatu baiatŭ nu se póte apropià ca sa iee óuele séu puii dintr'ênsulŭ?...

Acestŭ cuibŭ e a unei dintre cele mai frumóse paseri cântatóre câte se afla prin liveḑile nóstre. Elu e alŭ Gangurului, carele se mai numesce altmintrelea şi mai alesŭ în Muntenia şi Gangoru, Granguru, Grangorŭ, dem. Gangurelu, Gangurașŭ, Grangurelu, Grăngorelŭ şi Granguraşu, fem. Gangura, Gangora, Grangura şi Grangora, în judeţulu Doljului din Oltenia înca şi Pişcanflori séŭ Pişcanŭ-Flóre, Cinfloru şi Zamfira[1]) în ţéra Haţegului din Transil-

[1]) Numirile din judeţulŭ Doljuluĭ mi l'-a com. Dlŭ I. Cornoĭŭ. — Veḑĭ totŭ despre aceste numir şi nota I. a Dluĭ Scarlatŭ C. Moscu la poesia sa întitulată „Furtuna“ şi publicată în „Literatorulŭ“ an. II. Bucurescĭ 1881. No. 4. p. 704. „Pişcan-Flórea“. O pasere gălbănă peste totŭ. Prea frumósă, care cântă maĭ alesŭ prin zăvóĭe şi branisce. Despre acésta pasere, conformŭ cu versulŭ seŭ, esistă o legendă la ţéră, care înterpretă glasulŭ seŭ în următorĭulŭ modŭ: „Vino, vino Zamfiro, vino că-ţĭ plânge copilulŭ, vino, vino!“ ca şi când Zamfira ar fi soţia luĭ şi l-a lăsatŭ singurŭ să védă de puĭ, şi elŭ o chĭemă în desmĭerdătorĭulŭ luĭ vĭersŭ.

vania: P i ş e a u f l ó r e [1]), lat. Oriolus galbula L. germ. der Pirol, die Goldamsel.

Deci despre acésta pasere, care e înfrumuseţarea mai alesu a pometeloru nóstre, care nu odată ne desfatéza prin cântecululu seŭ celu placutu, voiu sa vorbescu în şirele urmatóre.

Vom începe aşa dara mai ântâiu cu legendele sale.

II.

Antâia legenda a G a n g u r u l u i, istorisita de Dumitru Iuga, românu din satulu Selisce în Maramureşu şi comunicata de vĕrulu meu St. Fl. Marianu, sună precum urméza:

Ḑice ca a fostŭ odata unu Ungurŭ fórte bogatu, şi ungurulu acela avea la pólele unei păduri o livada minunatu de frumósa, care erà data sub privighierea unui servitoriu românu.

Intr'o ḑi de véră mergêndŭ ungurulu sa-şi véda livada, luâ pre servitoriulu seu şi se duse cu dênsulu dintr'unŭ capetu de livada pêne în celalaltú capĕtŭ, care erà aprópe de padure. Éra după ce ajunse acolo se puse amêndoi pe o laiţa sub umbra unoru pomi ramuroşi şi începura a vorbì despre unele şi altele.

Pe aicea i se ḑice şi „C i n-f l o r ŭ". Elŭ e de mărimea uneĭ P r i v i g h i t ó r e. In terminĭ sciinţificĭ-zoologicĭ elŭ se numesce G r a n g u r u."

Dlŭ Sc. C. Moscu a comisŭ aicí o eróre, când a ḑisŭ ca „P i ş c a n-F l ó r e a" séŭ G r a n g u r u l ŭ e de mărimea uneĭ Privighitorĭ. G r a n g u r u l ŭ séŭ G a n g u r u l ŭ, după cum ilŭ numesce poporulŭ bucovinénŭ şi moldovanŭ, e ca o M ĭ e r l ă de mare, nicĭ de cum însă aşa de micŭ ca o P r i v i g h i t ó r e.

[1]) Com. de Dlŭ N. Densuşianŭ.

Éta că nu multu dupa acésta li întrerupe sfatulu o pasere prin cântecfailu eĭ celu raru și apasatu.

Nu-ți e cunoscuta paserea acésta, care cântă acuma? întrebâ ungurulu pre servitorĭulu seu, cum o audì cântându.

Da cum sa nu-mi fie cunoscuta! — respunsa servitoriulu. — Mĕ miru însă de Dta că n'o cunosci!

— Apoi da!... ce sa facŭ!... mie nu-mi este cunoscuta, — dise mai departe ungurulŭ — și de aceea spune-mi și mie cum se chiama și ce scii despre dênsa, ca și eu așı voì sa sciu.

-- Paserea acésta, — dise éră-și servitoriulu — se numesce G a n g u r u. Ea dintru începutu n'a fostu pasere ca acuma, ci j u d e u n g u r e s c u. Dar' fiindu unu înșalatoriu și prașcăŭ, care nu mai avea margini, adica cum sunt cei mai mulți judi și mai alesu ungurescı, înșalându și nenorocindu pre o copila tênéră și nevinovata, Dumnedeu s'a supĕratu fórte tare pe dênsulu și, spre pedépsa, l-a prefacutu într'o pasere, și pasere a remasu apoi pênĕ în diua de astă-di. Și daca vom luà bine sama la cântecaulu seu, care suna: „s o l g o b i r o... s o l g o b i r o... v i ț i ș p a n ŭ“,... apoi vom vedè că acela e în limba ungurésca.

Ungurulu, audindu cuvintele acestea și luându mai bine sama la cuvintele G a n g u r u l u i, se'ncredințâ ca ceea ce-i spusè servitoriulu nu e minciuna, ci adeverŭ.

Judele ungurescu, cum se prefăcù în G a n g u r u, începù a sburà în tóte parțile și a strigà in limba sa

de maĭ nainte, ca elŭ dintru începutu a fostŭ s o l g o-b i r o, adică j u d e.

III.

A dóua legenda a Gangurulu, istorisită de Maria Ol. Manciu din Banatu şi comunicata de Dlu Ios. Olariu, suna în urmatoriulu modu:

Ḑice ca a fostŭ odată la resaritŭ unŭ popă fórte bogatu, despre a caruĭ bogaţiĭ se duse vestea pêne în ţêra turcésca. Şi popa acela avea unŭ băiatu şi-o copilă.

Éta ca într'o deminéţă vine o c i ó r d a [1]) de turcĭ şi, rapindu tóta averea popeĭ, îlŭ ieu şi pre dênsulu dimpreuna cu preotésa şi cu fiica loru anume S o f i a şi-ĭ ducu pe tustreĭ în robie.

Baiatulu, care în restimpulu acesta erà dusu în gradina ca sa culégă c i m b r u şi m a r a r i ŭ, când se întórse îndareptŭ afla casa pustie. Nicĭ tata, nicĭ mama, nicĭ sora, nicĭ . . . nime! . . .

Decĭ veḑêndu ca casa e pustie şi înţelegêndu, acuma dela cine va fi înţelesu, ca parinţiĭ şi cu sora sa sunt duşĭ de turcĭ în robie, numaĭ decâtŭ s'a îmbracatŭ în v e s m i n t e g r e c e s c ĭ şi-a plecatu în ţéra turcéscă ca sa caute pre parinţĭ şi pre sora sa, strigêndu ne'ntreruptŭ pe unde trecea:

— Cimbru şi mararĭŭ, soro Sofio!

Dar' în zadaru i-a fostu tótă strigarea şi căutarea cacĭ nicairĭ nu i-a pututŭ aflà.

[1]) In Bucovina se ḑice c ĭ u r d ă, însă maĭ multŭ numaĭ cu privire la porcĭ. —

Deci, vedêndu dela unu timpu ca numaĭ de giaba se sbuciuma, că nu-i mai póte nicairi aflà, s'a rugatu lui Dumnedeu sa facă ce va face cu dênsulu ca sa nu se mai sbuciume și sa se nacajésca atâta.

Și Dumnedeu ĭ-a ascultatŭ rugamintea și l-a prefacutŭ într'o pasere, pre care o numimu noi astă-di G a n g u r u.

Dar' fiindu ca, dupa cum am disu, baiatulu erà înbracatù în vesminte grecesci, și fiindu ca numaĭ cu vesmintele acestea și cu numele de grecu a pututu elu calĕtorì prin țéra turcésca și a cautà pre parinții și sora sa, de-aceea și penele sale aŭ remasu pênĕ în diua de astă-di ca portulu Grecilorŭ. Și totŭ din pricina acésta pune Gangurulu totdéuna la cuibulŭ seu unu s g a r g o r u [1]) de metasa roșă.

IV.

A treia legenda a Gaugurului, audita dela nisce Români din Valeni și Curtuiușulu-mare, sate lânga Șomcuta-mare în Ungaria, și comunicata de Dlu E. Popu, e cea urmatóre:

Demultu, demultu, când vița de vie facea unu coșu de strugurι, éra strugurulŭ dadea o vadra de vinu; când mielulu pascea și se jucà cu lupulu, éră Dumnedeu âmblà pe pamêntu, .. pe-acelea timpuri bune și ferecite traià într'unu satu unu omŭ, carele avea unu pruncu și pruncul acela se chiemà F l o r e a.

[1]) Sgargorŭ = firŭ.

Dar' când erà F l o r e a abia de nóue ani sa întêmplatu așa, ca a muritu tata-seu și maica sa și elu a remasu fära de parinți și saracu, saracu lipitŭ pamêntului.

Și-acuma fără parinți și alte némuri, ..: strainu și singuru ca cuculŭ, micŭ și saracu ca vai de elu, ce sa faca bietulu F l o r e a, ce sa'ncépa? ... Multe ar fi facutu, dacă ar fi sciutŭ cum. Dar' nesciindu ce și cum ar fi mai bine, se naimì argatu la unŭ omu din satulŭ seu, care nu-i dadera altu de lucru, decâtu sa pazésca patru cai; dar' de caii aceia sa grijésca ca și ochii sei din capu, caci de i va pierde, atunci i vor sta picióreie unde-i sta capulŭ și capulu unde-i stau piciórele.

F l o r e a se apucâ de slujba din tóta inima și în dóue ḑile pazì caii stapânului seu cum se cade, fära să i se fi întêmplatŭ ce-va.

Când fu însă în ḑiua a treia Florea erà éra-și cu caii la pascĕtóre pe unu ritú frumosu și verde, și éta ca numai de odată îi venì unŭ somnu greŭ, încâtŭ nu se putù reținè ca sa nu se culce puținu, ca dóra îi va fugì Vasilica dela ochi.

Dar' cum se culcâ, îndata adormì dusu, și când se trezi și se sculâ, caii nu mai eraŭ nicairea, ... s'aŭ fostu dusŭ ca sa nu mai vie.

Ce sa faca acuma bietulu F l o r e a? ... S'ar fi dusu a casa, dar' se temea a merge, caci ce-ar fi capetatu dela stăpânulu seu cu nime n'ar fi pututu împarțì! ... Nu s'ar fi dusu, înca nu erà bine! ... Și așa bătêndu-se elu cu gândulu: ce sa'ncépa și'n cotro sa apuce? ... se hotarì în urma a cautà caii în totu jurulu

acela, şi-ı cautâ, şi-ĭ cautâ, dar'... ıeı dacă aı de unde!...

Şepte ḑile dupa olalta ı-a cautatŭ elŭ, fără de a avea altŭ nutreţŭ, decâtŭ numaı frunḑe şi radĕcinı, — însa acuma nu maı putea să mérgă de slabu şi amărîtŭ ce erà, şi aşa se rugà elu luĭ Dumneḑeŭ ca, dacă nu e rênduitŭ să-şı afle caiı, apoı maı bine să-ı cıunteze viéţa séu sa-lu prefaca într'o pasere, ca aşa ar maı urmà sa-ĭ çaute.

Pe când se rugà elu astfeliŭ luı Dumneḑeu se aflà lângă unŭ isvoru cu apa rece. Şi în locŭ de mâncare, îşı udà gura cu puţina apă, beù de treı orı câte puţina, apoı, lasându-se niţelŭ pe unu cotu ca sa se maı odihnésca, — adormì cum se cade.

Câtu dormì elŭ, câtu nu dormì, nu potu spune cu acuratéţă, dar' destulu atâta ca, când se trezì elu din acelu somnu greoĭu, éca numaı! ca elu nu e maı multŭ F l o r e a de maı nainte, cu trupŭ şi graıu omenescu, ci o pasere cu pene galbene-auriı, care se numesce „G a n g o r u“.

Şi cum se veḑù elu astfelıu, îndată o luâ éră-şı la drumu în susu şi'n josu căutându ceĭ patru caı pıerduţı. Dar' de gıaba ĭ-a fostŭ tóta munca şi alergatura, căcı nicı pênĕ în ḑiua de asta-ḑı nu ĭ-a pututu aflà, şi de-aceea G a n g o r u l ŭ, adica F l o r e a, e maı multu superatu, decâtu cu voıe buna, cacı şi asta-ḑı se teme de stapânulu seŭ ca-lu va pedepsì, pentru ca ĭ-a pıerdutu caiı şi nu ĭ-a maı aflatŭ.

Acestea sunt tóte legendele despre Ganguru, cunoscute mie pênc acuma!

Æ unu lucru fórte batetoriu la ochĭ şi de mirare, că tocmaı pąserea acésta se numesce în unele locurı P i ş c a n - f l o r ı, P i ş c a n - f l ó r e, C i n f l o r ŭ şi P i ş c a - F l ó r e ĭ. [1]) De stau însă numirile acestea în óre-şı care legatura cu numele F l o r e a, care l-a avutu G a n g u r u l ŭ pênĕ a nu se face pasere, este o întrebare, care o lasu altoru barbaţı maı eruditı de cątŭ mine ca s'o respunda.

V.

Afara de legendele aratate maı susŭ, au Românii înca şi vr'o câte-va datine şi credinţe despre acésta pasere frumósa.

Sa le înşirămu şi pre acelea.

Dice că dacă se afumă cu c u ı b ŭ de G a n g u r ŭ caldarea, în care se ferbe rachiulŭ, atuncı ómeuii ceı beţii aŭ o deosebita aplicare şĭ atragere catră crîşma aceea, în care se vinde rachiulu fertu în căldarea într'acestu modu afumata. [2])

Cu cuıbu de Gangurŭ se afumă şi ómenii, carii au vatamătură, şi se dice ca, în urma acésta, îndata se însanĕtoşéză. [3])

Asemenea afumă Românii cu cuıbŭ de Gangurŭ şi stupii, când îi scotŭ primăvéra afara anume, ca sa li mérga bine peste véra, să aıba mulţı roı.

[1]) A. de Cihac. Dictionnaire. t. II. p. 257.

[2]) Cred. rom. din ţinutulŭ Lapuşuluĭ în Transilvania dict. de Ionŭ Coruĭŭ, românŭ din Vadu, com. de Dlŭ Gr. Crăciunaşŭ, şi a celorŭ din ţinutulŭ Şomcuteĭ-marĭ, în Ungaria, com. de Dlŭ Æ. Popŭ.

[3]) Dat. Rom. din ţinut. Lapuşuluĭ, com. de Dlŭ Gr. Craciunaşŭ.

Maĭ departe se crede ca daca âmbla cine-va la cuibulu Gangurulul, Gangurulu, ne maı avêndu speranţa sa póta scóte puı în elu, îlu parăsesce şi-şı face într'altŭ locu cuıbu. [1])

Românii din ţinutulu Gorjuluı în România spunu şi credu, ca celu ce aude deminéţa pe nemâncate pre Ganguru când acesta cântă ântâıa-şı data, acela se âmple de galbanare şi preste totŭ anulu remâne apoı galbanu la faţă. [2])

In fine se dice ca de loculu, unde-şı face Gangurulu cuıbulu seŭ, Cıórele şi Ulii nicı când nu se potŭ apropià, cacı Cĭórele, Ulii şi cu Gangurulŭ nicı când nu se potŭ împacà. Gangurulŭ, cum vede pre vre o Cĭóra séu Ulıu, îndata se ıe la fuga după dênsulu şi-lu alunga cine sci unde, cacı elu are o putere fórte mare asupra acestora. [3])

VI.

Numele Gangurulul servesce Româniloru de multe orı şi spre numirea unoru caı. Aşa unu calu sprintenu, frumosu crescutŭ şi la pěru galběnŭ, poporulu îlŭ numesce „Grangorelŭ“.

O colinda poporana ni spune în privinţa acésta urmatórele :

[1]) După spusa Româniloră din Frătăuţiĭ-vechĭ în Bucovina.

[2]) Com. de Dlŭ I. Cornoĭu.

[3]) După spusa Rom. din Frătăuţiĭ-vechĭ.

Şede Négoïe călare
P'unŭ calŭ galbĕnŭ grăngorelŭ:
Şéua 'nótă 'n aurelŭ. [1])

„Calu galbĕnŭ grăngorelu" însémnă aice atâta, câtŭ galbenu ca penele Gangurului.

Fiindu ca maı toţı Ţiganiı, conlocuitorı cu Românii, sunt sĕrmanı lipiţı pămêntuluı, neavêndu de multe orĭ nicı macar o fărmătura de pâne spre aşı stêmpĕrà fómea, care consuma pre bıeţiı lorŭ copilaşı, aceştıa nu odata arată ca vaı de dênşiı: galbenı ca céra. Pre aceştı nenorociţı, precum şi'n genere pre toţĭ copiiĭ de ţiganu, romànulu, când îı vede şi e bine dispusu, îı poreclesce, numindu-ĭ „Găngureı" séu „Grăngoreĭ". Elu dice:

Vaĭ săraciĭ găngureĭ
Câtŭ êsŭ eĭ de frumuşeĭ
Cu papucĭ galbenĭ desculţĭ,
Totŭ la dênşiĭ să te uĭţĭ
Cum şedŭ la sóre lungiţĭ
Rupţĭ în coşĭ de hămisiţĭ!

séu adresându-se catra tatalu lorŭ:

Auleo, Vasile Stane!
Scólă-te de pe cĭocane,
Că-ţĭ pĭerŭ ganguriĭ de fóme!...

„Gangură" séu „Grangura" de multe orı se poreclescu de catra Românı şi o samă de ţigance.

---

[1]) G. Dem. Teodorescu. Noţĭunĭ despre colindele române. Bucurescĭ. 1879. p. 77.

In vechime se află și o familie româna fórte însemnată, a careı connume erà „G a n g u r ŭ“. Așa, între boerii, ce aŭ ocupatu posturı înalte sub domnia luı Stefanŭ celu Mare, aflămŭ pre unulu, care s'a chĭematŭ „G a n g u r ŭ“. [1]

[1]) F. A. Wickenhauser. Die Urkunden des Klosters Moldowitza. Wien. 1862. p. 67 și 69.

Piţigoĭulŭ.

I.

Sub numele Piţigoiu séŭ Piţiguşu, numitu pe alocurea şi Ţiţigoiŭ séu Ţiţiguşu, cunoscu Româniĭ maĭ multe paserele, carĭ în istoria naturala se ţinu de una şi aceea-şi familie.

Acelea sunt:

Piţigoĭulŭ-mare, Piţigoiu-de-satŭ, Piţigoiŭ-de-pomĕtŭ, Simţivéra, numitu în unele locurĭ din Transilvania şi Ţiclete, Ţiglau[1]) şi Ţiglénŭ[2]), éra în altele numaĭ Piţigoiŭ şi Piţiguşu[3]), ca şi'n Bucovina; în Banatu: Piciganiе[4]), Piţigane-mare[5]) şi Piţiguşa[6]), lat. Parus major L. germ. die Kohlmeise.

Numirea de „Simţivéră" a acesteĭ speciĭ de Piţigoiu vine de-acolo, dupa cum mi-au spusu maĭ

[1]) Com. de Dlŭ Nicolaŭ Densuşĭanŭ.

[2]) Vedĭ Vocab. de Polizŭ şi Barcianŭ.

[3]) Com. de Dlŭ Gr. a luĭ I. Sima.

[4]) Com. de Dlŭ Ios. Olarĭŭ.

[5]) Com. de Dlŭ I. Stoĭcescu.

[6]) Com. de Dlŭ Aureliŭ Oprea, juristŭ, prin Dlŭ At. M. Marienescu.

mulţı Românı din Bucovina, pentru ca elu, cum se desprimavcréza, sbóra prin pomete şi prin alte locurı strigându ne'ncetatu „s i m ţ ĭ . . v é r a !" „s i m ţ ı . . . v é r ă !"

Piţigoıulŭ acesta e una dintre cele dintâı paserı, care, prin strigatulu eĭ, ni da de cunoscutu, ca a sositŭ primavéra cea atâtu de dorita şi aşteptată. Deaceea Românii din Moldova, când îlu audu anunţându prin cântecul̆ seu primavéra, spunu:

Simţivéră, simţivéră,
Esŭ copiiĭ toţĭ pe-afară!

P i ţ i g o ı u l u-a l b a s t r u, séu P i ţ i g o ı u l u-v ê n ĕ t u, lat. Parus coeruleus L. germ. die Blaumeise.

P i ţ i g o ı u l u-m i c u, P i ţ i g o ĭ ŭ-d e-s c ó r ţ a; în Banatu: P i ţ i g a n e a-m i c ă [1]) şi P i c i g a n e a-p u t u r ó s a [2]), lat. Parus ater L. germ. die Tannenmeise. —

Se numesce paseruıca acésta de-aceea „P i ţ i g o ı ŭ - d e - s c ó r ţ a", după cum mı-aŭ spusŭ maı mulţı românı, pentru că ea âmblă maĭ multŭ pe scórţa arboriloru şi pintre cıopliturile şi snrcelele din pădurı.

P i ţ i g o ĭ u l ŭ-s e l b a t i c u, P i ţ i g o ı u-s u r u, P i ţ i g o ı ŭ-c e n u ş i ŭ, lat. Parus palustris L. germ. die Sumpfmeise.

P i ţ i g o ĭ u t ŭ-d e-m u n ţ e. lat. Parus borealis, germ. die Alpen- oder Bergmeise.

---

[1]) Çom. de Dlŭ I. Stoĭcescu.

[2]) Com. de Dlŭ Ios. Olarĭŭ.

Piţigoĭulu-cu-créstă, Piţigoiŭ-cu-cuiatŭ, Piţigoĭu-cu-cârpa, lat. Parus cristatus L. germ. die Haubenmeise.

Piţigoiulŭ-de-stolu, Piţigoĭŭ-de-cârdŭ, Piţigoiu-codatŭ, numitu în ţinutulŭ Dornei şi Porumbelŭ micu, lat. Acredula caudata; Parus caudatus L. germ. die Schwanzmeise.

Piţigoiulŭ acesta are códa lungă ca Codobatura. Colórea peneloru sale e albie şi pe spate ce-va vinete. Elu e la făptura micu, numai códa e lungă. Ambla fórte mulţi la unu locu, de-aceea se numesce „Piţigoiu-de-stolŭ“ séu „Piţigoiŭ-de-cârdŭ“.

Piţigoĭulu-roşieticŭ, lat. Acredula rosea; Parus roseus; germ. die Rosenmeise.

Piţigoiulŭ-barbosu, lat, Panurus biarmicus; Parus biarmicus L. germ. die Bartmeise.

Acestea sunt tóte numirile Piţigoilorŭ cunoscute Românilorŭ. O parte dintre dênsele am aflat'o prin vocabularele române, cate le-am avutŭ în mână, éră partea cea maĭ mare am auḑit'o singurŭ din gura Românilorŭ bucovineni. Tóte numirile, ce se află prin vocabulare, sunt poporane, pentru ca aşa mi le-aŭ spusŭ şi Românii din Bucovina, cari i-am consultatŭ în acésta privinţa.

Sa vedemu acuma ce datine şi credinţe aŭ Românii despre aceste pasĕrele, ce credu şi istorisescŭ eĭ despre dênsele?

II.

O legendă a Românilorŭ din Bucovina, care mi-a istorisit'o Constantinu Diaconescu, moşnégu betrânu

din satulu Calafindesci, ni spune urmatórele despre Piţigoi séu Piţiguşi:

Când a împărţitŭ Dumnedeu tuturorŭ paseriloru din lume, cari le-a făcutŭ spre binele şi folosulŭ omenimei, câte unu felıu anumitu de hrana ca sa aiba ce mâncà şi cu ce-şi susţiné viéţa, atunci a datu elu şi Piţigoiului una, şi aceea a fostu simburii de bostanŭ.

Piţigoiulŭ, înţelegêndŭ ca simburii de bostanu sunt cea mai dulce şi mai buna mâncare, nu dise nemică, se mulţămì cu dênşii, şi fàra a mai aşteptà multu sa véda de i s'a mai spune ce-va ori ba, parasì pre Dumnedeu şi se pornì în lumea larga dóră va da mai de graba preste hrana sa.

Nu multŭ, dupa ce s'a depărtatu elu dela Dumnedeu, éta ca dă peste o ţérină întinsă, care erà plina de malaini şi pe acestea o mulţime de bostani.

Piţigoiulu, cum vedù de departe bostanii, sarì dreptu în susŭ de bucurie, alergâ totŭ într'unu sufletu spre dênşii voindŭ a-i sparge şi a li mâncà simburii. Dar' înzadar ĭ-a fostŭ tótă bucuria, caci, fiindu tómna, bostanii eraŭ aşa de copţi şi de tarĭ, ca pasere, nu ce-va, trebuea sa fie aceea, care i-ar' fi pututu sparge cu ciocululu!

Cercâ elu, nu-i vorbă, tóte chipurile şi mijlócele cum ar putea face macar o borticica într'ênşii, dar' înzadar!... nici pre unulŭ nu putù să-lŭ spargă.

In urma urmelorŭ, vĕdêndu ca tóta munca lui este de giaba, şi mai fiindu pe lânga acésta încă şi fórte flămêndu, lasâ bostanii în scirea Domnuluĭ şi se

dete la prinsu musculiţe şi cu acestea îşì potolì apoı fómea.

Aşa o duse elu unŭ timpŭ maı îndelungatu pênĕ când a începutu Domnulu nostru Is. Chr. a âmblà pe pamêntŭ.

Atuncı, audindu ca Is. Chr. âmbla pe pamêntu şi nu unuıa îı împlinesce dorinţa, s'a dusŭ şi elu la dênsulŭ şi-ı spusă cum că hrana ce ı-a dat'o luı Dumnedeu nu-ı este nicı de-unŭ folosu, de óre ce, neavêndu bostaniı ceı copţı nicı o borta, elu nu póte scóte simburiı dintr'ênşiı. Ilu rugâ apoĭ ca sa-ı faca o bortă în bostanı prin care să póta scóte simburiı, cacı de nu ĭ-a împlinì acésta rugaminte e pace de dênsulu!... Aşa, cum a dus'o maı nainte, nu póte s'o ducă şi maĭ departe!...

Domnulu nostru Is. Chr. ı-a ascultatu rugamintea, a luatu unŭ bostanu, care erà maı mare, maı frumosu şi maı coptŭ, şı-a facutŭ o borta într'ênsulu. Éră dupa acésta se pornì maı departe în cotro avea sa mérga.

Piţigoıulu, cum a vĕdutu bostanulŭ bortitŭ, bucuria luı, déuna s'a repeditŭ la dênsulu, a întratŭ în nuntru şi nu s'a lasatu pêne ce n'a mâncatŭ toţı simburiĭ dın elu.

Şi de-atuncı în cóce, cum se vede într'unŭ locu, unde sunt mulţı bostanı, sbóra ne'ncetatu de pe bostanŭ pe bostanu, ca şi când ar voì sa-ı numere şi totŭ cauta de nu va da peste unulu, care e bortitŭ, şi cum dă îndata se vâră într'ênsulŭ şi începe a mâncà simburiı din elu.

Dar' fiindu că atuncı, când a rugatu elu pre Is. Chr. să-ı bortéscă bostaniı, a uıtatŭ sa-ı spue ca sa

10*

faca dóue borţı: una ca sa aıba pe unde întrà şi alta pe unde eşì, de-aceea fórte adeseorı e prinsu de ómenĭ şi maı alesŭ de baıaţı prin unŭ felıu de bostanĭ bortiţĭ şi scobiţı în nuntru, pre carı îı numescŭ eĭ „c u s c ı d e b o s t a n ŭ“. [1])

III.

Alta legenda, asemenea din Bucovina, sună precum urméză:

Au fostŭ odata o V r a b i e şi unu V r ă b i o ĭ u, carii strîngeau cu cea maı mare sirguinţa spice ca sa aıba peste érnă ce mâncà. Şi Vrabia, fiindu fórte sgârcită, orı de câte orı aflà şi adunà câte unŭ spicu, se suıà pe o ramurica a uneı salciĭ din apropiere şi ciripindu ḑicea:

Cine strînge
Să mânânce!

Unu P i ţ i g o ı ŭ însa, care avea cuĭbu în nisce câlţı dintr'unŭ ştıubeıŭ a uneĭ femeı lenişe, vĕḑêndŭ pre Vrabie laudându-se, ca numaı acela să mânânce, care strînge, începù aı cântà şi elŭ în protivă şı-a ḑice:

[1]) Băĭaţiĭ românĭ din Bucovina aŭ datină de a face érna unŭ felĭŭ de „c u s c ĭ d e b o s t a n ŭ“, cu carĭ prindŭ apoĭ P i ţ i g o i ĭ. Acestea cuscĭ le facŭ eĭ în următorıulŭ modŭ: taĭe într'unŭ bostanŭ o bortă pătrată şi scotŭ bine m a ţ e l e (meḑulŭ) din nuntru. După ce aŭ făcutŭ acésta punŭ capaculŭ de bostanŭ ce-va maĭ deschisŭ éră-şĭ la locŭ de-asupra borţiĭ şi prin mijloculŭ uneĭ limbuţe de lemnŭ, la vêrfulŭ căreĭa se află unŭ simbure de bostanŭ înfiptŭ, prindŭ P i ţ i g o i ĭ.

Strîngeţĭ voĭ
C'om mâncà noĭ!

Şi cum ḑise, aşa se şi întêmplâ!... Piţigoiulŭ, însemnândn-şi bine loculu, unde au ascunsu Vrabia şi Vrabioiulu spicele adunate, când sosi érna se duse şi le mâncâ mai pre tóte!

IV.

Prin legenda acésta Piţigoiulu, chipulu omului resipitoriŭ şi înprascietoriu, a voitu sa arete Vrabieĭ, că averea strîngĕtoriului şi a sgârcituluĭ mai totdéuna se mânânca de catra cei înprascietorĭ.

Éra-şi se ḑice că Piţigoiulŭ, de când a avutŭ cuibulu seu în ştiubeiulŭ cu câlţi a femeii celeĭ lenişe, totdéuna când se desprimavĕréză începe a sburà în prejurulŭ caseloru, unde se afla femei lenişe şi a cântà:

Câlţĭ în ştĭubeĭŭ!
Câlţĭ în ştĭubeĭŭ!

Séu într'acestu chipu:

— Ţiţibeĭe, ţiţibeĭe,
Câlţĭ în speĭe,
Câlţĭ în speĭe! [1]
— Las' să steĭe,

[1]) Speĭŭ pl. speĭe se numesce de către Româniĭ din unele părţĭ ale Bucovineĭ unĭ felĭŭ de coşŭ rotundŭ în forma uneĭ pătrărĭ, făcutŭ din scórţă de teĭŭ, care se întrebuinţéză tómna la culesulŭ păpuşoĭuluĭ, a barabulelorŭ şi a pómelorŭ etc. éră érna ţinŭ femeile câlţĭ într'ênsulŭ.

Las' să steĭe!
— Despre mine
Ste'e bine,
C'or să vie Rindunele
Și și-or face cuĭbŭ în ele!
Țițibeĭe, țițibeĭe,
Câlțĭ ín speĭe,
Câlțĭ în speĭe!
— Las' să steĭe,
Las' să steĭe!
— Mangosită,
Și'mpuțită!
Despre mine
Șĭ-așa-ĭ bine,
Las' să steĭe,
Las' să steĭe!
C'or să vie Rîndunele
Și șĭ-or face cuĭburele!... [1])

Prin aceste cuvinte, carı se ḑice că le-ar cântà Pițigoıulu când se desprimavĕréza, Românii nu numaĭ ca ıeu în risu și batjocurá, ci înca le și mustra pre femeile cele lenișe și trândave, carĭ nu-șı torcŭ câlțiĭ la timpulu loru. Dreptu aceea femeile cele sirguincıóse cauta totdéuna ca înainte de ce începe Pițigoıulu a cântà să sfărșésca nu numaĭ de torsu fuıórele și câlții, ci și de țesutŭ pânzele.

Femeile, ce nu-șı torcŭ cânepa și inulu și nu-șĭ țesu pânzele înainte de ce începe Pițigoıulu a cântà sunt ținute de cele maı lenișe și maĭ trândave femeı și nu odata sunt luate apoı în risŭ și batjocură prin versurile de maı susŭ.

[1]) Dictatŭ de Măriόra Bărbuță și V. Flocea.

Datina de a fi gata cu torsulu fuiórelorŭ și cu țesutulu pânzelorŭ înainte de ce începe Pițigoiulŭ a cântà, esista nu numai în Bucovina, ci și la Românii din Muntenia. Acésta se póte cunósce și din urmatórea doină poporană din Muntenia, care mi-a împărtașit'o Dlu D. Vulpianŭ din Bucuresci:

Frunḑă verde de priboĭŭ,
Auḑĭ, lele-unŭ Pițigoĭŭ,
Las' la dracu celŭ resboĭŭ [1])
Și haĭ cu neĭca 'n zăvoĭŭ,
C'acolo e pentru noĭ,
Zăvoĭu-ĭ cu floricele
Să făcemŭ dragoste'n ele
Pên' a pasce calulŭ érbă
Noĭ să ne cătămŭ de trébă.
Auḑĭ, lele, pitpălacu,
Lasă bărbatulŭ la dracu
Și vină la neĭca'n cóce! ...

V.

Afara de legendele și versurile pêne aici înșirate mai aŭ Românii încă și urmatórele datine și credințe despre Pițigoiŭ.

E unŭ lucru prea bine cunoscutŭ ca Pițigoiĭ séu Pițigușii sunt nisce paseri fórte selbatice, sparióse și rele, cari, daca prinḑi vre una, te mușcă fórte reu de mâna și caută din resputeri dóra póte scăpà și fugì.

[1]) Sub cuvêntulŭ „resboĭŭ“ din doĭna acésta înțelegŭ Româniĭ din Muntenia, ceea ce înțelegŭ Româniĭ din Moldova și Bucovina sub cuvêntulŭ „stative“.

De-aice apoi, dela acésta însuşie a Piţigoiloru, vine şi asemenarea, ce-o audimu fórte adeseori la poporŭ anume: „e ş t ı r e ŭ c a u n ŭ p i ţ i g u ş ŭ“, care se aplica ómeniloru celorŭ rei şi maĭ alesu pruncilorŭ.

Éra-şĭ spune poporulu că P i ţ i g o i ĭ âmblă mai mulţi la unu locŭ numai atuncĭ, când în curêndu are să fie vêntu cu plóie, atuncĭ se m ă d a r e s c ŭ şi eĭ cântându, ca şi când atunci s'ar învĕţà a cântà. [1])

Când cântă P i ţ i g o ĭ u l ŭ înainte de-a resarì sórele e unu semnŭ că preste di are sa plóie.

Când se apropie P i ţ i g o i i de casa, e unu semnu că are să plóie în scurtŭ. [2])

In fine voiŭ să amintescŭ încă şi aceea, ca Românii din Bucovina numescŭ „P i ţ i g u ş u“ şi unŭ felıu de pomu, care face póme fórte mici si se numescŭ „p i ţ i g u ş e“. Éra „P i ţ i g o ĭ u“ şi „P i ţ i g u ş ŭ“ atâtu în Bucovina câtu şi în Transilvania se numesce şi unŭ omu slabŭ, séu unulu care este fórte supţire. De-aice credŭ eu ca vine apoi şi adj. „p i ţ i g ă i a t ŭ“ germ. schlank, dünn, spitzig.

[1]) Com. de Dlŭ P. Ursulŭ.

[2]) Cărţile sătênuluĭ românŭ. Gherla. 1880. p. 28 şi 29.

Scorțarĭulŭ.

I.

Scorțarıulŭ séŭ Scorțarıulŭ-mare, numítu în Bucovina înca și Cıocănitóre-mica; în Transilvania Scorțarıŭ[1]) și Cățăratóre[2]); în Banatŭ: Ticlonŭ și Cĭocnitóre[3]); în Muntenia: Țoıu[4]); éră în alte parțı locuite de Românı și Cıocârlețu[5]), lat. Sitta caesia Wolf. germ. die gemeine Spechtmeise oder Blauspecht, e o pasĕruıca de șesespreḑece centimetri în lungime, dóueḑecı și șese în lațime, optu în lungimea aripelorŭ și patru în lungimea coḑii. Peııele sale cele de pe spate sunt vinețiı séŭ porumbace, éra cele de pe pântece ruginiı. Bărbia și gușa albe. Picıórele și códa sunt scurte. Petrece véra maĭ cu sama prin făgeturı, tómna pe unde apuca, éra érna amestecându-se pintre Pițigoiı ceı marĭ adeseorı și prin liveḑı.

---

1) Com. de Dniĭ Gr. Crăcĭunașŭ și Gr. a luĭ I. Sima.

2) P. Barițĭu și G. Munténŭ Vocab. p. 113.

3) Com. de Dlŭ A. Oprea, I. Stoĭcescu și Ios. Olarĭŭ.

4) Com. de Dlŭ Gr. Stefanescu.

5) A. de Cihac. Dictionnaire. t. II. p. 54.

Scorţariulu se acaţara cu o deosebita iscusinţă pe trupinele arborilorŭ cautându-şĭ în scórţa acestora nutreţulu seu, care constâ mai cu sama din insecte. Insă, pe lânga insecte, se mai nutresce elu înca şi cu totŭ soiulu de seminţe, apoi cu cucuruzu de bradŭ şi de molidu, cu ghinda, jiru şi alune. Alunele le baga prin crepaturile arborilorŭ şi atâta ce le ciocanesce cu rostulŭ seŭ celu tare şi ascuţitu pênĕ ce le sfarma.

Cuibulŭ şi-lu face prin borţile arboriloru şi daca gura borţii e prea larga, o lipesce cu tină pênĕ ce o face aşa de ângusta câtŭ póte numai elu singuru încapè prin tr'ênsa.

Femeiuşca, care în regula clocesce numai odata pe anu, şi care, în timpulŭ clocirei, e nutrita de catra barbaţelulu seu, se óua şese pêne la optu óue albe şi împestriţate cu puĭ sângenii.

II.

Numirea dé Scorţariu a acestei paserele, dupa spusa poporului şi dupa cum mi-au scrisu Domnii P. Ursulu şi Gr. Craciunaşŭ, vine de-acolo, pentru ca elu âmblă în susu şi'u josŭ pe trunchiurile arboriloru cautându-şi nutreţulu sub scórţa acestora.

Éra Ciocanitóre-mică şi Ciocuitóre se numesce de-aceea, dupa cum mi-aŭ spusu V. Flocea şi I. Popoviciu, pentru că elu are rostu tare, dreptu şi ascuţitŭ ca unu acŭ cu care ciocănesce în scórţa arborilorŭ de-şĭ cautā nutreţulu şi de multe ori scobesce o bortă adâncă în copacĭ în care îşi face apoi cuibŭ şi

se óua într'ênsulŭ. In timpulŭ acela, când îşi face elŭ cuibulŭ, se ḑice ca tóta mintea sa e aţintita numai în loculŭ unde ciocnesce, din care causă póte atunci chiar şi celu mai micŭ pruncŭ sa-lŭ prindă.

Mai departe se ḑice ca Scorţariulŭ numai atunci ciripesce şi striga tare, când are sa vie plóie. Când are sa fie timpu frumosŭ nu striga nici odată.

Scorțărelulŭ.

Scorțărelulŭ séu Scorțarașulŭ, numitŭ și Scorțariĭŭ-micŭ, lat. Certhia familiaris L. germ. der gemeine Baumschlüpfer oder Baumrutscher, e de 130 milimetri în lungime, de 180 în lățime, de 61 în lungimea aripelorŭ și dė 55 în lungimea codiĭ. Penele de pe spate sunt surii-închise și înpestrițate cu pete albe, éră cele de pe pântece albe. Aripele cafenii și de-a curmedișulŭ cu o dungă galbăna-albie. Se afla pretutindene în Europa prin paduri și prin livedĭ, însă mai cu samă prin bradeturĭ. Érna petrece mai multŭ în societatea Aușeilorŭ și a Pițigoilorŭ. Se acațară pe arbori ca ți Scorțariulu sprijinindu-se totodată în códă ca Ciocanitorile. Insă de óre ce nu se póte acațară pe arborĭ și cu capulu în josu, ca Scorțariulŭ, de-aceea când ajunge în vêrfulŭ unuĭ arbore sbóră de pe dênsulŭ pe trupina altui arbore.

Nutrețulŭ Scorțărelului constâ din insecte și larvele acestora, cari le cauta prin parmelii și prin crepaturile arborilorŭ.

Cuibulŭ și-lu face în scobiturile arborilorŭ și se óuă într'ênsulu de dóue ori pe anu câte 6—7, une ori și nóue óuțe albe înpestrițate cu puncte deschise séu închise-ruginii.

P u p ă z a.

I.

Dela începutulŭ luı Prieru pêne catra finea luı Septemvrie întâlnimu adeseorĭ pe marginile padurilorŭ şi prin liveḑı, unde sunt mulţı cıungĭ şi alţĭ pomı betrâmı şi scorburoşĭ, o pasere, care se nutresce cu vermı şi insecte.

Acésta pasere are unu moţŭ de pene împestriţate la mijlocu cu puncte galbine-roşietice, éră pe la capete cu negre. Când sbóra, şi-lŭ plécă pe spate, éră când se pune josú îlŭ întinde ca unu vênturarŭ; acésta pasere este P u p ă z a dem. p u p ă g ĭ ó r ă şi p u p e g ı ó r a, masc. p u p ă z o ı ŭ, lat. Upupa epops L. germ. der Wiedehopf.

Despre acésta pasere mândra la privire, însă nesuferita din *causa necuraţenieı* şi *mirosuluı seu* respingetorıŭ, esistá atâtu la românıĭ din Bucovina, câtŭ şi la ceı din Transilvania şi Ungaria urmatórea legendă:

Dupa ce-a făcutŭ Dumneḑeŭ la începutu tóte paserile, câte se afla în lume şi le-a împodobitŭ cu pene spre acoperirea şi înfrumseţarea trupuluĭ şi cu aripı ca sa póta sburà în aeru, a maĭ datŭ în urmă fie-căreıa

dintre dênsele și câte o hrana anumita din care sa se sature și sa vețuésca.

Viindu rêndulŭ la Pupaza, acésta a capĕtatŭ pâne de păpușoĭu (porumbŭ, cucuruzŭ). Insă Pupăza nu s'a îndestulatŭ cu acésta, ci a cerutŭ alta hrană. Dumnedeŭ i-a datu apoi pâne de secara. Dar' nefiindu-ĭ de ajunsŭ nici acéstă hrana, Dumnedeŭ ca unulu ce este fórte înduratu și bunu i-a ascultatŭ cererea și ĭ-a datŭ a treia óră sa se hranéscă cu pâne de grâŭ.

Pupaza, dupa ce-a mâncatŭ bine și s'a săturatŭ cum se cade, nu s'a mulțamitu nici cu acésta hrana, ci a cerutŭ dela Dumnedeu sa-i deie alta și mai buna.

Dumnedeŭ se superâ amaru și o blastémâ decêndu:

— „Daca tu nu te-ai mulțămitu cu hrana cea mai bună de pe lume, care țĭ-am dat'o eŭ, sa te hranesci de adi înainte atâtu tu, câtŭ și urmașii tei, cu — necurațenii!" [1])

Blastemulu s'a împlinitu.

Maĭ departe spune legenda, că dintru începutu Pupază își făcea cuibulu sĕu din cele mai frumóse și mirositóre flori. Insa fiindu nemulțămita cu acestea și cerêndŭ dela Dumnedeŭ altele maĭ frumóse și maĭ mirositóre, Dumnedeŭ a pedepsit'o în acela-și modu ca și pentru mâncare. [2])

---

[1]) Cred. Rom. din Arieșulŭ-de-pădure, comitatulŭ Satu-mare, com. de Dlŭ Elie Popŭ, învĕțătorĭŭ. A. Rom. din ținut. Lapușuluĭ în Transilvania, dictatŭ de Ionŭ Coruĭu din comăna Vaadŭ, și com. de Dlŭ G. Crăcĭunașŭ. A. Rom. din Căndrenĭ, com. de Dlŭ P. Ursulŭ, și a celorŭ din Ilișescĭ dict de V. Ungurénŭ.

[2]) Cred. Rom. din Căndrenĭ, com. de Dlŭ P. Ursulŭ, precum și a altorŭ românĭ din alte sate. —

II.

Alta legenda despre P u p a z a, care mı-a spus'o Gavrilu Bóncașu, românŭ din Vatra - Dornei, suna precum urméza.

Au fostŭ odata unu barbatu și-o nevastă; amêndoı ómenı de omenie, dar' sermanı lipițı pamêntuluı.

Barbatulu erà meșterŭ de lemnu și cu meșteșugulŭ seu îșı câștigà cum putea pânea de tóte ḑilele. Éra nevasta sta pe lânga casă și catà ca tóte celea, multe puține câte le avea, sa fie în cea maı buna rênduéla. Maı pe scurtu se purtà cum se pórtă fie-care nevasta sirguincıósă și grijilie.

Iutr'o ḑi se duse bărbatulŭ acesta în padure ca sa-șı caute și sa-șı aducă nisce lemne de rêndulu meșteșuguluı seŭ, cacı tóte lemnele, câte le avuse de-acésta trébă, i s'aŭ fostŭ sfârșitŭ.

Ajunsu în padure da'n colo, da'u cóce, pêne ce se apropie de unŭ p a l t i n u frumosu, înaltu și dreptu ca lumina, adica cum erà maı potrivitu și maı bunu pentru meșteșugulu seu, și cum îlu vede îndată radica securea de pe umeru și începe a-lu taıà dela rădĕcina.

Paltinulŭ, vĕḑêndŭ înfigêndu-se taıușulu secureı în trupina sa, ı-a parutu reu sa móră și de-aceea s'a rugatu omuluı nostru să-la lese în pace, sa nu-lu taıe, că mare bine îı va face.

— Da ce bine poțı sa-mĭ facı tu? — întrebâ omulu plinŭ de mirare, auḑindu-lu vorbindu.

— Caută numai la radecina mea şi vei vedea îndată ce bine potŭ sa-ţi facŭ! — respunse paltinulu.

Omulŭ se lăsâ de taiatu, se apucâ a cautà la radecina paltinului şi nu peste multu timpŭ da de-o comóra de bani. Bucuria lui când dete cu ochii de comóră n'a fostu próstă; o săpâ câtŭ ai bate în palme, o luâ tóta cu sine şi se înturnâ apoi a casa, lasândŭ paltinulŭ în pace.

Éta ca, nu multŭ dupa acésta întêmplare, móre judele satului, de unde erà omulŭ nostru.

Satenii, după ce-lu înmormêntara pre jude, se adunara la unu locu, ţinura sesie şi se sfătuira pe cine ar fi bine să aléga în loculu celuĭ mortŭ... Unii ḑiceau că pe cela, alţii ca pe celalaltu, şi totu aşa din una în alta, din vorba în vorba se puseră cu toţii în cale şi alesera pe meşterulu nostru, care, dupa ce a aflatu comóra cea de bani, din omu sermanu şi nebagatu în séma, cum erà mai nainte, ajunsese acuma a fi celŭ maĭ avutu şi mai cu véḑa în totu satulu.

Nevasta meşterului, după ce acesta s'a făcutŭ acuma jude, a începutŭ, cum sunt mai tóte femeile dupa ce scapă la o léca de véḑă şi marire, a se îngâmfà, a paşì mai tanţoşă de cum păşià maĭ nainte şi-a ḑice bărbatuluĭ seu ca să se mai ducă odata la paltinŭ, să maĭ capete banĭ că dóră se póte face ce-va şi mai mare decâtŭ unŭ jude.

Barbatulu, ca bărbatulŭ,... de voe de nevoe, de multe ori silitŭ fiindu să caute şi'n córnele femeii sale,... îşĭ luâ securea pe umerŭ şi se duse éră-şi de-a

dreptulu la paltinŭ şi cum ajunse la dênsulŭ se facù ca voesce să-lŭ tae.

Paltinulu îlŭ rugâ éra-şı să nu-lŭ tae aratându-ı o comóră de banı, care erà ascunsa în apropierea sa.

Judele, atâta a aşteptatŭ maı multŭ nemică;... aruncâ securea într'o parte, se apucâ de comóra, o sapâ şi luându-o cu sine se'ntórse a casa.

Nevasta, care îlu aşteptà cu nerabdare, ca sa véda cu ce se va întórce, când veḑù că barbatulu eı vine încarcatu de banı, sarì în susŭ de bucurie. Şi cum me rogu sa nu sara, sciindu prea bine că banulŭ e ochıulu draculuı, poţı cu dênsulu sa facı ce voescĭ.

Éta că nu multu dupa acésta se'ntêmpla ca murì unu judecătorıu vestitu din celu maı apropiatu târgu, şi dupa mórtea luı se strînseră ceı îndreptăţiţı ca să facă alegere nóua. Şi când e la adica, pe cine să aléga?... unulŭ spune pe unulŭ, altulŭ pe altulŭ, dar' de gĭaba, ca nu-ı acela, care le-ar placea tuturora... In urma urmeloru, dupa multa chipzuire şi sfatuire se'nţelesera cu toţiı şi alesera pre judele nostru pentru ca elŭ erà celu maı vĕḑutu în totŭ ţinutulu acela. Şi nu fara dreptate, de óre ce elu avea ceı maĭ mulţı banı, şı-apoı... sciţı acuma D-Vóstre cum e banulu,.. elŭ multe le face în lume şi bune şi rele...

Nevastuıca nóstră, adica soţia judeluı cu banı mulţı, veḑêndu-se acuma judecatorésă, ce-ĭ plesnì prin minte?... me rogŭ, dóra erà femeıe,... îı plesnì prin minte sa se faca şi maı mare de cum erà. Decĭ ḑise ea într'o buna deminéţa barbatuluı seŭ ca să se maĭ duca la paltinŭ şi sa maı céra banı.

.Bărbatulu o asculta şi face cum ĭĭ spune. Se duce la paltinu, ḑice ce ḑice, maĭ face ce face şi maĭ înhaţa o comóră de banĭ şi-o duce a casa la cinstita sa judecatorésa.

Dar' n'a apucatŭ a sosì bine a casă, când se şĭ lăţì faima în tóte parţile ca cutare şi cutare s f e t n i c u î m p ĕ r a t e s c u a muritu şi ca în scurtŭ timpu va fi alegere nóuă.

Judecatorulu nostru, îndemnatŭ maĭ multŭ de soţia sa, se'nvêrte în colo şi'n cóce cautândŭ ca alegerea se fie dupa cum doresce elu.

Nu multu dupa acésta éta ca sosesce şi ḑiua alegeriĭ. Toţĭ betrâniĭ şi'nvĕţaţiĭ împeraţieĭ se aduna la unŭ locu, ţinu sfatu, cumpenescŭ trebile cum ar fi ca s'o scóta maĭ bine la capetu, şi din una în alta, nusciu cum şi'n ce felıu, ca totu omulu nostru e celu dintâiu, ... elu fu alesu de s f e t n i c u î m p e r ă ţ e s c u.

Ḑis'am eu ca cu banĭ poţĭ sa ajungĭ unde nicĭ nu visazĭ !

Dar' nevasta sfetniculuĭ, macar ca acuma erà una dintre cele maĭ marĭ şi bagate în séma dómne, macar că avea tóte cele ce-ĭ trebuea, nu se'ndestulâ nicĭ cu atâta. Ea se puse éra-şĭ pe lânga bărbatulu seŭ şi-lu trimise acuma a treia óra ca sa-ĭ maĭ aduca o comóra de banĭ.

Barbatulu nu ḑice nemiça, ıe securea sub póla surduculuĭ, se duce'n padure, şi nu peste multu se'ntórce éră-şĭ, ca şĭ maĭ nainte, c'o mulţime de banĭ. Cu baniĭ aceştia îşĭ facù elŭ apoĭ cea maĭ mare véḑa şi trecere nu numaĭ la domniĭ, în mijloculu carora petrecea

elu de când s'a facutu sfetnicu împěratescu, ci la toţı domnii şi ómenii din întréga împeraţie.

Mai trece, dupa acésta, câtu timpŭ mai trece la mijlocu şi éta ca móre şi împěratulŭ şi remâne împěraţia fără de domnitorŭ şi stâpânitoriu.

Sciutu este însă că o împěraţie nu póte sa remâe multŭ timpu fara de stapânu, ci trebue ca în loculu împěratului celuĭ mortu sa se aléga îndata altŭ împěratu.

Aşa s'a întêmplatu şi acuma.

Toţı sfetnicii, betrânii şi alţı învěţaţı şi mai mari ai împěrăţiei se adunară la unu locu, ţinura o sésie mare şi se pusera în cale: cine-ar fi mai bunu şi mai potrivitu ca sa-lu aléga de împěratu?... Şi sesia acésta ţinù lungu timpu şi multa batae de capu le dete tuturora ca cine ar fi mai bunu de alesu... Propunŭ pe unulu, propunŭ pe altulŭ, înzădaru!... nu le vine la socotéla, caci acela e aşa, celalaltu e altmintrelea,... nici unulu nu-i cum ar trebuì sa fie,.... şi cine va fi alesu de împeratŭ trebue să fie cu capu, nu unu omu ca toţĭ ómenii — de rêndu!... In urma urmeloru, dupa ce-şi framêntara mintea şi se resgândira mai multe ḑile dupa olaltă, alesera cu toţii pre sfetniculu nostru, ḑicêndu ca ca dênsulŭ: omŭ cu stamba, de omenie, avutu, ajunsŭ de capŭ şi bunu de împeratu sa totu cauţi nu poţi aflà.

Şi-acuma meşterulŭ nostru de odinióra, celu ce erà atâtu de sermanŭ, ca abia îşi ţinea viéţa de aḑi pe mâni, a ajunsu împěratŭ şi nevasta sa împěrătésa.

Cugetaţı însa că împeratésa s'a mulţamitŭ cu atâta?... Nu!... Ea, ca maı tóte femeile, cé se vedŭ scóse din pulbere, voindŭ sa ajunga la o mărire şi maı mare de câtu aceea, care o avea, nu se mulţamì cu atâta, ci dorì acuma ca barbatulu eı să se faca Dumneḑeu éra ea Dumnḑeiţă, şi prin urmare ḑise ea barbatuluı, adica împeratuluı, ca sa se maı duca înca odata şi cea de pe urma óra la paltinŭ şi să maı céra dela acesta banì, cugetândŭ în mintea eĭ, ca daca va maı avea o comóră de banı barbatulŭ eĭ se va putea face Dumneḑeu éră ea Dumneḑeiţa.

Barbatulu eı o ascultà şi acuma şi se duse ca sa maı céra înca odata banı dela paltinu.

Insa paltinulŭ, cum a vĕḑutŭ că se apropie de dênsulu şi începe a cere banı, s'a mâniatŭ amarŭ şi ĭ-a ḑisŭ:

— Daca tu nicı acuma nu te mulţamescı, că eştı împeratu, şi aĭ voì sa fiı maı mare şi de câtŭ atâta, se te prefacı în Cucu, şi de aḑı înainte, în locu se petrecı cu ómeniĭ, veı, petrece prin codriı, şi'n totu anulu jumetate de véra, adica dela Bunavestire şi pênĕ la Sânḑiene, să cânţı şi sa plângı starea ce-aı avut'o şı-aı perdut'o, éra dela Sânḑiene înainte să ţi se lege limba şi să nu poţı maĭ multŭ cântà pênĕ la alta Bunăvestire. Éra soţia ta, dacă nu s'a mulţamitu sa fie împĕrătésa, sa se prefaca în Pupăză, sa mânânce şi sa-şı facă cuıbulu din ceea ce-ı maı urîtŭ în lume, cacĭ póte acésta îĭ va placea maĭ multŭ decâtu împĕraţia şi bucatele împărătescĭ!

Aşa a ḑisu paltinulu, şi cum a ḑisŭ elŭ aşa s'a şi împlinitu. Imperatulu s'a facutŭ C u c ŭ, éra împeratésa P u p a z a, şi de-atuncĭ în cóce au remasŭ apoi pêne şi'n ḑiua de astă-ḑi elu Cucu, éra ea, ca una ce nu s'a mulţamitu cu nemica, P u p a z a.

III.

A treia legenda despre P u p ă z a, auḑită dela românii din Patrauţi, satu în Bucovina nu departe de oraşulu Sucéva şi tramisa de Dlŭ V. Turturénŭ, e cea urmatóre :

Fugindu odatŭ strebunulu Armenilorŭ de reulu şi frica unoru duşmani, ce-lu urmariau, pintr'o padure, calare pe-unŭ calu fórte slabu, ĕta că pe când înaintà ela pe-unu plaiŭ fórte glodosu şi anevoiosŭ de calatoritŭ şi pe când ascultà mai cu dragu C u c u l u, carele cântà într'unŭ desişŭ frunḑosu de se resunà padurea, numai ce se pominesce ca harmasariului lui celu voinicŭ se trântesce de-o-data cu dênsulu în mijloculu drumului, unde erà cea mai mare şi mai hleĭósă tina.

Ce erà sa faca acuma bietulŭ armanŭ?... cum sa fuga elu mai departe ca sa nu-lu ajunga duşmanii?... Pe josu nu putea, caci calea erà fórte rea. şĭ-apoi — mai avea şi câte una alta cu dênsulu ca omulŭ drumeţu... Deci nu-i remase alta, decâtŭ ca să se facă luntre şi punte dóra-şĭ póte radicà harmasariulŭ în picióre. Dar' în ciuda şi, spre nacazulu lui celu mai mare, tóta silinţa şi ostinéla lui i remase înzadaru!... Cercà

elu, nu-ı vorba, tóte mijlócele câte ı-au fostu cu putinţă, dóra dóra i se radica harmasarıulu din glodŭ, dar, pare ca erà lucru pocitu, cu câtu se opintıà maı tare ca sa-lŭ radice, calulŭ cu atâta se cunfundà maı adûncu... Vĕḑêndŭ ca cu radicatura n'o scóte la capetu, o luâ la amagelı: scósă adica dintr'o desaga nisce pastrama, éră dintr'alta vr'o câte-va boţurı de hoştine, şi dându-se maı de-o parte spre uscatu, le aratâ caluluı şi-lu strigâ pe nume ca sa vie la dênsele. Dar' de unde!... Calulŭ, caruia-ĭ curgea grasimea pe nasu de'ncalatu şi sdravanu ce erà, când vĕḑù pastrama şi hoştinele, în locu sa sara în susu şi să alerge totu într'o fuga la dênsele, dabalazâ urechile, plecâ capulŭ la pămêntŭ şi remase neclintitu loculuı.

Bıetulu armanu nu scià acuma singuru ce să maı faca?... ce sa 'ncépa?...

Sufletu de omu nu se aflà prin apropiere, care sa-ı sară întru ajutorıu la driculu nevoeĭ. Numaı singuru c u c u l u cântà de se sfarmà, fară însa sa-ı póta ce-va ajutà. Ba! din protiva, cu câtu cântà c u c u l u maı tare şi maı frumosu, cu atâta pare ca calulu seu se cufundà maı tare în glodu...

Şi pe când acuma credea armanulu nostru cà sa-şı lese b i j o g u l ŭ la M a m a-h u c ı u l u ı [1]) şi, cum va putea cum nu va putea, să se pornéscă maı departe,

---

[1]) B i j o g ŭ fem. b i j ó g ă însemnéză unŭ calŭ fórte bĕtrânŭ, slabŭ şi uritŭ. M a m a-h u c ĭ u l u ĭ, care se aude fórte adeseorĭ în ḑicerile: „d u-t e l a M a m a-h ă c ĭ u l u ĭ," „l a s'o l a M. h u c ĭ u l u ĭ", „p a r e c ă e M. h u c ĭ u l u ĭ" e o fiinţă daco-mitologică sinonimă cu M a m a-p ă d u r e ĭ.

caci n'avea când pierde multŭ timpŭ, éta ca vine o pasere pestriţa, cu crésta în vêrfulu capuluĭ, care, spre marea luĭ bucurie, îĭ scapâ odorulŭ de perire; vine adica aşa din întêmplare o P u p a z a şi punêndu-se pe-o ramurea de copaciŭ nu departe de unde erà calulu cufundatŭ în glodu, începe cu glasulŭ eĭ celu restitu şi ratezatŭ a cântà în felulu eĭ: h u p! h u p! h u p!... u p u p u p u!... h u p! h u p! h u p!...

Calulŭ, câtu de slabŭ, de amarîtu şi de ostenitu erà, cum audi P u p ă z a pupaindu, aşa de tare se spariâ de dânsa, ca de-odata sarì ca friptu dreptŭ în picióre şi eşi din glodu.

Armanulŭ, când vedù acésta, bucuria luĭ nu erà prósta,... strînse éra pastrama şi hoştinele la unu locu, le puse în desagĭ, desagiĭ îĭ puse pe calŭ şi suinde-se apoĭ şi elŭ calare se porni maĭ departe. Éra dreptu recunoscinţa se mulţamita, ca paserea acésta l-a scosu din cea maĭ mare nevoie şi pre calulu seu dela perire, se apucâ şi botezâ pre P u p ă z ă maĭ cilibiu, numindu-o C u c u l ŭ seŭ celu adevĕratu.

De-aceea şi de-atuncĭ apoĭ se numesce P u p a z a de cătra Armenĭ C u c u, pentru ca prin dênsa a şcapatu restremoşulu loru dela nevoe. Cacĭ pe când C u c u l u celu adeveratu a disu caluluĭ seu sa se culce, cântându c u c u! c u c u! calulu seu s'a culcatu şi nicĭ c'a voitŭ să se scóle, pe-atuncĭ P u p a z a a strigatu h o p! h o p! h o p! şi calulu îndata a facutu h o p! şi s'a sculatŭ.

IV.

A patra legenda despre Pupaza, culésă dela românii din Moldova și impartașita de Dlu Orestŭ Lujanu, suna în urmatoriulu modu:

Dintru începutŭ Pupăza n'a avutu créstă, ci crésta cea frumósa de pene, care se afla asta-ḑi pe capulu ei și pre care o rotesce ea acuma în tóte parțile și se mândresce cu dênsa, a fostŭ a Cuculuĭ.

Când s'a maritatu Cĭocârlia și à poftitu pre tóte paserile la nunta eĭ, atunci Pupaza, voindu și ea să mérga, dar' nefiindu așa de frumosu împodobită precum î-i erà dorința, se duse la Cucu și-lu rugâ pre acesta sa-i împrumute crésta lui, spuindu-i că cum se va întórce dela nunta, îndata î-i va da-o înapoi.

Cuculu, bunŭ la inimă, nu se puse de pricină, ci îndata i-o împrumutâ.

Pupaza, cum capĕtâ crésta, déuna o puse pe capŭ și se duse cu dênsa la nunta.

Tóte paserile, câte eraŭ adunate la nunta, cum vĕḑura Pupaza c'o crésta așa de frumósă, începură a o laudà care din cotro, și mai cu sama Ciocârlia.

Pupaza, vĕḑêndu-se din tóte parțile lăudata, începù a se mândrì și, dupa ce se întórse dela nunta, nu duse crésta înapoi Cucului, ci și-o pastrâ pentru dênsa. —

Cuculu a așteptatu, câtŭ a așteptatu, dar' de la unŭ timpŭ, vęḑêndu ca Pupaza nu s'a ținutŭ de cuvêntu, că nu-i mai întórce crésta, se duse la dênsa

şı-o cerù singurŭ să ı-o dee. Insă Pupaza n'a voitu sa ı-o dee, ci ea se făcù ca nu sci nemică ca şi când n'ar fi împrumutat'o dela dênsulŭ.

Cuculŭ, vĕḑêndu că ca binele nu voesce sa-ı întórcă crésta, s'a mâniatŭ focu pre dênsa, a chĭematŭ dupa aceea pre tóte paserile cele cântătóre la unŭ locŭ, cugetându că dacă va pâri-o acestora, ele vor face ce vor face şi Pupaza va trebuì sa-ı întórca crésta înapoı.

Tóte paserile cântatóre, cum auḑira de acésta, îndata se adunara la unu locu şi ţinură sfatŭ. Însa alegêndŭ ele pre Cıocârlie de conducatórea lorŭ şi de hotarîtóre asupra pricineı, acésta, placêndu-ı fórte tare crésta când a fostu Pupaza cu dênsa la nunta eı, nu făcù dreptate Cuculuı, ci ţinù partea Pupazeı, ḑicêndu că eı i se cuvine crésta. Şi aşa Pupaza a remasŭ învingĕtóre şi de atuncĭ pórta ea crésta Cuculuı.

V.

A cincea legendă a Pupăzeı, istorisita de Paraschivŭ Cudau musicantu din Sucéva şi comunicata de verulu meŭ St. Fl. Mariànŭ, suna:

Ḑice ca Pupăza dintru începutŭ n'a avutu crésta, ci crésta, care o are ea acuma, a capĕtat'o cu multŭ maı târḑiu.

Acésta s'a întêmplatŭ adica aşa, ca într'o ḑi, plesnindu-ı prin minte să fie maĭ mare şi maı cinstita de cum erà pênĕ atuncea, ḑise catra barbatulŭ seŭ, care erà Cuculu:

Barbate! du-te la Dumneḑeŭ şi-lu róga ca sa mĕ faca v o r n i c i ţ ă preste celelalte paserı din lume.

Cuculu nu se pusa de pricina, se dusă la Dumneḑeŭ şi-ı spusa care e dorinţa soţieı sale.

Dumneḑeu respunsă Cuculuı:

— Daca-ı place aşa de multu ca să fie vornicită, apoı, despre mine, fie!

Şi s'a facutŭ Pupăza vorniciţa.

Dar' nu multŭ timpŭ dupa acésta trimisă ea a dóua óra pre barbatulu seu la Dumneḑeŭ spuindu-ı să-lu róge ca s'o faca v ă t a j i ţ a, căcı vorniciţă nu-ı place.

Dumneḑeŭ şi de asta data iı împlinì dorinţa ḑicêndu Cuculuı:

— Fie şi vatajiţa!

Maĭ trecêndu, dupa acésta, vr'o câte-va ḑile la mijlocu, trimisa Pupăza éra-şı pre barbatulu seu la Dumneḑeŭ ca să-lŭ róge s'o faca î m p e r ă t é s ă preste tóte paserile din lume.

Dumneḑeŭ, ca celŭ a totu bunŭ şi îndelungu rabdatoru, ḑise Cuculuı, după ce acesta iı spuse la ce a vênitŭ la dênsulu:

— Intórce-te a casa şi spune femeiı tale că şi dorinţa acésta ı-o împlinescu, dar' de-acuma înainte sa-mı deıe buna pace, cacı maı sunt şi alţiı în lume, carora trebue sa li portu de grija, nu numaı femeea ta!

Şi cu prilegıulu acesta Dumneḑeu nu numaı că o făcù pre Pupaza împĕratésa, ci o împodobì încă şi cu crésta cea frumósa, care o pórtă ea şi acuma pe capu, dreptŭ coróna, fiindu, mĕ rogu, împeratésa preste tóte celelalte paserı din lume.

Dar' ce cugetaţı?... cugetaţı póte ca Pupăza s'a mulţámitŭ cu atâta?... Credeţı că ı-a fostŭ de ajunsŭ cinstea, marirea şi binele ce l-a cápetatu ea de asta dată?... Nicı decum!... Pupaza, după vr'o câte-va ḑile, nu se mulţami că e împĕratésa, şi de-aceea ḑisa ea barbatuluı seu:

-- Mergı, barbate, la Dumneḑeu şi-lu róga sa me aşeḑe alaturea cu dênsulu pe scaunulu dumneḑeescu! — Şi ḑicêndŭ nu se lasâ pêne ce nu-lu scósă pre Cucu din casa.

Cuculu, voindu să aıba pace, nicı de asta data nu se pusa de pricina, se dusa şi spusa luı Dumneḑeŭ şi acésta dorinţă a soţieı sale.

Auḑindu Dumneḑeŭ acésta îndrăsnéla şi obrasnicie din partea Pupazeı se mâniâ amarŭ pe dênsa şi ḑise Cuculuı:

— Pentru ca a cutezatu femeea ta de-a fi aşa de îndrasnéţa şi obrasnica faţa cu mine, de acuma înainte sa totu p u p ă é s c a câtu îı va placè, dar' nime sa nu-ı bage cânteculu în sama, şi nicı când sa nu pótă scóte puı, pêne ce nu i va clocì în necuraţenie de omŭ. Ér' tu, Cucule, sa cânţı atâtea lunı pe anŭ, prin câte te-aı ostenitŭ âmblându la mine, şi tótă lumea sa se bucure de cântecul teu, când te va auḑì cântândŭ!

Şi cum a spusŭ Dumneḑeu, aşa s'a şi împlinitu... Cuculŭ e iubitu de tóta lumea, pe când Pupaza, soţia sa, cu care trăeşce elu şi acuma şi de multe orı scotu puı împreuna, nu numaı că nu e bagatŭ în sama, ci chıar urgisită...

VI.

A șesa și cea din urma legenda, care o cunoscu eu despre Pupaza, e dela românii din Epiru. O reproducŭ și pre aceea aice din cuvêntŭ în cuvêntŭ dupre cum mi-a împartașit'o Dlu Iancu D. Hondrosomŭ, june românŭ din orașulŭ San-Marina în Epiru:

Se spune ca pupaza mai nainte erà o féta multu mușata[1]) și bună la inima; ea se mărità și avù o sócră multŭ a raŭ a.[2]) Sócra sa vrea se o 'ngace[3]) totŭ-deuna și caftà[4]) sa li află vr'unŭ lucru reŭ, ma nu putea, că pupaza se purtà multu ghine. Atuncea sócra sa, dupa ce vedù ca nu póte sa li afla vr'una 'nghedicatura[5]), lii dede într'una diua născândă[6]) lâna lae[7]) ca sa o vapséscă și se o faca albă ca neua. Féta când vĕdù unŭ achthare lucru ce este peste puterea omului, se asparè[8]) și se bubuì și scóse acestŭ sglicŭ[9]): pu! pu! pu! Atunci sócra sa o blastemâ și li dise: Pupupu s'te faci și s'te duci de-a oaci.[10]) Și așa se facù féta

---

[1]) Mușată = frumósă.
[2]) A rauă = rea.
[3]) O'ngace = s'o certe.
[4]) Caftà = cauta, cercà.
[5]) Inghedicatura = motivŭ.
[6]) Născândă = o cantitate.
[7]) Lae = négră.
[8]) Asparè = înfricoșà, se spărià.
[9]) Sglicŭ = strigătŭ.
[10]) Oaci = aici.

Pupăză, care este astan-ḑi puluului[1]) ce cânta pu! pu! pu!

Pênĕ aici legendele Pupazei.

VII.

Românii mai au încă şi următórele datinę şi credinţe despre Pupaza.

Din causa ca Pupaza e fórte frumosŭ împodobita, şi póte ca şi de-aceea pentru ca ea a fostu, dupre cum spune legenda a dóua, a cincea şi a şesa, dintru începutu nevastă, românceele din unele locuri o numescu „Nevĕstuĭcă". Éra în risu şi batjocură se numesce şi „Cuculŭ armenilorŭ" séŭ „Cucŭ armenescu", de óre ce, dupa legenda a treia şi dupa spusa celorŭ maĭ mulţi românĭ, armenii ḑicu ca Pupaza îndémnă la desceptare, la lucru şi la jocu strigândŭ: „hophophop! hophophop!" pe când Cuculŭ îndémnă pre români la culcare, strigându ne'ncetatŭ: culca-te! culcă-te!" De-aici vine, că Armenii adeseorĭ ieŭ în batjocura pre Români cu Cuculŭ lorŭ, éră Românii pre Armeni cu Pupăza, ḑicêndu-le, când strigă acésta: „ascultaţi câtŭ de frumuşelu şi de placutŭ vĕ cântă cuculu vostru, numai de-a dragulŭ să staţĭ a-lŭ ascultă!"...

Mai departe Românii ţinŭ pre Armenĭ, nu sciŭ din ce causa, de nisce ómeni spurcaţi, numindu-i, mai alesŭ când sunt mânioşi pe dênşii, „Arie spurcata". Din causa acésta nu prea vreŭ sa împrumute mai ne-

[1]) Pulĭulŭ = paserea.

mica Armeniloru, nici să mânânce la o mésa cu dênşiĭ, ţemêndu-se ca să nu-ĭ spurce. Maĭ cu sémă nu voescu eĭ sa le dea apă de beutŭ din vre o cofa sau altu vasu, creḑêndu că totu Armanulu, dupa ce a beutu spurca pre Românĭ.

De aice, presupunŭ eu, că vine şi credinţa, ca Pupaza ca Cucu „armenescu" înca spurca pre Românĭ prin cânteculu seŭ.

Aşa se ḑice, ca toţĭ aceĭ ómenĭ, cariĭ iesŭ de diminéţa afara nefiindu înca spalaţĭ pe obrazu, daca audu Pupaza pupaindu, îndata se spurca.

Dreptu aceea românii, maĭ alesu pe timpulu când cânta Pupaza, se spala pe obrazu şi spunu rugăciunile înainte de-a eşĭ afara deminéţa, ca nu cum-va să-ĭ spurce Pupaza prin cânteculu eĭ. Pe copiiĭ lorŭ înca îĭ îndémna să faca aşa, esplicându-le totdeodata şi motivulŭ acestuĭ obiceiu. [1])

VIII.

Pupaza se considera de catra românĭ şi ca unu profetu, care prevestesce schimbarea timpuluĭ şi sórtea ómeniloru.

Aşa ḑicŭ eĭ, între multe altele, ca dacă cânta ea în luna luĭ Martie prevestesce ca anulu venitoriu va fi fórte mânosu şi productivu. [2])

Când vine ea primavéra din ţerile calde, e semnu ca atuncĭ putemu semenà ovesulŭ. Daca începe a cântà

[1] Datină şi credinţă fórte respândită în Bucovina.

[2]) Cred. Rom. din Căndrenĭ, com. de Dlŭ P. Ursulŭ.

mai de graba, de câtu C u c u l ŭ e semuŭ bunŭ, caci în anulu acela se va face multu c u c u r u z ŭ (porumbŭ, papuşoiu).[1])

Daca peste véra cântă uneori mai multu de cum ĭi este datina, însemnéză ca în scurtu timpu va plouà.[2])

Daca cântă séra de vremioru, e semnŭ de resboiu şi scumpete mare, însă abondanţa în pâne şi baui. Daca însa cânta tóta nóptea, e semuŭ numai de resboiu şi scumpete mare.[3])

Românii, carii audu primavéra Pupaza cântându înaintea Cucului, credu ca preste totŭ anulu nu le va merge bine, cum ar trebuì sa le mérgă. Cântecula Pupăzei audîtu înainte de alu Cucului este dara unu semnu reŭ.[4])

IX.

Nu e nici unu satu, nici o comuna, nici unŭ oraşŭ românescu, ai caruia locuitori sa nu fie porecliţi într'unu feliu sau într'altulŭ. Nici Pupaza, despre care au românii atâtea legende, datine şi credinţe, n'a pututŭ sa fie trecuta cu vederea, ci şi numele ei a trebuitu sa figureze în şirulu porecleloru usitate la poporulu nostru.

Sa vedemu cum se'ntêmpla acésta?

Românii numescŭ „P u p ă z a" pre ómenii, carii nu sciu ţinea secretulu. Despre aceştia, se dice că: i-a ţ i p a t'o î n P u p a z á."[5])

[1]) Cred. Rom. din Arieşulŭ-de-pădure, com. de Dlŭ I. Popŭ.
[2]) Cred. Rom. din Cândreni, com. de Dlŭ P. Ursulŭ.
[3]) Cred. Rom. din Câmpulungŭ, dict. de V. Flocea.
[4]) Cred. Rom. din cele maĭ multe părţĭ ale Bucovineĭ.
[5]) Dat. Rom. din Arieşulŭ-de-pădure, com. de Dlŭ I. Popŭ.

Babele, nevestele si fetele, carile sunt fórte gurișe și limbute, carile vorbescu pe toţı ómenii de reu și află la fie-care câte unu defectŭ, înça se poreclescŭ „P u p e z e“. Celoru din urma li se maĭ ḑice și p â r p a r i ţ e.[1])

In scurtŭ toţı defaımatorii sunt numiţı „P u-p e z e“ și se ḑice că „p u p a e s c u“, adică clevetescŭ. De aicı vine ḑicala „t a c ă-ţ ı-p u p ă z a“, adica: taca-ţı gura, nu maı spune ce nu-ı de spusŭ, nu defaımà, nu batjocnrì ![2])

Românii din Bucovina maı numescu P u p ă z a și unu felıŭ de coptura în forma uneĭ păserele, pe care o facŭ muerile din aluatu de grâŭ și împodobescŭ cu dênsa pomii, daţı de sufletulu morţilorŭ.[3]) Éra în Moldova totu acestu nume se da și uneı plânte, după cum ne arata următórea doınă:

Colo'n luncă la privită
Găsiĭ p u p ă z a 'nflorită
Și mândruţa mea măhnită.
Nu sciŭ pupăza s'o rupŭ
Orĭ pe mândra să mĭ-o pupŭ.
Fóie verde mărgăritŭ
Pĕcatŭ c'am îmbĕtrânitŭ
Și'ncă bine n'am trăitŭ.[4])

[1]) Dat. Rom. din Căndrenĭ, com. de Dlŭ P. Ursulŭ.

[2]) Dat. Rom. din ţinut. Lapușuluĭ în Transilvania. com. de Dlŭ G. Crăcĭunașŭ.

[3]) Dat. Rom. din Ilișescĭ și Siretiŭ.

[4]) V Alecsandri. Cântece de peste Oltŭ, publ. în Convorbirĭ lit. an. X. Iașĭ. 1876. p. 210.

In România maı aflamŭ şi câte-va sate, munţı şi locuinţe isolate, carı înca pórtă numele de Pupaza, Pupazanı şi Pupăzăscı.[1])

X.

In fine voıu amintì, ca dela datinele şi credinţele, ce au Românıı despre Pupaza, în decurgerea timpuluı s'au formatu maı multe proverbe şi ḑicale, ce sunt fórte respândite în poporu şi fórte desu întrebuinţate.

Decı aflaı de bine a le înşirà şi pre acelea aicı.

„S'a cucuıetu ca o pupăza." Acésta ḑicala se aplică aceloru fete, carile duminica şi serbatórea, când se ducŭ la biserica sau la petrecerı, îşı împopoţéza capulu c'o mulţime de florı şi cordele de totu felıuluĭ, socotindu ca aşa le sta maĭ bine şi sunt maı frumóse.

„Peste colacŭ şi pupaza." In multe locurı este datină la Românı, ca dupa o înmormêntare să faca prasnicŭ sau comândare. La prilegıulu acesta se da tuturoru celoru de faţă câte unŭ colacu şı-o luminare de sufletulu repausatuluı. La câte-va ḑile saŭ sĕptemânı dupa acésta se face pentru celu mortŭ şi parăstasu. Aicĭ este datina pe alocurea de-a face unu pomuşoru, pe care îlu împodobescu cu mere, nucı, póme, colacı, precum şi cu unu felıu de păserele din aluatŭ de grâu, care, după cum

[1]) D. Frunḑescu. Dict. top. şi stat. a Românieĭ. Bucurescĭ. 1872. p. 386.

veḑutu şi maı susŭ, se numescu „P u p c z e“ sau „P u-p a g ı o r e“. Acestea înca le dau de pomauă. Decı dupa ce maı nainte s'a datŭ de sufletulu mortuluį unŭ c o l a c u se maı da acuma şi o p u p a z a. Va sa ḑica „p e s t e c o l a c ŭ ş i p u p ă z a“. Acestŭ pro-verbu se'ntrebuinţéza dara atuncı, când cine-va a îm-prumutatu cuı-va unu lucru şi nu i s'a întorsu înapoı, i s'a pıerdutu lucrulu; şi pentru ca să-lu recâştige, îm-prumutatorıuluĭ maı pıerde înzadaru şi altŭ-ce-va pe de-asupra; atuncı se ḑice: „p e s t e c o l a c ŭ ş i p u p ă z a“.

„C a p u p a z a î ş ĭ â m p l e c u ı b u l u.“ E cunoscutu din istoria naturala, ca Pupaza nu-şı cură-ţesce şi grijesce nicı odata cuıbulu seu ca alte paserĭ, ci ea şi-lŭ âmple de propria sa necuraţenie. Acésta îm-prejurare n'a fostŭ trecuta cu vederea de poporulu românu; elu a formatŭ proverbulŭ de faţa, aplicându-lŭ ómenilorŭ încarcaţı dė naravurĭ rele şi carıı nu vor să se desbere de ele, ér' din causa acésta nu-şı potu aflà capătâıu, căcı nime nu-ı sufere.

„S'a ŭ î n p u p ă z a t ŭ“, adică s'au gatitu ca o P u p a z a, se aplică nevesteloru tinere, carı se gatescu fórte curatŭ, se îmbrobodescu cu ştergare fórte curate şi frumóse.

„M ı-a p u s u o p u p a z a î n o b r a z ŭ.“ Dacă unulù saŭ altulŭ avea să poftésca pe unu prie-tinu la o petrecere şi nu l-a poftitŭ, prietinulu îlu în-frunta ḑicêndu-ı: „a ş a m'a ı p o f t i t ŭ... r u ş i n e s a-ţ ı f i e!“ Atuncı înfruntatulŭ ḑice: „s c i u c ă m ı-a p u s ŭ o p u p a z a î n o b r a z ŭ!“ Sau daca

unulu batjocuresce pe cine-va, îĭ spune cuvinte de rușine, celu batjocuritu ḑice: „mĭ-a datu o pupaza în obrazu." Acésta ḑicala credŭ ca vine de-acolo, ca Pupaza, dupa credința poporuluĭ și dupa cum am aratatŭ maĭ susu, pre mulțĭ ómenĭ îĭ spurca deminéța prin cânteculu seu.

Porumbulŭ.

I.

In ţerile locuite de românı, dupa câtu m'am pututu încredinţà pêne acuma parte din spusa acelora carii ı-am întrebatŭ în acésta privinţă, parte şi din propia-mı esperinţă, se află treı specii de porumbĭ, şi anume:

Porumbulŭ-de-padure séŭ de codru, numitu altmintrelea şi Hulubu-de-pădure séu de-codru, Porumbŭ séŭ Hulubŭ-selbaticu, şi Guguscıuca, [1]) lat. Columba palumbus L. germ. die Ringeltaube. Acésta specie de porumbŭ se numesce de-aceea de-pădure séu de codru, pentru ca ea se ţine maĭ multŭ numaĭ prin cele maı dese şi maı marĭ pădurı şi codriı.

Porumbulŭ séu Hulubulŭ-de-câmpŭ, Porumbŭ séŭ Hulubu-selbaticu, lat. Columba oenas L. germ. die Holztaube. Porumbulu acesta se numesce de câmpŭ de-aceea, pentru că elu petrece fórte adeseorı şi la câmpu, şi maı cu séma în

[1]) Polizŭ. Vocab.

acele parţı, unde póte aflà arborı betrânı şi scorburoşı, în carii îndatinéza elu aşı face cuıbulu seu.

P o r u m b u l ŭ séŭ H u l u b u l u, P o r u m b u-d e-c a s a, H u l u b u-d e-c a s a; dem. P o r u m b e l u, P o r u m b a ş u, H u l u b a ş ŭ; mar. P o r u m b o ı u; fem. P o r u m b i ţ ă, H u l u b i ţ ă; la românii din Istria: G u l u b u, H u l u b u, P o r u m b u şi C o-l u m b u [1]), lat. Columba livia Briss. germ. die Haus-, Feld- oder Felsentaube.

Numirea cea maı respândinta a speciei acesteia. care e cunoscuta românilorŭ numaı în starea eı cea domesticita, este „P o r u m b u", cacı, daca nu mĕ înşelu, în Muntenia e usitata numaı numirea acésta In Moldova şi Bucovina se'ntrebuinţéza schimbişu când „P o r u m b ŭ" când „H u l u b u", atâtŭ în vorba de tóte ḑilele, câtŭ şi'n poesia poporană. In Transilvania, Ungaria şi Banatu, dupre cum prea lesne se póte fiecare încredinţà din poesia poporana, se'ntrebuinţéza maı multu numaı numirea „P o r u m b u", la românii din Epiru numaĭ „P o r u m b u", éra la ceı din Istria schimbişu când acésta, când şi altele de proveninţa straina.

P o r u m b u l ŭ - d e - c a s a are şi unu numĕrŭ fórte însemnatu de variante, carile, maı alesŭ de catră ceı ce se ocupa cu crescerea porumbiloru, sunt numite în regulă dupa colórea peneloru, dupa faptura corpuluı, precum şi dupa unele îndatinarı şi naravurı deale acestora.

---

[1]) Jónŭ Maiorescu: „Vocabularulŭ istriano-românŭ" în „Convorbirĭ literare", an. VII. Iaşĭ 1873—74. p. 404.

II.

Porumbii figuréză fórte adeseori şi'n poveştile nóstre poporane. Cei mai renumiţĭ şi mai frumoşi dintre toţi porumbii, despre carii ni amintescŭ poveştile, sunt fară îndoélă „Porumbiĭ Ilenei Cosindienei“, despre carii se ḑice ca au pene de aurŭ, ce strelucescŭ ca raḑele sórelui, şi'ndatinéză a se scăldà totdéuna în unele lacuri s'u fântâne anumite, unde, lasându câte-o péna, se vede dela dênsa ca şi dela sóre.

Dar' de asta data scopulu meu nu este de a vorbì despre acestu soiŭ de Porumbi. Ci voiŭ să vorbescu numaĭ despre porumbii, carii îĭ cunoscŭ românii din vedere şi despre carii au mai multe datine şi credinţe precum şi o legenda proprie numai porumbilorŭ cunoscuţi de dênşii.

Voiŭ reproduce aşa dara mai ântâiŭ legenda porumbiloru astfeliŭ, după cum mĭ-a istorisit'o Dómna Maria Danu, romànca din oraşulu Siretu. Apoi voiu înşirà datinele şi credinţele româniloru despre dênşii.

III.

Éta şi legenda!

Au fostŭ odata o baba şi-unu moşnégu. Atâtu baba câtŭ şi moşnégulŭ aveaŭ câte-o féta. Acésta a fostu adica aşa, că mai nainte moşnégulu a fostŭ însuratŭ cu alta femee şi baba a fostu maritata dupa altu barbatŭ, dar' murindu-i moşnégului femeea cea dintâiŭ, şi babeĭ barbatulu celu dintâiu, şi remâindu

amêndoi vĕduvoi câte c'o copilă, au cugetatu ca ar fi bine sa nu remâe astfelĭu, şi aşa s'aŭ casatoritu împreuna.

Moşnégulu erà unu omu fórte bunŭ şi iubitoriu de pace. Nu însa aşa erà şi baba. Pe când moşnégulu cautà ca în casa lui sa fie linisce, pe când nu-şi putea da rêndu ca tóte sa le ţie în cea mai buna rênduéla, ca nemica să nu lipséscа din cele trebuincióse, peatunci baba cautà tóte mijlócele cum s'ar putea mai lesne şi mai de graba cotorosì de féta moşnégului, ca să remâe numai féta ei în casa.

Féta moşnégului erà o féta de tréba, frumósa şi fórte harnica. Ce-ai fi vrutu, aceea ţi-ar fi facutu. Nu aşa însa erà şi féta babei Féta babei erà urîtă, reutaciósa, şi pe lânga tóte acestea aşa de leneşa şi de trândava, că nu sciŭ cum o mai putea încalḑì sórele.

Babei nu-i placea acésta. Ei î erà ciuda ca féta moşnégului e mai frumósa şi mai harnica de câtu a ei.

Moşnégulu, nu sciŭ simţit'a elu acésta ori ba, destulu atâta ca, să nu fie féta lui prea multu în ochii babii, a luatŭ şi-a mânat'o în tóta ḑiua cu vitele la păscatóre.

Dar' baba n'a fostu mulţamita cu atâta. Ea voià cu ori ce preţŭ sa se desbarcze cu totulu de féta moşnégului şi pentru acestŭ scopu a iscoditu o mulţime de mijlóce, dar' nici cu unulu n'a pututŭ sa iasa în capĕtu.

In urma urmei ce-i plesnesce babei prin minte ?... Când într'o ḑi s'a pornitŭ féta moşnégului cu vitele la pascĕtóre, o chiemâ la sine, îi dete o chita de câ-

nepa şi-ı spuse ca pênĕ în séra s'o tórcă, s'o reşchie, s'o urzéscă, s'o ţésa, sa faca dintr'ênsa pânza, s'o albésca, şi când s'a întórce cu vitele a casa sa ı-o dee gata lucrata.

Féta moşnégulu luâ chita şi ducêndu-se cu vitele la pascĕtóre, când ajunsă la starea loculuı, aruncâ chita câtu colo josu şi începù a plânge de se cutremurà cameşa pe dênsa.

Unu viţelu însa, care i-lu darui-se tasalŭ seu ca sa-lu créscă pentru dênsa, şi care erà nasdrăvanŭ, vedêndu pre stâpâna sa câtŭ de tare şi de cu jele plânge, se apropiâ de dênsa şı-o întrebâ ce-ı lipsesce ?

Féta îı spusa tóta istoria eı cu masceha sa, cum voesce acésta numaı decâtu s'o pérdă, şi ce felıu de lucru ı-a datu ca sa-lu împlinésca pênĕ în séra.

Viţelulu respunsa feteı şi-ı ḑise sa n'aıba nicı o frica, ca elu va scóte-o dela nevoe, va tórce cânepa şi va face dintr'ênsa pânza, dupa cum ı-a poruncitu maşceha sa.

Féta, auḑindu acésta, se maı mulcomì puţinu şi începù a fi maĭ voıósa.

Viţelulu, ce făcù, ce direse, nu sciu, atâta sciŭ numaı, ca încă înainte de-a apune sórele tóta chita cea de cânepa a tors'o, a reşchiet'o şi a ţesut'o, éra când sosì timpulu sa se întórca spre casă ı-o dete feteĭ pânza gata spalata şi alba ca ghioculu.

Féta, bucuria eı, mulţamì din tótă inima viţeluluı, luâ pânza şi cum ajunsă a casa ı-o dete babeı.

Baba, în locu se se bucure de-acésta, maı tare s'a mâniatu pre fétă, şi a dóua ḑi, în locu de-o chita, îı

dete dóue, spuindu-ı să faca cu dênsele ceea ce-a facutu și cu chita cea din ḑiua trecuta, orı de nu... e yaı și amarŭ de capulu eı!... unde-ı sta capulŭ i vor sta picıórele, și unde-ı stau picıórele i va sta capulu!...

Féta, luându chitele și ducêndu-se cu dênsele în câmpu, începù éra a plânge și a se tânguì, de se parıà că se va sfârșì, nu alta

Vițelulu, veḑêndu-o astfelu, éră-șı se dusă la dênsa, și éra-șı o întrebâ ce-ı lipsesce de plânge așa de tare.

Ea-ı spusa tóte celea, ce avè de spusu.

Vițelulŭ, ca unulu ce erà nasdravanu, îı ḑise să n'aıba nicı o téma, cacı elu va lucrà éra-șı singurŭ chitele. Și cum ḑise, așa și facù. Când sosi séra chitele erau tórse, țesute și pânza gata spalata.

Féta o luâ și întorcêndu-se cu dênsa a casa ı-o dete babeı.

Acuma baba nu scià singura ce sa se maı faca de cıuda, căcı nu-șı putea închipuì cum o féta singura póte sa tórcă dóue chite într'o ḑi, să le reșchie, sa le urzésca, sa le țese, sa faca pânza dintr'ênsele, și pe lânga tóte acestea înca se și albéscă pânza.

— Acésta-ı cu neputință! — ḑise ea dela unŭ timpu, — dar' las' că voıu da eŭ de urma eĭ.

A dóua ḑi deminéța luâ baba treı chite și le dete feteı cu aceea-șı porunca ca și în ḑilele trecute. Dar' cum s'a pornitu féta se dusa și ea în urma eı să vada ce va face și cum va tórce chitele ce i le-a datŭ.

Dar' ce alta avea sa faca féta?... Cum a ajunsu în câmpu a asvêrlitŭ chitcle cine sci unde și s'a apucatu éră-șı de plânsu, ca și'n dilele trecute.

Vițelulŭ, ca 'n rêndurile trecute, a venitŭ și de astă dată la dênsa și ı-a disŭ sa nu maı plânga de gıaba, ca elŭ i va tórce chitele și va face pânza dintr'ênsele dupre cum doresce baba.

Baba, care nu erà departe ascunsa, audì totŭ ce-a vorbitŭ vițelulu cu féta, și cum audi își pusa în gândŭ sa-lu mânânce friptu, cum a voitŭ sa mânânce și pre féta moșnégulu. Decı sa'ntórsŭ de grabă a casa, se puse în patu și se facù bolnavă de mórte.

Când sosì moșnégulu, carele, pe când s'aŭ întêmplatŭ tóte acestea, erà dusŭ de-a casa, șı-o întrebâ ce-ı lipsesce de s'a pusŭ în patu, ea ı̂ı respunse ca e fórte bolnava și de nu va cautà câtu maı de graba s'o vindece are sa móra cu dile.

Moșnégulu, căruıa nicı prin minte nu-ı trecea de ce bóla e bolnavă baba lui, o întrebâ maı departe: ce sa-ı dee ca să se pótă vindecà și radicà maı de grabă.

— Daca veı taià vițelulu feteı tale! — respunse baba cu jumĕtate de gura, și-mı veı face friptură dintr'ênsulŭ póte ca mĕ voiŭ rădicà, dar' de nu... sa scii că moru!...

— D'apoı bine, baba heı! alta nu póte să-țĭ ajute, numaı friptura de vițelu?... Eu ași socotì în mintea mea, ca te-aı putea vindecà și cu alta cè-va.... Vițelulu n'ași voì sa-lŭ taı, ca numaı atâta are și féta mea dela mine, și daca-lu voiŭ taià și pre acesta, cu ce o să maı remâe?...

— Daca-ţı pare maı reŭ dupa unŭ viţelŭ, ca dupa mine, apoı nu-lu taıà ! — respunse baba, facêndu-se că din ce în ce slabesce maı tare.

Ce erà sa faca acuma bıetulu moşnégu ?... Trebuì sa asculte pre baba, maı alesu că luı nicĭ prin minte nu-ı trecea, ce se petrece în inima babeı... Hotârî sa taıe viţelulŭ feteı, numaı ca să-şı pótă scapà odorulu dela mórte.

Viţelulu, care, dupre cum am maı spus'o, erà nasdrăvanu, sciù îndată tóte celea ce se petrecura a casa. Decı ḑise elu stapâneı sale :

— Scumpa mea stapâna ! maştehâ ta, nu numaı ca pre tine voesce sa te repue, ci a hotaritu acuma şi pre mine sa mĕ taıe şi sa mĕ mânânce friptu, pentru ca ţı-am torsu chitele şı-am facutu pânza dintr'ênsele. Tu prin ajutorıulu meu aı scapatu şi veı scăpà şi de-acuma înainte, însa mie nu-mı este cu putinţă sa scapu téfăru din ghıarele eı. Chıar mâne deminéţa are tatalu teu sa me taıe şi sa mĕ frigă, ca prin carnea mea să-şı scóta baba dela bóla eı cea închipuita. Dar' tu nu te superà de-acésta, căcĭ ceea ce are se se'ntêmple cu mine totu spre binele teŭ se va întêmplà. Numaı de una te-aşı rugà : dupa ce mĕ vor taıà şi-mĭ vor mâncà carnea, tu sa-mı adunĭ tóte cıolanele şi să mi le as-cunḑı în scorbura copacıuluı, ce se afla în marginea padureı din apropierea satuluı. Facêndu-o acésta tóte vor fi bune !... Baba nu-ţı va putea nemică stricà !...

Aşa vorbì viţelulu şi féta plângêndu ı̂ı fagaduì ca va facè aşa, dupre cum ı-a spusŭ.

Când sosì acuma séra și se'ntórsa féta cu vitele a casa, baba sta totu în patu și se făcea ca și când ar fi numaı sa-șı dee sufletulu.

Moșnégulŭ, ca omulu celu bunu, ce socóte ca tóte le face spre bine, prinsa vițelulu și taindu-lu îlŭ fripsă și-lù dete babeı ca sa-lu mânânce.

Baba, bucuria eı, cum vedù friptura și se convinsa ca e din vițelulu feteı moșnégulul, se pusa la mésa și începù a mâncà, nu ca unu bolnavu, ci maı de haı de câtu șepte sănĕtoșı. Ba! nu numaı ca singura mâncà, ci îndemnâ și pre fete și pre moșnégŭ ca să mânânce împreuna cu dênsa.

Moșnégulŭ și féta babeı nu se dara multŭ poftițı, ci punêndu-se la mésă, mâncara și eı. Féta moșnégulul însa, orĭ și câtu o îmbiara, nu voì nicı de cum sa mânânce.

Dupa ce aŭ gatitu acuma vițelulu de friptu și de mâncatu, féta moșnégulul strînse tóte cıolanelele, și ducêndu-le, dupre cum a spusu vițelulŭ, când erà viu, le ascunsa în școrbura copacıuluı din marginea padureı.

N'a trecutu dupa acésta întêmplare multu timpŭ la mijlocu și baba însanĕtoșindu-se cautâ acuma alte mijlóce cum s'ar putea desbarà de féta moșnégulul. Și nu trebuì multu sa stee pe gândurı ce sa faca... Intr'o duminica deminéța luâ pre moșnégu și pre fıica-sa, li dete schimburı frumóse și curate și se dusa apoı cu dênșiı la biserică, éra fiıceı moșnégulul, nu numaı ca o lasâ a casa în cele maı negre și urîte strae îmbracata, ci-ı maı dete încă și unu sacŭ de macĭ amestecatŭ cu semênța de inu, spunêndu-ı că pênĕ ce se vor

întórce eı dela biserica, ea sa férba pentru dênşiı de mâncare, sa măture casa, să spele blidele şi să alégă maculu din semênţa cea de iuŭ. După acésta se porniră tustreĭ la biserică.

Féta moşnégulu, cum eşira tata-seŭ şi cu maıca sa cea vitriga din casa, se pusa într'unu ungheriŭ cu capulu razamatu pe-o mâna şi începù a plânge de se cutremurà cameşa pe dênsa. Şi n'avea bıata féta cum sa nu plânga, cacı cum avea ea sa faca tóte câte i le-a datŭ masceha sa de facutŭ?... Cum erà sa aléga ea maculu din semênţa cea de inu, şi inca pêne ce se va întórce baba de la biserica?...

Dar' éta ca, pe când se frămêntà ea cu gândurile: ce-ar începe c'a s'o póta maĭ bine scóte la capĕtu, sbóra de-odata treĭ Porumbı în casa şi se punu lânga dênsa.

Porumbii aceıa eraŭ facuţı din ósele viţelulu celuı năsdravanu şi locuĭau în scorbura cea de copacıu unde a ascunsu féta ósele viţeluluı. Şi cum intrara în nuntru ḑisera feteı sa nu plânga, ca eı vor alege maculu din semênţa. Apoı îı spusera sa mérga la copacıulu din marginea padureı, să bage mâna în scorbura luı, căcĭ cum va baga-o îndata vor eşì din nuntru felıu de felıŭ de haıne, precum şi o căruţa cu caı; sa se îmbrace în haıne, sa se sue apoı în căruţa şi sa se duca şi ea la biserica. Maı nainte însa de ce vor eşì ceılalţı ómenı din biserica sa ıasa ea, sa duca haınele şi caruţa cu caiı de unde ı-a luatu, şı-apoı sa se întórcа a casă.

Féta facù aşa, dupa cum o sfatuira Porumbii. Se dusa la copaciulu din marginea padurei şi cum ajunse ea acolo şi vêrì mâna în scorbura eşira o mulţime de haine, unele mai frumóse decâtŭ altele, şi dupa ce eşira se îmbracâ cu dênsele, se suì în caruţa cea cu cai şi se dusa apoi la biserica.

Când ajunse la biserică şi întrâ în nuntru toţi ómenii remaseră uimiţi de frumuseţa ei. Nici o împĕratésă nu putea fi mai frumósă decâtŭ dênsa.

Insa înainte de-a se sfârşì liturgia ea eşì afara din biserică şi se făcù nevĕḑuta. Se suì în caruţa, se duse pênĕ la copaciu şi, lasându acolo hainele şi căruţa cu caii, se'ntórse a casa. Éra când ajunse a casa aflâ tóte în cea mai bună rênduéla. Blidele spalate, bucatele ferte şi aşeḑate pe mésă, casa măturata şi deriticata şi maculu alesu din semânţa cea de inu.

Porumbii îi facură tóte trebile.

Nu multu după acésta sosira şi parinţii ei dela biserica,

— Când ai sci tu ce am vĕḑutu noi asta-ḑi în biserică, nu sciu ce-ai face! — ḑise baba, după ce a întratu în casa şi-a aruncatŭ privirile în tóte parţile sa védă ori de-a facutu féta tóte după cum i-a poruncitu.

Féta moşnégului, care sta ghemuita într'unu ungheriu şi cu cameşa négră pe dênsa, respunse cam cu jumetate de gura:

— D'apoi ce potu eu sa vedu, daca nu mĕ mai lăsaţi nici odata sa mĕ ducu şi eŭ la biserica, ci me ţineţi mai reŭ decâtŭ pe-o argata!

— Haı! haı!... tacı acuma!... nu fi așa de gurișa! — dise éra-șı baba.

Féta tacù.

Sosì a dóua duminică.

Baba, când erà sa se pornésca la biserică dimpreuna cu moșnégulu și cu fiıca sa, dete acuma fetei moșnégului doı sacı de macu amestecatu cu semênța de inu ca să-lu alégă, pêne ce se vor întórce eĭ.

Féta moșnégului, cum se pornira aı seı la biserică, se pusa éra-șı într'unu cornu de casa și începú a plânge ca și'n duminica trecuta.

Dar' nu plânsa multu, când numaı ce se trezesce éra-șı cu ceı treı porumbı în casa

Porumbii, cum întrara în casa, îı disera sa nu maı plângă de giaba, ci sa mérgă repede la copacıulu din marginea padureı, să se'mbrace în cele maı frumóse și maı scumpe haıne, să ıee căruța cu caiı și sa se ducă la biserică, ca eı vor lucrà tóte celea pentru dênsa.

Féta facù așa, dupre cum o învĕțara porumbii. Se duse la copacıulu numitu, se îmbracâ în cele maı scumpe și maı frumóse haıne, se suì apoı în caruța și se dusa la biserica. Maı nainte însa de-a eșì ceıalalțı ómenı din biserica eșì ea și punêndu-se în trasura se porni spre copacıulu din marginea pădureı, unde-o asceptara acuma Porumbii ca s'o desbrace și sa-ı ıee caruța.

— Du-te-acuma a casa și cauta-țı de celelalte trebı, ce le-ı maı fi avêndu, cacı noı ți-am alesu maculu! — disera porumbii, dupa ce o desbracara.

Féta merse bucurósa, și fiind ca tóte trebile eraŭ gata se puse într'unu ungheriu ca sa se odihnéscă.

Éta că nu multŭ dupa acésta vine şi baba dela biserica şi cum întra în casa ḑice catra féta moşnégului :

— Să fi fostŭ tu asta-ḑi la biserică sciu ca aĭ fi avutu ce vedea!... O féta, cum am vĕḑutu noi, aşa de frumosŭ îmbracată nici ca s'a mai pomenitu vr'o data în totu ţinutulŭ acésta!... D'apoi căruţa cea cu cai!... sa fi totŭ statu şi să fi cautatu la dênşii!...

— Eu sciŭ, — respunsa féta, ca şi când n'ar fi sciutu nemică, — eu sciu că D-Vóstrĕ vedeţi multe de tóte, numaĭ pre mine nu mĕ mai lasaţĭ să iesu între ómeni!...

— Dară!... cum nu!... pare ca pentru o hâḑenie ca tine sunt ómenii! — respunsa baba mâniósă.

Sosi acuma şi-a treia duminica.

Baba dete de asta data fetei moşnégului, când se pornì la biserică, trei saci de macŭ amestecatu cu semênţa de inu, ca pêne ce s'a intórce ea féta sa-lu alégа.

Dar' şi de asta data s'a întêmplatŭ ca şi'n rêndurile trecute. Abia apucară moşnégulu, baba, şi féta acesteia a se porni la biserică, şi Porumbii de mai nainte sosiră în casă şi ḑiseră :

— Du-te pêne la copaciulŭ unde e locuinţa nóstrĕ, bagă mâna în scorbura luĭ, scóte hainele şi te'mbraca, dar' bagă bine de séma ca în biserica sa nu vorbesci cu nime nicĭ unu cuvinţelu, şi mai nainte de ce vor eşì ceialalţi ómeni sa ieşi tu şi să te'ntorci înapoi la copaciŭ.

Féta facù şi de asta data ca şi'n rêndurile trecute... se duse la copaciu, se'mbracâ în cele mai frumóse şi

maĭ strelucite haine, se'ncalţâ în nisce condurı împodobiţĭ cu petrii scumpe şi se duse apoı la biserică.

La biserică statù pênĕ catră sfârşitulŭ liturgieĭ. Atuncı dete sa ıasă afara. Dar' fecıorulŭ boĭerĭuluĭ de satu, carele înca se aflà în biserica, voindu sa-ĭ ţie calea, sa i se maı uıte în faţă şi sa-ĭ vorbéscă macar o vorbă, o calcâ pe-unu păpucŭ şi papuculu îı sărì din picıoru.

Féta, după cum aŭ înveţat'o Porumbiı, nicı nu s'a uıtatu înapoı, ci lasându păpuculŭ în biserica, unde a caḑutu, se cam maĭ duse în tréba-şı.

Dar' fecıorulu boerĭuluı, carele şı-a pusŭ ochıulŭ pe dênsa, nu se lăsâ numaı cu atâta, ci elu acuma maı tare îşı batea capulu cum ar putea aflà cine e acésta féta fórte frumósa?

Cugetâ elu ce cugetâ, şi'n urma îı trecù prin minte să faca ce-a face şi numaı decâtŭ s'o afle. Luâ deci păpuculŭ feteı, ce-a remasŭ în biserica, şi se duse cu dênsulŭ a casă.

A dóuă ḑi deminéţa porunci veziteuluı sa'nhame caiı la unu radvanŭ.

Vezeteulŭ facù, dupre cum i se spuse.

Fecıorulŭ de boerıŭ luâ papuculŭ, se suì în radvanŭ şi se porni apoĭ prin satu sa caute a cuĭ e papuculŭ, sciindŭ prea bine, că pe a căreĭ picıorŭ se va lovì acesta, aceea trebue sa fie féta cea frumósă, care a fostŭ în biserică. Dar' pornindu-se elu de-acasa şi âmblândŭ în colo şi'n cóce prin satŭ, la casele pe unde se aflaŭ fete marı, n'a pututŭ aflà nicı una pe a căreĭ picıorŭ s'ar fi lovitu papuculu.

Ęta însă că, pe când erà mai sa se întórcă a casă fara de nici o isprava, sosesce şi la casa moşnégului nostru.

Baba, prinḑêndu de mai nainte de veste, că feciorulŭ boeriuluĭ âmblă prin satŭ cercândŭ păpuculŭ pe piciórele fetelorŭ, şi temêndu-se ca nu cum-va să se lovéscă pe piciorulu fetei moşnégului, o luâ de grabă pre acésta şi-o ascunse sub o covata după uşa tinḑei, poruncindu-ĭ nici să nu se miscee, că e vai şi amarŭ de dênsa, dacă se va da de cunoscutŭ că e sub covata.

Féta moşnégului, de voe de nevoe, se supuse şi tacù ca piticulŭ sub covată.

Baba, cugetândŭ că papuculu ce-lu avea feciorulu de boeriŭ, se va lovì pe piciorulŭ feteĭ sale, cum veḑù ca acesta se apropie cu trăsura de pórta, îi şi eşì înainte.

— Nu cum-va aveţi şi D-Vóstre vr'o fétă mare? — întrebâ feciorulŭ pre baba.

— Ba! avemŭ, cuconaşule, avemu una! — respunse repede baba, şi aratându-şi apoĭ odorulŭ. eĭ ḑise mai departe: éta-o-ai aice!... acésta e copila mea!...

— Ian să vie'n cóce, să vedemŭ nu cum-va se va lovi păpuculŭ acesta pe piciorulŭ ei! — ḑise éră-şi feciorulu.

Féta babeĭ, nu aşteptâ multŭ poftită, ci cugetândŭ că va nimeri-o norocului, se duse totŭ într'o fugă.

Dar' de unde să se lovéscă papuculŭ pe piciorulu ei!... dupa ce papuculŭ erà unu papucŭ micŭ, éră piciorulŭ ei erà unŭ piciorŭ labanatŭ şi bolocănosŭ ca de prostu.

— Numaĭ pre acésta fétă o avețı? — întrebâ éră-şı fecıorulu, vĕḑêndú ca papuculŭ nu se lovesce pe picıorulu feteĭ babeı.

— Numaı! — respunse baba cu jumĕtate de gura, veḑêndŭ că tótă aşteptarea şi dorința eı a fostŭ zadarnică.

Unŭ cucoşŭ însă, carele sta în pragulŭ uşeı dela tindă, când auḑi ce respunse baba, începù a cântà şi a ḑice:

— Cucurigu gaga,
Mincĭunĭ spune baba!
C'a moşuluĭ fétă
Şede sub covată
'N tindă după uşă
In colbŭ şi cenuşă!

Baba, când auḑì cucoşulŭ astfelıu cântândŭ, luâ o despicatura de lemnŭ şi alungându-lŭ ḑise:

— Hîşĭ ulitară ce maĭ cânțı atâta!...

Dar' cucoşulŭ nu se dete cu una cu dóue alungatŭ, ci ținêndu-o a luı, cântà ne'ncetatŭ:

Cucurigu gaga,
Minc unĭ spune baba,
C'a moşuluĭ fétă
Şede sub covată
'N tindă după uşă
In colbŭ şi cenuşă!

— Mĕı! ĭan du-te şi veḑı ce spune cucoşulŭ acela! — ḑise fecıorulŭ cătră vezeteŭ, veḑêndŭ că cucoşulŭ nu maı încetéză de-a cântà şı-a spune că féta moşuluĭ e ascunsa sub covată după uşa tinḑeĭ.

13*

Vezeteulu nu aşteptâ sa-ı maĭ spue înca odata stăpânuluĭ seŭ, ci sarindŭ de grabă din capra se duse sa védă ce se afla dupa uşa tindeĭ?... Şi când dete uşa într'o parte şi radicâ covata ce sa véda?... féta moşnégulu sta sermana ghemuita sub covata şi aşa de urîtŭ îmbracata şi unsă cu cenuşă, de-ţı erà maı mare mila sa te uıţı la dênsa.

Baba, ca să nu se dee de golu, ca ea din mânie şi ura a ascuns'o acolo, ḑise catră vezeteu:

— Acésta e o bıéta prostalana, ce-am ascuns'o de ruşine ca să n'o maı vedeţı şi D-Vóstrĕ!... Ar fi decı maı bine ca să-ĭ daţı pace şi s'o lasaţı unde-aţı aflat'o!...

Dar' cucoşulu, care nu fugise departe, începù éra-şĭ a cântà:

Cucurigu gaga,
Minciunĭ spune baba,
C'a moşuluĭ fétă
E fórte 'nţeléptă!

— Meĭ! da ce staı acolo?... de ce nu te maĭ întorcı? — strigâ feciorulŭ pe vezeteu. —

— Apoı da, cuconaşule! — respunse vezeteulu, — aice maı este încă o féta, ascunsă sub o covată, dar' maıca sa ḑice, ca este o prósta şi nu mĕ lasă s'o scotŭ afară!

— Indata sa mı-o aduceţı în cóce! — racnì feciorulŭ, — orı de nu, a vostru e draculŭ!

Ce-avea sa faca acuma baba?... trebuì să se supue, ca de nu, ce-ar fi luatŭ dela boerıŭ n'ar fi pututu cu nime împărţì.

Vezeteulŭ luâ féta moşnégulu̥i de mâna şi-o duse stapânului seu la radvanŭ.

Feciorulu de boeriu, cum se apropiâ féta moşnégului de dênsulu, luâ papuculu şi i-lu puse pe piciorŭ, şi cum îlu puse se lovì aşa de bine, cum nu se mai putea, şi cum, mĕ rogu, sa nu se fi lovitŭ, după ce erà papuculŭ ei!

— Acésta va fi soţia mea, caci acésta e féta cea adeverată pre care o cautu eu! — strigâ feciorulŭ plinu de bucurie. Apoi luâ pre féta moşnégului de subsuóra, aşa nespalată şi negru îmbracata, cum erà, şi-o sui alaturea cu sine în trăsura. Dupa acésta se porniră spre copaciulu celu din marginea padureĭ, unde féta se îmbracâ în cele mai frumóse şi mai strelucitóre haine, şi de-aice se dusera apoi a casa la feciorulŭ boeriului şi cununându-se facură o nunta ca aççea, cum n'a mai fostŭ şi nici n'a mai fi.

Cu ajutoriulu celoru t r e i P o r u m b i, carii s'au făcutŭ din ósele viţelului celui nasdrăvanŭ, şi carii de-atunci t o t ŭ P o r u m b i a ŭ r e m a s ŭ p ê n e ş i 'n ḑ i u a d e a s t a-ḑ i, féta moşnégului cea frumósă şi harnica a ajuusu cea mai norocita şi mai ferecita dómnă din tóta lumea.

Féta babei însa cea reutaciósa, urîta şi leneşa, a remasŭ fétă în pĕru, cu tóte apucaturile maicei sale, şi totŭ féta în peru va fi şi pênĕ în ḑiua de asta-ḑi, de cum-va nu va fi muritu demultu.

Aşa pedepsesce Dumneḑeŭ pre toţi ómenii ce voescu altora reu!

IV.

Porumbii, deosebitŭ că sunt nisce paserele fórte frumóse, mai aŭ încă şi acea însuşie că se ĭubescŭ şi se desmiarda fórte multŭ între olaltă. Deci, când doĭ tineri, o fétă şi unŭ feciorŭ, sunt fórte potriviţi unulu cu altulu, atâtu la făptura câtu şi la statură séŭ, dupre cum se mai ḑice:

Şi la statŭ, şi la purtatŭ,
Şi la dulce sărutatŭ,

carii se iubescŭ fórte tare între olaltă, poporulu românŭ de pretutindene îndatinéza ai asemĕnà cu o parechie de porumbi.

Dovadă despre acésta asemĕnare fórte potrivită de nevinovaţie şi nemarginita iubire avemu o mulţime de doĭne poporane din tóte parţile.

Din mulţimea acestoru doine voiŭ înşirà aice numai vr'o trei, sperându că şi acestea vor fi de-ajunsu.

O doina poporană din Transilvania, care mi-a tramis'o Dlu B. B. Iosofŭ, ni spune urmatórele în acésta privinţa:

Haĭ puĭcuţă să fugimŭ
Că bine ne potrivimŭ
Şi la ochĭ şi la sprincene
Ca doĭ porumbaşĭ la pene
Tu n'aĭ tată, eŭ n'am mamă,
Amêndoĭ suntemŭ de-o sémă;
Tu n'aĭ fraţĭ, eŭ n'am surorĭ,
Amêndoĭ ca dóue florĭ!

Alta doină, totu din Transilvania, suna precum urméza:

Vaĭ bădiță dragĭ ne-avemŭ,
Ne-am luà nu ne putemŭ,
Ne-am lăsà nu ne'ndurămŭ,
Că prea bine semĕnămŭ:
Şi la ochĭ şi la sprîncene
Ca doĭ porumbaşĭ la pene
Şi la statŭ şi la uĭtatŭ
Şi la mersŭ de legănatŭ. [1])

A treia doină poporana dela românii din Crişana sună astfeliu:

Ionele, chică crétă,
Fără tine nu-ĭ viétă!
Chica ta e de inele,
Gura ta fagurŭ de mĭere!
Ionele, buze moĭ,
Mută-țĭ casa lângă noĭ,
Am unŭ pĕrŭ cu pere moĭ
Şi le-omŭ mâncà amêndoĭ!
Ionele, pĕrŭ sucitŭ,
Şedĭ la noĭ dac'aĭ venitŭ,
Şedĭ la noĭ să ne ĭubimŭ,
Că noĭ bine ne lovimŭ
Şi la ochĭ şi la sprêncene
Ca doĭ porumbaşĭ la pene! [2]

---

[1]) Anastasia Leonescu mar. Toma. Doĭne pop. de pe lângă Surulŭ în Transilvania, publ. în Familia. an. X. Buda-Pesta. 1874. p. 31.

[2]) M. Pompiliu. Poesiĭ pop. rom. din Crişana, publ. în Traĭanŭ an. I. Bucurescĭ. 1869. p. 99. —

Turturica.

I.

Una dintre paserile, cari figuréza fórte adeseori în câutecele nóstre poporane ca simbolŭ de iubire și credința, este T u r t u r i c a, numita altmintrelea și T u r t u r e a, T u r t u r e l a, éra de catra românii din Epirŭ T u r t u r ă [1]), lat. Turtur vulgaris; Columba turtur L. germ. die Turteltaube.

Turturica a fostu dintru începutŭ, dupa credința poporului românu, o nevésta tênera și fórte luméța, cáreia îĭ placea sa se dragostésca și iubésca cu toți bărbații cei tineri și frumoși. Insa Dumnedeŭ, vedêndŭ acésta, a transformat'o spre pedépsa, în pasere ca sa fie credinciósă numai soțului seu. De-atunci în cóce nicĭ o pasere nu e așa de credinciósa barbatuluĭ seu și de dornică ca dênsa. Ea, dupre cum spunu românii, daca îșĭ perde soțulŭ, dacă cruda mórte séŭ unu vênatoriu nemilosŭ i l-a răpitu, nu se mai însoțesce cu altulŭ, ci câtŭ traesce petrece totu retrasa, jelindŭ necontenitŭ pre soțulŭ seŭ celu iubitu.

Dovada despre nemarginita ei credința și ĭubire, despre jelea și dorulŭ acestei paserele după scumpulŭ

[1]) Com. de Dlŭ I. D. Hondrosomŭ.

ei soţioru, avemŭ mai multe cântece, maĭ multe doine poporane, respândite pretutindene unde se afla românı.

O doınă din Moldova, în care se arata câtu de crediuciósa şi ıubitóre e Turturica şi câtŭ de tare jelesce ea pre soţulu ei celu perdutu, suna astfelıŭ:

Amărîta turturică,
O! sermana vaĭ de ea!
Câtŭ remâne singurică,
O! sermana, vaĭ de ea!
Sbóră tristă prin pustie,
O sermana. vaĭ de ea!
Maĭ multŭ mórtă decâtŭ vie.
Câtŭ trăesce, totŭ jelesce
Cu alta nu se'nsoţesce.
Trece prin pădurea verde
Dar' ea pare că n'o vede.
Sbóră, sbóră pênĕ cade
Şi pe lemnŭ verde nu şade.
Ér' când stă câte odată
Stă pe ramură uscată
Orĭ se pune pe o stâncă
Şi nicĭ be, nici nu mânâncă.
Unde vede apă rece
Ea o tulbură şi trece,
Unde vede-unŭ vênătorŭ
Către elŭ se duce 'n sborŭ. [1])

Totŭ acésta doina, cu puţine schimbarı, se afla şi la românii din Bucovina. Ea suna aşa:

Amărîta turturică
Ea totŭ sbóră pênĕ pică,

[1]) V. Alecsandri. Poesiĭ pop. ale Rom. p. 264.

Se face-a nu sci nemică.
Sbóră 'ntr'o pădure désă,
De viéţă nicĭ că-ĭ pasă,
Sbóră 'ntr'o pădure-adûncă,
Nicĭ nu be, nicĭ nu mânâncă.
Unde vede apă rea
Ea o tulbură şĭ-o bea.
Unde vede apă bună
Ea fuge ca o nebună.
Unde vede-unŭ vênătorŭ
Ea merge la elŭ în sborŭ,
Vênătoriulŭ s'o păléscă
De pe lume s'o sfârşéscă,
Ea să nu maĭ năcăjéscĭ.

Altă doına, totu din Bucovina, prin care se descântă văduvia Turturelei, sună astfelŭ:

Amărita turturică
Nicı nu be, nicĭ nu mânâncă,
Sbóră prin pădure-adûncă,
Se pune pe-o rămurea
Maĭ din josŭ de casa mea
Şi totŭ şede şi gândesce
Numaĭ ea nu se'n soţesce,
Tótă lumea-ĭ însoţită
Numaĭ ea e despărţită.

A treıa doĭna din Bucovina, despre Turturica care mı-a dictat'o Marióra Barbuţă româncă din satulu Crasna, e acésta:

Amărîta turturică
Nicĭ nu be, nicĭ mu mânâncă,

Numaĭ inima mĭ-o strică.
Ea de-ar be si de-ar mâncà
Inima nu mĭ-ar strică.
Amărîta turturică
Sbóră în pădure-adûncă,
Unde e apa maĭ bună
Ea sbóră ca o nebună
Dar' unde-ĭ apa maĭ rea
Ea o turbură şĭ-o bea.

Cu puţine schimbări se află doina acésta şi la românii din Transilvania. Spre încredinţare că şi la aceştĭ românĭ, ca şi la fraţii lorŭ din Bucovina, Moldova şi Muntenia esistă aceea-şi credinţă şi parere despre Turturică nu mĕ potŭ reţinea de-a nu o reproduce aice aşa dupre cum mi-a tramis'o Dlu B. B. Iosofu.

Amăr ta turturică
Când remâne singurică
Sbóră pe pădurea verde
Şi se duce de se perde.
Sbóră pênĕ de totŭ cade
Pe pelinŭ verde nu şade.
Şi când şade câte-odată
Şede pe ramur' uscată.
Unde dă de-o apă rea
Ea o tulbură şĭ-o bea,
Unde-aude vênătorulŭ
Acolo o duce dorulŭ
Ca să dea să o lovéscă
Să nu se maĭ pominéscă.

Eta cântecele poporane, cari ne-arată câtu de credinciósa, câtŭ de dornică e Turturica. Éta de ce,

după credinţa poporului, nu şede nici odată Turturica veduvită pe-o ramura verde, ca alte paseri, ci numai pe ramurile cele uscate, căci precum s'a scursu tótă puterea şi suculŭ din ramurile cele uscate, ca nu potŭ produce nemică, ci staŭ gata la cea dintâiu furtună de-a fi frânse şi date la pămêntu, aşa e şi inima eĭ de arsa şi amarîta. Ei nu-ĭ place apa limpede, căci acésta ar recori-o şi ar împuternici-o, de-aceea o tulbură, ca prin acésta, bêndu-o, să-i slabéscă mai de graba puterile. Ea, care mai nainte fugea nu numai de'naintea vênatorilorŭ, ci şi a tuturorŭ ómenilorn, ca să nu i se'ntêmple vre o nenorocire, acuma se bagă orbişu în faţa loru ca cu atâta mai de graba şi mai lesne sa-şĭ afle mórtea, ca sa se póta apoi întâlnì în ceealalta lume cu soţulu ei celu doritŭ.

Acésta-i credinţa românilorŭ despre Turturica!

II.

O nevésta, care încă şi-a perdutu soţulŭ, dar' dupre cum se pare, nu se prea topesce de jelea şi dorulŭ lui, zarindu o Turturica şeḑêndu întristata pe-o ramurea uscată, topindu-se de dorulu barbaţelului seŭ, de dorulu Turturelului, se mânie pe dênsa, de ce e aşa de dornica, de ce nu-şi cauta altu iubitŭ, şi'n mânia ei îi ḑice:

Turturică, turturea!
De te-aşĭ prinde'n mâna mea
Te-aşĭ mâncà, ḑeŭ, carne crudă
Să nu-mĭ facĭ atâta cĭudă!

Te-așĭ mâncà, ḑeŭ, carne vie
Să nu-mĭ facĭ multă mânie! [1]

Éta pênĕ unde ajunge dorulu uneĭ neveste după bărbatuluĭ eĭ!

Ce contrastu mare între o nevésta vĕduvită și'ntr'o pasere ca Turturica.

Pe când turturica se perde de jele după barbațĕluluĭ eĭ, pe-atuncĭ nu o veduva tênĕră trage cu ochĭuluĭ la vechiĭ seĭ cunoscuțĭ, și daca din când în când îșĭ maĭ aduce aminte de barbatulu seu și se duce pênĕ la mormêntuluĭ luĭ, nu sciu daca la despărțire nu jóca și cântă:

Icĭ e țerină, icĭ e glotŭ
Icĭ e bărbățeluluĭ mortŭ,
Icĭ e tocma unde jocŭ
Dragostea mea cea cu focŭ.
Icĭ dórme cu mânĭ la peptŭ,
Șĭ-o să jocŭ să mi-lŭ desceptŭ;
Dar' de cât ĭ l-o ŭ desceptà,
Voĭŭ jucà și voĭŭ cântà:
Dormĭ, dormĭ bărbățeluluĭ meŭ,
Erte-mi-te Dumneḑeŭ;
Dormĭ, dormire-aĭ somnuluĭ lungŭ,
Că câte-am trasŭ îmĭ ajungŭ! [2])

Dar' sa lasamŭ acésta și să mergemŭ maĭ departe!

[1]) Din colecțiunea mea de doĭne inedită.

[2]) Antonŭ Pannŭ: O ședetóre la țéră saŭ coliba luĭ Moșŭ Albu. Part. II. Bucurescĭ. 1852. p. 57.

III.

Cântecele nóstre poporane despre Turturică, şi 'ndeosebĭ legenda „Cuculŭ şi Turturica"[1]), aŭ aflatŭ pênĕ acuma la noĭ maĭ mulţı adorătorĭ, carĭ aŭ scrisŭ asupra lorŭ maĭ multe studiĭ fórte interesante [2])

In legenda amintită Cuculŭ voesce cu orĭ ce preţŭ ca să pótă câştigà ınbirea Turtureleĭ. Elŭ spune ca s'a preface în tóte chipurile numaĭ şi numaı ca s'o pótă desmıerdà şi ıubì. Insa Turturica ĭĭ respunde hotărîtorĭŭ, ca ea asemenea se va schimbà în tóte chipurile, şi nu-ĭ va întrà în voe nicĭ într'unŭ felıu.

Dar' pe când Turturica, în legenda amintită, nu vrea cu nicĭ unŭ preţŭ să mérgă după Cucŭ, pe când nicĭ decum nu voesce să asculte vorbele de dragoste şi ĭubire ale Cuculuĭ pe-atuncĭ, pe de altă parte, dupre cum arata o doınă din Transilvania, care mı-a tramis'o Dlu G. Crăcıunaşŭ, i se face milă de Puiĭ Cuculuĭ şi nu-ı lasă, ca tatalŭ lorŭ, să péră, ci-ĭ duce cu sine şi-ĭ nutresce.

Étă şi doına respectivă!

Cântă cucu singuraşŭ
Şĭ-o lăsatŭ puiĭ golaşĭ.

[1]) V. Alecsandri op. cit. p. 7.

[2]) B. P. Hâşdĕŭ. „Cuculŭ şi turturica", stud. comp. publ. în „Columna luĭ Traĭanŭ", 1876. p. 44. — Idem de eadem in „Columna l. T." 1878. p. 301. — Idem de eadem în „Cuvente den betrunĭ" tom. II. Bucurescĭ 1879. p. 501. şi numaĭ despre Turturica totŭ în acestŭ op. p. 442 şi 728. — M. Gaster „Cuculŭ şi Turturica" stud. comp. publ. în „Convorbirĭ literare." an. XIII. Iaşĭ. 1879. p. 229 şi 322. —

O venitŭ o turturea
Şĭ-o luatŭ puiĭ cu ea,
I-o purtatŭ pe arăturĭ
Şi le-o datŭ îmbucăturĭ,
Şi ĭ-o purtatŭ pe rezóră,
N'o lăsatŭ puiĭ să móră.

VI.

Fiindu ca, dupre cum am vĕḑutu din cele premergetóre, Turturica e unŭ modelŭ de ĭubire şi credinţă, de-aceea a fostŭ preste putinţă ca românii să n'o întrebuinţeze spre farmece de ĭubire.

Aşa se ḑice că dacă se dă inima şi r e r u n c h i i, séu r a n i c h i i dupre cum se spune în alte locurĭ, unei Turturele ca să le mânânce mirele şi mirésa îndată după cununie, atunci crede poporulu că mirii séu însurăţeii aceia vor trăì ca şi T u r t u r e l e l e de bine, avêndu iubire nemărginită unulŭ catră altulŭ, şi se maĭ ḑice că aceştı însuraţei nicĭ odată nu vor murì pe rêndŭ, adică nu va remânea nici unulŭ vĕduvŭ, ci vor murì amêndoĭ de-odată.

Dacă însă ceĭ deja căsatoriţi nu se ĭubescŭ, cum ar trebuì să se ĭubéscă, ci traescŭ totŭ în harţă şi cértă, atuncĭ se ḑice că dacă vei luà testiculele T u r t u r o i u l u ĭ şi stratulŭ de óue alŭ Turtureleĭ, şi pre tóte acestea le veĭ uscà bine, şi-apoĭ le veĭ pisà pênĕ ce se vor face ca fărina şi după acésta le veĭ pune în mâncarea celorŭ căsătoriţĭ, cariĭ trăescŭ reŭ, ca să le mânânce, atuncĭ ceĭ căsatoriţĭ nu se vor certà şi batjocurì nici odată, nu se vor urî unulŭ pre altulŭ maĭ

multŭ, ci din minutulŭ acela vor traì ca Turturelele în iubire și dragoste neprecurmata pêne la mórte. [1])

„Lacrimele Turturelei," după credința poporuluĭ românŭ, aŭ fórte mare înfluința în contra farmecelorŭ și vrajilorŭ. Intr'o poveste din Muntenia întitulata „Omulŭ de pétră" aflamŭ următórele șire, carĭ ni-arata credința acésta:

„Dupa ce o va luà de soție, muma Crivĕțului de pisma o să trimița unu ovreŭ cu nisce cameșĭ frumóse și maĭ supțiri de câtŭ pânza painjenuluĭ; dómna Chiralina o să cumpere cameșĭ, și dacă nu le va uda cu lacrimi de Turturica, cum se va îmbracà cu dênsele va murì," éra daca le va udà, atuncĭ nu va murì."

Maĭ departe, spune totu acésta poveste; ca „într'o ḑi dómna Chiralina ședea la ferésta palatuluĭ și se uĭtà la drumu, când écă unŭ ovreiu cu cameșĭ de vênḑare; Dómna Chiralină îlu chiemâ susŭ și luâ dóue cameșĭ maĭ supțiri decâtŭ pânza painjenuluĭ și se'mbrăcâ cu una dintr'ênsele. Nu trecù multŭ și se bolnavì atâtŭ de greŭ încâtŭ ajunse pe mâna morțiĭ. Afinŭ aflâ de bóla împerateseĭ și întrâ pe la meḑulŭ nopții în odaia unde dormià ea, apoĭ o stropi peste totŭ cu lacrămi de Turturică și eși afara și așa o scăpâ de mórte." [2])

---

[1]) Dat. și Cred. rom. din Transilvania, com. de Dlŭ G. Crăciunașŭ. —

[2]) P. Ispirescu. Legende séŭ Basmele Românilorŭ. Partea II. fasc. I. Bucurescĭ. 1874. p. 43, 47 și 50.

V.

Am ḑisŭ din capulŭ loculuı că T u r t u r i c a se maĭ numesce încă şi T u r t u r e a şi T u r t u r e l ă. Unŭ proverbŭ, în care dămu peste numirea din urma sună:

„Fiı înţeleptŭ ca şerpele, muncitoru ca albina şi dornicŭ ca T u r t u r e l a“ [1]), care proverbu la românii din Transilvania sună astfelĭŭ:

„Fiı înţeleptŭ ca şerpele, muncitorĭu ca albina şi doritoriŭ ca T u r t u r i c a.“ [2])

In modŭ desmĭerdătorĭu se numesce Turturica de catra poporŭ: T u r t u r e l u ş a şi T u r t u r e l u ţ a. Éra barbaţelulu eı se numesce: T u r t u r o ĭ ŭ şi T u r t u r e l u. [3])

„T u r t u r e a“ se numesce de catră româniı din Bucovina şi spinulu C a r l i n a acaulis.

Totŭ dela numele T u r t u r e l e ĭ credu ca vine şi connumele „T u r t u r é n ŭ“ care e fórte respânditŭ atâtu pintre româniı din Bucovina, câtŭ şi pintre ceı din Transilvania.

In fine voıu sa amintescŭ şi aceea, ca despre ómeniı ce se ıubescŭ cu pasıune, se ḑice ca „s e ĭ u b e s c ŭ c a d o ı t u r t u r e ı“ séŭ „s e d r ă g o s t e s c ŭ c a d ó u e t u r t u r e l e.“

---

1) P. Ispirescu. Legende séŭ Basmele Româniloră. Partea I. ed. III. Bucuresci 1872. p. 176.

2) Şeḑetorea. an. IV. p. 56.

3) Com. de Dniĭ G. Crăcĭunaşŭ, E. Popŭ şi P. Ispirescu, dar' se află şi prin unele dicţionire.

Cocoşulŭ selbaticŭ.

I.

In cele maĭ multe parţı ale Europeı, unde sunt munţı şi padurĭ întinse, prin urmare şi'n ţerile locuite de românı se află dóue specıı de paserĭ, carĭ se ţinu de una şi aceea-şı familie şi carı, din causa cărneı lorŭ celeı gustuóse, sunt pretutindene fórte adeseorĭ cautate de vênatorı.

In liniile următóre noĭ vom înşirà pe rêndu tóte numirile poporane ale acestorŭ dóue specıı de paserı dupre cum ni le-au spusŭ maĭ mulţĭ românĭ din Bucovina şi'n deosebĭ V. Flocea din Câmpulungŭ, V. Deacu din Vatra-Dorneĭ şi Dlŭ P. Ursulŭ din Candrenĭ, alăturêndu-le totodata şi o scurtă descriere.

Vom începe aşa dara maĭ ântâıŭ cu specia cea maı mare, care este podóba munţilorŭ noştri. Aceea e cea urmatóre:

Cocoşulŭ-selbaticŭ, Cocoşŭ-de-munte Cocoşŭ-de-sihlă[1]), Cocoşŭ-mare, Gotcanŭ-

[1]) Acea parte de pădure tênĕră şi şi désă, în mijloculŭ căreĭa numaĭ fórte cu greŭ poţĭ strebate, se numesce de către româniĭ din Bucovina: selbă pl. selbe şi selbĭ; sehelbă pl. sehelbĭ; silbă, silhă şi sihlă.

d e-m u n t'e, G o t c a n ŭ-d e-s i h l ă, G o t c a n u-m a r e, fem. G ă i n ă s e l b a t i c ă, G ă i n ă-d e-m u n t e, G o t c ă-p e s t r i ţ ă, lat. Tetrao urogallus L. germ. das Auerhuhn.

Penele de pe spate ale acesteĭ specii de cocoşŭ sunt negrii presurate cu puncte şi pete cenuşii şi ruginii; têmplele şi bărbia negriĭ; gâtulŭ cenuşiŭ-închisŭ; îngenunchiturile cafenii şi'mpestriţate cu puncte negre; códa négră cu puţine pete albe; peptulŭ verde strelucitoriu; ochii cafenii împrejuraţĭ cu o pata roşă; capulŭ şi partea superiórĕ a gâtului sunt negrii şi vĕrgate cu galbanu-aprinsu şi cafeniu-întunecatŭ. Gaina e roşietică patata cu albŭ şi cu negru şi multŭ maĭ mică ca cocoşulu, care are mărimea unui c u r c a n ŭ.

Cocoşulu acesta petrece numai prin munţii cei maĭ înalţi în apropierea isvórelorŭ şi a riurilorŭ, unde se nutresce cu diferite pomişóre, grăunţe, muguri şi seminţe de diferiţi arbori, cu buruene şi insecte. Ḑiua şede dimpreuna cu găina şi cu puiĭ seĭ maĭ multu pe pamêntŭ, éră nóptea se urcă pe ceĭ maĭ marĭ şi înalţĭ arborĭ. Mai tarḑiu însa, după, ce crescŭ puii marĭ, atâtu bĕtrâniĭ câtŭ şi aceştia nu petrecŭ mai multŭ pe josŭ, ci staŭ mai ne'ntreruptŭ pe vêrfurile arborilorŭ şi atuncĭ este fórte greŭ vênătorilorŭ să se apropie de dênşii şi sa-ĭ înpusce.

Primavéra pe timpulŭ înpărecherii, care urméza dela finea luĭ Martie şi pênĕ la începutulŭ lui Maiu, aprinsŭ fiindu cocoşulŭ acesta de dorulŭ ce-lu ameţesce, se urcă pe vêrfulŭ arboriloru şi de-acolo strigă pe găini. Elŭ face atuncĭ atâta sgomotu, încâtŭ nu aude şi nu vede nemica din celea ce se petrecŭ în jurulu lui. Găi-

nele, audindu-i strigătulu, sosescu din tóte părţile, şi cocoşulu umflându-şi guşa şi rotindu códa ca curcanulu, se cobóra la ele pe vêrdéţa de sub arbori. In acestu timpŭ, stându cine-va la pândá, în revĕrsatulŭ zoriloru, póte să-lu înpusce fórte uşorŭ, caci elu e aşa de aprinsŭ, încâtŭ nici detunaturile de puşcă nu-lŭ sparie.

II.

A doua specie de cocoşŭ selbaticu este cea următóre:

C o c o ş u-d e-p ă d u r e, C o c o ş u-s e l b a t i c u-m i c u, C o c o ş ŭ-d e-c â m p ŭ, G o t c o n u-m i c ŭ, G o t c a n u-d e-c â m p ŭ, fem. G o t c a-d e-p a d u r e, G o t c a-n é g r a, G a i n ă-n é g r ă, G a i n u ş a-n é g r ă [1]) şi G a i n a-d e-p ă d u r e, lat. Tetrao tetrix L. germ. das Birkhuhn.

C o c o ş u l ŭ-d e-p ă d u r e este ce-va mai micŭ ca cocoşulu domesticŭ. Penele luĭ sunt negre, vinete şi cenuşii, câte c'unŭ punctu albŭ la aripi şi códă, care stă radicata în susŭ, luându forma încovaiata a unei lire. Ochii lui cu sprîncene stacoşii sunt pătrundĕtori ca aĭ vulturuluĭ; ciocululŭ îi este încovaĭatŭ şi picióre încălţate. Gaina este mai mica decâtŭ Cocoşulu; penele eĭ sémena la colóre cu a Potêrnichei, la aripĭ şi códa sunt asemenea cu pete albe. Ea se óuă şese pĕnĕ la şepte óue, cari sunt albicióse şi patate cu pete cafenii.

Cocoşulŭ acesta petrece mai multu numai prin păduri şi prin locurile cele deschise ale munţilorŭ, adică

[1]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 101.

prin lucini, preluci [1]) caţuni [2]), şi pe şestine [3]), de unde se vede ca a capetatŭ la Românı şi numirea de Cocoşu-de-padure séu Cocoşu-de-câmpŭ, se'nţelege că de câmpu muntenescu.

Spunu Românii din Bucovina, ca primavéra pe timpulu înparecherii adeseorı se strîngu maı mulţı cocoşı de-aceştıa la unu locŭ, uneorı şi pênĕ la cincıdecı, şi începu a se muşcà cu ciocurile şi a se bate cu aripele unuiŭ pre altulu, éră gaiuele staŭ i se uıtă cu desfatare la dênşii sa véda care va eşì învigĕtorıu şi care va remânè învinsu. In timpulu acesta se ducu vênatorii, unde sciu că se aduua, şi acolo facŭ apoı colibe de citină, din carı îĭ înpuşcă cu cea maı mare înlesnire, cacı eı fiindŭ fórte înfocaţı în lupta lorŭ, nu baga de samă, nu se sparie nicı nu fugŭ din locŭ.

[1]) „Prelucă" însémna o poeniţă încunjurată din tóte parţile de padure. Cuvêntulu acésta este fórte usitatu în Bucovina, maĭ alesu în parţile dela munte, unde se află şi o mulţime de munţĭ şi délurĭ cu acésta numire.

[2]) „Căţunŭ" însémnă unŭ felıŭ de padure mică, dar' tufósă. Maı însémnă cuvêntulu acésta încă şi unu locu fórte înaltu şi priporosu, unde numaı scăţarându-te te poţı suì, altmintrelea nu.

[3]) „Şestina" însemnéză: şesŭ de munte.

Găinușa.

I.

Paserea, dupa care se batu vênatorii maĭ tare din causa ca carnea eĭ întrece în bunatate maĭ pre a tuturorŭ paseriloru bune de mâncatu, este G ă i n u ș a, numita altmintrelea de catră Românii din Bucovina încă și G ă i n u ș ă - a l u n a r a, G a i n u ș ă - r o ș ă, G ă i n u ș c a, G ă i n u ț a - r o ș ă, G o t c ă - r o ș ă și I e r u ș c a pl. I e r u s c e; de catră Românii din Muntênia G ă i n u ș ă și B r ă d i ș ó r ă [1]; de catră ceĭ din Moldova I r u n c ă [2]), I e r u n c ă [3] și R i e r u n c ă [3]); éra de catră ceĭ din Transilvania G a i n u ș a [4]), lat. Bonasia betulina; Tetrao bonasia L. germ. das Hasel- oder Rothhuhn.

Numirile cele maĭ respândite și maĭ usitate ale acesteĭ paserĭ la Românii din Bucovina sunt: G a i-

---

[1]) Simeonŭ Mihali: „Joculŭ paserilorŭ", publ. în „N a t u r a", jurnalŭ pentru respândirea sciințelorŭ naturale în România an. V. Bucuresci. 1862. p. 62.

[2]) A. de Cihac. Dictionnaire. t. II. p. 149.

[3]) Dr. Cihac. Ist. nat. Iașĭ. 1837. p. 102. — G. Baronzi. op. cit. p. 118.

[4]) Vocabularele de G. Barițiŭ et G. Munténŭ și S. P. Barcianŭ.

nuşă, Găinuşă-alunară şi Gainuşa-roşă. E însă de presupusu ca numirea de „Găinuşa“ va fi totŭ atâtŭ de usitată şi'n celelalte ţerı locuite de Românı, de óre ce o aflămŭ maĭ prin tóte dicţionarele şi manualele de istorie naturală câte le avemŭ.

Găinuşa e în lungime de patruḑecĭ şi cincı, în lăţime de şeseḑecĭ şi doĭ, în lungimea aripelorŭ de nóuespreḑece şi'n cea a coḑiĭ de treıspreḑece centimetri. Penele eı sunt ruginiı patate cu pete albe şi negre. Bărbia e négră şi'ncunjurata pe de laturĭ c'unŭ şirŭ de pene albe. Imprejurulŭ ochiloru cu unŭ cercu roşu şi pe capŭ cu unu moţu.

Gainuşa e o pasere fórte sparićsa. Ea petrece maĭ cu samă prin alunişurĭ şi se nutresce cu vermı, insecte, cărăbuşı micĭ, diferite pomiţe precum şi cu mugurı şi mâţişóre de arborı.

II.

In vechime trebue să se fi aflatu prin pădurile cele întinse ale Moldoveı fórte multe Găinuşe, de óre ce acuma Dimitrie Cantemirŭ ni spune despre acésta specie de pasere ca erà fórte urmărită si înpuşcata de catra vênatorĭ. Éta ce scrie elŭ în privinţa acésta: „Se maı găsesce înca în Moldavia şi la marginea Pocuţieı o pasere, ce se numesce de locuitorı Ieruncă şi de Polonı Glusca, adică surdă şi este asemenea cocoşuluı de Gotca, însa maı mica şi de fire natâuga şi surda; şi dacă gasesce vre unŭ vênatorıu şi o suta într'unŭ copacıu, pre tóte le póte în-

pușcà de rêndŭ, și celelalte privescŭ cum cade una dupa alta. Carnea lorŭ este fórte gingașa și alba, și întrece cu gustulu eı celŭ bunŭ pe p o t â r n i c h ı e, încă și pre f a ș a n ŭ."[1])

[1]) Descrierea Moldavieĭ. Bucurescĭ 1875. p. 34.

Găinuța.

Găĭnuța séŭ Gainuța-de-omĕtu, lat. Lagopus mutus; germ. das Schneehuhn, e în lungime de treıḑecı şi cincı, în lațime de şeseḑecı, în lungimea aripelorŭ de optspreḑece şi în lungimea coḑiı de ḑece centimetri. Ea este o pasere fórte curiósă, căcı îşĭ schimbă penele maĭ de multe orĭ pe anŭ aşa, ca numaĭ fórte greŭ se póte descrie cum se cade. Peste véra e maı multŭ înpestrițată cu puncte albe şi sure şi vĕrgata cu liniĭ ruginiı şi albe, éra peste érna se face maĭ tóta albă. Nutrețulŭ eı constâ din diferite pomițe şi mugurı de pomı. Petrece numaĭ pe pamêntu şi se ascunde fórte adeseorı în omĕtu.

Gainuța vine în țerile nóstre, şi'ndeosebı în Bucovina, dupa cum mı-aŭ spusu Româniĭ dela munte, numaı atuncı când érna este fórte grea, şi după ce petrece unŭ timpu fórte scurtu, se'ntórce éră-şı înapoĭ de unde a venitu.

Păturnica.

I.

La paserile, a carorŭ carne e fórte gustuósa și bună de mâncatŭ, se numĕra și Poturnica, numita altmintrelea și Potrunica, Potirnica, Potrănica, Patârniche, Pătriniche, Paturniche masc. Potrunicŭ[1], Poterniche[2], Potîrnică masc. Potîrnicŭ[3], Paturnică masc. Păturnicŭ, Păturnea pl. Păturnele, masc. Păturnelŭ pl. Păturneĭ[4], Potârnichĭe-cenușie[5], Fugĕŭ pl. Fugĕĭ[6], Tărhită[7], și în fine la Românii din Epiru: Perdică masc. Perdicŭ[8], lat. Perdix cinerea Briss. germ. das Rebhuhn oder Feldhuhn.

Paturnica provine în tóta Europa și petrece la ţéra maĭ cu sama pe acele locurĭ, unde se află rediurĭ,

1) A. de Cihac. Dictionnaire. t. I. p. 214.

2) S. P. Barcianŭ. Vocab.

3) S. Petri. Vocab.

4) Numirilé cele maĭ usitate în Bucovina.

5) B. Nanianŭ. op. cit. p. 102. — Dr. Cihac. op. cit. p. 103.

6) Numirea acésta se află atâtŭ în Bucovina, câtŭ și în Transilvania, după cum mĭ-a scrisŭ Dlŭ Gr. Crăciunașŭ.

7) A. de Cihac. Dictionnaire t. II. p. 402.

8) Com. de Dlŭ I. D. Hondrosomŭ.

tufişuri şi huciuri întinse. Ea este o pasere fórte precantă şi viclénа, ca numai fórte cu anevoe se póte înpuşcà, caci cum vintresce apropierea vre unui vênatoriŭ, îndata apuca la fuga şi'ntr'o clipă se perde denaintea ochilorŭ. De-aice se vede apoi ca vine şi ḑicala românésca: „s e r e s p â n d e s c ŭ c a p a t u r n i c h e l e“ séu „s e î n p r ă s c i e c a p u i ĭ c e i d e p ă t u r n i c a“, care ḑicala se aplică totdéuna la ómeniĭ cei fricoşi şi sparioşi, carii, cum mirosescŭ apropierea vre unui periculu îndată fugŭ în tóte parţile.

Paturnica, după cum am amintitu mai susu, fuge fórte repede. Ei îndecomunu îĭ place mai multu a fugì, de câtŭ a sburà, éra când sbóra nu sbóră tare pe susŭ, ca alte paseri, ci pe lânga pamêntŭ. De-aice vine apoĭ, ca în unele ţinuturi atâtu din Bucovina, câtŭ şi din Transilvania, pe lângă P a t u r n i c ă, se mai numesce încă şi F u g ĕ ŭ.

II.

Credŭ şi istorisescŭ Românii din unele parţi ale Bucovinei, că dacă n'ar fi P a t u r n e l e, atunci ar fi aşa de multe musce, că ar mâncà lumea de vie. Păturnelele însa potopescŭ muscele. Ele sunt lasate de Dumneḑeŭ mai multu numai ca sa mânânce muscele.

Éra-şi se ḑice ca Paturnelele âmblă fórte multe la unu locŭ, însa numai în parechie dóue câte dóue şi numai pe locurile cele curate. Pe locurile, carile nu sunt curate, nu âmblă nici odata. [1])

[1]) Dictatŭ de Cost. Diaconescu din Calafindesci.

In fine merită a fi însemnatŭ şi aceea, ca dela numele P ă t u r n i c ă avemu, din cea maı depărtată vechime, şi connume de familiı române. Voiŭ însemnà aice numaı pe „P a t r a s c o P a t u r n i c h e“, care a trăitŭ pe la anulu 1597. [1])

[1]) B. P. Hâşdĕŭ. Cuvente den bĕtrunĭ. t. I. p. 76.

Prepelița.

I.

Una dintre paserile, care, de cum vine și pêne ce se duce éră-și dela noi, adica dela începutulŭ luĭ Maĭ și pênĕ târḑiŭ tómna, petrece maĭ alesŭ prin pânele cele albe și pe fênațe, este Prepelița masc. Prepelițoiŭ séŭ Pipalacă masc. Pipalacŭ, numită de către Româniĭ din Transilvania: Prepelița, Taptalagă, Teptalacă și Pitpalacă masc. Pitpalacŭ și Parpalacŭ[1]; de către ceĭ din Ungaria: Pieptalacă[2]; de către ceĭ din Banatŭ: Perpelița, Prepeliță, Pipalacă masc. Pipalacŭ și Poternică[3]; de către ceĭ din Moldova, după cum m'am încredințatŭ singurŭ: Prepeliță și Pitpediche; de catră ceĭ din Muntenia: Prepelița dem. Prepelicĭóră și Pitpalacŭ[4]; éra de catra Româniĭ din Macedonia: Petrunicliă[5]), lat. Coturnix communis; Perdix coturnix L. germ. die Wachtel.

[1]) Com. de Dlŭ Gr. Crăcĭunașŭ și N. Barbu.
[2]) Com. de Dlŭ E. Popŭ.
[3]) Com. de Dlŭ I. Stoicescu și Ios. Olarĭŭ.
[4]) Com. de Dlŭ P. Ispirescu.
[5]) G. Baronzi. op. cit. p. 196.

Cea maı mare parte a numiriloru înşirate aice sunt, dupa parerea mea, onomato-poetice, formate dela strigătulu acesteĭ paserı, care, când cântă, începe totdéuna cu „v a ŭ, v a ŭ“ şi sfârşesce cu „p i t p i d i c ŭ“ séŭ „p i t p a l a c ŭ“. De-acésta parere se vede a fi şi S. Petri, de óre ce D-Sa, în vocabulariulŭ D-Sale, cuvêntulŭ „p i t p a l a c ŭ“ îlu trăduce prin „d a s G e s c h r e i d e r W a c h t e l“ şi apoı prin „W a c h t e l“ adică: „s t r i g ă t u l u p r e p e l i ţ e ĭ“ şi „p r e p e l i ţ ă“.

Numirea cea adeverata, care corespunde numireĭ latine a acesteĭ paserı, este fara îndoélă „P e t r u n i c l i a“, dupa cum se numesce de Românii din Macedonia, şi „P o t e r n i c ă“ dupa cum o numescu Românii din ţinutulu Ohaba-mâtniculuı în Banatu.

Precum despre alte paserı, aşa şi despre P r e p e l i ţ ă, aŭ Românii maı multe legende, datine şi credinţe. Noı vom reproduce aice pre tóte acelea, ce ni-sŭ cunoscute pênĕ acuma. Vom începe aşa dară maĭ ântâiŭ cu legendele, şi vom încheĭă cu celea ce le maı spunŭ şi credŭ Românii despre dênsa.

II.

Prima legendă a Prepeliţeı, care mı-a istorisit'o o Romănca din C u c ı u r u l ŭ-m a r e, satŭ în Bucovina nu departe de Cernauţı, suna precum urméză:

Aŭ fostŭ odată unu barbatŭ şı-o femeĭe, carii, de când s'aŭ căsătoritu, trăĭaŭ în cea maı bună înţelegere şi pace. Şi ca ferecirea şi mulţămirea lorŭ sa fie de-

plină li lipsiă numai unŭ singurŭ lucru. Şi tocmai pentru acésta eĭ de multe ori césurĭ întregĭ sta duşĭ pe gânduri şi eraŭ fórte supěraţi... Ei adica nu aveau nici unu pruncŭ.

Ḑi şi nópte se rugau eĭ luĭ Dumneḑeŭ ca să li dee şi lorŭ unŭ pruncu, dar' de gĭaba!... N'aveaŭ norocŭ să-şĭ védă dorinţa înplinită, şi de-aceea, pe ḑi ce mergea, în locŭ să fie maĭ veselĭ şi maĭ fereciţi, ei deveniaŭ totŭ maĭ duşi pe gânduri şi maĭ supěraţi.

Étă însă că'ntr'o ḑi se duce bărbatulu acesta la târgu, unde se aflà unŭ frate al seŭ, şi la fratele lui remase elŭ maĭ multe ḑile.

Nevésta luĭ a remasŭ singură a casă, fiindŭ cu multe de tóte învaluita şi încurcată, căcĭ gospodaria lorŭ erà mare şi nu puteaŭ s'o lese pe orĭ şi cine.

A dóua ḑi, după ce s'a dusu bărbatulu eĭ la târgŭ, de unde şi pênĕ unde,... cum şi'n ce felıu,... destulŭ atâta ca vine la dênsa o cerşitóre fórte bătetóre la ochi, pre care în viéţa sa n'o maĭ veḑuse nicĭ odată.

Nevésta nóstră, îndurătóre ca totdéuna spre ceĭ sermanĭ, cum a vĕḑut'o îndată ĭ-a eşitŭ înainte şi ĭ-a datŭ multe de tóte, căcĭ . . . laudă Domnuluĭ, avea de unde să-ĭ dee; şi cum ĭ-a datŭ, ceea ce a avutŭ să-ĭ dee, îşĭ întórse faţa dela dênsă şi voì să se bage în casă ca sa-şĭ caute maĭ departe de trebile sale.

Cerşitórea însa, care erà o ţigancă şi se pricepea la multe lucrurĭ nepricepute şi ne'nţelese de alţĭ ómeni, vĕḑêndŭ pre nevésta nóstră aşa de uscată şi supĕrată, o întrebâ: ce-ĭ lipsesce?

Nevésta dintru începutŭ a încrețitŭ fruntea şi-a tacutŭ vr'o câte-va minute, unu semnŭ ca întrebarea acésta neaşteptată nu ĭ-a prea placutŭ... Dar' femeea e totŭ femee!... Dacă are ce-va la inimă,... unŭ ghimpe séŭ aşa ceva, ce totŭ una o împunge, nu se póte rabdà sa nu spue şi altcia, fie-aceea chiar şi o țigancă... Ea, dupa ce a statŭ maĭ multe minute în cumpene, începù a istoriti țiganceĭ cerşitóre tóta pricina supĕrării sale... îĭ spuse adica că toți căsătorițiĭ aŭ, dacă nu màĭ mulțĭ, apoĭ celŭ puținŭ unu pruncŭ cu care se potŭ falì şi simțì fereciți, numaĭ ei nu ĭ-a datŭ Dumnedeŭ nicĭ unulŭ.

— Acésta e pricina supĕrarii Dtali?... eŭ am cugetatu că altă ce-va! — respunsă țiganca. — Fiĭ de adĭ înainte în pace, căci ceea ce dorescĭ de-atâțĭa anĭ are sa ți se împlinéscă în scurtŭ timpŭ. — Apoĭ arătându-ĭ o buruénă, dise țiganca mai departe: ie numai b u r u é n a cutare şi-o pórtă totdéuna la Dta şi veĭ vedea, ca ceea ce-țĭ spunu eu n'a fostŭ înşălăciune nici minciună! — Şi cum dise țiganca cuvintele acestea se'ntórse şi se duse mai departe în drumulu seu.

Nevésta, dupa ce s'a dusŭ țiganca, nu scià acuma singura ce să facă?... s'o asculte ori ba?... ar fi ascultat'o, se temea că țiganca a voitŭ numaĭ să-şi bata jocŭ de dênsa!... n'ar fi ascultat'o,... cine sci!... póte că țiganca nu i-a doritŭ alta, decâtŭ numai binele, şĭ-atuncĭ éră e reŭ!... Decĭ stândŭ ea aşa maĭ multŭ timpŭ în cumpene, ce se facă ca sa fie mai bine, se hotari în urma totu-şi să pórte b u r u é n a a n u m i t ă la sine, mai alesŭ ca şi dacă nu i-ar fi ajutatatŭ ce-va, nemică nu putea sa-i strice. Şi aşa ş'a dusŭ ea, a cautatŭ bu-

ruéna şi aflându-o a începutu a o purtà la sine, dupre cum i s'a spusu.

Nu multŭ dupa acésta, adică cam după vr'o 9—10 luni, prorocia ţigancei s'a împlinitu... Nevésta nóstra a nascutu o fetiţa fórte frumósă pre care o numì Ḑ i n a.

Acuma, când vĕḑură ómenii noştri, că Ḑ i n a, pe ḑi ce merge, cresce mai tare şi se face mai frumósa şi maĭ înţeléptă, ca li-a datŭ D-ḑeŭ şi lorŭ o fiica, aşa de tare se bucurară parêndu-li-se că tóta lumea-i a lorŭ.

Dar, sermana maica, n'avù parte sa se bucure multŭ timpu de fiică-sa, caci nu multŭ dupa acésta se bolnavì de-o bóla fórte grea şi dupre vr'o câte-va ḑile îşi dete sufletulŭ în mâna lui D-ḑeŭ.

Ḑ i n a, macar că erà mica, când a muritu maica sa, totu-şi atâta înţelepţiune avea ea ca sa'nţelégă ce-i aceea, când móre o maica şi remâne unu copilu fară de dênsa. De-aceea ea s'a superatu fórte tare ca a perdutu pre maica-sa.

Tatalui Ḑinei înca-i parea reu dupa soţia sa şi multŭ timpu a jelitŭ şi plânsu dupa dênsa. Dar' dupa aceea, veḑêndŭ că tóta tânguirea luĭ nu-i ajuta nemica, apoi maĭ cugetându-se şi la averea sa şi vĕḑêndu ca fără de gospodina în casă nu-i nici unu dómne-ajuta, îşĭ calcâ pe inima şi însurându-se de-a dóua óra îşi luâ alta muere de soţie.

Sa ferésta însa D-ḑeu pre totŭ copilulŭ ca sa nu maĭ încape pe mânele unei mame vitrige, ca apoi e vai şi amarŭ de dênsulu! Vorba cântecului:

Câte póme sunt tomnie
Nici una nu-ĭ mai dulcie
Ca şi póma cea din vie.
Şi ca mama ce a dintâĭe.
Câte póme sunt de véră
Nicĭ una nu-ĭ maĭ amară
Ca póma de pe rezóră
Ca mama de-a dóua óră!

De cum s'a însuratŭ tatalu seŭ de-a dóua óra Ḑ i n a, n'a mai avutŭ nici o ḑi buna. Vitriga sa, care erà o strigóĭcă şi o farmecatóre de nu mai avea părechie în lume, în tóta ḑiua ĭi cautà câte o pricina ca s'o pótă batjocurì şi bate: ba ca lucrulŭ acesta nu stă la loculu seu, ba că ceea n'a făcut'o aşa cum ar trebuì s'o facă, ba ca una, ba că alta, maĭ pe scurtŭ vitriga, numai dacă ar fi pututu, ar fi sorbit'o într'o lingură de apa, aşa de tare o urià. Şi nu odată, din pricina copilei, se iscà şi'ntre soţi cérta...

Intr'o ḑi, ducêndu-se parintele seu de-acasă, Ḑ i n a a remasu numai cu vitriga, care de multu ĭi ţ i n e a s â m b e t e l e.

Prilegiulu acesta a fostu fórte binevenitu pentru vitriga, şi deci cautà ea acuma tóte mijlócele ca s'o pérda pre Ḑ i n a... S'o omóre, cu tóte ca erà aşa de rea, n'a pututu, pentru că Ḑ i n a erà fórte frumósă, şi orĭ şi cum i s'a făcutŭ mila şi n'a omorit'o. Dar' altmintrelea s'a resbunatu asupra ei, adică ea, ca o farmĕcatóre fórte mare ce erà, cunóscêndŭ tóte erburile care de ce tréba-sŭ bune, a facutu ce-a facutu şĭ-a prefăcut'o pre Ḑina într'o pasere de marimea unui po-

rumbu și închiḑêndu-o într'o cușcă a lasatu casa și a fugitŭ.

Venindu tatalŭ Ḑ i n e ĭ, de unde erà dusŭ, înapoĭ și neaflândŭ pre nime în casă, s'a miratu ce e, ce s'a întêmplatŭ?... unde sunt duse Ḑ i n a și cu nevésta sa?... și cum de-au lăsatu ele casa singură?... Da'n colo, da'n cóce, cugetându că póte vor fi eșitŭ în gradină, séŭ se vor fi dusu în altu locŭ unde-va, dar' de gĭaba!... nicĭ pre una n'o putù aflà!...

In urma vĕḑêndŭ, că nicĭ una nu se arată de nicairĭ, a începutu a strigà: Ḑina! Ḑină! unde eștĭ!...

Ḑ i n a, care, dupre cum scimŭ, erà închisa în cușcă, auḑindu pre tatălu seŭ strigându-o, a începutu a cântà într'unŭ modu fórte duĭosŭ.

Tatălŭ seu, auḑindu-o cântândŭ, și dândŭ apoĭ cu ochiĭ de dênsa, se mirâ: de unde vine paserea acésta?... cine a adus'o și a pus'o în cușca?... și unde vor fi duse nevésta și cu fiĭca-sa?...

Vĕḑêndŭ însa de la unu timpŭ ca numaĭ de gĭaba le aștéptă, că nicĭ Ḑ i n a nicĭ nevésta sa nu se maĭ întorcu înapoĭ, și parêndu-ĭ fórte reŭ dupa dênsele, a luatu totŭ ce-a avutu maĭ scumpu și maĭ prețiosu la casa dimpreuna cu paserea cea din cușcă la sine, și, de supĕrarea cea mare, a apucatu lumea'n capu.

Éta că âmblându elu așa, câtŭ va fi âmblatŭ, prin lume cu paserea în mâna, se'ntâlnesce c'o copilă. Copila acésta, din vorbă în vorbă luându vorbă ĭ-aŭ spusŭ tóte din firŭ în perŭ ce s'aŭ întêmplatu pe când a fostŭ elŭ dusu de-a casă, că adică nevésta sa de a dóua, avêndu fórte mare ură asupra Ḑ i n e ĭ, din priciua că acésta

15*

eră fórte frumósa, a prefacut'o, prin mijloculu unoru farmece, în pasere, și paserea aceea ce-o pórta elu în mâna e fiica-sa Ḑ i n a.

Cum a rostitu copila cea straina cuvintele acestea déuna s'a facutu nevĕḑută, caci ea eră vitriga Ḑ i n e i prefăcuta în chipŭ de copila.

Tatalŭ Ḑinei, auḑindŭ acésta, a începutu a plânge și a se tânguì amaru, éră pre fiica-sa, adica pre paserea, ce-o purtă cu sine, a începutu de-atunci a o ţinea și cautà de dênsa cu multu mai bine ca mai nainte. Și așa a începutu elu acuma a âmblâ prin lume șĭ-a întrebà ori pre cine-lu întâlnià de nu s'ar aflà vre unŭ sufletŭ de omŭ, care sa-ĭ prefaca pre fiica sa éră-și cum a fostu. Dar' nime n'a pututu sa-i ajute ce-va, caci nime nu scià prin ce felu de erburi și farmece e Ḑ i n a prefacută în pasere.

Âmblându elu astfeliu, câtu va fi âmblatu, prin lume, a ajunsu la o gradina, în care a întratu, voindŭ să se odihnésca puţinŭ și sa mânânce, caci eră fórte ostenitŭ de drumu și flamându.

Dar' éta ca nu multu dupa ce a întratŭ elu în grădina aceea, vine la dênsulu unu moșnégŭ betrânu-bĕtrânu, cu barba pênĕ din josu de sinu, și cum vine îĭ spune ca a venitŭ sa-i iee viéţa.

Dintru începutŭ tatalu Ḑ i n e i a cugetatu ca moșnégulŭ voesce sa șuguésca cu dênsulu, dar' mai pe urma veḑêndu ca moșnégulŭ nu șuguesce, ca staruesce numai decâtu într'acolo ca sa-i curme viéţa, l-a întrebatŭ: de ce voesce sa-lu omóre și cine este elu?

— Gradina acésta este blastemata, și eu, stapânulu ei, înca sunt blastematu, și cine întra într'ênsa e hotarîtu sa móra! — respunse moșnégulu.

Audindu acésta tatalu Ḑinei s'a spaimântatu și a începutu a se rugà moșnégului ca sa-i daruésca viéța.

Dara moșnégulu n'a voitŭ nici într'unu chipu.

Apoi s'a rugatu éra-și sa-lu lese macar unu anŭ în viéța, pênĕ ce și-a pune tóte trebile în cale, și-apoi va venì éra-și și atunci va face cu dênsulu ce va voì.

Moșnégulu, dupa ce tatalŭ Ḑinei s'a juratu, ca peste unu anu de dile, va venì éra-și în loculu acela, s'a înduratu de dênsulŭ și i-a datu drumulu.

Omulu nostru de-aceea s'a rugatu, ca sa-i daruéscă viéța macar unu anu de dile, cugetându ca'n acestu restimpu, va aflà pre cine-va care va putea preface pre Ḑ i n a din pasere éra-și în féta, cum a fostŭ mai nainte. Dar' de giaba i-a fostu nadejdea și așteptarea, caci de și a âmblatŭ elu unŭ anu întregŭ prin lume, de și a întrebatu pre toți câți i-a întâlnitu și i-a vĕdutu, nime n'a pututu s'o prefacă pre Ḑ i n a éra-și în féta.

Vĕdêndu acuma, ca anulŭ se apropie de capetu și nime nu póte să-ĭ împlinéscă dorința, se'ntórse plinŭ de amaraciune și întristare éra-și la gradina aceea, unde-ĭ erà împarțitu să móra. Elu mergea bucurosŭ la mórte, de óre ce-și perduse tóta nădejdea de-a mai vedea pre fiica-sa prefăcuta éră-și cum a mai fostu.

Dupa ce ajunsu și-a întratu éra-și în grădina cea blastemata s'a pusu pe érba și așteptà pre moșnégŭ ca sa vie mai de graba și sa-i scurteze mai iute viéța cea plina de nacazu și amarăciune.

Éta însă ca pe când şedea elu acolo dusu pe gânduri şi superatŭ, trecu pe lânga grădina trei ómeni: unu moşnégu, unŭ baiatŭ şĭ-o copilă. Aceştĭa, cum îlu vĕḑură, îlŭ întrebara plinĭ de mirare: ce face elu în grádina cea dracésca?

Tatalu Ḑineĭ, nefiindŭ scumpu la vorbă, li istorisi din firŭ în pĕrŭ tóta pricina cum vine elu în gradina aceea şi ce aşteptă.

Auḑindŭ ceĭ trei inşi vorbele omului şi facêndu-lise mila de dênsulŭ, aŭ ḑisŭ ca ei nu se vor duce de-acolo, ci vor aşteptà pênĕ ce-ĭ vor vedea şi ei sfârşitulu.

Dar' nu sfârşira bine vorba şi numai ce vĕdu pre moşnégulu celu blastĕmatŭ şi îndracitu ca întra în gradina şi c'unŭ zimbetŭ diavolescu se duce dreptŭ spre tatalu Ḑinei, voindu sa-i curme viéţa.

Insă cei trei înşĭ: moşnégulu, baietulu şi copila cum îlŭ vĕḑură i se aruncara în cale şi atâta ce-lu poftira, atâta ce-lu rugară. pêne ce moşnégului îndracitu i s'a muiatu inima cea împetrita şi ĭ-a daruitŭ omului viéţa. Şi póte ca elu nu i-ar fi dăruitŭ viéţa numai aşa cu una cu dóue, dar' blastĕmulu care a caḑutŭ cine sci de când pe capulŭ lui şi a gradinei aceleia, în momêntulu acela, când cei trei inşĭ s'au rugatŭ pentru tatalŭ Ḑineĭ, s'a disfacutu. Acésta a fostŭ adica aşa, ca moşnégulu îndrăcitu a fostu blastematu, acuma când şi de cine nu se scie, destulu atâta ca a fostŭ blastĕmatŭ pêne atuncea sa omóre pre totŭ omulŭ ce va întrà în gradina aceea, pênĕ când nu-lu vor rugà şi-i vor muià inima prin rugămintele loru trei suflete de-odata, cari în viéţa loru nu s'aŭ facutu vinovate nicĭ c'unu pecatŭ înaintea

luı Dḑeŭ. Şi acestea treı suflete nevinovate cu nemică, carı ı-au muıatŭ inima cea împetrita şi îndrăcita aŭ fostŭ: moşnégulŭ, băetulŭ şi copila.

Éră după ce moşnégulŭ îndracitu a daruitŭ viéţa tatăluĭ Ḑ i n e ĭ s'a făcutŭ nevĕḑutu, şi ceıalalţı treı inşĭ încă eşira din gradina şi se înprasciara care în cotro.

Nu multu timpŭ dupa acésta întâmplare tatalŭ Ḑ i n e ı, de superarea cea mare, ca nu maı póte preface pre fiıca-sa éra-şı cum a fostŭ, s'a bolnavitu şi peste puţinŭ a şi muritu. Inainte însă de-aşı da sufletulu a sarutatu de maı multe orı pre fiıca sa Ḑ i n a, a învĕţat'o cum să se pórte şi să se ferésca de lumea cea rea, şı-apoı ĭ-a datŭ drumulu.

Paserea aceea, adica Ḑ i n a, este paserea care traesce pênĕ 'n ḑiua de asta-ḑı şi pre care o numimu noı „P r e p e l i ţ ă".

III

A dóua legenda a P r e p e l i ţ e ı, adunata în Moldova, mı-a comunicat'o Dlŭ Orestu Lujanu.

Éta-o-aĭ şi-aceea!

Ḑice că dintru începutu P r e p e l i ţ a a fostu tótă roşa la pene, dar' neplacêndu-ı eı acestu vestmêntŭ roşŭ şi voindu să aıba unulu cu multŭ maı frumosu s'a dusŭ la Dumneḑeŭ şi l-a rugatu, sa-ı dee altulu, căcı cela ce i l-a datu nu e cum ar trebui sa fie. Atuncı Dumneḑeŭ, mâniindu-se pre dênsa, ca nu se'ndestuléza cu vesmêntulu ce i l-a datu elŭ, o prinse de códa şi o

aruncă într'unŭ vasu plinu de cenuşa, cu care o âmplù apoi pe totŭ trupulu.

Prepeliţa, superata de acésta primire neaşteptată, eşindu din vasulu celu cu cenuşa şi mergêndu la unu pariu începú aşı frecà şi spalà penele. Dar' frecându-le şi spalându-le ea prea multŭ se'mplurá de cenuşa şi acelea, carı maı nainte remasese roşı. De-atuncı e P r e p e l i ţ a înpestriţata cu pete cenuşiı şi roşiı!

Acestea sunt legendele Prepeliţeı!

IV.

Am ḑisu maı susu ca românii din Macedonia numescŭ Prepeliţa P e t r u n i c l i ă. Cum ca acésta este adeveratu ne putemu încredinţà şi din urmatorıulu cântecu macedo-românu, care, deosebitŭ că ni arată locurile pe unde petrece acésta pasere, maı are înca şi acelu interesu că elu prin nisce colorı fórte viı ni arata totodata şi sórtea cea amara şi démnă dé compatimitŭ a Românilorŭ din Macedonia.

Vinie ora să fugimu [1])
Să mergemŭ in luclu-a nostru
Clo [2] iu [3]) bate [4] puliulŭ [5]) véra
Ş' p e t r u n i c l i a primăvéra.

---

[1] Fugimŭ = plecamu.
[2] Clo = acolo.
[3] Iu = unde.
[4]) Bate = cânta.
[5] Puliulu = pasere.

Io [1] românu, tene [2] românǎ,
Ai sǎ damŭ mânǎ cu mâna,
S'facemu frate cu sorǎ
Pêne s'vina şi-a ta ora.

Se trecemu acesta punte
Şi s'nc ducemŭ pre-acelŭ muute,
Clo iu bate p e t r u n i c l i a
Cǎlcândŭ tota zarzariclia. [3]

Clo iu cura acea apǎ
Toţ-na rece şi curatǎ
Si când beaĭ din ea pucinǎ
Ţi se pare cǎ hiı [4]) plina.

De unu sanji strǎuşescu [5]
Ce pre loclu românescŭ
Tot-na unŭ riu se vérsǎ
Tr'aceea [6] limba românéscǎ.

Ce-a mea ţérǎ auşiéscǎ
O face multŭ însemnata
Şi cu Galia sorata.

Când sburescŭ [7] românesce,
Greclu de ce me uresce?
Ce totu cafta [8] clŭ de vine
Pre aceştı munţı şi coline.

[1] Io = eu. In Transilvania şi Ungaria înca se aude fórte adeseorı ḑicêndu-se „io“ în locu de „eu“.
[2] Tene = tu.
[3] Zarzariclia = plântǎ uscata de aprinsŭ foculu.
[4]) Hiı = fiı.
[5] Strauşescu = stremoşescu.
[6]) Tr'aceea = pentru aceea.
[7]) Sburescu = vorbescŭ.
[8]) Cafta = cauta.

Ce io muşăţescŭ [1]) tra tine?
Acestŭ Greclu ce una oră
Erà şclavu la a mea hora. [2])

Limba luĭ vre se întindă
Ḑicêndŭ că noı n'avemŭ limbă;
Ma [3]) Românulŭ sci să-lŭ facă
Ca aua se nu maĭ calcă. [4])

Altŭ cântecu, totŭ din Macedonia, in care provine numele acesteı paserı, suna precum urméză:

— O lea Chiţă farşirata, [5])
Cihtisesci [6]) Colonia totă,
Chiţa mea, Chiţa ale mame.
— Aide, mama, să fugimŭ
De Colonia noĭ nu him, [7])
Să mergemŭ la fraţiĭ nostrii
In s'fetara [8]) ausili [9]) nostrii
Aclo in căetă [10]) puiiulŭ véră
S' petrunicli a primavéra.
Nu vinŭ Chiţa, nu vinŭ hilia [11]

[1]) Muşăteşcŭ = înfrumuşeţezŭ.
[2]) Horă = oraşŭ.
[3]) Ma = dar:
[4]) G. Baronzi. op. cit. p. 173.
[5]) Farşirată = neóşă.
[6]) Cihtisescĭ = ameţescĭ.
[7]) Nu himŭ = nu suntemŭ.
[8]) S'fetară = s'aŭ născutŭ.
[9]) Ausili = stremoşiĭ.
[10]) Căetă = cântă.
[11]) Hilia = fiică.

Calea multŭ e departata
Doĭ mesi [1]) ducatura
Ş' alti ahătĭ [2]) intorsatura. [3])

V.

Dupa credința românilorŭ din Bucovina şi a celoru din Moldova P r e p e l i ț a nu flueră, adica nu strigă nicĭ odată maĭ puținŭ de treĭ orĭ şi maĭ multŭ de şese orı. Éra ântâĭa-şĭ dată primăvéra, când începŭ ómeniĭ a arà, se ḑice că de câte orĭ flueră ea, atâțıa fiorini are să costeze coretulŭ de păpuşoiŭ în anulu următoriŭ. Prin urmare dacă P r e p e l i ț a strigă maı multŭ de şese orı, cum îı este datina, atuncĭ e unu semnŭ că în anulu următoriŭ are să fie fórte mare scŭmpete.

E cunoscutŭ ca P r e p e l i ț e l e sunt tómna fórte grase. De-aice vine apoĭ că românıı din Bucovina pre femeile şi maĭ alesu pre fetele cele frumóse şi grase le asemenéză maı totdéuna cu Prepelița.

In o doĭnă poporană, care am auḑit'o în satulŭ meŭ natatŭ: Ilişescĭ, provinŭ urmatórele versurı:

Mândră ca o păuniță,
Grasă ca o prepeliță.

Totŭ din acésta causă, ca Prepelița e tómna fórte grasa, adeseorĭ asemenéză românıı dragostea uneı copile

[1]) Mesi = lunĭ.
[2]) Ahătĭ = atâtea.
[3]) D. Fotianŭ. Cântece din Macedonia. publ. în „Ă l b i n a P i n d u l u ĭ". Bucurescĭ. 1869. p. 6. —

tinere cu „z a m a d e p r e p e l i ţ a“, caci, cum e zama acésta de gustuósa, aşa de dulce e şi dragostea uneĭ copile tinere. O chiutura, care asemenea am auḑit'o în satulu meu natalŭ, se sfârşesce astfeliu:

Dragostea de copiliţă
Ca zama de prepeliţa,
Cum înghiţă,
Cum sughiţă
După badea Ioniţă.

La românii din Transilvania se afla şi unŭ j o c ŭ d e c u v i n t e séu o f r â n t u r ă d e l i m b ă despre P r e p e l í ţ ă. Acelu jocu, carele mi l-a tramisu Dlŭ Gr. C r ă c i u n a ş ŭ, sună în urmatoriulŭ modŭ:

Prepeliţă
Pestriţa,
Ce-i pestriţa?
Prepeliţa
Pestriţa?
Mai pestriţi-sŭ
Puii prepeliţii
Pestriţiĭ!

Acestea cuvinte trebue să se rostéscă fórte ĭute şi fără de nici o greşéla. Insa rarŭ care le póte rostì repede şi corectu. Urmarea e ca între cei adunaţi se nascŭ apoi multe risete şi hohote.

In fine şi vr'o câte-va proverbe şi apoi terminămŭ.

„P r e p e l i ţ a 'n é r b ă“ îndatinéza românii din Bucovina a ḑice unuia, caruia, în timpulŭ mâncariĭ, i s'a opritŭ vr'o farmetura de pâne în barba.

Prepeliţa se ţine că e cu códa
Şi ea îĭ e numaı pêně la nódă. [1]

Acestu proverbu se aplica ómenilorŭ celorŭ saracı şi nevoeşı, dar mândri şi laudaroşı.

Trage nebunulŭ nădejde de juruinţă,
Spênulŭ de barbă
Şi prepeliţa de códa!

Se ḑice acestŭ proverbŭ despre aceıa, ce totŭ una tragŭ nadejde despre nisce lucrurı séŭ despre împlinirea unoru dorinţe, ce e peste putinţa a le maı avea séŭ a li se împlinì.

[1]) Antonŭ Pannŭ. Povestea vorb. Port. I, p. 163.

C o c o ş u l ŭ.

I.

In vechime, pe când nu esistaŭ încă orológe, cum sunt ale nóstre, ómeniĭ erau nevoiţı de-a întrebuinţà felıu de felıŭ de miḑlóce, spre a putea hotarì órele ḑilei. Eĭ eraŭ constrînşĭ maı cu sama se observe firmamentulŭ spre a stabili mĕsura timpuluı dupa posiţia stelelorŭ. Insă sórele, luna şi stelele, uneorĭ nu se potŭ vedea şi de-aceea ele sunt nisce orare nesigure. Ómeniĭ şı-aŭ luatŭ decı refugĭulu la o pasere domestica, a careĭ vóce le atrasese maı multŭ atenţıunea. Acea pasere erà C o c o ş u l ŭ nostru domesticŭ, lat. Gallus domesticus Briss. germ. Haushahn, care nicĭ pênĕ asta-ḑı nu şĭ-a perdutŭ înca importanţa de odinióră.

Romaniĭ împărţĭaŭ oficialŭ timpulŭ după ântâĭa, a dóua şi a treıa cântare a C o c o ş u l u ĭ. [1]) „Maı ântâiŭ — ḑice Pliniu cu privire la C o c o ş u, — simţescŭ gloria şi vighiătoriĭ neştrıı nocturnĭ, pre carĭ natura ĭ-a creatŭ, ca să trezésca pe muritorĭ la muncă şi să li întrerumpă somnulŭ. Eĭ cunoscu stelele şi deosebescŭ pe ḑi câte treĭ óre prin cântarea lorŭ. Eĭ se ducŭ cu

[1]) Allgemeine Familien-Zeitung pe anulŭ 1876. Nr. 12. p. 92.

sórele la culcuşu şi la a patra vighiliă éra-şi chĭamă la griji şi la muncă. Eĭ nu suferŭ, ca iesaritulŭ sóreluĭ să ne afle nepregătiţĭ: ḑiua, ce vine, o vestescŭ prin cântare, éră cântarea prin bătaia aripeloru.“ [1]) — Armata de pe uscatu a evului mediŭ, în locŭ de orare, purtà cu dênsa c o c o ş i, ca dupa cântarea lorŭ sa cunósca timpulu schimbăreĭ sentinelorŭ.

Darulu de a vesti ivirea demineţii, după mitulŭ vechiu, e de origine divina. [2]) Alectryon, unŭ servitoru şi favoritŭ a luĭ Marte, fu pusu de către stăpânulŭ seŭ să strajuésca la uşa, când acesta visità pre ḑeiţa Vinere. Marte adormi şi gelosulŭ Vulcanu, sfătuitu din partea ḑeului tradatorĭŭ, aflâ ocasiune de-a surprinde pe neîngrijiţii amanţi. Alectryon, spre pedépsa, fu prefăcutŭ de stapânulu seu în c o c o ş ŭ [3]), care acum necontenitŭ trebue să dee de scire, când resare sórele. [4]) Din causa acesteĭ însuşietaţi cocoşulu, la ceĭ vechi, a fostŭ închinatŭ luĭ Apollo, ḑeulu sóreluĭ: elŭ maĭ erà închinatŭ şi Minervei, ca simbolu de privighiere, apoĭ luĭ Mercuru şi lui Aesculap. Acestuĭ din urmă Grecii ĭĭ jertfĭaŭ câte unŭ cocoşu albu, dupa ce se sculaŭ dintr'o bóla şi după ce redeveniaŭ deplinŭ sanĕtoşi. Pentru însuşietatea lui resboinică cocoşulu erà totdeodata şi paserea consacrata lui Marte.

Erà unŭ lucru prea naturalŭ, ca credinţa copilarésca din timpurile vechĭ sa atribuésca cocoşilorŭ, carii

---

[1]) Caii Plinii Secundi Hist. nat. Lipsiae. 1830. lib. X. c. XXI.

[2] Allgemeine „Familien-Zeitung“ loc. cit.

[3]) Iohannes Minckwitz: Illustrirtes Taschenwörterbuch der Mythologie aller Völker. Leipzig. 1856. p. 373.

[4]) G. Reinbek: Mythologie für Nichtstudirende. Wien. p. 47.

prevestiau timpulu și tempestatea, înca și alte darurĭ profetice. Grecii dadeau cocoșiloru de mâncatu graunțe puse pe litere cu scopu de-a cunósce și de-a esplicà astfeliŭ viitorulŭ. Erà așa numita „a l e c t r y o m a t i e", care intrà în cultulu preoțiloru și se considerà ca o sciința deosebita. [1]) Romanii, totu pentru scopulŭ acesta, întrețineau cu spese publice unu însemnatu numeru de cocoșĭ sfinți. Cocoșulu consacratu se punea în launtrulu unui cercŭ de ședulițe, care conțineau câte o litera a alfabetului și pe care erà așeḑatŭ câte unu graunte. Literele, pe cari ocoșulu înghițià grăunțele, se trăgeau la o parte și din ecle se cenpuneau apoi, dupa putința, unele silabe séu chiar și cuvinte profetice. [2])

Romanii credeaŭ mai departe, ca cocoșii povațuescŭ în fie-care ḑi pe magistrații loru, le închidu și le descue casele; ca ei împingu fascii romani și éra-și îĭ și oprescŭ; că ei pornescŭ séu împedică resbóele ca nisce prevestitori ai tuturoru biruințelorŭ sevêrșite în lumea întrégă; ca ei mai cu sama își impunu lumeĭ stapânirea lorŭ, de óre ce maruntaele și fibrele lorŭ nu sunt mai puținu placute ḑeiloru, decâtu chiar jertfa de biruință. Cântatulu loru la timpu neobicinuitu și séra se credea ca-și are însemnatatea sa; cântându nopți întregi, ei prevestisera Beoțienilorŭ biruința cea strelucita asupra Lacedemoneniloru [3]) ceea ce s'a talmăcitŭ

[1]) Allgemeine „Familien-Zeitung" loc. cit.

[2]) L. Fürstedler. Die Götterwelt der Alten. Pest. Wien. Leipzig. 1866. p. 18.

[3]) La Leuctra în an. 371. n. d. Chr. Veḑi și Cicero a. a. O. I. 34.

prin împrejurarea, că acésta pasere, când e învinsa, nici odata nu cânta. [1])

Pe lângă acestea Romanii mai întrebuinţau cocoşii ca unu remediŭ vindecatoriŭ contra unorŭ morbi.

Carnea cocoşiloru aşa, cum se rumpe calda de pe dênşii, — ne spune Pliniu - - paraliséza veninulŭ şerpiloru; aceea-şi putere se atribuià şi creerilorŭ beuţi în vinu. Zama de cocoşu betrânu descue pântecele, cum se cade. Ea se credea buna şi în contra friguriloru îndelungate, contra amorţirei séu înţepenirei membreloru, contra tremurului şi a dureriloru la încheieturi; ca mai ajutà şi la durere de capu, la scurgerea de lacrimi, la înflaturi, la îngreţoşeri, la bóle de ficaţi, de rarunchi şi de beşica, precum şi la nemistuiri şi la gâfăiri. [2]) Contra ori carorŭ muşcaturi ajutaŭ creerii de cocoşu, puţinu pipĕraţi, beuţi în vinu acru şi amestecatu cu apa. [3]) La muşcaturile de câni turbaţi scrie Pliniu mai departe — sunt buni şi creeraşii de cocoşu; însă dupa ce s'au înghiţitŭ nu lucréza, decâtu numai unu anŭ. Asemenea mai erà de lécu şi crésta dela unŭ cocoşu, ba chiar şi gainaţulu, însa numai celu roşu, amestecatŭ cu oţetŭ. [4]) Contra veninurilorŭ de nevĕstuici de padure ajutà zamă de cocoşŭ betrânu, dar' numai în cantitate suficienta. [5]) Unŭ cocoşŭ se credea, ca vindeca durerea, de capu, décă închiḑêndu-se nu i se da o ḑi

[1]) Plinii op. cit. lib. X. c. XXIV.

[2] Idem de eadem lib. XXIX. c. XXV.

[3] Idem de eadem lib. XXIX. c. XXVII.

[4]) Plinii lib. XXIX. c. XXXII.

[5] Idem de eadem lib. XXIX. c. XXXIII.

și o nópte nemicŭ de mâncare; acela, care suferià de durere de capú înca trebuià sa postésca pe atâta, apoi smulgea cocoșului penele dela grumazu și crésta și se legà cu ele. [1])

Afara de datinele, credințele și moravurile aratate pêne aici, Grecii și îndeosebi Romanii vor fi mai avutu înca multe altele cu privire la cocoși. Acésta o presupunemu cu atâtŭ mai vêrtosu, caci ei nu întreprindeau mai nici unŭ lucru de importanța, fara se consulte mai ântâiu pre acestea paserĭ profetice. Insa noi ne vom oprì aici cu cei vechi; 'ră în cele urmatóre vom împartașì cetitoriloru totŭ ceea ce s'a mai pastratŭ din aceste datine și credințe la Românii noștrii, totu ce mai crede asta-ḑi despre c o c o ș i poporulu românu, — le vom împartășì, firesce, dupa câtu ne-a fostu pênĕ acum cu putința a le adunà.

II.

Clasa de josu a poporului românŭ, adică țeranii, carii au pastratŭ cu scumpetate și cu îngrijire cele mai multe datine, credințe, moravuri și superstițiuni stremoșesci pêne în ḑiua de asta-ḑĭ calculéza órele nopții dupa cântatulu cocoșiloru; ei în locu de „m e ḑ u l u n o p ț i i“ mai ḑicu în genere și: „p e l a c â n t a t o r i“ [2]), adică pe când cocoșii cânta nóptea pentru prima óra. Românii, ca și Romanii, împartŭ de ordi-

[1]) Plinii lib. XXIX. c. XXXVI.

[2] Romanii ḑiceaŭ: „g a l l i c i n i u m“ dela gallus = cocoșŭ și cano = a cântà.

narŭ timpulu nopţii dupa ântâia, a dóua şi a treia cântare a cocoşiloru, şi anume: când cântă cocoşii ântâia data, atunci e meḑulu nopţii; când cântă a dóua óră, supt aprópe trei óre de diminéţa; ér' a treia óra, când începŭ e cântâ mai desu, când apune gainuşa şi resare luceferulu de deminéţa, atunci îndata se şi face ḑiua.[1])

Despre acei cocoşi, cari cânta tocmai la meḑulŭ nopţii, cari cânta de dóuespreḑece ori dupa alalta, éră mai multu nu, poporulŭ ḑice, că sunt năsdrăvani. Intr'unu satŭ nu se gasescŭ de câtu puţini cocoşĭ năsdravani, trei pênĕ la patru, mai mulţi nu. Aceştia începu mai ântâiu sa cânte şi numai dupa dênşii cântă apoi şi ceialalţi cocoşi de rêndu; însa cocoşii de rêndu n'au darulu de-a putea cântà de dóuespreḑece ori după olalta, prin urmare ei nu ne potŭ numerà cele dóuespreḑece óre din nópte.[2]) Cocoşii năsdravani, spune mai departe poporulu, ca de-aceea se trezescu dreptŭ la meḑulu nopţii şi cântă de dóuespreḑece ori după olaltă şi anume înaintea celorlalţi cocoşi, pentru ca ei audu atunci pre ângeri cântându în ceriu.[3]) Ei se cunoscu pe aceea, caci după credinţa poporului, îndata ce esu din gaóce, şi începŭ a cântà.[4]) Asemenea se mai ḑice, că numai acei cocoşi potu fi nasdravani, cari au pene negre séu roşii, ér' ceialalţi nu.[5])

[1]) După calcululŭ Românilorŭ din Bucovina.
[2]) Com. de Ermolaiu Ghiuţă, românŭ din Ilişesci.
[3]) Com. de Dlu P. Ursulu, cantorŭ bis. din Candreni.
[4]) Credinţă fórte laţită între Românii din Bucovina.
[5]) Com. de Dlŭ P. Ursulu şi Erm. Ghiuţa.

Poporulŭ crede, ca muerea, care taie vre unŭ cocoşu năsdravanu, trebue sa paţésca ce-va reu: ea ori îşi perde glasulu şi nu póte mai multŭ vorbì, ca sa fie auḑita şi înţelésă de alţii, ori că i se sclintesce vre unu picioru şi remâne apoi şchĭópa în tóta viéţa.[1])

La Români, ca şi la Romani, cocoşulu e celu dintâiu vestitorŭ alu luminei; ca atare elu e firesce şi unu duşmanŭ neîmpacatŭ alu tuturoru spiriteloru necurate şi reutacióse, cari âmbla nóptea comiţêndu o mulţime de fapte rele şi înspăimântatóre. Dreptu aceea se crede, că în momentulu, când cânta cocoşulu, disparŭ tóte spiritele, tóte schimele şi nalucile. Chiar şi diavolulu, celu mai mare peste tóte spiritele necurate, cum aude cocoşulu cântându, îndata se face şi elu neveḑutu. Dupa cântatulu cocoşilorŭ tóte spiritele necurate îşĭ pĭerdu întréga lorŭ putere şi ne mai fiindu în stare sa mai faca ce-va reŭ într'aceea nópte, ele trebue sa se ascunda, de unde aŭ eşitŭ şi să aştepte nóptea viitóre.[2]) De casa, la care se afla cocoşi, gaini şi câni negrii, poporulŭ ḑice, că nu se apropie nici odată spiritele rele şi necurate.[3]) Dreptŭ aceea, amĕsuratŭ credinţei şi datinei pastrate din moşĭ din stremoşi, Româncele mai raru lasa de semênţă cocoşi albi, ci pre-

---

[1]) Com. de Erm. Ghiuţa.

[2]) Cocoşulŭ, după credinţa acésta, represintă lumina, sórele; de-aceea elŭ la cei vechi erà consăcratu luĭ Apollo. Spiritele necurate cu diavolulu în frunte represintă întunericulu nopţii. Deci e fórte logică credinţa poporului, ca la ivirea luminei trebue să dispara întunericulu.

[3]) Com. de Erm. Ghiuţa.

feru totdéuna pre cei pestriţi, roşi, dar mai cu sama pre ceĭ negrii.

Grecii cei vechi, precum am aratatu mai susu, după ce se sculau dintr'o bóla şi se însanetoşau, jertfíau lui Aesculap, celui mai renumitŭ medicŭ din anticitate, unŭ cocoşu albu. Óre nu facu acésta şi Românii? Cui nu-i este cunòscutu, ca pênĕ în ḑiua de asta-ḑi cele mai multe vrajitóre şi descântatóre, adica medicii cei maĭ cautaţi şi mai preferiţi aĭ poporului nostru, în cele mai multe casuri, nu vreu să încépă a vrajì séu a descântà, pêne ce nu li se da mai ântâiu dreptu resplata unu cocoşu şi câţi-va bani de argintu? Óre nu e acésta o jertfa, ca şi la Grecii cei vechi? Eu credu ca da. Deosebirea constâ numaĭ întru aceea, ca Grecii cei vechi erau puţinu mai precauţi, decâtŭ Românii noştri, fiindu ca ei jertfíau lui Aesculap cocoşuiu albu numai atunci, când se sculau din bóla, pe când Românii jertfescu vrajitóreloru şi descântatóreloru înainte de-a se însanatoşà, daca sunt bolnavi, séu înainte de-aşi ajunge vre unu altu scopu, pre care-lu urmarescu.

In cele mai multe poveşti poporane române cocoşului jócă, întocmaĭ ca şi la Romani şi la Grecii cei vechĭ, unŭ rolu supranaturalu. In unele poveşti elu câştiga prin isteţimea şi apucaturile sale cele hâtre o mulţime de bani, pe cari înghiţindu-i, îi duce apoi şi îi da stăpânului seŭ.[1]) In alte poveşti elu pazesce în

[1] I. Crénga: Punguţa cu doi bani, poveste publ. în „Convorb. lit." An. IX. Iaşi 1875—76. p. 402.

timpu de nópte fete de împeraţı, şi când simte, ca vine vre unu s m e u séu vre unu voinicu F e t u-f r u m o s u, ca sa le fure, atuncia elu da îndata de scire cântându şi nime nu e în stare sa se apropie de dênsele şi să le fure.[1]) Şi éră-şı alte poveştı ni istorisescŭ despre cocoşı făcuţı din spumele marii, unde se batŭ marile în capite, din vêrtejurı de vênturı, precum şi din alte împrejurarı. Ele ni maı istorisescu apoı şi de cocoşı nasdravanı, carı servescŭ dreptu caleuzı Fetu-frumoşiloru séu altoru voinicı şi-ı ajuta sa-şı ajungă scopurile urmarite.

Pe lânga acestea cocoşulu maı e consideratŭ de poporulu românu şi ca „p r o f e t u d o m e s t i c ŭ“, ca unu a u g u r u, care predice schimbarea timpuluı, sosirea unui óspe, séu a unoru întêmpları. Véra, când elu cântă multu peste ḍi, e semnu ca în curêndu va plóuà, că timpulu va fi móle. Erna, când cânta multŭ peste ḍi, e semnu că va fi vreme buna, ca se va muià gerulu şi ometulŭ séu ca se va face „m o l o ş a g u“, după cum se esprima unii Românı din Bucovina. Éra când cocoşii cânta de vreme la culcuşulu loru, eĭ arată, ca va fi timpŭ ploıosu. Când cânta pe gardu e semnu, ca se va face vreme buna; când cânta în pragulu uşei, anunţa óspeţı.[1]) Daca cocoşii cânta dupa ce înseréză bine, însa înainte de-a le venì vremea, atuncı se crede, ca începu

[1]) In colecţiunea mea de poveştı pop. rom. inedită.

[2]) Pronost. din „Calendarulu Babeloru“ pe an. 1848 de Antonu Pannu p. 32 citatu de Dlŭ G. Dem. Teodorescu în „I n cercărı critice asupra unoru datine etc.“ O maı credu apoĭ şi Românii din Bucovina.

a âmblà hoţiı dupa furatu. Dreptu aceea, trebue sa baţı în cocıorva, ca sa stee hoţii pe locŭ, unde ĭ-a apucatu vremea.

Când nu plóua véra, ci e seceta, arşiţa şi uscaţiune mare, Românceele móie cocoşii ceı negri în apa, într'unu parîŭ séŭ într'unŭ isvoru, ca sa se pornéscă plóia. Insa pentru ca sa nu plóie mai multu, de câtu e de trebuinţă, ele obicinuescu a muià în apă şi alţı cocoşı de altą colóre, pentru ca ori ce cocoşu, ori de ce colóre va fi, prorocesce plóie. Déca s'ar muia în apa numai cocoşii ceı negri, atunci ceı albı, pestriţı şi roşĭ ar aduce prin cântarile lorŭ mai multa plóie, decâtu e de lipsa. [1])

La nunţı, a dóua şi a treia ḑi după cununie, adică la „m é s a c e a m a r e" séŭ la „u n c r o p ŭ", care ospeţe, pe câtu sciu eu, se serbéza în Bucovina numai în timpŭ de nópte, Românceele totdéuna aŭ datina de a taĭe câte unu cocoşu; apoı cinataindu-lu, âmplêndu-lu şi frigêndu-lŭ întregu, adică cu capu cu totu, îlu punŭ dupa unu restimpŭ pe mésa, mai alesŭ de'naintea nuniloru celoru mari. Cocoşulŭ friptu, purtându o flóre roşie în gura, vestesce, că se ivesce ḑiua şi ca prin urmare, óspeţii au sa se scóle dela mésa. [2])

In ceea ce se atinge de medicamente, babele sciutóre ni spunu, ca cocoşiĭ se întrebuinţéza în contra mai multoru bóle. Ele spunu, între altele, că unu c o c o ş e l ŭ

[1]) Com. de Dlŭ P. Prelipcénu, de locŭ din Horodniculŭ-de-josu, satu în Bucovina. —

[2] Datina la nunţile românilorŭ din Ilişescĭ, precum şi în alte sate din Bucovina.

negru sfârticatu în dóue și pusu la ranele cu vermı, înainte de-a i se recì carnea, scóte vermii și vindecă ranele. Pelcica din launtru dela rânza unui cocoșu uscata, pisata și amestecata cu holerca, e bună a se bea de pântecare. Daca cine-va mânânca splina cocoșuluĭ, despre acela se dice, ca-ı cresce pěrulŭ. [1])

In unele parţı ale Transilvaniei, femeile, carı facu de bóla-cea-rea, taie unu cocoșu negru pe de-asupra bolnavului, care zace lungitu pe burtă.

Cocoșulu de multe orı se întimpina și în cântecele poporane române. Éra cimiliturile ni-lu descriu în urmatóriulu modu:

La capŭ peptene,
La mijlocu pepene,
La códa secere,
La picióre
Reschitóre.

In fine merita a fi amintitu și aceea, ca Românii mai numescu cocoșulŭ și Cucoșu dem. Cocoșelu și Cucoșelu; éra Românii din Istria Cocoșŭ, Cocotu dem. Coșelu [2]) și cei din Macedonia Cocotu și Cucotu. [3])

Românii dau și unoru plânte numirea de cocoșu saŭ cocoșelu. Astfelu buretele „clavaria

[1]) După spusa Rucsandei Ienacheviciŭ, baba betrâna și descântatóre, precum și după spusa altorŭ Românce din Siretiŭ.

[2]) Ionŭ Maiorescu. Vocabularu Istriano-românŭ publ. în „Convorb. lit.“ an. VI. Iași 1873. p. 394.

[3]) A. T. Laurianŭ și I. C. Massimu. Glossariŭ. p. 156.

flava"[1]) se numesce de poporu: „Crésta coçoşuluĭ", éra plânta „erythronium dens canis" se ḑice pe românesce „cocoşeĭ" şi „cucuşeĭ".[2])

Acestea sunt datinele şi credinţele Românilorŭ despre cocoşı. Despre originea loru româna credu, ca nime nu póte sa maı stea la îndoéla.

[1]) Acestŭ burete se maı numesce de catra Românı şi „tocmăgelŭ", pentru că e aşa de ramurosu ca şi când ar fi nisce tocmăgeı taeţeĭ) crescuţĭ la unŭ locŭ. Germ. Ziegenbart, die Keulenmorchel.

[2]) Simeonŭ Mangıuca: „De însemnatatea botanicei românescĭ", publ. în „Familĭa" an. X. 1874. p. 512 şi 586.

Găina.

I.

Daca o g a i n ă cânta „c o c o ş e s c e", adică cum cânta c o c o ş u l u [1]), e semnŭ reŭ; atunci la acea casă are sa se întêmple ori mórte, orĭ vre o scârba, ori o paguba mare, ori apoi altă nenorocire. [2]) Spre a putea delatură pericolulŭ, pre care îlu vestesce gaina şi care amenința casa, Româncele prindŭ gaina şi se ducŭ cu dênsa în fundulu casei [3]) şi începŭ de-aici sa mesure cu ea casa pêne la uşa; daca găina ajunge cu códa spre uşa, îi taie códa, éră de ajunge cu capulŭ, îi taie capulŭ. [4])

[1]) Când gainele cântă ca totdéuna, adică dupa cum li-i cântecului, atunci se dice, ca „c o t c o d o c e s c ŭ" séŭ „c o t c o r o z e s c ŭ".

[2]) Alțiĭ dicŭ: de cântă gaina la casa omuluĭ, nu e bine, căcĭ asta-ĭ tocmai ca şi când ar domnì femeea în casa gospodaruluĭ, care tréba e cea mai urîta şi mai ticălósa.

[3]) Unele mĕsură casa cu astfelĭŭ de găinĭ numai dela mésă şi pênĕ la uşă.

[4]) Românce din Căndrenĭ şi cele din satele învecinate, după cum mĭ-a scrisŭ Dlŭ P. Ursulŭ, cantorŭ bis. când audŭ o găină cântândŭ ca cocoşiĭ, o prindŭ şi o daŭ de-a dura în capŭ şi'n códă din unghĭulŭ caseĭ de catră resăritŭ, pe sub laĭță, pêne în unghiulŭ caseĭ despre apusŭ, cu o mĕtură, care stă în mâna dréptă, cum se întră din tindă în casa. De ajunge gaina cu capulŭ mai ântâĭŭ la ungheriŭ, îi taie capulŭ, ér' de ajunge cu códa, îi taie códa. —

Prin acésta procedura credu ele, ca pericolulu se departéza dela casa. Insa cele mai multe Romance, fiindu ca nu potu suferì nici o gaină, care cântá cocoșesce, îi grabescŭ mai bine sfârșitulu, ca să n'o mai auda cântându. și nu mai aștéptă sa mesure casa cu ea.

Când se mânânca, adică se batu, dóue gaini între olalta, atunci înca e semnŭ reŭ. De aceea, celŭ ce le vede, nici când nu le lasă sa se mânânce, ci îndata le desparte: alungă pre una într'o parte și pre ceealalta în alta parte, ca sa nu se mai póta întâlnì cu rêndu.[1]) Când gainele se scóla tare deminéță și se culca târḑiu, atunci ele, dupa credința poporului, vestescu fómete.[2]) Cea mai mare parte de Romance nu vreu sa tae gaini pentru mâncare credêndu ca carnea gainiloru tăiete de dênsele nu e dulce, nu e gustuósă. De-aceea cauta ele totdéuna unu bărbatu, ca să le taie gainile: éra dacă nu se gasesce barbatŭ pentru acésta tréba, atunci maĭ bine postescu, de câtu sa taie ele înse-și vre-o gaină.[3])

Nevestele, mai alesu cele ce sunt în stare binecuvêntata, nu mânâncă mai niciĭ una óue de gaina cu dóue galbanușuri; se temu ca, décă vor mâncà, au sa násca gemeni.[4]) Când afla vre unu ou de gaina „p a r a s i t u", adica celu de pe urmă, pe care o găina îlu

[1] Se usitéză în Ilișescĭ și'n alte sate din Bucovina.

[2] Dictatŭ de unŭ Românŭ din Tereblecea.

[3] Acésta credința și datină e lățită pretutindene între Româncele din Bucovina.

[4]) Totŭ din causa acésta nu mânânca ele nici fructele cele îngemĕnate, precum: persice, prune, nuci, alune, mere ect.

óua într'unu anumitu periodu, pre acela Româncele nu-lu ţinu, ci-lu asvêrlŭ peste casa. Dupa credinţa loru unŭ astfelu de ou nu e spre bine.[1]) Din óuele parasite, cari sunt fórte mititele, se ḑice, ca din fie-care esa câte unŭ „Spirituşu"[2]), daca cine-va le clocesce subsuóra nóue ḑile şi nóue nopţi. Spirituşulu, dupa ce se nasce, remâne în veci tovaraşulu aceluia, care l-a scosu din gaóce. Elu în lumea acésta servesce persónei, care l-a clocitu; murindu însa acea persóna trebue ca pe ceealalta lume sa servésca ea Spirituşului.[3])

Aici în lumea acésta trecetóre tóte sunt ertate, după cum ḑice Românulu. Astfelu deci şi acela, care a crescutu unu Spirituşu, se servesce de dênsulu: îlu tramite la altu omu ca sa-i faca reu, sa-i omóre vitele din ocóle şi din grajdiuri ş. a. Insa în ceealalta lume Spirituşulu e stapânu; elu e domnu preste celu ce l-a crescutu aici pe pamêntu şi ce voesce elu, aceea trebue să facă crescetoriulu seu.[4]

Afară de óuele parasite, de cele cu dóue galbanuşuri şi de cele dintâiu ale puicuţeloru

[1]) Se usitéză în Ilişesci, Zaharesci şi alte sate. Când arunca aceste óue peste casa ḑicu: „cum sbóra acestu oŭ parasitu peste casa, aşa se sbóre, se fuga şi sa se departeze totu reulu şi tóte duhurile rele şi necurate de acésta casa."

[2]) Poporulu rom. din Cândrenu şi celu din satele învecinate, dupa cum mi-a scriisŭ Dlu P. Ursulu, crede, ca din oulu celu dintâiŭ ce-lu óua o puicuţă, se face Spirituşu, daca se cloce-ce subsuóră. —

[3]) Dupa spusa Românilorŭ din Voloca şi dupa descrierea trămisa din Horodniculu-de-josu de conscolariulu meŭ Dlu P. Prelipcénu.

[4]) Com. de Dlu P. Prelipcénu.

negre, tóte celelalte óue de găina sunt fórte cautate de Românı. De-aceea nu e maı nıcı o casa românésca, la care sa nu se gasésca gaini. Din óuele acestora facu „p a p a“ [1]) séu „s c r o b ŭ“. La pascı eĭ facŭ „ó u e r o ş ı“, „î m p e s t r i t e“ şi „m u n c i t e“. [2]) Éra la nunţı, amesuratu datinei pastrate din strebuni, însuraţeii îndata dupa cununie trebue sa mânânce maı ântâiu unu ou de gaină şi numaı dupa aceea potŭ se guste din celelalte bucate, ce li se punŭ de'nainte. [3]

Óuele de gaina se maı întrebuinţéza şi în contra unoru bóle. Şi anume: oulu fertu vêrtosŭ taindu-se în dóue, scoţindu-se galbanuşulu din albuşu şi turnându-se puţinu prafuşoru de pétra vèneta în loculu galbanuşului se crede, ca ar fi ajutându fórte multu, daca se puné la ochii ceı cu albaţa. Asemenea maı sunt bune de albaţa şi cuişórele pisate, puse pe albuşu de oŭ. Pacıuşele de inu unse séu muiete în spuma de albuşŭ sunt bune sa se puna la rane, când se oparesce, dar' maı cu sama când se frige cine-va. Lapte de femee mulsu în gaóce de ou e bunu contra aprinderei ochiloru, dacă se tórna în ochı. Galbanuşulu de ou pusu la sóre se topesce pênĕ ce se face dintr'ênsulŭ unu felıu de untu.

[1]) „P a p a“ dela lat. p a p p o- (papo) a r e = a mâncà. Plaut. pe unele locurı se maı ḑice şi p ă p a r ă şi p ă p ă r a d ă.

[2] Maĭ pe largŭ vom scrie despre aceste óue, când ne vóm ocupà cu datinele dela P a s c ı.

[3]) P. Ispirescu. Legendele şi Basmele Româniloru etc. Part. I. ed. III. Bucurescı. 1872. p. 59. „Nu trecura multe ḑile şi le făcură o nunta d'ale împĕratescile. Când se pusera la mésă le aduseră şi loru u n ŭ o u c u z ą m a, d u p a l e g e, d i n c a r e n u m a ĭ a m ê n d o ı t r e b u ı a u s e m â n â n c e.“

Untulŭ acesta apoi e bunŭ de albaţa, daca se ungŭ cu dênsulŭ genele şi tóta împrejurimea ochiului. [1]

La înmormêntarĭ mai raru Românŭ, care sa nu dee peste mormêntu groparıului, séu altui omŭ sermanu, o gaina vie de sufletulŭ celui repausatu. [2] Gaina acésta, data peste mormêntulu séu grópa unui mortu, dupa credinţa poporului românu, însémnă deschiderea drumului în ceealalta lume, caci se ḑice, ca gaina merge înaintea sufletului totŭ scociorîndŭ şi chĭemându, ca şi când ar avea pui mici. [3] La „p r a s n i c e“ séu „c o m â n d a r i“ Românii daŭ preotului, care funcţionéza, o gaina alba séu unŭ cocoşŭ albŭ [4] de sufletulu acelora, pentru carii se face prasniculu séu comândarea. [5]

Babele române, precepute în arta medicinei poporane, întrebuinţéza gainele, sfârticate de vii dreptu în dóue, la o mulţime de bóle, mai cu sama la dureri de pieptŭ şi contra bubei celei rele. Dreptu aceea la fie-care casă credinţa şi datina pastrata din moşi stremoşi pretinde, ca cele mai multe găini sa fie negre séŭ daca nu tocmai cele mai multe, apoi celu puţinu câte-va. De casa, unde sunt gaini negre, nu potu sa se apropie nici odata farmecele, aruncăturile şi spiritele necurate. Éra daca atare vrajitóre face cui-va „p e u r s i t a“

[1]) După spusa unei Românce din Siretiŭ.

[2]) Se usitéza pretutindene la Români, respective la Românecele din Bucovina.

[3]) Com. de Dlu P. Ursulŭ.

[4]) E de însemnatŭ şi aceea, ca la prasnice séŭ comândărĭ nicĭ odată nŭ se dau g ă i n i seŭ c o c o ş ĭ n e g r i de sufletulu celoru repăusaţi ci numai albi.

[5]) Se usitéză maĭ pretutindene la Româniĭ din Bucovina. —

séŭ daca ilu pocesce, atunci o alta vrajitóre numai cu o gaina négră e în stare să-i desfaca. Acea gaină remâne apoi pentru totdéuna a vrajitórei, care a desfacutŭ. [1])

Afara de acestea nĭ se maĭ spune la ţéra ca dacă osulu peptului dela vre o pasere domestica, prin urmare şi dela gaina, taiată la nunta séu la alte ospeţe şi ḑile de serbatóre, este dreptu, acésta însemnéza, ca âmbii soţi sunt fideli unuiŭ altuĭa şi că ferecirea familiei este asigurata. Daca centrulu osului e de-o colóre roşia, atuncĭ e semnŭ, ca săracia sta departe de acea parechie de soţi; éra daca colórea e alba séu numai puţinu roşia, însemnéza, ca avuţia nu-i prea iubesce. [2])

In ḑiua de ajunulu Craciunului şi a Botezului se da gainiloru de mâncatu din tóte bucatele, ce se află pe mésa, câte câte-va farîmături; dar' acestea se punŭ în mijloculu unui cercŭ de putina séŭ de polobocŭ, pentru ca tóte gainile sa mânânce dintr'unu locu. Prin acésta Româncele credu, ca vor face pre gaini sa nu se óua care pe unde apucă, ci să se óuă tóte într'unu locu. [3])

[1]) Com. de Dlŭ P. Prelipcénŭ.

[2]) G. Dem. Teodorescu. „Incercări critice asupra unorŭ credinţe, datine şi moravurĭ ale poporuluĭ romanŭ.“ Bucuresci. 1874. p. 92. — Maĭ esistă la poporŭ înca şi acea credinţă, ca rumpêndŭ doĭ inşĭ osulŭ peptului dela o gaină, pe a cuĭ parte remâne maĭ multŭ, acela va trăì mai îndelungŭ, éră celalaltŭ va murì mai curêndŭ. Dacă osulu se rumpe în dóue parţĭ egale, atunci viéţa celorŭ ce l-aŭ ruptŭ va avea aceea-şĭ durată.

[3]) Com. de Dlŭ P. Prelipcénŭ.

In casa unde sunt closce de găina, dupa credinţa poporului, nu e bine sa se mânânce óue fripte. Şi nu numai ca nu e bine sa se mânânce, dar' nici frige nu se potu în acea casa séu în apropierea ei. Daca s'ar' face unele ca acestea, atunci puii ar perì toţi încă înainte de-a eşì din gaóce. [1] Asemenéa nu trebue a se pisà sare séu altu ce-va la casele cu closce, caci asurdescŭ puii. [2] Pentru ca fiitórele closce sa stee bine pe óue, pênĕ voru scóte puĭ, e de lipsa, ca preotulu, când âmbla cu icóna la ajunulu Craciunuluĭ şi cu crucea la ajunulu Botezului, sa şéda macar vr'o dóue minute pe la mesele ómeniloru şi sa guste câtu-şi de puţinŭ din bucatele puse pe mésa. La acea casa, unde preotulu nu şede nici unu picu, se scie, ca cloşca n'are sa scóta pui. Aşa crede poporulu românu din Bucovina şi când preotulŭ sosesce cu icóna séŭ cu crucea în casa cui-va, femeile nu-i dau pace pêne nu se pune macar pe unŭ momentŭ la mésa.

Româncele aŭ datina de-a pune sub closce óuele fără părechie. Motivulu este acesta: întêmplându-se ca vre unu óu sa fie limpede séŭ ca vre unu puiu sa péră în gaóce, — atuncĭ sa péră celŭ stingheriu, ér' nu din parechie. Punêndu cu parechie ele credu, ca ar trebuì să se strice mai multe óue şi să péră maĭ mulţi pui. Ér' când e sa pue óuele sub cloşcă, atunci mai ântâiu le cércă în zarea luminei spre a vedea, carĭ sunt bune de pusŭ şi cari nu. Cele ce au „b ă n u ţ u“ în partea ro-

[1]) Com. de Dlŭ P. Prelipcénŭ.

[2] După credinţa Româncelorŭ din Siretiŭ. –

tundă şi nu sunt „c ĭ u r u i t e“ acelea sunt bune, éră celelalte nu. [1]) A patra ḑi, după ce aŭ pusŭ óuele sub cloşcă, le maĭ cércă odată, băgându-le într'o strachină cu apă caldă. Acelea, carĭ plutescŭ pe de-asupra apeĭ e semnŭ, că sunt limpeḑi şi nu vor eşì puĭ din ele, prin urmare trebuescŭ înlocuite cu altele próspete; bune de clocitŭ sunt numai acelea, cari se cufunda în apă. Le cércă apoĭ din nou şi la zarea lumineĭ şi înlaturéză pre tóte acelea, cari nu se arătă tulburĭ. [2])

Inainte însa de-a aşeḑà óuele sub cloşcă, Româncele punŭ maĭ ântâiŭ în cuibare unŭ cuĭŭ de ferŭ şi o brasdă de sub plugu séu o glie de celea ce se punŭ în deminéţa sântului-George pe streşinele caselorŭ, pe stâlpii porţiloru şi ai portiţelorŭ. Cuĭulŭ, brasda şi glia aŭ să apere puiĭ, ca să nu péra în găóce când tună. Femeile, carĭ vreŭ să iasă numaĭ c o c o ş e ĭ, punŭ óuele în cuĭbare c'o cuşmă séu c'o pĕlarie; cine doresce să aibă numai p u ĭ c u ţ e, le pune c'unŭ tulpanŭ séŭ c'o pestelcă. [3]) Dacă cine-va voesce a împedicà pre o cloşcă să nu mai clocéscă, atunci o móie în apă rece séu o urzică. —

Gainele, ce aŭ C o b e [4]), Românceele sciu sa le

[1]) Com. de o Româncă din Siretiŭ.

[2]) Idem.

[3]) Idem.

[4]) „C o b e a“ e unŭ felŭ de bólă, pe care o capĕtă numaĭ găinile şi gâscele, când nu beŭ apă de-ajunsŭ. Adică pe vêrfulŭ limbeĭ li se face unŭ felŭ de peliţă vêrtósă ca unghia; ea are forma unuĭ simbure despicatŭ de bostanŭ şi din causa eĭ gainile şi gâscele nu potŭ mâncà nemicŭ şi începŭ a gogi şi hârcăì pênĕ ce perŭ. Dela acésta bólă şi hârcaitură a găinilorŭ vine şi ḑicala: „v o r-

vindece fórte lesne; ele deslipescŭ cobea cu vêrfulŭ unui acu séu şi cu unghiile.[1])

II.

Dacă voimu acuma sa aflamŭ originea datinelorŭ şi credinţelorŭ înşirate pêne aici, trebue să ne întórcemŭ privirile la vechime, sa consultamu puţinu mitologia şi pre scriitorii însemnaţi ai vechiloru Romani. Făcêndŭ acésta ne vom convinge de buna samă, că datinele şi credinţele, de cari am vorbitu, îşi aŭ isvorulŭ loru numaĭ şi numai în credinţele şi datinele Romanilorŭ, strebunilorŭ noştri.

Romanii pe lângă auguratŭ şi aruspicatu mai aveaŭ încă şi o mulţime de alte auspicii specifice séu felurĭ de a consultà sórtea. De acestea se ţinŭ şi gainile. Dreptu aceea ei întreţineaŭ cu cheltueli publice unu anumitu numĕru de gaini sfinte. Când erà să se întrebe sórtea, preotulŭ da gainiloru de mâncare: daca ele mâncaŭ cu lacomie, acésta se considerà ca unŭ presemnu (omen) norocosŭ; éră dacă nu voiau să mânânce, atunci erà vorba de vre o nenorocire.[2])

Dar' nu erà numai atâta.

b e s c e p a r e c a a r e c o b e", care se aplică ómenilorŭ ce vorbescŭ reguşitŭ.

[1]) Se ḑice că c o b e a se vindecă şi atuncĭ, când gainile şi gâscele, ce o au, beŭ apă de ometu (néua, zapada) din luna lui Martie. Româncele într'adeveru strîngŭ apă de ometŭ din luna lui Martie şi o pastréza apoĭ peste totu anulŭ.

[2]) L. Fürstedler. Die Götterwelt der Alten. Pest, Wien, Leipzig. 1866. p. 18.

Romanii puneaŭ fórte mare preţŭ pe întrebarea sorţii; ei ţineaŭ multu la cunoscerea norocului şi la gâcirea întêmplariloru din viitorĭŭ. Cântatulu, bĕutulu, şi mişcarile gainilorŭ aveaŭ pentru dênşiĭ o deosebita însemnătate, căci se credea, ca prin acestea se póte aflà sórtea, bună séŭ rea, atâtu a singuraticiloru indiviḑĭ, a familiiloru, câtŭ şi a statului întregu. Romanii nu întreprindeau maĭ nici unu lucru maĭ importantŭ pênĕ ce nu consultau şi pre gaini.

Dela aceste datine, credinţe şi prejudeţe ale Romaniloru provine, fara îndoéla, şi o mare parte a datineloru şi credinţelorŭ românesci de asta-ḑi. De acì, credu eŭ, ca provine datina în ajunulu Crăciunului şi alu Botezului de-a da gainilorŭ sa mânânce din mijloculu unui cercu de polobocŭ; apoĭ aceea, de-a mesurà şi de-a taià gainile, cari cântă cocoşesce, — de-a desparţì gainile, când se batŭ, — precum şi obiceĭulŭ femeiloru de-a nu taià gaini, apoi alu nevestelorŭ de-a nu mâncà óuele de gaina cu câte dóue galbanuşuri.

Totŭ în auguratulŭ şi aruspicatulu Romanilorŭ trebue sa cautamŭ originea şi a celorlalte credinţe, precum sunt vestirea fómeteĭ, când gainile se scóla tare deminéţa şi se culca fórte târḑiŭ, apoi prevestirea fereciriĭ şi a nefereciriĭ, a sarăciei şi a avuţiei, a morţii timpurie séu mai târḑie, după osulŭ peptului dela gainĭ.

Credinţa Românilorŭ în privinţa clociriĭ *óueloru părasite* şi a celui dintâiu oŭ de puicuţă la Romani nu o gasimu întocmai. O aveau însa încâtva şi Romanii. Éta ce ni spune Pliniu:

„Chiar și de cătra omu se clócescu -- adica óuele de gaina. — Impĕrătésa Livia fiindŭ în frageda tinerețā îngreunată cu Tiberiŭ Cesare de cătra Nero, și dorindŭ fórte a nasce unu urmașŭ barbatescŭ, îșĭ luâ refugiulu la auguratulu uneĭ copile, clocindŭ unu oŭ în sinŭ și când trebueà a-lu depune, îlŭ predà în sinulu unei nutrice, ca sa nu se întrerupa clocirea. Și se spune ca nu s'a înșelatŭ în auguratu [1]); căcĭ scoțindŭ ea din găóce unŭ cocoșelŭ a născutu și unŭ băiatŭ."

Maĭ departe totŭ din Pliniŭ aflămŭ, ca Romanii aveaŭ aceea-și datină, ca și Românceele nóstre, de-a pune sub closce óuele fără părechie; a patra ḑi și ei le cercau în zarea luminei și în apă, ca să véda, carĭ sunt bune de clocitŭ și cari nu. Ca și Românceele de astă-ḑi, Romanii încà îndătinaŭ a pune în cuibarele closceloru unŭ cuiŭ de ferŭ și țerna de sub plugŭ spre a apărà puii din óue în contra tunetuluĭ. [2])

Celelalte datine și credințe, ce le mai au Românceele despre closce, e adevĕratu, că nu se potŭ considerà de-a dreptulŭ ca o remașița dela strebunii noștrii, dela vechii Romani; dar' eŭ credŭ, ca ele sunt nisce adausuri de maĭ târḑiŭ și ca, în totŭ casulŭ, purcedŭ din aceea-șĭ fântâna, de unde ni-aŭ venitŭ și celelalte, despre cari ni vorbesce Pliniŭ.

La ceremoniĭ cu caracterŭ divinu, găinile cu rostulŭ și cu picióreIe galbine se considerau ca necurate; asemenea se maĭ considerau ca necurate și gainile negre

[1]) Plinii. Hist. nat. lib. X. c. LXXVI.
[2]) Plinii lib. X. c. LXXV.

la serbarea secreta, care se facea în onórea bunei zeiţe (bona dea) numai din partea femeiloră, barbaţiĭ fiindŭ cu totulŭ eschişĭ. [1])

De-aici provine şi datina femeiloră române de-a da preotuluĭ la prasnice numaĭ găinĭ albe de sufletulŭ morţiloră, éra negre nicĭ odată. Póte că totŭ aici s'ar putea căutà şi originea obiceiului de-a da gaini peste morminte de sufletulu celoră repăusaţi.

Ce se atinge de întrebuinţarea óueloru de găină ca medicamente vom amentì numai atâta, că ea erà în mare véḑa la Romanĭ. Cartea XXIX c. XI. din istoria naturala a luĭ Pliniŭ tratéză mai numaĭ despre medicamente din óue de găină. [2])

Datina, ca însurăţeii după cununie să mânânce mai ântâiu dintr'unŭ ou şi apoĭ din celelalte bucate, vine de acolo, că la Romanĭ óuele de gaină formaŭ de ordinarŭ începutulŭ fie-căruĭ prânḑŭ şi ospeţu. De unde şi proverbele: „famen ad ovum“ (Cic.) pânĕ la ou, adică începutulŭ ospĕţuluĭ şi „ab ovo usque ad mala“ (Horaţiŭ), adică dela începutŭ pênĕ la sfârşitu. [3])

Din tóte, câte s'aŭ espusŭ pênĕ aici, lesne se póte încredinţà ori cine, fie chiar şi celŭ mai înverşunatŭ contrarŭ alu descendinţeĭ nóstre, ca tóte datinele

---

[1]) Plinii lib. X. c. LXXVII.

[2]) Cadrulŭ articoluluĭ de faţă e pre ângustŭ, ca să potŭ reproduce tóte acelea medicamente de óue de gaină, pre carĭ le înşira Pliniŭ în arătatulŭ capitolŭ.

[3]) Schönberger Wörterbuch. tom. II. p. 214—215.

şi credinţele Româniloru, séu maĭ bine ale Româncelorn despre gainı, sunt remaşiţe cu adeveratu romane. In şirulŭ acestorŭ datine şi credinţe nicĭ unu cuvêntŭ nu se afla, care ar fi în stare să arunce câtu de puţină umbra asupra afirmaţıunei nóstre.

Păunulŭ.

I.

De și Păunulŭ, la Românii din Epiru Pagonu, éra la ceĭ din Istria Păunŭ și Pavunu, lat. Pavo cristatus L. germ. der Pfau, are o vóce ascuțita și neplacută, de și nu e așa de respânditu la noi ca alte paseri, totu-și, din causa penelorŭ sale celorŭ frumóse, cu cari este împodobitŭ, aŭ Româniĭ și despre dênsulŭ mai multe datine și credințe, cari merita a fi luate în considerațiune.

Cari sunt datinele și credințele acelea și ce ni maĭ spune și crede poporulŭ despre dênsulu, vom vedea îndata. Mai ântâiu însa sa vorbimŭ puținu despre deosebitele numiri formate dela cuvêntulŭ „Păunŭ".

Femeĭușca Păunuluĭ se numesce de cătra poporu Păună[1]), dem. Paunica și Păuniță.

Cu aceste trei numiri au Românii datina de-a desmierdà pre nevestele și fetele cele frumóse și drăgalașe. Dovadă despre acésta avemŭ mai multe doine și hore poporane.

[1]) Barcianŭ. Dict. — D. Ananescu Zoolog. p. 104. și 'n Bucovina.

O horă poporană din Bucovina, care dă numirea de „P a u n a“ uneĭ mirese, sună astfeliú:

Frunḑă verde şi una,
Se mărită P ă u n a
Şi remâne grădina,
Grădina cu florile,
Stratulŭ cu garofele. [1])

Éra o doină, totŭ din Bucovina, sună aşa:

Frunḑă verde lemnŭ uscatŭ
Cuconaşŭ, boerĭu bogatŭ,
La chilie ce-aĭ cătatŭ?
— P a u n i ţ a m'a chiematŭ
Să-mĭ dee zaharŭ pisatŭ
Şi gură de sărutatŭ!
— Daca tréba ţi-ĭ de-aşa
Iubesce-ţĭ P ă u n i ţ a,
La mine n'aĭ ce cată,
Că eŭ strae mĭ-oiŭ negri
Şi cu tine n'oiŭ traì,
N'oiŭ trăì, nu te-oiŭ ĭubì,
Ci mĕ voĭŭ călugărì! [2])

Dintr'o chiutura din Transilvania scótemŭ următórele vêrsurĭ:

Când gândescŭ, mândră, la tine
S'aprinde inima'n mine;
Când te vĕdŭ mândră'n portiţă
Par' că vĕdŭ o p ă u n i ţ ă. [3])

[1]) S. Fl. Marian. Poesiĭ pop. rom. tom. II. Cernăuţĭ. 1875. p. 215.
[2]) S. Fl. Marian. op. cit. p. 140.
[3]) Ióne P. Vladŭ: „Chiuiture pop.“ publ. în „F a m i l i a“ an. VI. Pesta 1870. No. 18. p. 211. —

Totŭ acestea numiri se daŭ adeseori de Românĭ şi la o samă de vaci şi viţele, cari sunt la făptura corpuluĭ şi la colórea pĕruluĭ fórte frumóse.

„P ă u n ă“ se numesce şi o locuinţă isolata din judeţulŭ Ialomiţa în România [1]), éra „P ă u n i ţ ă“ unŭ platoŭ micŭ de pe teritoriulu Ciobancuţeĭ în Transilvania. [2])

Unŭ puiu de păunŭ séu unŭ paunŭ micu se numesce P a u n a ş ŭ şi P ă u n e l ŭ.

Totŭ cu aceste dóue numiri se desmiardă şi bărbaţii ceĭ frumoşĭ, şi'ndeosebi feciorii.

Étă şi unŭ esemplu!

Pe de-asupra unuĭ satŭ
Trece-unŭ P ă u n a ş ŭ rotatŭ.
Dar' nu-ĭ P ă u n a ş ŭ rotatŭ,
Că-ĭ badiţa supĕratŭ
Şi de mândre-ĭ fărmĕcatŭ
Cu treĭ pae dela patŭ
Şi cu apă din fântână
Să nu maĭ aĭbă hodină.

„P a u n a ş ŭ“ şi „P ă u n e l ŭ“ se numescu şi o samă de viţeĭ, carĭ sunt frumoşĭ. Ba! în Bucovina şi România, după câtu sciŭ eŭ, esistă maĭ multe familiĭ românesci, a căroru connume e P ă u n ŭ, P ă u n a ş ŭ, P ă u n e l ŭ, P a u n é n ŭ şi P ă u n e s c u.

Când doĭ tineri, o fétă şi-unŭ feciorŭ, se potrivescŭ fórte bine, când séměna unulu cu altulŭ atâtŭ la fap-

---

[1]) D. Frundescŭ op. cit. p. 345.

[2]) Com. de Dlŭ G. Crăciunaşŭ. —

tură și căutătură, câtu și în purtarea lorŭ cea frumósa și esemplara, atuncĭ se ḑice că „s é m ĕ n a c a d o ĭ p ă u n a ș ı“.

Acésta asemĕnare o întâlnimŭ fórte adese-orı în cântecele nóstre poporane.

Étă și unŭ esemplu!

Vină, lele, să fugimŭ,
Că noĭ bine ne lovimŭ,
Și la ochĭ și la sprîncene
Ca doĭ păunașĭ la pene

Altu esemplu!

— Meĭ badiță dămĭ unŭ sfatŭ
Cum să scapŭ eŭ de bărbatŭ?
Că bărbatulŭ mi-ĭ urîtŭ
Nu mĕ potŭ baga'n pămêntŭ!
— Eŭ te'nvĕțŭ mândra mea bine,
Ie-țĭ totŭ ce aĭ, vinŭ cu mine
Și amêndoĭ să fugımŭ
C'amêndoĭ ne potrivimŭ
Și la ochĭ și la sprîncene
Ca doĭ păunașĭ la pene.[1])

De la p ă u n ŭ s'au formatŭ maı departe și cuvintele: p ă u n a r ĭ ŭ, p ă u n é s a, adj. p ă u n e s c ŭ și vrb. p ă u n e s c ŭ, a s e p ă u n ì = a se resfață, a se îngânfà ca Păunulŭ; p ă u n î r e = resfățare; p ă u n ă r i e = o mulțime de Păunı, d. e. ce de-a păunărie, adică: ce de-a Pauuı!

---

[1]) Ione P. Vladŭ în F a m i l i a an. VI. Pesta. 1870. p. 127.

După numele Păunului avemu şi vr'o câte-va numiri de sate şi-a unei paduri în România, precum: P ă u n u şi P ă u n e s c i.[1]

Acestea-sŭ tóte cuvintele formate dela P a u n u!

Şĭ-acuma să trecemŭ la datinele şi credinţele Româniloru despre acésta pasere!

II.

Nu este o duminică, nu este o serbatóre, nu este o petrecere mai însemnată, în care feciorii să nu-şi pue una séu şi mai multe p e n e d e p a u n ŭ în pelarie. Péna de Paunu este una din cele mai placute şi usitate înpodobirĭ ale feciorilorŭ şi ale feteloru. Ba! am observatu că pe alocurea, mai alesŭ feciorii cei avuţi, aŭ pelarii împĕnate cu pene de Păunu, pre cari le pórta numaĭ în unele serbatori mai însemnate.

Cum că datina acésta este fórte respândită pintre feciorii românì nu numai în Bucovina, ci şi'n alte locurĭ, se vede din mai multe cântece poporane. Noi însa vom reproduce aice, ca dovada despre acésta, numai vr'o câte-va versuri, ce le scótemŭ dintr'o doină, care am audit'o în comuna G a l i n e s c i din Bucovina:

A séră şĭ-alaltă séră
Mĕ cată dorulŭ pe-afară,
Eu eram într'o chilie,
Podobĭamŭ o pĕlarie,
C u p ă u n ŭ şi cu hârtię
Să ĭ-o tramitu luĭ Ilie.

[1] D. Frundescu. op. cit. p. 345.

Penele de Păunŭ se'ntrebuințéză de catră Româncele adeseorĭ și la farmece și descântece.

Noĭ vom aduce aice numaĭ unŭ singurŭ esemplu.

Descântătórea, carea voesce să vindece pre unŭ omŭ ce are albața la unŭ ochiŭ séŭ și la amêndoĭ, ie o p é n ă d e P ă u n ŭ și învêrtindu-o în prejurulu ochiuluĭ cu albață recitéza următoriulŭ descântecŭ:

„Bună deminéța
Șeptedecĭ de fecĭóre curate!
Unde mergețĭ,
Unde vĕ ducețĭ,
Ardêndŭ,
Pârjolindŭ:
Cu șeptedecĭ de greble,
Cu șeptedecĭ de măturĭ?...
— „Ne ducemŭ
Să greblămŭ
Să măturămŭ
Mănăstirile de călugărĭ
Și de prescuri!...
„Ba! voĭ acolo nu mergețĭ,
Nu vĕ ducețĭ!
Că mănastirile
Și prescurile
Dumnedeŭ le-a datŭ,
Dumnedeŭ le-a lăsatŭ,
Dumnedeŭ le-a greblà,
Dumnedeŭ le-a măturà.
Venițĭ de greblațĭ
Și măturațĭ:
Sagețile,
Albețile;
Sagetaturile,

Impunseturile
Din crescetulŭ capuluĭ,
Din faţa obrazuluĭ,
Din sgârculŭ nasuluĭ.
Cu grebla le greblaţĭ,
Cu mătura le măturaţı,
In Marea-négră le daţĭ:
Unde cocoşŭ negru n'a cântatŭ,
Câne negru n'a lătratŭ.
Acolo să trăéscă,
Acolo să vecuésca!...
Éră albeţele
Şi săgeţile,
Impunseturile
Şi săgetăturile
Să remâe câtŭ unŭ firŭ de macŭ
In patru despicatŭ
In Marea-négră datŭ...
Acolo să traéscă,
Acolo să vecuéscă.
N. să remâe
Ca sórele'n săninŭ
Curatŭ, aminŭ!

Descânteculu acesta, dupa cum mĭ-a spusŭ Ióna Lupaşcu, descântatóre din Siretıŭ, care mi l-a dictatŭ, se descântă în treĭ ḑile de postŭ câte de treĭ orĭ pe ḑi pênĕ a nu resarì sórele, şi la fie-care descântare descântatórea învêrtesce cu pénă cea de Păunŭ în prejurulu ochıuluĭ atăcatu, pênĕ ce gătesce cuvintele de rostitŭ.

Prin acestŭ mijlocu, crede descântătórea, că ceĭ ce aŭ albaţa la vre unŭ ochıu se vindecă şi-şı recapĕtă éră-şĭ vederile.

Gainaţulu Paunului, dupa credinţa Românilorŭ din Ciobancuţa, punêndu-se în rachiu, vinŭ séŭ bere, şi acésta beutura dându-se apoi unui omŭ beutoriŭ s'o beé, se ḑice că omului, ce-o bea, i se uresce bĕutura şi câtŭ traesce nu be mai multu. [1])

III.

Dela datinele şi apucăturile Păunului avemŭ şi vr'o câte-va proverbe şi asĕmenari. Acestea credu că încă voru fi de óre-şi care interesu. Dreptu aceea voiu să le înşirŭ aice pre cele ce le-am auḑitŭ pêne acuma, şi anume:

Ca păunulŭ se mândresce,
Totu cu laude traesce. [2])

Acestŭ proverbŭ se aplica totdéuna ómenilorŭ celoru mândri şi laudaroşi.

„*Paunulŭ are pene frumóse, dară picióre urîte.*“ Acestŭ proverbŭ se ḑice pentru cei frumoşi la vedere, dar' cu urmari urîte. [3])

Păunulŭ să tacă
Dacă vrea sa placa, [4])

adica celŭ ce nu scie să vorbésca cum sa cade, celu ce da ca cu bota în balta, mai bine sa taca.

[1]) Com. de Dlŭ Gr. Craciunaşŭ.
[2]) Antonŭ Paunŭ. Prov. Partea I. p. 162.
[3]) Convorbiri lit. an. VIII. Iaşi. 1874 75. p. 70.
[4]) Idem. p. 72.

„M â n d r u c a u n ŭ P a u n ŭ“. Paunulu e simbolulŭ deşerţăciunei, de-aceea adeseorĭ audimŭ pre români aplicândŭ acésta asemĕnare ómeniloru celorŭ deşerţi şi înfumuraţi.

Se istorisesce maĭ departe, ca P ă u n u l ŭ, când s'a însuratŭ, pênĕ la amédi s'a gătitu şi s'a impodobitŭ fórte frumosŭ, cum se cuvine unuĭ mire ca sa se împodobésca.

P a u n i ţ a însa, sciindŭ că tóte, câte i-aŭ fostŭ de trebuinţa, sunt gata, nu s'a împodobitŭ, dicêndŭ că ea are înca destula vreme de-a se împodobi pêne la amédi.

Mergându-acuma Paunulŭ cu suita sa ca s'o iee dela parinţiĭ sei şi s'o duca la sine a casă, a aflat'o negatita.

P a u n i ţ a, cum a vĕdutu că mirele seŭ vine aşa de graba, s'a rugatu ca s'o mai aştepte pêne ce s'a împodobì, spunêndu ca ea încă nu este gata. Insa P a u n u l ŭ a spusŭ că o ia şi aşa cum este, fiindŭ ca o avea fórte draga, şi cum a fostu, aşa a şi luat'o, . . . n'a aşteptatu ca să se mai gatésca.

Dar' P a u n i ţ a de-atunci, fiindŭ ca nu s'a gătitŭ la timpu, a remasu mai simpla la pene ca soţulŭ seŭ ca P ă u n u l ŭ. [1])

In fine P a u n u l ŭ e consideratŭ şi ca o pasere care prevestesce schimbarea timpului.

Adeseorĭ audimŭ dicêndu-se că P ă u n u l ŭ, când are să se apropie plóĭa, cântă cu glasulŭ seŭ

[1]) Dictatŭ de V. Flocea.

celŭ urîtŭ, care ne face sa uitamu penele luı cele frumóse. [1])

[1]) Isaĭa Schinteĭa: „Scrisórea unuĭ plugariŭ către redactoriŭ", publ. în „Ș e ḑ e t ó r e a" an. I. Buda Pesta. 1875. p. 47.

P i c a.

I.

La maı multe case ni se'ntêmpla să vedemŭ nu odata pintre paserile domestice una cu capulu pleşuvŭ şi cu crésta roşă pe frunte, cu penele de colóre cenuşie şi împestriţata cu pete albe ca margăritarıulŭ. Acésta pasere, care se póte de departe cunósce dintre celelalte paserı domestice nu numaı dupa faptura corpuluı, ci şi după strigătulŭ eı celŭ patrundetorıu şi de multe orı fórte neplacutŭ, se numesce de către Românıı din Bucovina: P i c ă pl. P i c ı; P i p i c a, pl. P i p i c ı; şi P i c h ı u r a pl. P i c h ĭ u r ı; de catră Românıı din Muntenia şi unele parţı ale Transilvanieı; B i b i l i c ă, B i b i l ó ı c ă [1]), masc. B i b i l o ĭ u [2]), G a i n a-d e-m a r e [3]), G a i n ă-c u-m a r g a r i t a r e [4]) şi P i p i-l i c ă [5]); de catră ceĭ din Oltenia: C â ţ a [6]); şi'n urma

[1]) Veḑĭ: Vocab. de Petri, Barcĭanŭ şi Polizŭ.

[2]) Vocab. Polizŭ.

[3]) Com. de Dlŭ Gr. Crăcĭunaşŭ şi N. Densuşianŭ.

[4]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 101.

[5]) Barcianŭ. Vocab. A. de Cihac. Diction. tom. II. p. 256.

[6]) Com. de Dlŭ I. Cornoĭŭ; — Veḑĭ şi Ananescu Zoolog. p. 103.

dę cătră cei din Moldova: Pichere și Pichire[1]), lat. Numida meleagris L. germ. das Perlhuhn.

Fiindŭ ca Pica nu se cultivéza de catră Românı de multŭ și'ntr'unu gradŭ așa de mare, ca celelalte paseri domestice, cum sunt buna óra gainele, rețele, gâscele și porumbii, de-aceea și datinele și credințele acestora despre dênsa, față cu a altoru óre, sunt fórte puține și ne'nsemnate.

Credințele și datinele Româniloru se referescŭ maĭ multŭ numai la óuele acesteĭ paseri. Deci, de-ocamdată și eu voiu vorbì numai despre acestea.

II.

In serbatorile Pasciloru fie-care Românu, începêndu dela celu mai micu pruncu și pênĕ la celŭ mai betrânŭ moșnégu, pórta la sine mai multe óue roșii și împestrite ca sa ciocnéscă cu amicii și cunoscuții seĭ, dupa cum e dațina moscenita dela strebunĭ.

Sunt însa o sama de ómeni, cari și aice alérgă dupa speculațiuni și înșalațiuni, voindu a câștigà mai multe óue de câtŭ alții. Aceștia îșĭ facŭ óue roșii de Pică, cu cari, ciocnindu, câștigă cu multŭ maĭ multe óue, de câtŭ când ar cĭocnì cu óue de gaină, de óre ce óuele de Pică, dupre cum e cunoscutŭ, sunt cu multŭ maĭ tari la gaóce ca cele de gaina. Insă celu ce cĭocnesce cu óue de-acestea, nu numai ca se consideră de-unŭ înșalatoriu, ci se dice înca ca are

[1]) A. de Cihac. Diction. tom. II. p. 254. — Com. de Dlŭ I. Cornoiŭ.

fórte mare pecatu, pentru că numaı óuele cele de gaina sunt menite spre acestu scopŭ.

Óuele de Pica le'ntrebuinţéză unele Românce şi la o sama de farmece de dragoste, precum şi ca lécu în contra muşcatureı şerpiloru. Dar' cum le'ntrebuinţéza ele în aceste dóue casurı din urma, pênĕ acuma nu-mĭ e maĭ de-aprópe cunoscutu.

Curca.

Dintre tóte paserile domestice cea mai puţinu cultivată de poporulŭ romȃnu şi mai alesu de celŭ dela ţéră este Curca, dem. Curcuţă, masc. Curcanŭ, dem. Curcănaşŭ; la Romȃnii din unele părţĭ ale Transilvaniei şi anume la cei din ţéra Haţeguluĭ: Corcodină, masc. Corcodanŭ[1]), în alte părţĭ însa Corcotină[2]), masc. Corcanu şi Corcodanŭ[3]), la Romȃnii din Banatu pe lȃngă Curca încă şi Cĭurcă[4]); la Romȃnii din Istria Pură masc. Purichiu şi Purmanŭ[5]), lat. Meleagris gallopavo L. germ. das Truthuhn, fem. die Truthenne.

De-aice vine apoi că Romȃniĭ n'aŭ nici o legendă şi mai nici o datină séu credinţa despre acésta pasere.

Totŭ ce potŭ spune în privinţa acesteĭ specii de paserĭ este, că dela datina Curcanului de-aşi sborşì penele şi de-a se umflà aŭ formatŭ Romȃnii asemĕnarea „se umfla ca unu curcanŭ“, care este

---

1) Com. de Dlŭ N. Densuşĭanŭ.
2) Polizŭ. Vocab.
3) S. P. Barcianŭ. op. cit.
4) Vedĭ: Familia. an. XIX. Oradea-mare. 1883. p. 227.
5) I. Maiorescu. Vocab. istriano-romȃnŭ. publ. în „Convorbirĭ lit.“ an. VIII. Iaşĭ. 1874 75. p. 210.

fórte usitata în Bucovina și care se ḑice despre bărbații ce se fudulescu și se îngâmfă prea tare, de și n'aŭ pentru ce, precum și despre cei aroganți. Éra dela curca vine ḑicala „s'a bârzoiatu ca o curcă", care se aplică femeiloru celoru îngâmfate.

Dropia.

I.

Paserea cea maĭ mare, care se afla în Europa şi care, pe câtŭ e de greóĭe în âmbletulŭ seŭ, pe atâta e şi de istéţă şi precauta ca să nu devie prada vênatorilorŭ, carii, pentru carnea ei cea gustuósă, o urmărescu pretutindene unde sciu ca petrece, este Dropia, numită altmintrelea şi Drobiţă, Drofie şi Drochie, lat. Otis tarda L. germ. die Grosstrappe.

Barbaţeluluĭ acesteĭ paserĭ, după cum mi-au spusŭ maĭ mulţĭ Românĭ din Bucovina, se numesce în unele locurĭ Drobŭ pl. Drobĭ, în altele Sdrobu pl. Sdrobĭ, éră în Muntenia Dropioiŭ şi'n glumă Mitropolitŭ.[1])

O alta pasere, care se ţine de familia Dropieĭ, însă care e cu multŭ maĭ mica de câtu acésta, se numesce Dropie-mica séu Spurcóĭcă[2]) masc.

[1]) A. I. Odobescu. Ψευδο-κονηγετικος. p. 7.

[2]) In Dictionnaire daco-romane t. II. p. 355. al Dluĭ A. de Cihac, numele acesteĭ paserĭ e scrisŭ „Spărcóĭcă". Eŭ credŭ însă că acestŭ modŭ de scriere nu e corectŭ, ci ar trebuĭ să fie „Spurcóĭcă", ceea ce fórte logicŭ ca femeĭuşcă a „Spurcaciuluĭ", şi acésta cu atâta maĭ multŭ, de óre ce paserea din cestiune se numesce „Spurcóĭcă" şi de către Dr. T. Stamati în

S p u r c a c ĭ ŭ [1]), lat. Otis tetrax L. germ. die Zwergtrappe.

Dropia din urmă se deosebesce de cea dintâiŭ prin aceea, că e cu multŭ maĭ mică la corpu; la pene e cafenie, pe spate cu puncte negre, éra pe pântece alba; pe când cea dintâiŭ e maĭ mare, maı greóıe, penele de pe spate i sunt ruginiı, éră cıoculu scurtu şi pĕrosu la rădĕcina.

Amêndóue paserile acestea se află într'unŭ numeru fórte însemnatŭ în România şi maı alesu pe lângă Dunare. In Bucovina şi Transilvania provinu cu multu maı puţine Dropiı şi numaı în unele timpurı anumite. Ele se nutrescŭ cu graunţe, érba şi insecte. Carnea lorŭ este fórte bună şi gustósa la mâncare, de-aceea vênatoriı le caută şi le urmărescŭ cu o deosebită pasıune.

III.

Partea cea maĭ înpoporată cu D r o p i ı a Românieı este întinsa câmpie a Baraganuluı. Aice se facu cele maı multe şi maı înteresante vênatoriı asupra acestorŭ paserı. Decĭ, cugetŭ eŭ, ca nu va fi fara óre-şĭ care înteresu pentru cetitoriı noştriı, dacă li vom înfaţişă aice, prin vr'o câte-va trasăturı, modulu cum vênéză Româniı Dropiile pe aceste câmpiı întinse, şi

alŭ seŭ „M a n u a l ŭ d e I s t o r i e n a t u r a l a". Iaşĭ 1848. p. 99. unde dice că „e înalta de o palmă şi şese palmace", precum şi de Dr. Cihac. în a sa Ist. nat. Iaşĭ. 1837. p. 108.

[1]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 105. — N a t u r a, jurnalŭ pentru respândirea sciinţelorŭ nat. în România an. V. Bucurescı. 1862. p. 28.

maı alesu Tamadaıenii, aceĭ „vênatorı de Dropiı din baştina, carii nému din némulŭ lorŭ aŭ rătacitŭ prin Baraganu, pitulaţı în caruţele lorŭ acoperite cu covergĭ de rogojină şi, mânâudu în pasŭ a lene glóbele lorŭ de caluşeı, dau róta óre, ḑile şi lunĭ întregı împrejurulŭ falnicilorŭ Dropioı — carora eı li ḑicu Mitropoliţı, — séu când aceştıa primavéra se înteţescu în lupte amoróse, séu când tómna, eı ducu turmele de puı să pască pe ţerine înţelenite.“ [1]

Modulŭ cum vênéză aceştı Românı, aceştı „vĕnatorĭ din baştină“, nu credu sa aıbă vre o asemenare cu a vènatorilorŭ de alta naţıune.

Prin urmare, cu atâta maı de grabă, pare-mi-se, ca merită sa-lŭ înfăţoşamu aice.

„Şi'n adeveru, — ḑice Dlŭ Odobescu, — sa şedemu strîmbŭ şi sa judecămŭ dreptu: óre ce desfatare vênatorésca maı deplină, maı neţermurita, maı sanina şi maı leganată în dulcı şi duıóse visărı, póte fi pe lume de câtŭ aceea care o gusta cine-va când, prin pustiile Baraganuluı, caruţa, în care sta culcatŭ, abıa înaintéza pe căı fară de urme? De'nainte-ĭ e spaţiulŭ nemărginitŭ; dar' valurile de érbă, când înviete de o spornica verdéţa, când ofelite sub pârlitura sóreluĭ, nu-ĭ însufla îngrijirea nestatornicului oceanu. In departare, pe linia neteda a orizontuluı se profiléza, ca moşoróĭe de cârtiţe urieşe, movilele, a carorŭ urzala e taına trecutuluı şi podóba pustietaţii. Dela movila Nécşuluı de pe malulu Ialomiţeı, pênĕ la movila Vulturuluı

[1]) A. I. Odobescu. op. cit. p. 7—8.

din prejma Borcei, ele stau semenate în prelargulŭ câmpiei, ca sintinele mute şi gârbovite sub ale lorŭ betrâneţi. La pólele lorŭ cuibéza Vulturii cei falnici cu late pene negre, precum şi ceĭ suri alu carorŭ ciocu ascuţitŭ şi aprigu la pradă resare hîdosŭ din ale loru grumazuri jupuite şi golaşe. E grosnicŭ de a vedea cum acestea jivine se repedŭ la stêrvuri şi se îmbuibă cu mortaciuni, când, prin sohaturi, pică de bolesce câte o vita din cireḑi!"

„Dar' căruţa trece în laturi de aceea privelisce scârbósa; ea înaintéza încetinelu şi ratacesce fară de ţelŭ, după bunulu placu alu mârţógelorŭ arominde séŭ dupa prepusulŭ de vênatu alu Tamadaianului caruţaşu."

„De cu ḑorile, — atunci când róua stă încă aninata pe firele de érbă, — ea s'a pornitŭ dela conaculŭ de nópte, şi tocmaĭ când sórele e de-asupra améḑului, ea sosesce la loculu de întâlnire alŭ vênătoriloru. Maĭ adese acestu locu e o cruce de pétră, strîmbata din pina ei, séu unu puţŭ cu furca, adica o grópa adânca, de unde se scóte apa cu burduvulu. Trebue sa fii la Paicu, în gura Baraganului, séŭ la Cornaţele, în meḑulu luĭ, ca sa gasesci câte o mică Dumbrava de vechĭ tufanĭ sub care se adapostescŭ turmele de oi la póle, ér' mii şi mii de cuiburi de Ciorĭ pintre cracile copacilorŭ. In ori ce altŭ locu alŭ Baraganului, vênatoriulŭ nu afla adapostŭ spre a îmbucà séŭ a dormì ḑiua, decâtu umbra căruţeĭ sale. Dar' ce vesele sunt acele întruniri de una séŭ dóue óre, în care toţĭ îşi povestescŭ câte isbânḑi aŭ facutŭ séŭ maĭ alesu erau să facă, cum i-au amagitu paserea viclénа, cum i-a

purtatu din locu în locu, și cum în sfârșitŭ s'a făcutŭ neveḑuta în sboru-ĭ prelungitŭ."

„Dupa repausŭ colinda prin pustii reîncepe cu aceea-și placere. Vênatoriulu, înprospetatŭ prin somnulu, prin mâncarea și prin glumele dela conacu, se aprinde din nou de ispita norocului; elŭ cu ochii cauta vênatulu, cu gândulŭ sbóră póte către alte doruri; dar' simțirile-i sunt în veci deștepte; inima-i veghiata este mereu în mișcare și urîtulu fuge, fuge departe, din colo de nestatornica zare a nemarginitei câmpii."

„Când sórele se plécă spre apusu, când murgulu serii începe a se destinde dreptatŭ preste pustii, farmeculu tainicu alu singurătații cresce și mai multu în sufletulu calĕtorului. Unu susuru noptaticŭ se înalța de pe fața pamêntului; din adierea vêntuluĭ prin erburi, din țiriitulu grierilorŭ, din mii de sunete ușóre și nedeslușite se nasce ca o slaba suspinare eșita din sinulu obositŭ alu naturei. Atunci prin nalțimele vĕsduhului, sboru, cântândŭ a lorŭ doine, lungi șire de c o c o r ĭ, brâne șerpuinde de acele paseri caletóre, în care divulŭ Dante a întreveḑutu graciósa imagine a stolului de suflete duióse, de unde se desprinde spre ași deplânge restriștea, gingașa lui Francesca:

E come i gru van cantando lor lai,
Facendo in aer di sè lunga riga;
Cosi vid'io venir traendo guai,
Ombre portate dalla detta briga. [1])

[1]) Dante. Divina Commedia; L'Inferno, cant. V.

Românesce :

Şi precum grui̇̆ mergŭ cântândŭ a lorŭ doine,
Facendŭ prin aerŭ din sine lungi şire;
Aşa vĕdui viindŭ, trăgêndŭ vaete,
Umbre purtate de pomenita suflare.

„Dar' câte una — una caruţele sosescu la târla séu la stâna, unde vênatorii aŭ sa petrécă nóptea; unu bordeiu acoperitŭ cu pae, — câte-va saiele séŭ olomuri pentru vite, o cétă de dulăĭ ţepeni latrându cu înverşunare, şi în tóta împrejurimea unu mirosu greŭ de óie, de cépa şĭ de rachiŭ, éta adapostulŭ ce le póte oferì baciulu dela Radana séu celu dela Renciu. Din acestea cata vênatorii să-şi întocméscа culcuşŭ şi cină, dacă cum-va n'aŭ avutŭ grijă să-şi aduca aşternutu şi merinde în căruţe. Pe când însa, pe sub şure şi la vatra bordeiuluĭ, ospĕţulŭ şi paturile se gatescŭ, dupre cum pre fie-care ilŭ taĭe capulŭ, limbele se desmorţescu şi prin glume, prin risuri cu hohote, ele resciunperă lungile óre de tacere ale dilei." [1])

Étă în puţine trasaturi modulŭ cum îndatinézǎ din vechime Tamădăienii, şi nu numaĭ aceştia, ci şi toţi acei vênatori români, carii cercetéza întinsa câmpie a Baraganuluĭ, a vênà cârdurile de Dropiĭ, cari, cu pasŭ mesuratu şi cu capulu ţintitu la paza, cutrieră şesurile cele fară de margine... Şi óre vênatoria acésta nu este cu multŭ mai atrăgĕtóre, maĭ romantica şi mai încântatóre, óre nu aduce ea vênătoriului mai multa distragere şi placere, de câtu aceluia, ce cutrieră per

[1]) A. I. Odobescu. op. cit. p. 9 13.

p e d e s a p o s t o l o r u m câmpiile, însoţitŭ fiindu numaı de-unŭ singurŭ p r e p e l i c a r ĭ ŭ, care nu póte să-ĭ procure altă distragere, fără numaı dóră ca să stârnéscă pre vre o prepeliţa de pe cuıbarĭŭ séu vre unŭ epure somnorosŭ de sub o tufă, dupre care începe apoĭ a alergà totŭ ţiflindu şi haucaindŭ de-ţĭ ţiue urechile şi-ţı alungă vênatulŭ de sub nasŭ?

Românulu, dupre cum am vĕḑutŭ din şirele citate maı susŭ, ca şi la orı care altă împrejurare de petrecere şi distragere, aşa şi la vênatorie, îı place a fi totdéuna veselu, totdéuna în orı bune, nu tacutŭ şi cu cugetulu îndreptatŭ numaĭ într'unu singuru locu, cum ar putea maı de graba şi maĭ uşoru scurtà viéţa uneı vietaţı nevinovate.

Românulŭ încă e vênatorĭu din nascere, şi póte că cu multu maı iscusitŭ şi ajunsŭ de capŭ de câtu orı şi care vênatorıu străinu, dar' monotonia, ca şi orı unde în altu locu, aşa şi la vênatorie, îı este urîtă, şi cauta a o alungà dela sine, înlocuindu-o prin totŭ felıulu de istorióre picante şi observarı ingeniόse...

Nagâțulŭ.

I.

Multe și felurite aŭ fostu neajunsurile și neplacerile, nevoile și năcazurile, crudimele și maltrătările, ce aŭ trebuitu sa le sufere stremoșii noștri în timpurile vechi nu numai dela popórele cele păgâne și barbare, cari ca nisce lăcuste nesațiόse aŭ cutrieratŭ, prădatŭ și pustiitŭ în maĭ multe rêndurĭ țerile române, ci înca și dela acele popore creștine, cari ca unele ce eraŭ învecinate și aveaŭ mai acelea-și interese ca și Românii, adică: de-ași a pară patria, limba și religia în contra pagânismului și barbarismului, ar fi trebuitŭ sa vĭețuéscă în cea maĭ strînsă și maĭ bună legatură și amicéța.

Din acésta causă apoi, pentru că nu sciau în cotro să-și mai plece capulŭ, pentru că nu aveau pre nime, care să li fi ținutŭ parte, să fi căutatŭ cu ochĭ bunĭ asupra lorŭ și sa-ĭ fi ajutatŭ din tótă inima la timpu de nevoe, eraŭ Românii adeseorĭ constrînși a întrebuință diferite mijlóce spre a se putè apără în contra inimicilorŭ de tóta mâna și spre a scăpà cu viéța din ghiarele acestorŭ fiere selbatice cu graiŭ și trupŭ omenescu.

Aşa ni istorisescu bĕtrânii, între multe altele, ca maĭ demultŭ stremoşii noştrii, nesciindu când vor năvalì inimicii asupra lorŭ ca sa-ĭ despóie de tóte ce aveaŭ, nefiindu maĭ nicĭ într'o ḑi siguri de averea şi viéţa loru, faceau nisce „c i u h e", prin mijloculŭ carora li se da apoi de scire când se apropiau inimicii de dênşii. C i u h e l e acestea, cari se împlântaŭ în regula pe culmile cele maĭ înalte ale délurilorŭ şi ale munţilorŭ, constà dintr'unŭ capriorŭ lungŭ séŭ dintr'o bârnă mare de bradu séŭ şi de altu lemnŭ pe care o înfaşurau dintr'unu capĕtŭ pêne'ntr'altulu cu pae sucite şi unse cu reşina séŭ cu smóla.

Maĭ departe fie-care românŭ, ce avea puţina avere şi n'ar fi voitu să cada în mâna inimicilorŭ, îşi facea câte unŭ caru câte cu dóue p r o ţ a p u r ĭ séŭ r u d e pe care încarcà, la timpu de nevoe, tóta averea sa cea maĭ preţiósă.

Când întrau inimicii în ţéra străjerii, ce erau puşĭ anume să stea de pânda pe culmile délurilorŭ, da focŭ ciuhelorŭ descrise maĭ susu, ciuhele se aprindeaŭ şi prin flacara loru se da de scire tuturoru Româniloru de prin apropiere, că inimicii: Tatarĭ, Turci, Unguri, Cazaci, Leşĭ séŭ cari eraŭ se apropie de dênşiĭ. Românii, vĕḑêndu acestŭ semnŭ şi sciindu prea bine ce-i aştépta, încarcau de graba totŭ ce aveaŭ maĭ preţiosŭ pe lângă sine în carĕle cele cu dóue proţapurĭ, înjugaŭ boii la unulŭ din proţapurile, ce erà îndreptatu spre pórtă, şi aşa apoĭ se retrăgeaŭ spre Carpaţĭ, spre desimea munţilorŭ, unde erà tótă scaparea lorŭ.

Fiindu ca însa pe acelea timpuri în munţi nu se aflau, ca acuma, drumuri şi plaiuri batute pe cari se póta âmblà omulu după plăcere, se întórca carulŭ seŭ încarcatu cu povóra în cotro va voĭ, ci aflându-se aşa dicêndu numai nisce potici şi cararı fórte ânguste, deaceea faceau ei carĕle cu dóue proţapuri, ca sa nu maĭ aiba nevoie a le întórce în totu momentulu, ci se'njuge boii la proţapulu întorsŭ în cotro avea sa apuce.

Éră-şi ni istorisescŭ betrânii, că totu din causa inimicilorŭ, se vedeau maĭ de multŭ Românce le necesitate a taĭà carnea ce-o puneaŭ la focŭ sa férba, în mai multe bucaţele şi fie-care bucăţica a o legà câte c'o aţişóra, pre care o lasau sa atârne afara din óla. Când s'apropiaŭ inimicii, ne mai avêndu timpŭ ca sa aştepte pênĕ ce va ferbe carnea fie-care familiantŭ scotea de graba câte o bucaţică de carne cu aţişióra din ólă ca sa nu se frigă la mâne, o punea unde apucà, şi aşa apoi fugeaŭ cu toţii de'naintea inimicilorn şi se ascundeau prin munţi séŭ prin alte locuri, unde cugetaŭ că nu vor fi urmariţi şi prinşi.

Acésta datină de-a legà carnea c'o atişóră, când se pune la focŭ ca să férba, s'a păstratŭ pênĕ şi în diua de asta-di în unele sate din munţii Bucovineĭ. Insa când întrebi acuma pre vre o Românca: de ce légă ea carnea cu aţa, când o pune la focŭ?... ce însemnézâ capetulŭ de aţă ce spânzurà din ólă afara? nu scie nemica alta să-ţĭ respunda, decâtu că aşa a apucatu dela moşi stremoşi şi aşa face şi ea!

Ce se atinge de c i u h e trebue să mărturisescŭ că le-am apucatŭ şi eŭ. In copilăria mea maĭ în pre-

jurulu fie-carui satu din Bucovina se aflaŭ pe culmile délurilorŭ câte patru séu şi mai multe c ĭ u h e de-acestea postate spre cele patru regiuni ale pamêntului. Intrebându pre unulu şi altulu despre însemnânţa loru mi se respunse ca sunt puse spre apărarea satului în contra reutaţilorŭ.

Câtu pentru carĕle cele cu dóue proţapuri séu rude numai cei mai betrâni ómeni îşi maĭ aducu aminte ca prin visŭ ca au vĕḑutu în tinereţele loru icĭ colea câte unulu aruncatŭ sub vre o colnicióră, şi spunŭ că atâtŭ coşulŭ lorŭ, cât şi rótele eraŭ fórte mari.

Afara de acestea, câte s'aŭ înşiratŭ pêne aice ne-au mai remasu înca fórte multe reminiscinţe de pe timpulu când totŭ soiulu de órde păgâne şi barbare cutrierau ţerile române şi despoiau pre locuitorii lorŭ de tóte averile şi bunataţile. Multe s'au mai pastratŭ în memoria restrenepoţilorŭ acelorn Romani trecuţi, cum se ḑice, prin apa şi prin focu. Nu este însă loculŭ loru să le înşiramŭ pre tóte aice. Ne vom mulţamì de asta dată numai cu cele ce le-am înşiratŭ pênĕ acuma, şi vom trece mai departe la obiectulŭ despre care din capulu locului ne-am propusu să vorbimŭ, adica la reminiscinţele şi credinţele Românilorŭ despre paserea numită de comunu în Bucovina N a g â ţ ŭ, lat. Vanellus cristatus M. et W. germ. der Kiebitz.

II.

Unutu dintre popórele păgâne, carĭ aŭ navălitu fórte adeseori în ţerile române dela Dunare şi mai alesu în Moldova şi dela carele aŭ avutu Românii fórte multu

de suferitŭ, aŭ fostŭ Tatarii. De'naintea acestora rarŭ când se puteaŭ ascunde Românii, caci ei, după cum nĭ istorisescŭ şi credu bĕtrânii, aveaŭ nisce paserĭ învĕţate la vênatorie, pre carĭ le purtaŭ totdéuna cu dênşiĭ şi acestea descoperiaŭ pre românĭ ori şi unde ar fi fostu ascunşi.

Aceste paseri rele şi fórte urgisite de poporulŭ românŭ erau Nagâţii.

Teritoriulu Moldovei, de care, dupre cum prea bine se scie că pe acelea timpuri se ţiuea şi Bucovina, nu erâ pretutin lene strebatutu şi cultivatŭ ca acuma, ci cele mai multe parţi ale sale erau apatóse şi mlăştinóse, în cele mai multe locurĭ se aflau o mulţime de ochiuri, lacuri şi iazurĭ mari cât puteai cuprinde cu ochii, tóte împanate cu trestie, papură, pipirigŭ, plamână şi alte diferite plante. In stuhăriile seculare ale acestorŭ lacuri şi ĭazuri, se ḑice ca de multe se ascundeau Românii de reulu Tătarilorŭ.[1] Insa Tătarii, sciindŭ prea bine ca Româniĭ îndatinéza a se ascunde prin aceste stuharii ca sa scape de cruḑimile loru, se ḑice ca cum năvăliau în Moldovâ şi se apropiau de unu asemene ĭazŭ séu lacŭ, îndata sloboḑiau o mulţime de Nagâţi, pre cari îi amuţiau să caute pre fugarí. Nagâţii, cum se vedeau liberí, îndată cutrierau tóte stuhariile de prin prejurŭ şi cum da de vre unŭ Românŭ îndata

[1]) Uniĭ Românĭ, ca sa nu fie descoperiţĭ de Tătarĭ şi de paserile acestora, ḑice că îndătinaŭ a-şĭ face unŭ felŭ de cuşme lungĭ de stuhŭ şi din fructele acestuia, puneaŭ cuşmele pe capŭ şi aşa se băgaŭ apoi prin ĭazurĭ şi alte ape mari, unde şedeaŭ cu ḑilele întregĭ. Şi dacă treceau Tătariĭ de acolo nu-ĭ puteaŭ cunósce din causa cuşmelorŭ, carĭ se clătinaŭ când sufla vêntulŭ. —

începeaŭ a ţiui, a strigà şi a se roti împrejurulŭ luĭ pênĕ ce veniaŭ Tătariĭ de-lŭ prindeaŭ şi-lŭ despoiaŭ de totŭ ce avea pe dênsulŭ şi apoĭ orĭ că maltrătându-lŭ îlŭ omorĭaŭ şi-lŭ aruncaŭ éră îndăraptŭ de unde l-aŭ fostu scosŭ, orĭ că-lŭ legaŭ butucŭ cu curele crude de pĭele de vită şi astfeliŭ legatŭ îlŭ duceaŭ apoĭ. cu dênşiĭ în sclăvie.

Pe când Tătariĭ măltrătaŭ pre uniĭ Românĭ, cariĭ aŭ avutŭ nenorocirea se cadă în mânele lorŭ, pe atuncĭ Nagâţiĭ sburaŭ într'altă parte şi căutaŭ pre alţĭ Românĭ... Nicĭ unŭ Românu nu putea să remâe nedescoperitŭ de acestea paserĭ fórte rele, căcĭ orĭ şi câtu de bine s'ar fi ascunsŭ Româniĭ, ele trebuĭaŭ să-ĭ predee în mânele Tătariloru.

Maĭ departe spune tradiţia poporală, că daca Româniĭ pătrundeaŭ şi se ascundeaŭ în desimea stuhuluĭ unde numaĭ a nevoe şi cu greŭ îĭ erà omuluĭ de-a strebate cu sloboda, şi dacá pre aceştĭa îĭ descoperĭaŭ Nagâţiĭ, de cariĭ pe acele timpurĭ se aflaŭ fórte mulţĭ în Moldova şi-şĭ făceaŭ cu miile cuiburĭ prin stuhurĭ, atuncĭ Tătariĭ nu se maĭ duceau să-ĭ scótă singurĭ din ascundişulŭ lorŭ, ci amuţĭaŭ asupra lorŭ pre unŭ feliŭ de cânĭ, cariĭ încă îĭ purtaŭ cu dênşiĭ, şi câniĭ aceştĭa adurmecândŭ pre Românĭ, îĭ scoteau afara şi-ĭ mânaŭ apoĭ spre Tatarĭ... Vaĭ şi amarŭ de Românulŭ acela, care picà acuma în mânele păgânilorŭ!... Chinurile luĭ din partea Tătarilorŭ nu se potu descrie!... Atâta ce-lu muncĭau, atâta ce-lŭ băteaŭ, că trebaia să móră. [1])

[1]) Trad. Rom. din Horodniculŭ-de-josŭ com. de Dlŭ P. Prelipcénŭ. — Nagâţiĭ, după cum scimŭ din istoria naturală, se ţinŭ în

III.

Afară de acestea trădiţĭunĭ de tristă memorie, afară de aceste reminiscinţe, carĭ ni amintescŭ de timpurile cele grele şi viforóse în carı aŭ petrecutŭ stremoşiĭ noştriĭ, maĭ aŭ Româniĭ încă şi urmatórele datine şi credinţe despre N a g â ţ ĭ.

Când copiĭ strigă fórte tare şi li-ĭ vócea fórte ţiuitóre şi pătrunḑetóre, atuncĭ îndatinéză Româniĭ din Bucovina a-ĭ numì „N a g â ţ ı". Eĭ ḑicŭ: „t a c ĭ N a g â ţ u l e n u m a ĭ s t r i g à a t â t a, c ă m 'a ĭ a s u r ḑ i t ŭ !" Când unŭ copilu racnesce ḑicŭ éră-şĭ că „s t r i g ă c a u n ŭ N a g â ţ ŭ !"

Nagâţulŭ e şi unŭ anunţătoriŭ de plóĭe. Aşa când sbóră elu pe susŭ şi maĭ alesŭ séra şi strigă tare „ţ ĭ u ì ! ţ ĭ u ì !" atuncĭ se ḑice că în curêndŭ are să se schimbe timpulŭ, are să plóĭe, va fi timpŭ posomorîtŭ. [1])

Acestea sunt datinele şi credinţele Românilorŭ despre N a g â ţ u !

---

regulă pe fênaţele cele apătóse şi prin stuhurile de pe lângă ĭazurĭ şi lacurĭ. Éră când se apropie cine-va de cuĭburile lorŭ, carĭ sunt făcute pe suprafaţa pămêntuluĭ, atuncĭ se rădică repede în susŭ şi învêrtindu-se în cercurĭ începŭ a strigà şi a ţiuì fórte tare, trădându-şı astfelĭŭ loculŭ unde li sunt óuele. Dela acésta datină a Nagâţilorŭ se vede că vine şi credinţa Românilorŭ, că aceste paserĭ spăriose ar fi trădatŭ în vechime pre stremoşiĭ noştriĭ Tătarilorŭ.

[1]) Cred. Rom, din Căndrenĭ, com. de Dlŭ P. Ursulŭ; a celorŭ din Horodniculŭ-de-josŭ, com. de P. Prelipcénŭ, şi a Românilorŭ din Frătăuţiĭ-vechĭ. —

IV.

In fine sa maı cuvêntamu ce-va şi despre numele propriŭ alŭ acesteı paserĭ.

Puţine paserĭ, din câte li sunt Românilorŭ cunoscute, aŭ atâtea numirı ca şi acésta. Aşa Româniı din Bucovina, pe lângă „N a g â ţ u" o maĭ numescŭ încă şi „P a s e r e-t ă t ă r é s c a", „C â n e- t a t ă r e s c ŭ" şi „Ţ ı u v l i c ŭ" pl. „Ţ ı u v l i c ı".

Numirea „Ţ ĭ u v l i c ŭ", după cum spune poporulŭ, să-ĭ vină de-acolo, că ea când are se prevestéscă timpulu celŭ reu séu când are să descopere pre cine-va c ă p c â n i l o r u, adica acelorŭ căpcânĭ, carı mânâncă ómenı, striga necontenitŭ: „ţ ĭ u-u u v l i c ŭ! ţ ı u u u-v l i c u!"[1]

Credu că totŭ dela strigatulŭ acesteı paserı s'a formatŭ în decursulu timpuluı nu numaı numele eĭ, ci şi verbulu „ţ i v l ì" séŭ „ţ i f l ì", care însemnéza atâta câtŭ a s t r i g à t a r e, a r ă c n ì c'o vóce ascuţita şi pătrundetóre, şi care se aplică maı alesu copiiloru celorŭ reĭ ce plângŭ fórte multu.

In unele locurĭ din Transilvania se numesce paserea acésta „L i b u ţ u"[2] şi „L i b u c ŭ", „L í b o c ŭ", „L i b e c ŭ", „B i b i c ŭ"[3], éra în altele locurı „N a-

[1]) Dat. şi Cred. Rom. din Frăţauţiĭ-vechĭ.

[2]) Sab. Popŭ. Barcĭanŭ. op. cit. — S. Petri. op. cit. —

[3]) A. de Cihac. Dictionnaire. t. II. p. 512.

gâțu", „Neguițu"[1], „Nogâțŭ"[2], „Cĭovlica"[3]) și „Cĭorlica".

Despre esistința numirei „Cĭorlică" avemŭ dovadă urmatoriuluĭ proverbŭ din Selagiŭ:

Nu-mĭ e frică de cĭorlică
Că-mĭ stă casa 'ntr'o urzică,
Ci-mĭ e frică de cĭocoĭŭ
Că-mĭ stă casa 'ntr'unŭ gunoĭŭ. [4]

Românii din Moldova o numescu „Nagâțŭ" [5]) éră ceĭ din Muntenia „Cĭovică". [6]) Dar' e de presupusu ca'n Munteuia se va fi numindu și „Cĭovlica" judecându dupa proverbulu citatu maĭ susŭ, care e fórte respânditŭ și în acésta țóra și care numaĭ cu fórte puține schimbarĭ suna precum urméza:

Nu-mĭ e frică de cĭovlică,
Că-mĭ stă casa'ntr'o urzică,
Ci-mĭ e frică de cĭocoĭŭ [7])
Că-mĭ e casa 'ntr'unŭ gunoĭŭ. [8])

[1]) S. P. Barcianŭ op. cit.
[2]) A. de Cihac op. cit. p. 517.
[3]) S. Petri op. cit — S. P. Barcianŭ op. cit.
[4]) Șeḑetórea an. IV. Budapesta 1878. p. 117.
[5]) Dr. T. Stamati. Manualŭ de ist. nat. ed. I, Iașĭ. 1848. p. 99.
[6]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 105.
[7]) Sub cuvêntulŭ „cĭocoĭŭ" din proverbulŭ acesta și din celŭ premergĕtoriŭ n'are, după părerea mea, a se'nțelege „Cĭocoiĭ", carĭ aŭ jupitŭ și maĭ jupescu încă și pônĕ în ḑiua de aḑĭ pre bietulŭ poporŭ românŭ din România, ci eŭ socotŭ că sub „Cĭocoĭulŭ" acesta se'nțelege „Cĭocârlanulŭ, căcĭ și acésta pasere, care în unele ținuturĭ din Transilvania se numesce „Cĭocoĭŭ", âmblă, maĭ alesŭ érna, prin gunóie și prin bălĭgare cautându-șĭ nutremêntulŭ.
[8]) G. Baronzi. op. cit. p. 49.

In Vocabularulŭ românŭ - nemţescŭ, compusŭ de Dlŭ S. Petri, pe lângă numirea „C ĭ o v l i c ă“ pe care o trăduce în germânesce prin „K i e b i t z“, provinŭ încă şi numirile „C ĭ o v i c ă“ pl. „C ĭ o v i c ĭ“ şi „C ĭ o-v i n ă“ pl. C ĭ o v i n e“ pre carĭ le trăduce prin „F i s c h a a r“ şi „B e i n b r e c h e r“. Asemenea şi în Vocabularulu Dluĭ Barcĭanŭ provine încă numire „C ĭ o-v i c ă“, care o traduce germânesce prin „T o d t e n e u l e“. Totŭ acéstа numire din urmă, precum şi „Ç ĭ u v i c ă“ se află şi la Dlŭ A. de Cihac [1]) trădusa prin U l u l a a l u c o şi S t r i x p a s s e r i n a.

In privinţa numirilorŭ „c ĭ o v i c ă“, „c ĭ u v i c ă“ şi „c ĭ o v i n a“ esista aşa dară, după cum am vĕḑutŭ, deosebite păreri, aplicându-se de uniĭ Românĭ la alte paserĭ şi nu la N a g â ţ ŭ. Cu tóte acestea însă eŭ credŭ, că de óre ce între numirea „C ĭ o v l i c ă“ şi „C ĭ o r-l i c ă“, care însemnéză după unii „N a g â ţ u l ŭ“, şi între acestea din urma, adica: Cĭovică, Cĭuvică şi Cĭo-vina, esistă o deosebire fórte mică, numaĭ de dóue litere, éră rădĕcina fiindŭ la tóte aceea-şĭ, tóte numirile acestea trebue sa semnifice una şi aceea-şĭ pasere şi anume séŭ numaĭ V a n e l l u s c r i s t a t u s (Tringa vanellus L.) séŭ numaĭ G l a u c ĭ d i u m p a s s e r i n u m (Strix passerina.[2])

[1]) Dictionnaire t. II. p. 56.
[2]) Veḑĭ t. I. p. 204.

Fluturașulŭ.

I.

In natură se află multe animale, precum și alte vietățĭ, carĭ sunt, așa ḑicêndŭ, unu barometru viŭ, fiindŭ că prevestescŭ sosirea ploiĭ. Mâțele, lipitorile, paingeniĭ, muscele, uniĭ pescĭ și maĭ cu samă brôscele se distingu în privința acésta fórte multŭ. Dar' noĭ vom lăsà de astă dată pre tóte vietațile acestea la o parte și vom vorbì numaĭ despre o pasere, care asemene anunță venirea ploiĭ, fiindu că ea atuncĭ când are să plóĭe începe a fluerà într'unŭ modŭ particularŭ.

Acésta pasere, care nu odată prin strigătulŭ eĭ face pre ómeniĭ, ce lucră în câmpŭ, să se siléscă maĭ de grabă cu lucrulŭ, dându-le de scire, că în curêndŭ o să-ĭ apuce plóia, se numesce de cătră româniĭ din Muntenia Fluturașŭ[1]), Purcărașŭ[2]), Fluerarĭŭ[3]), Fluerătorĭŭ[4]), Prundărașŭ și Pruntărașŭ[5]), lat. Charadius pluvialis L. germ. Goldregenpfeifer.

---

[1]) Natura. an. V. Bucurescĭ 1862. p. 205. -- D. Ananescu. Zoologia. 1874. p. 108.

[2]) Com. de Dlŭ Gr. Stefanescu.

[3]) D. Iarcu. Elemente de ist. nat. Bucurescĭ 1864. p. 20.

[4]) Com. de Dlŭ P. Ispirescu.

[5]) A. de Cihac. Dictionnaire t. II. p. 297.

Fluturașulŭ séu Purcarașulu acesta se află mai în tótă Europa. Elŭ e o pasere migrătóre, fiindŭ că érna plécă dela noĭ în țerile cele calde și mai cu samă către nordulu Africeĭ. La acésta migrațĭune, Fluturașulu merge în cete mari, cari forméză unŭ triunghĭŭ deschisŭ resturnatu, buna óră precum călătorescu și Cucórele.

Mâncarea Fluturașului constă în vermi, insecte, larve și chiar în semințele diferițiloru arborĭ. Elŭ traesce în monogamie, adică barbațelulŭ remâne totdéuna credinciosu femeii sale. Dara numai femeiușca se'nsarcinéza cu facerea cuibului pentru pui. Acestŭ cuibu, de și nu e elegantŭ și nici n'are o posițiune înaltă, fiindu că este facutŭ pe pamêntu pintre erburĭ, cu tóte acestea este fórte solidŭ și convenabilŭ pentru a primì óuele în numerŭ de patru séu cinci de colóre galbana-închisa, batêndu în roșu, avêndu pe gaóce și pete aurii.

Când femeiușca clocesce óuele, barbațelulu șede óre întregi lânga dênsa și cânta spre petrecerea soției sale și spre a o încurajà la clocirea progenitureĭ sale.

Femeiușca se'nsarcinéza cu crescerea progenitureĭ, éră barbațelulu șede a casa în curajindu-o prin feliurite petreceri și cântece și numai atunci devine neliniscitŭ și începe a fluerà, când în scurtŭ timpu are sa vie vre o plóie.

Caracterele zoologice ale acestuĭ Fluturașŭ séu Purcărașŭ sunt urmatórele: e în lungime de dóuedeci și șese, în lațime de cincidecĭ și optu, în lungimea aripeloru de optspredece éra în lungimea codii

de optŭ centimetri; are unŭ cĭocŭ slabu, dreptu, neascuţitŭ şi maĭ scurtu de câtŭ capulu; pelea din dreptŭ a piciórelorŭ este ca o sită. Aripele sunt ascuţite, códa are dóuespreḑece pene şi pórta unu desemnŭ de vergea, fulgiĭ sunt neteḑĭ şi lipiţĭ de pele, corpulu este de o colóre cam négră, cu pete cam verḑĭ séu galbene ca aurulu, aceste pete lipsescu codiĭ, care este de-o colóre cenuşie şi are nisce vergĭ galbine şi verḑĭ. —

II.

De familia Fluturaşuluĭ se maĭ ţine încă şi altă pasere, care asemene provine 'n ţerile locuite de Românĭ. Aceea se numesce de catră Româniĭ din Muntenia, dupa cum mĭ-a spusŭ Dlu Gr. Stefanescu, Porcuşoru, lat. Charadrius morinellus L. germ. der Mornell oder Morinell.

Porcuşorulu e în lungime de dóueḑecĭ şi treĭ, în laţime de patruḑecĭ şi şese, în lungimea aripeloru de cincisprеḑece şi'n a codiĭ de şepte centimetri. Penele luĭ cele de pe spate sunt negrĭ şi pe margini ruginiĭ; capulŭ seŭ celu suru e despărţitu de peptu prin dóue brâie: unulu negru şi altulu albu. Partea inferióra a peptuluĭ e la mijlocu négra, pântecele albu. Ochiĭ cafeniĭ, cioculu negru, piciórele galbene-verḑiĭ.

Porcuşorulu e una dintre paserile cele maĭ frumóse şi maĭ atragetóre ale familieĭ de care se ţine. Elŭ petrece maĭ cu sama pe fènaţele cele apatóse şi pe lânga riurĭ, şi se nutresce cu cobelcĭ, vermĭ, cărabuşĭ şi cu larve de insecte.

III.

In ţerile locuite de Românĭ, şi'ndeosebĭ pe întinsele câmpiĭ ale Românieĭ pe lângă Dunăre şi pe insulele Dunăreĭ se maĭ află şĭ-o a treĭa pasere, care încă se ţine de familia celorŭ dóue descrise maĭ susŭ. Aceea se numesce F l u t u r a ş ŭ - m i c ŭ, în Bucovina: V ă c ă r e l ŭ, lat. Charadrius fluviatilis Bechst. germ. der Flussregenpfeifer.

Fluturaşulŭ acesta este fórte micŭ, abĭa întrece mărimea uneĭ C ĭ o c â r l i ĭ. Lungimea luĭ e de şeptesprediece éră lăţimea de treĭdiecĭ şi patru centrimetri, lungimea aripelorŭ de o sută cincĭsprediece éră a codiĭ de optŭdiecĭ şi şese de milimetri. Penele de pe spate îĭ suntŭ ţerniĭ éră cele de pe pântece albe, împrejurulŭ grumazuluĭ are o dungă albă; cĭoculŭ negru, picĭórele galbine.

Spunŭ Româniĭ din Bucovina că Fluturaşulŭ acesta strigă maĭ cu samă numaĭ pe la înserate, anunţândŭ prin acésta că va fi timpŭ nourosŭ şi ploĭosŭ.

Sitariulŭ.

I.

Una dintre paserile, care, din causa cărniĭ sale celeĭ bune, este fórte căutată de vênătorĭ şi care se află în ţerile locuite de Românĭ într'unŭ numĕrŭ destulŭ de mare, este şi Sitariulŭ, numitŭ altmintrelea şi Sitarĭŭ-de-pădure, Cĭocănea[1]), Becaţŭ şi Becaţă [2]) lat. Scolopax rusticola L. die Waldschnepfe.

Sitariulŭ e de treĭḑecĭ şi doĭ centimetri în lungime de cincĭḑecı şi optŭ în lăţime, de dóueḑecĭ şi unu în lungimea aripelorŭ şi de nóue în lungimea coḑiĭ. Penele de pe spate-ĭ sunt ruginiĭ şi înpestriţate c'o mulţime de pete sure şi negre, éră cele de pe pântece galbene deschise şi cu dungĭ cafeniĭ. Pe partea inferióră a capuluĭ şí pe céfă are patru dungĭ cafeniĭ-închise şi patru galbene-închise. Cĭoculŭ e supţire, dreptŭ şi cilindricŭ, care-ĭ servesce ca o sită spre scóterea insectelorŭ şi a vermilorŭ, ce-ĭ servescŭ de nutreţŭ, de prín mlaştine, din muşchiŭ şi din gunóĭe; picĭórele scurte şi încalţate cu pene de colóre ruginie. Loculu seŭ de petrecere sunt padurile şi câmpiile cele apătóse. Ḑiua

[1]) A. de Cihac. Dictionnaire t. II. p. 54. —

[2]) B. Nanianŭ op. cit. p. 107. — D. Ananescu op. cit. p. 111. — Laurianŭ şi Massimŭ Glossariŭ p. 64. — Dr. Cihac op. cit. p. 115.

stă ascunsu, éră séra și deminéța esă spre a-șĭ caută nutrețulŭ seŭ.

II.

Am spusu maĭ susu că Sitarıulu vêra cĭoculu seŭ adeseorĭ și prin mlaștine și mușchiurı spre a-șı căută nutrețulu. Acésta împrejurare a datŭ Românilorŭ nascere la urmatórea credință.

Dlu P. Ursulŭ îmı scrie, ca Românii din ținutulŭ Dorneĭ spunŭ și credu cum că Sitarıulŭ nu se nutresce ca alte paserı cu insecte séŭ seminţe, ci elŭ trăesce numaı cu aerulu și zama ce-o suge cu cıoculŭ seŭ de prin mlaștine și din alte locurĭ apatóse. Maĭ departe se dice că elu nu piscue nicĭ odată primavéra, pênĕ ce nu se aflá atâta érbă verde, cu câtă să se pótă nutrì vitele.

Totŭ acésta credință se afla, după cum mı-a scrisŭ Dlu Gr. Craciunașu, și la Românii din Transilvania. Aceștıa înca istorisescu despre Sitarıŭ, că ar trăì numaĭ cu „aerŭ de pamêntu“.

Berbecuțulŭ.

I.

De cum se desprimaveréză și pênĕ târḑiu tómna se póte fórte adeseorĭ observà pe marginile apelorŭ, pe lângă lacurĭ, iazurĭ, ochiurĭ și pe fênațele cele apatóse o pasere fórte spăriósa, care de multe orĭ, maĭ alesŭ când e de cine-va spariata, sbóra ca o săgéta dreptŭ în susu, éră dupa ce s'a suitŭ în aeru începe a strigà c'o vóce, care are fórte mare asemenare cu sbérătulŭ unuĭ berbece. Acésta pasere se numesce în Moldova Berbecuțŭ, éră în Bucovina atâtŭ de catra Românii dela munte, câtŭ și de către ceĭ dela țéră Berbecuțu, fem. Berbecuță și Óĭa-moșĭlorŭ, în Muntenia: Becațină,[1] lat. Gallinago gallinaria, germ. die Heerschnepfe.

Berbecuțulŭ e de doueḑecĭ și nóue centimetri în lungime, de patruḑecĭ și cincĭ în lațime, de treisprećece în lungimea aripelorŭ și de șese în lungimea coḑiĭ. Penele de pe spate sunt cafeniĭ-închise cu dungĭ galbine, éra celea de pe pântece albe; partea superióra a grumazuluĭ sură, partea superióră a peptuluĭ cu pete cafeniĭ. Pe capŭ cu treĭ dungĭ late de colóre galbanăroșietică. Ochiĭ închiși-cafeniĭ, ciocululŭ negru, piciórele

[1]) B. Nanianŭ op. cit. p. 107. — D. Ananescu op. cit. p. 111. — Laurianŭ și Massimŭ, Glossarĭŭ p. 64.

în colórea cornuluĭ. Petrece în apropierea apeloră, pe lacurĭ, ĭazurĭ şi pe fênaţelele cele umede şi apătóse. Nutreţulŭ seŭ constâ din diferiţĭ vermişorĭ, insecte, cobelcĭ şi alte vietăţĭ micĭ, carĭ se ţinŭ prin ape şi prin locurile cele apătóse.

II.

Numele de Berbecuţŭ alŭ acesteĭ paserĭ vine de-acolo, după cum mĭ-aŭ spnsŭ maĭ mulţĭ Românĭ atâtŭ diu Bucovina, câtŭ şi din Moldova, pentru că ea nu cântă nicĭ nu ciripesce ca alte paserĭ, ci sbéră ca unŭ berbece.

Éră numele de „Óĭa-morţiloru“ îĭ vine de acolo, pentru că morţiĭ numaĭ atuncĭ audŭ din ceealaltă lume sbĭerândŭ oile, cum le-aŭ auḑitŭ în asta lume, când sbéră Berbecuţulŭ acesta.

Glasulu Berbecuţuluĭ merge pe isvorulŭ apeĭ, pe a căreĭ suprăfaţă cântă elŭ, pênĕ în ceealaltă lume, unde se află morţiĭ.

Când strigă Berbecuţulŭ nóptea, atuncı se ḑice ca se scólă morţiĭ şi-şĭ caută de trebĭ pe ceealaltă lume, şi ómenii de pe astă lume, cariĭ se află în câmpŭ cu vitele, cum îlŭ audŭ sberândŭ ḑicŭ: să ne sculămŭ şi noĭ, cacĭ étă s'aŭ sculatŭ şi morţiĭ pe ceealaltă lume, fiindŭ că aŭ începutŭ a sbĭerà Berbecuţiĭ.

Se ḑice maĭ departe că nicĭ odata nu e bine de-a înpuşcà Berbecuţulŭ, cu tóte că elŭ este fórte bunu de mâncatu. Cine îlŭ înpuşca, nu numaĭ ca are mare pĕcatu, ci póte încă să dee peste o nenorocire mare.

Unŭ omŭ din Calafindescĭ ḑice că a înpuşcatŭ unŭ Berbecuţŭ şi voindŭ a-lŭ scóte din ĭazulŭ pe care l-a înpuşcatŭ, pe locŭ s'a înecatŭ... [1])

Berbecuţulŭ servesce poporuluĭ românŭ încă şi ca unŭ profetŭ. Aşa se ḑice că în véra aceea, în care va sbĭerà elŭ de timpuriŭ, va fi mare abundanţă de grâŭ, éră în véra următóre de păpuşoĭ. [2])

Omenii, ce mânŭ peste nópte pe timpulŭ aratuluĭ în ţerină, când începe a sbierà Berbecuţulŭ maĭ tare, se scólă şi daŭ de mâncare la boĭ, căcĭ atuncĭ, după spusa lorŭ, e unŭ semnŭ cum că îndată are să se facă ḑiuă.

Berbecuţulŭ cântă maĭ multu numaĭ a vreme bună. [3])

---

[1]) Dict. de C. Diaconescu din Calafindescĭ şi de vr'o câţĭ-va Românĭ din Frătăuţiĭ-vechĭ.

[2]) Dict. de V. Flocea.

[3]) După spusa Româniloră din Frătăuţiĭ-vechĭ.

Culicĭulŭ.

I.

Culicĭulŭ, numitu altmintrelea şi Culicŭ, Fluerariu [1]) şi Şnépu [2]), lat. Numenius arquatus L. germ. der Brachvogel, e o pasere de şepteḑecĭ pânĕ la şepteḑecĭ şi cincĭ centimetri în lungime, de o suta dóueḑecĭ şi cincĭ în laţime, de treiḑecĭ şi doĭ în lungimea aripelorŭ, de doispreḑece în lungimea codiĭ şi de óptspreḑece pênĕ la dóueḑecĭ în lungimea cioculuĭ. Penele de pe partea superióră a spatelui sunt cafeniĭ şi pe marginĭ ruginiĭ-deschise, pe partea inferióră însa albe şi de-alungulu cu pete cafeniĭ; pe pântece galbene-ruginiĭ şi la mijlocŭ cu dungĭ şi puncte albe; aripele negre pătate cu puncte albe; ochiĭ cafeniĭ-închişĭ; cioculŭ negru, însa falca dè desuptu la rădecină untdelemnie; picĭórele plumbiĭ.

[1]) Com. de Dlŭ Gr. Stefanescu.

[2]) A. de Cihac. Dictionnaire tom. II. p. 528. — Am reprodusŭ numirea acésta cu tóte că mie nu-mĭ vine a crede ca ea să fie poporană, ci maĭ de grabă auḑită dela vre unŭ vênatoraşŭ de moda nóŭa, carele, pe câtŭ de bine se pricepe la vênatŭ totŭ atâtŭ de bine cunósce şi numirile cele adevĕratŭ românescĭ ale paserilorŭ şi ale altorŭ vietăţĭ. —

Culiciulŭ provine, în timpuri anumite, în tóte ţerile din Europa. Loculu seu de petrecere e orĭ şi unde, atâtu la şesu câtu şi la pólele munţilorŭ, atâtu pe lângă ape câtŭ şi pe délurı şi coline. Maı pe scurtŭ orı unde le-ı căută îlŭ poţı aflà. Elu se nutresce cu vermĭ, scoıcı, pescı şi cu diferite alte vietăţı de apa.

II.

Despre paserea acésta esista la Românii din Bucovina urmatórea legenda:

Ḑice ca a fostu odata o secetă aşa de mare, că tóte apele cele statatóre şi cele curgĕtóre de pe faţa pamêntuluı secase. Nicairı pe tóta întinderea pămêntésca nu se aflà unŭ singuru stropŭ de apa sa fi datŭ unŭ galbanu pe dênsulu. Toţı pomiĭ, tóte erburile şi tóte florile începuse a se vesceḑì şı-a se uscà. Éră vietăţile, începêndŭ dela cele târiitóre pênĕ la cele sburătóre, vĕḑêndŭ ca se topescu de caldura şi sete alergau în tóte parţile ca nisce turbate dóră vor putea aflà macar unu isvoraşu câtŭ de micŭ cu apa din care ar putea be şi aşı astêmpĕrà setea. Dar' înzadarŭ li erà tóta alergatura şi cautarea, cacı nicairı nu se aflà unu isvorŭ de lécŭ!... Şi aşa nu sciaŭ acuma singure în cotro sa maı apuce, în cotro să se maı întórcă şi ce să maı faca ca sa nu péră cu ḑile de sete!...

Păturnica, care înca a alergatu o bucata bună în colo şi'n cóce, vĕḑêndu dela o vreme ca nu e lucru de şaga, ca şi ea numaı de gıaba îşı bate capulŭ alergêndŭ în tóte parţile, dupa multă alergatura si cautare, aflându unŭ

locŭ fórte bunŭ și îndamânaticu pentru unu isvorŭ chiemâ îndată pre tóte paserile la sine și le dise sa încépa dimpreuna cu dênsa a sapà acolo unu isvorŭ, daca nu li-i voia sa péră

Tóte paserile, cum audira, nu stătură multŭ pe gânduri, ci care din cotro alergâ totŭ într'o fuga la Păturnică și începură dimpreuna cu acésta a sapà ca dóra vor da mai iute de-unu isvoru cu a carui apă să-și pótă apoi stêmpĕrà setea.

Culiciulu însa n'a voitu să mérga, dicêndu ca elŭ nu-și va întinà piciórele sapându la isvóre, ci elŭ va rabdà pênĕ ce va plouà și se vor âmplè éra-și lacurile și iazurile, riurile și păriile de apa cum au fostu și mai nainte,... atunci va be!...

Celelalte paseri, când audira acestu respunsu, se mâniară focŭ pe dênsulu și blăstĕmându-lu disera:

— Dee Domnulŭ ca numai în sborŭ și de prin lacuri și iazuri, riurĭ și pariie sa bei apa, dar' când vei voì să bei din vre unu isvorŭ atunci atâtu tu câtu și toți urmașii tei îndată să péră, daca nu voesci acuma să sapi dimpreună cu noĭ la acestu isvorŭ!

Insă Culiciulŭ, fara sa le bage câtu-și de puținu cuvêntulu și blăstĕmulu în séma, sburâ și se duse în trébă-și, cugetându ca nemica nu i se va întêmplà. Dar' s'a înșalatŭ, caci de-atunci în cóce cum se apropie vre unŭ Culicu de vre unŭ isvorŭ și be apa dintr'ênsulu, îndata pere.

Blăstemulŭ paseriloru s'a prinsu nu numai de celŭ dintâiu Culicŭ, ci și de toți urmașii lui.[1]

[1] Acésta legendă, culésă dela Românii din Vicovulŭ de susŭ, mi-a tramis'o Dlu G. Mleșnița. —

III.

Afară de legenda acésta maı esista la Românii din Bucovina încă şi următórele credinţe despre Culiciŭ séŭ Culicŭ:

Aşa se istorisesce şi crede despre dênsulu, dupre cum mi-aŭ spusu vr'o câţi-va Românı din Frătăuţiı-vechı şi din Crasna, că când şuera elŭ multŭ şi tare, însemnéza ca va fi timpŭ reu, voru fi ploı împreuuate cu pohóıe marĭ, carı ţinŭ timpŭ maı îndelungatŭ şi se numescŭ ploı vechı. Şi ómeniĭ cunoscu acésta îndata de pe aceea, că Culicii, cum simţescu ca se va schimbà vremea se retragŭ cu toţiı dela şesu spre munte la locurı maı radicate, şi atâtu în retragerea loru, câtŭ şi de alta data striga cu o vóce rară şi ascuţita „culícŭ! culicŭ!“ de unde se vede ca-ı vine şi numirea de „Culícŭ“ séu „Culiciŭ“ la Românı.

Maı departe credŭ Românii, ca atuncı, când vinŭ în ţerile nóstre mulţı Culicĭ şi striga maı adeseorı, nu e semnu bunu. Atuncı sa ḑice ca va fi mare fómete.

Lopătarĭulŭ.

Lopatarıulu, lat. Platalea leucorodia L. germ. der Löffler, e o pasere, care provine în ţerile mé̦dą-̦diale ale Europeı şi maı cu sama în Romȃnia. Elu e de optd̦ecı centimetri în lungime, de o sutą patrud̦ecı în laţime, de patrud̦ecı şi patru în lungimea aripeloru şi treıspred̦ece în lungimea cod̦iı. Corpulŭ seŭ, afară de unu brȃu gălbiu împrejurulŭ guşeı, e peste totŭ acoperitŭ cu pene albe ca néua; ochiı roşı ca carminulu; cĭoculu, care are forma uneı micı lopeţı, de unde se vede ca i se trage şi numirea romȃnésca usitată maı alesŭ în Muntenia, e negru şi la vêrfŭ galbanŭ; picĭórele negre; cerculu ochiloru verde-galbiu, éra gâtlanulu galbanu-verd̦iu. Femeıuşca e ce-va maı mica la corpŭ ca barbăţelulŭ.

Nutreţulu principalu alu Lopătarıuluı sunt pescıı, apoı racı, scoĭcĭ, cobelcı, precum şi alte diferite vietăţı de apa.

Cucostârculŭ.

I.

Cine nu sci cu câta bucurie întimpina Românulŭ paserile mutatóre, carı, întorcêndu-se din ţerile unde aŭ petrecutŭ peste érna, îı anunţa multu dorita primavéra? Cine nu sci cum se îngrijesce elŭ cu vr'o câte-va ḑile înainte de Bunavestire cu totŭ felıulŭ de banı ca să aıba cu ce ascultà cântecull Cuculuı? Cine n'a auḑitu înca câtu de multu se bucura elŭ când vede ântâıa-şı data primavéra dóue Rîndunele de-odată sburândn şi ciripindŭ? Séu câtŭ de bine-ı pare ca acestea s'aŭ întorsu éra-şı la loculu loru spre aşı ocupà cuıbulu ce l-au fostu parasitu de cu tómnă?

Românulŭ, care nutresce în sine o deosebită ıubire pentru natura înverḑita, caruıa îı place primavéra cu cerıulu eı celu albastru, cu dulcea sa caldura, cu însufleţirea ce-o aduce acésta lumeı amorţite de viforile ernıı, considera paserile mutatóre ca pre nisce anunţatorı fórte placuţı aı primaverıı şi de-aceea îı aştéptă elu cu mare dorŭ şi bucurie.

Deci precum întimpina elu pre Rîndunelele, ce tragu la locaşulu seu, totu aşa întimpină elu şi pre Cu-

costârci, pre cari îi consideră ca pre nisce intimi amicĭ. Şi fiindu că Cucostârculŭ, numitu altmintrelea şi Cocostârcu, Cucostârcu-albŭ, éra în Muntenia Barză şi Barză-alba, lat. Ciconia alba Bechst. germ. der weisse Storch, petrece maĭ cu sama pe lânga locaşurile omenescĭ, facêndu-şi cuibulu seu decomunŭ pe vêrfulu unei case, a unei şuri séu a unui staulu, fiindŭ aşa ḑicêndŭ de cu primavéră şi pênĕ tómna unulu dintre cei mai placuţi óspeţi ai sei, nefăcêndu-i nici odata vre o dauna séu reŭ, Românulŭ se'ncunjura cu dênsulu fórte omenesce; cauta sa nu i se întêmple nici o neplacere, demândă în acela-şi timpŭ şi căseniloru sei să nu-ĭ facă vre unŭ reu nici macar câtŭ e negru sub unghie.

Cum se'ncunjură Românii cu aceste paseri încreḑetóre şi ce felĭu de datine şi credinţe, ce feliŭ de obiceĭe séu oblicere, dupa cum se mai ḑice, aŭ ei despre Cucostârcĭ séŭ Barze, voiŭ sa aratŭ mai pe largŭ în şirele urmatóre. Şi mai ântâiŭ vom începe cu legendele Cucostârcului, cacĭ elŭ are şi legendele sale.

II.

Prima legenda a Cucostârcului, comunicata de verulu meŭ St. Fl. Marianu, sună precum urméza:

Mergêndŭ odată Dumneḑeu şi cu Sân-Petru la primblare ca să véda ce se maĭ întêmpla prin lume, ce mai facŭ şi cum o mai ducŭ ómenii, li eşiră înainte o mulţime de jiganii, unele mai urîte şi mai nesuferite decâtŭ altele, şi nu li da mai nici unu picu pace ca sa

se primble,' ci unele începura a strigà, altele a se acaţarà de dênşii, şi ér' altele aı muşcà.

Sân-Petru, vĕḑêndŭ atâtea lighioı foşcaindŭ în tóte părţile, din a carorŭ pricină maı că nicĭ nu se putea urnì din locŭ, ḑise catra Dumneḑeŭ:

— Dómne! tóte-su bune şi frumóse, câte le-aı facutu,... tóte-mı placŭ,... dar' jiganiile acestea, dreptŭ să-ţı spunu, ca nicı de cum nu le potŭ suferì!... N'aı capŭ sa ĭeşı macar pe vr'o câte-va minute la primblare, că-ţı sare care din cotro înainte şi ţi se vêră în sufletŭ! ... Şi daca eŭ, carele, multe am veḑutŭ şi am petrecutŭ trăindu în lume, nu le potŭ nicı decum suferì, óre ce sa maı ḑică bieţiı ómenı?... De buna samă ca aceştıa nu-şı vor fi putêndu da rêndu cu dênsele!... Cum socoţı, óre n'ar fi bine să curăţescı pâmêntulŭ de dênsele, ca sa n'aıbă omenimea a maı suferì şi din partea lorŭ, cacı şi aşa are ea destule şi prea destule de suferitŭ?!...

Dumneḑeu, vĕḑêndu ca Sân-Petru are tóta dreptatea, că jigăniile sunt din cale afară nesuferite, nu ḑise nemica, ci în locu de óre-şı care respunsu, câtu aı bate în palme, strînse tóte jigăniile, câte se aflau pe faţa pamêntuluı, într'unŭ sacŭ mare, legâ saculŭ bine la gura, ca nicı una să nu scape dintr'ênsulu, îlu luâ apoı în spate şi se pornì cu Sân-Petru maı departe.

Éta ca mergêndu eı aşa, câtŭ vorŭ fi mersŭ şi pe unde vor fi mersu, se'ntâlnescu c'unu omu care se ducea spre mare.

Dumneḑeu, cum îlu vede, îlŭ chıamă la dênsulu şi-ĭ ḑice:

— Audi bădişorule, cum te chiama, n'ai fi Dta aşa de bunu sa duci saculu ista pênĕ la marea-cutare?

— Ba! l-oĭu duce, moşule, de ce nu, mai alesu că tocmai spre mare e şi drumulŭ meu! — respunse omulu.

— Daca-i aşa, apoi éca ţi-lu dau, şi când veĭ ajunge cu dênsulu pe malulu mării, întórce-lŭ cu gura în josŭ, apoi îlu desléga şi-lŭ scutura bine, ca totŭ ce este în nuntru sa curga în apă. Afara de-acésta încă una trebue sa-ţi mai spunu: nu cum-va sa te împinga pĕcatele şi sa-lu deslegi mai nainte de ce vei ajunge pe malulu marii, că apoi e vai şi amarŭ de capulu teŭ!... o să pateşci una ne mai paţita!...

— Bine, moşule, bine!... n'avea nici o téma ca nu l-oiu deslegà! — dise omulu, nesciindu că celŭ ce i-a datu saculu e Dumnedeu, éra celalaltu Sân-Petru.

A luatu dupa acésta omulu saculu pe umĕru şi a plecatŭ cu dênsulu spre mare ca să împlinésca voia moşnéguluĭ. Insa dupa ce s'a desparţitŭ de Dumnedeŭ şi Sân-Petru şi după ce s'a dusu o bucata de locu pêne ce i-a perdutŭ pre acéştia din vederi, s'a opritu ca sa se mai odihnésca puţinu, caci saculu erà cam greu, éra afara o căldură nesuferita. Şi cum sta elu aşa şi se odihnia cugetà în sine:

— Óre ce va fi în saculu acesta de mi-a spusu moşnégulu, ce mi l-a datŭ, ca sa nu-lŭ deslegu pênĕ pe malulu marii, că de l-oĭu deslegà mai de grabă, va fi vai şi amarŭ de capulu meu... Mare lucru trebue sa fie într'ènsulu, séu... cine mai sci,... póte c'a voitu

numaĭ sa-şĭ bata jocŭ de mine ... Daĭ', ce maĭ atâta vorba, ... ıan sa-lu cercŭ sa vĕdŭ ce e în nuntru! ...

Şi cum cugetâ, aşa şi făcŭ.

Dar' n'a apucatu bine a-lu deslegà şi tóte jiganiile sarirĕ din sacŭ şi începura a alergà care în cotro şi, câtŭ aĭ scaparà dintr'unŭ amnarıu, se'mplu éră-şĭ pamêntulŭ de dênsele.[1]

Nu multu dupa acésta éta că omulŭ, care a avutŭ sa ducă jiganiile şi sa le arunce în mare, se trezesce de-odata cu ceĭ doĭ moşnegĭ de naintea sa, şi Dumnedeu îĭ dice:

— Eĭ, badişorule! aşa m'aĭ ascultatŭ? ... aşa mı-aĭ dusu saculu, unde ţı-am spusu sa mi-lu ducĭ? ...

— Apoĭ da, moşule, m'au împinsu pĕcatele, ce să facu! — respunse omulu ruşinatu.

— Çe sa facĭ? ... de asta-dı înainte n'aı sa fiĭ maĭ multu omu, ci aĭ sa te facĭ Cucostârcŭ şi veĭ âmblà prin tóte bahnele şi păreele şi pâne ce nu veĭ adunà éra-şĭ la unu locu în sacu pre tóte jiganiile, carora le-aĭ datu drumulŭ, pênĕ atuncĭ totu Cucostârcŭ sa remâĭ.

Şi cum rostì Dumnedeŭ cuvintele acestea omulu déuna se prefacù într'unŭ Cucostârcu c'o guşa mare la grumazu, care e saculu de odinióra, şi totŭ Cucostârcŭ

---

[1]) Uniĭ istorisescŭ, că omulŭ n'a deslegatŭ saculu pênĕ pe malulu marii. Acolo însa, deslegându-lŭ şi vĕdêndŭ atâta amaru de jiganie aşa de tare s'a spăımêntatŭ, că a începutu sa tremure şi n'a pututu scuturà saculu numaı în apa, cum ĭ-a spusŭ Ddeu, ci elŭ l-a scuturatu şi pe uscatu. Şi fiindu ca o parte de jiganii aŭ picatŭ în apă, éra o parte pe uscatu, de-aceea şi de-atuncı câte jigănii se afla pe paınêntu totu atâtea se afla şi în apă.

a remasŭ elu pênĕ'n ḑiua de asta-ḑi, cacĭ nici pênĕ acum n'a pututu să prindă tóte jigăniile, de óre ce acestea, după ce aŭ scăpatu din sacu, s'aŭ facutŭ cu multu mai cuminţi de cum aŭ fostu dintru începutŭ, acuma nu se arată orĭ şi unde şi ori şi cui, ci cele maĭ multe dintre dênsele staŭ ascunse prin borţi, pe sub petriĭ, prin ape, prin érba, mai pe scurtŭ pe unde potŭ sa se ascunda de ochii ómeniloru.

III.

A dóua legênda a Cucostârcului, comunicată totŭ de vĕrulu meu St. Fl. Marianu, suna astfeliu:

Ḑice că pe când âmblă Dumneḑeu pe pamêntŭ se adunară într'o ḑi tóte bróscele la unu locu într'unu baltoĭu mare şi ţinêndu sfatu alese pre vr'o câte-va dintre dênsele şi le trimise ca sa-lu róge pre Dumneḑeu, ca acesta să li dee şi loru unu împĕratu, precum a datŭ şi celorlalte vietaţi din lume.

Dumneḑeu, cum le-a ascultatŭ rugamintea li-a şi împlinitu dorinţa. A luatŭ adică unu butucu mare, s'a dusu cu dênsulu la baltoiulu, unde erau tóte bróscele adunate, şi aruncându-lu în nuntru ḑise:

— Acesta are sa fie împeratulu vostru!... luĭ aveţi să vĕ supuneţi, pre dênsulu aveţi să-lu ascultaţĭ!...

Bróscele, auḑindŭ sgomotulŭ celu mare ce l-a făcutŭ împĕratulu, care a venitŭ pe neaşteptate la dênsele, se băgara în tóte recorile şi de frica se ascunseră în fundulu băltoiuluĭ.

Mai după aceea însa, vĕḑêndŭ ca împĕratulu loru nu se mişca de feliŭ din locŭ, începură una câte una

a eşì din ascundişu, a se adunà împrejurulu lui şi aşi bate jocu de dênsulu.

La unŭ timpŭ óre-şi care dupa acésta întêmplare trecêndu éră-şĭ Dumnedeŭ pe lângă baltoiulŭ celŭ mare, bróscele, cum vĕdura ca se apropie de împeraţia lorŭ, îĭ eşira înainte şi disera:

— Dómne! ce felŭ de împeratŭ ne-ai datŭ nóue că nici nu se mişcă din loculu unde s'a aşedatŭ?... De câtŭ aşa unŭ împĕratu maĭ bine nemica!... Dacă vrei ca şi noĭ sa avemŭ unŭ împeratŭ ca ómenii, apoi da-ne altulu, care sa se misce şi să ne póta cârmuì după legile împeratesci!...

Dumnedeu, care se vede că nu erà prea bine dispusu, dise:

— Aşa vii tréba!... lasa că acuşŭ vĕ daŭ eŭ unŭ împeratŭ să ve vie de hacŭ, n'aveţĭ grija!...

Şi cum rostì cuvintele acestea denumì pre Cucostârcŭ de împĕratu preste tóte bróscele din lume.

De-atunci apoi Cucostârculŭ e împĕratu preste brósce. Şi vai de-aceea, care nu-lu ascultă!... când o prinde, îndata ţi-o cârmuesce dupa legile împĕrătescĭ scii colea... de-i mergu peticele!...

IV.

A treia legenda a Cucostârcului, care mi-a istorisit'o o Româncă din Igesci, satu în Bucovina, suna într'acestu modu:

Aŭ fostu odata doi feciori, şi feciorii aceia erau fórte avuţi. Dara neplacêndu-le să lucre naimiră casele

și locurile, ce le-aŭ moscenitu dela parințĭ, la nisce ómeni și dupa acésta, luândn banii de pe năĭméla și parasindu satulŭ, unde s'aŭ nascutu și crescutu, se dusera în lume.

Feciorulu celu mai mare erà cam palitu cu leuca, adica cam prostalanu, éra celu mai micu erà mai desceptu și mai istețu.

Fie însă cum vor fi fostŭ, puținu ni pasă, dar' destulŭ atâta, că dupa ce parasira ei satulu, se dùsera o bucata de locŭ împreună, éra dupa aceea se despărțiră, apucândŭ unulŭ spre apusŭ éră celalaltu spre resaritu.

Celu prostu s'a dusu spre apusu și atâta ce a âmblatu în colo și'n cóce de frunḍa frasinelului, fara sa-i pese de cine-va, pêne ce a cheltuitu toți banïĭ, câți i-a fostu luatu ca naiméla de pe casele și locurile sale. Dupa ce a sfârșitu tótă merindea și toți banii, câți i-a luatu de drumu, și dupa ce au inceputu ai cârai mațele de fóme, s'a datu a âmblà cu traista pe la casele ómeniloru și a cere câte una alta de rêndulŭ mâncării. Dar' nime nu voià sa-i deie nici macar o farmă de pâne. Pe semne ca-lu cunosceaŭ ce platesce!...

In urmă, vĕḑêndu și elu, că nu i bine când âmblă omulu de frunḑa frasinelului, că nime nu-ĭ întinde macar o farma de pâne cu care sa-și pótă potolì fómea, se duse la unu jude dintr'unŭ satu și s'a naimitŭ argatu.

Judele, fiindŭ unŭ omu fórte bogatu și avêndu o turma de oĭ, i-a datŭ turma acésta în stapânire și l-a tramisu cu dênsa la pascetóre.

Prostulu luâ oile și se duse cu dênsele la pascetóre. Și adı așa, mânı așa, poımânı totu așa mergêndu elŭ cu oile la pascutu, și avêndu tóte cele trebuincıóse, nime nu se simțıa așa de ferecitu ca dênsulŭ.

Éta însă, că'ntr'o ḑi, fiindŭ elŭ, ca totdéuna cu oile la pascetóre, a ajunsŭ pênĕ într'o pădure. In pădurea aceea a auḑitŭ elu de-o-dată unŭ cântecŭ așa de frumosŭ, că l-a patrunsŭ tocmaı la inima. Ba!... ce ḑicŭ?... chiar și oile, auḑindŭ melodiile cele frumóse ce resunau la óre-șı care depărtare de dênsele, începura de bucurie a jucà.

Cıobanulu, adica prostulu, vêḑându că oile se bucura, s'a bucuratú și elu de bucuria loru șı-a începutu a cautà maı cu luare a minte de unde vine cânteculŭ celu atâtŭ de frumosu și melodiosu?.., Se uıta în colo, se uıta'n cóce,... trage în tóte părțile cu urechıa,... dar' de gıaba!... nu vede pe nime. Atâta numaı ca aude nisce melodii fórte frumóse departe de unde se afla elu și oile sale, dar' maı multŭ nemica!...

In urma se duse în partea aceıa, de unde i se parea ca vine cânteculŭ. Éra oile se luara după dênsulu totŭ sarindŭ și jucându... Se duse, ce se duse, cautâ, ce căutâ dar' nicı acuma nu vĕḑù nemică, ci numaı auḑé.

— Ce pĕcatele? — se'ntrebâ elŭ, dela unu timpŭ — de unde sa vie cânteculu acesta și cine-lŭ cânta?

Dar' éta, ca pe când sta elu așa, nesciindŭ ce să maı ḑică și să'ncépa, vede că'n naintea sa se mișcă nisce frunḑe. Și cum le vede se duce dreptŭ la dênsele și le împrascie cu picıorulŭ sĕ védă ce este acolo, și

ce vede?... vede unŭ flueraşu ciobănescŭ aşa de frumosŭ, de-ţĭ erà mai mare dragulu să te uĭţĭ la dênsulu.

Ciobanulŭ nostru, cum l-a zăritu l-a şi luatŭ şi l-a pusu la gură ca să se încredinţeze: elu e acela ce cântă aşa de frumosŭ?... Şi cum l-a pusŭ flueraşulu de-auna a începutù aşa de frumosŭ a cântà, încâtŭ acuma nu numai oile jucau, ci chiar şi păstorulŭ lorŭ a începutu sa ţupăéscă de bucurie. Éra după ce a cântatŭ o bucata buna de vreme, a încetatŭ, lasândŭ oile sa pasca caci altmintrelea ele ar fi totŭ jucatu pênĕ ce n'ar mai fi putută şi-ar fi caḑutŭ mórte de ostenite.

Flueraşulu, ce l-a aflatu Ciobanulu, avea mai multe şuruburĭ, şi de câte ori se şurubuia, de-atâtea ori cântà altŭ cântecŭ.

Când erau oile satule, Cĭobanulu scotea flueraşulŭ din sinŭ, îlŭ şurubuià şi începea a cântà, éră oile a jucà. Când vedea că oile flămênḑescu, ascundea flueraşulŭ şi le da pace sa pască.

Astfelu a âmblatu Ciobanulu mai multŭ timpu cu oile la păscĕtóre.

Intr'o ḑi însa, âmblându elŭ în colo şi'n cóce cu turma sa, ajunge éra-şi în padurea aceea, unde a aflatŭ flueraşulŭ, şi-acolo dă acuma peste o vistierie, în care se aflà o mulţime de aurŭ, argintŭ şi-o mulţime de alte scumpĕtaţi, câtŭ nu se póte spune.

Turma ciobanului numera trei sute de capite de oi. Decĭ elŭ, lipsindu-ĭ o dógă, după cum am spusu din capulŭ locului, veḑêndŭ atâta amarŭ de scumpete înaintea sa, ce face?... se duce şi ie trei sute de lănţujele de aurŭ şi anină fie-carii oi câte unulu la gru-

mazu, éra pre celelalte lucruri scumpe, ce se mai aflaŭ în acea vistierie, nici nu le-a urnitu din locu, căci, fiindu prostu, avuţia cea mare nu avea pentru dênsulŭ nicĭ unŭ preţŭ.

Nu multŭ însă, dupa întêmplarea acésta, trecêndŭ pe-acolo nisce neguţitori de haine şi vĕḑêndu lanţujelele cele scumpe aninate de grumazulu oilorŭ se mirara a cui sunt oile, şi ducêndu-se la ciobanuŭ îlu întrebară de unde vinu lânţujelele acelea, cine le-a aninatu la grumazulu òiloru?...

— Daca voiţi să aveţi şi voĭ de acestea — respunşe ciobanulu, — apoi ce mai atâta vorba!... veniţĭ cu mine şi eu vĕ voĭu da destule.

Neguţitorii, nu s'au datŭ rugaţi, ci bucuroşi s'au dusŭ cu dênsulu pêne ce aŭ ajunsu la unu locu, care erà acoperitu c'o pétră mare.

Acolo erà vistieria séu comóra, peste care a fostŭ datŭ mai nainte prostulŭ.

Când radicară neguţitorii pétra şi vĕḑură ce n'aŭ mai vĕḑutu nici odata în viéţa lorŭ, sărira dreptŭ în susŭ de bucurie.

Dar' neguţitorii eraŭ o léca mai cuminţi decâtŭ ciobanulŭ!... Eĭ cum vêḑură peste ce aŭ datu descărcară de graba tóte carĕle de marfă şi le încarcară cu aurŭ, argintŭ şi cu totŭ felulŭ de alte odóre scumpe pênĕ ce au deşertatŭ tótă comóra, apoĭ se pornira maĭ departe. Dar' eĭ nu se porniră acuma singurĭ, cum au venitŭ, ci temându-se ca nu cum-va Cĭobanulu sa spue stapânului seŭ séŭ altui cui-va despre comóra ce-a aflat'o elŭ, l'aŭ luatŭ şi pre dênsulŭ, spuindu-i ca dacă

va merge și elŭ cu dênșii ei i vor cautà o nevasta frumósă și-lu vorŭ însurà cu dênsa.

Ciobanulŭ, ca dênsulu, nu se dete multŭ îmbiatu, ci se porni și elŭ cu neguțitorii.

Și dupa ce se pornira acuma cu toții se duse, se duse, pênĕ ce ajunse în orașulu, unde locuià împeratulu țerei aceleia. Éră dupa ce aŭ întratu ei în orașu și dupa ce au trasu la o ospetarie, au luatu unu tulpanŭ, l-au âmplutu bine cu totu felulu de odóre și-apoi l-aŭ tramisŭ împĕratului.

Impĕratulŭ, primindu odórele acelea, nu se putea destulŭ mirà, de unde să fie neguțitorii, carii aŭ nisce lucruri așa de prețióse? și de unde sa aiba ei odórele acestea?... Și voindŭ numai decâtu sa scie: cum și ce, a chiematu pre neguțitori la sine.

Negoțitorii, mai luândŭ pe-atâtea odóre cu sine, pe câte au fostu tramisu mai nainte, se dusera la împeratulu.

Impĕratulu, cum i-a vĕḑutu că vinŭ, le-a eșitŭ înainte, i-a poftitu în palaturile sale, le-a mulțamitŭ frumosu atâtu pentru darurile cele tramise, câtŭ și pentru cele aduse, și apoi, după ce negoțitorii i-au istorisitŭ multe de tóte, le-a încuviințatu să âmble și sa negoțeze prin tóta țéra lui.

Negoțitoriulu celu mai mare peste ceialalți negoțitori, fie ca sa-și împlinéscă făgaduința ce-a dat'o Ciobanului, fie ca să scape mai de graba de dênsulu, fie cumva fi fostu, destulŭ atâta ca'nainte de a se porni dela împeratulu, ḑise acestuia ca elu are unŭ fecĭoru, care

ar fi fórte bunŭ de însuratu, de óre ce e fórte cu minte şi se pricepe la multe de tóte.

Feciorulu acela erà Ciobanulu.

Imperatulu, audindu acésta, s'a bucuratu, şi a disŭ ca şi elu are o fiica, pre care bucurosŭ ar marita-o, numai daca i s'ar putea întêmplà o parte buna.

Negoţitorulŭ dete de cunoscutŭ împeratului, că elu ar voì să-ĭ fie cuscru.

— De ce nu! — respunse împĕratulŭ, — numai daca dta voescĭ, eu sunt bucurosŭ ca să ne încuscrimŭ.

Negoţitorulu întinse mâna şi legatura a fostŭ gata.

In scurtu după acésta a urmatu apoi şi nunta; dar' scii colea ... nuntă împêratéscă ...

La masa cea mare, cum e obiceiulu, negoţitorulŭ, dupa ce a bĕutu paharulŭ celŭ dulce, a daruitu celorŭ tineri o căruţa plina de odóre scumpe, éra după acésta, sfârşindu-se nunta, se cam mai duse în tréba-şi, lăsândŭ pre Ciobanŭ cu nevasta sa şi cu socrii.

Dar' prostulŭ, totŭ prostŭ ramâne chiar şi'n diua de pascĭ, ... a trăitŭ câtŭ a traitu cu fiica împĕratuluĭ, éră după aceea nusciŭ ce ĭ-a plesnitŭ prin minte c'a lasat'o şi-a fugitŭ.

Mergêndŭ elŭ aşa câtŭ va fi mersŭ şi'n cotro va fi mersŭ, dupa ce a parasitŭ pre nevasta sa, a ajunsŭ într'unŭ tardiŭ, cine maĭ sci dupa câte dile, la o casuţa mica.

In casuţa aceea locuìà o baba betrâna.

Baba, cum a vĕdutu că unŭ omu strainu se apropie de casuţa eĭ, i-a eşitŭ înainte şi l-a întrebatu: de unde vine.

Prostulu, ca prostulŭ, ce sa-ı respuuda?... ı-a respunsu:

— Ja vinu şi eŭ din lume, de unde sa vinŭ din altŭ locŭ.

— Dacă tu aı voĭ sa remâı la mine, — ḑise baba maı departe, — eu te-aşı învĕţà a preface pre ómenı în orı şi ce aı voĭ!...

— Bine!... voıu remâné, numaı să mĕ înveţı! — respunse prostulŭ bucurosŭ.

Baba, după ce-a remasu prostulŭ la dênsa, fiindŭ precum se vede o vrajitóre şi fărmĕcatóre fórte mare şi prefacuta, l-a învĕţatu a se preface în orı şi ce a voitu elu, dară din ceea ce s'a prefacutŭ nu l-a învĕţatu cu ce şi cum sa se desprefaca.

Éta ca'ntr'o ḑi, ducêndu-se baba acésta pe-unu timpŭ maı lungŭ de-a casa, l-a lasatu pre prostu singurŭ, ḑicêndu-ı ca sa nu se prefaca în nemica pênĕ ce se va întórce ea înapoĭ, ca de se va preface maĭ multu nu l-a desprefacе.

Insa prostulŭ ce facù?... totŭ cuminţiĭ de-ale sale!... cum s'a departatu baba, s'a dusu în căsuţa, unde se prefacea elu totdéuna, şı-acolo aflându unŭ şipuşorŭ cu apa roşă, a beutŭ dintr'ênsulŭ şi cum a bĕutŭ, îndată s'a prefăcutŭ într'o pasere cu picĭóre marĭ şi cu gâtulŭ lungu.

Intorcêndu-se după treı ḑile baba a casa şi aflându-lŭ pre prostu prefacutŭ în pasere, ca pedépsă pentru că n'a ascultat'o, n'a voitŭ sa-lŭ prefacă éra-şĭ în omŭ, cum a fostŭ maĭ nainte, ci l-a lasatu aşa cum erà. Ba! nu numaĭ atâta, ea l-a alungatŭ încă şi dela casa.

Şi aşa a remasŭ fecĭorulu acela pasere pênĕ şi'n ḑiua de asta-ḑı, şi ómenii l-au numitu „Cucostârcŭ". Şi fiindŭ că Cucostârculŭ, dupre cum am veḑutŭ, a fostu dintru începutŭ omŭ, de-aceea are elŭ gâtŭ şi picióre lungı, şi totŭ de-aceea îşı face cuıbulu seŭ maĭ multu pe acoperemintele caseloru omenescı, decâtŭ în alte locurı unde nu sunt ómenı.

Ce s'a facutu insă cu frate-seŭ, despre acésta nime nu sci nemica. Póte că se va fi perdutŭ şi elŭ unde-va prin cele pustietăţı.

V.

Cocostêrculu albŭ, a cărui legende le-am înşiratŭ maı susu, se numesce în Banatŭ, pe lângă Cocostêrcŭ, încă şi Stâlcu[1], éra în Muntenia, pe lânga Barză înca şi Stârcŭ, (Stêrcŭ) Stercŭ[2]), şi'n vechime Străcŭ, apoı Cocostêrcŭ, Cucosstêrcŭ, Cucorstêrcu şi Cocorstêrcŭ. Cum că tóte numirile acestea aŭ fostŭ şi maı sunt încă şi acuma usitate pe alocurea, avemŭ ca dovada următorıulu paşagıu pre care îlŭ scótemŭ dintr'o poveste din Muntenia intitulata „Roşŭ împĕratu şi Albu împĕratŭ", şi care nı-arată totodata câtu de mulţămitorıŭ şi recunoscĕtorıŭ se arata Cucostârculu faţa de aceı ómenı, carii ı-aŭ făcutŭ când-va vre unŭ bine, precum şi imprejurarea de ce sunt Cocostârcii scurţı de códa.

[1] Com. de Dlŭ I. Stoıcescu.

[2]) A. de Cihac. Dictionnaire t. II. p. 362.

„Mergêndu spre casă Fĕtu-frumosŭ, — spune povestea din cestiune, — se gândì și se resgândì cine din aceia, cari au primitŭ binefacerile lui, aŭ mai remasŭ neplatițĭ și care din eĭ póte fi în stare să-lu ajute la o tréba așa de grea și de primejdiósa?

— Mréna — ḑise elu oftândŭ, nu-mi pote fi de nici unŭ folosu, căci apa vie și apa mórta[1]) se gasesce pe pămêntŭ, ér' nu în fundulu mării, unde ea este atotputernică; ér' Cocostârcu din contra póte sa-mi fie de multŭ ajutoriŭ, pentru că elu póte sburà peste vai și délurı și chiar preste munți și póte pătrunde cu înlesnire și în scurtă vreme în locurile cele mai primejdióse; pre elŭ sa-lu chiemŭ dóra m'o scapà de astă nenorocire.

Cum ajunse în cortu, desfacù cutiuța de argintŭ, scóse péna Stârcului din ea și cum se gândì la elu, elu fu pre data înainte-ĭ și ḑise:

— Ce poruncescĭ stapâne?

— Sa-mĭ aducĭ cum vei scì — respunse tênĕrulŭ — o sticlă cu apă vie și una cu apa mórtă de unde se batu munții în capete.

— Grea porunca îmi daĭ! — strigâ Stârculu oftândŭ.

Auḑindu astŭ respunsu neașteptatŭ, têněrulu îngalbinì, își aruncâ ochii afară din cortŭ, vêḑù ca strejile ce-i pusese împĕratulŭ spre paza, înca de când venise, sunt deștepte și numĕróse și suspinându graì:

[1]) In poveștile române provinŭ fórte adeseori acesta dóue soĭurĭ de ape. Apa mórtă are putere de a face dintr'unŭ omŭ taiatŭ în bucăți unu omŭ întregŭ, dacă aceste bucați le puĭ la unŭ locŭ și le spelĭ cu dênsa; éra apa cea vie are putere de-a învià pre morțĭ. —

— Scrisu a fostŭ ca sa mĕ'necu ca ţiganulu la malu şi sa peru, chiar când începusemu sa nadajduescŭ ca am isbutitu.

— Nu te întristà, — ḑise S t a r c u l ŭ, dupǎ puţina gândire, şi me aştépta acì pênĕ în séra, cǎ mĕ rapedŭ la supuşii mei sa vĕdu nu se gasesce unulu, care sa cunósca acele locuri şi sa se înduplice a le calcà? daca voiu isbutì nu mĕ întorcu pênĕ preste treĭ ḑile, când voiŭ venì cu isprava gata...

Auḑindu asta fǎgaduéla mai venì puţina inimǎ bietului voinicŭ şi dupǎ ce plecâ craiulu C o c o r s t â r c i l o r u, şi veḑù ca se însérézǎ şi elu nu se mai întórce, F ĕ t ŭ-f r u m o s ŭ se îmbracâ, sĕ duse la palatŭ şi cerù împeratului voie d'ai adastà trei ḑile. Impĕratulu primì şi elu se întórse înapoi ca sa se culce maĭ liniscitu.

C o c o s t â r c u l ŭ, cum plecâ, sburâ spre impĕraţia sa, ajunse numai decâtŭ, chiemâ la sine pre tóta suflarea supuşilorŭ sei şi le fǎcù întrebarea urmǎtóre:

— Care din voĭ toţi a mersŭ vre odata pre la munţii ce se batŭ în capete, din care curge apa vie şi apa mórtǎ?

Auḑindu asta întrebare toţi cei tineri şi voinici tǎcura şi chiar dintre ceĭ betrâni mai toţi, numai unŭ S t â r c ŭ jerpelitŭ, ciufulitŭ, golaşu, şchiopu şi chĭoru eşì din codirla tuturorŭ unde şedea pitulitŭ şi apropiindu-se de craiŭ ḑise:

— Eŭ stapâne am fostu odata şi ca dovada vĕ aratu ochiulu meŭ celu scursu şi piciorulu meŭ celu

şchiopu, care s'au betejitu din pricina acelorŭ munţi blastĕmaţi.

Craiulu vĕḑêndu-lŭ aşa de schilodu se făcù că nu-lŭ vede nicĭ îlu aude şi se întórse cu spatele spre elu şi ḑise celorlalţi:

— Care din voi primesce, ca pentru hatârulŭ craiului seŭ să se încerce a înfruntà tóte primejdiile şi a calcà acele locurĭ înfricoşate?

Nici unulu dintre cei tinerĭ si chiar dintre ceĭ bĕtrâni, dar' voinici, nu ḑisera nici pîsŭ din gura, numaĭ sermanulŭ Cocostârcŭ celu şchiopu şi nebagatu în samă respunse:

— Eu stapâne, pentru hatârulŭ Inalţimei tale sunt gata a-mi pune înca odata viéţa în primejdie.

Impĕratulŭ facù înca odata întrebarea de mai susu fără a se uità la şchiopu şi vĕḑêndu ca éra-şi nu primesce uici unu respunsu, se întórse în sfârşitu spre dênsulu şi-i ḑise:

— Eştĭ în stare, tu slutele şi prapaditule sa-mi îndeplinesci porunca?

— Aşa nadajduescu stapâne!

— Nu mĕ vei da de ruşine?

Nu, daca-mi vei legà de aripe ce-va carne pentru mâncare şi de piciore sticlele în care sa pui apă.

Stîrcii ceialalţi riseră multu de semeţia lui, dar' elu nu-şi perdù cumpĕtulu şi staruì în hotarirea de-a împlinì porunca Domnului seu. Craiulu remase mulţămitu de elu, îi legâ de aripe carnea cea maĭ próspĕta şi cea mai grasa, îi legâ şi de picióre sticlele şi pe urma îi ḑise:

— Călatorie buna!

Stîrculu plecâ, se înalţâ în slava cerıuluı, trecù preste marı, preste vaı, délurı şi munţı nenumĕraţı şi după ce sburâ ne'ntreruptŭ césurı întregı remaşita ḑileı şi tótă nóptea în revarsatulu zorilorŭ intrâ într'o pustietate grozava, prin care nu se zarıa picıorŭ de fiinţa vie şi începù sa auḑă în departare unu sgomotŭ, care facea pĕrulu sá se radice macıucă în capulu omuluı.

In sfârşitu, pe când sórele se rădicase ca de o suliţă pe ceriu, vĕḑù şi munţiı ceı îngrozitorı, ale cărorŭ vêrfurı se rădicau uniı spre resaritŭ si alţiı spre apusu şi după aceea se isbıau cu putere mare şi faceau unu sgomotu mare, care spaımântà tóta suflarea vie.

Pe când vêrfurile munţiloru se departaŭ pregatindu-se ca éra-şı sa se isbésca, S t ă r c u l u se repeḑì spre eı ca să între în sinulu loru, unde erà a p a v i e şi a p a c e a m ó r t ă, dar' în acelu minutŭ eşì dela spatele munţıloru o R â n d u n i c a şi sburându spre elu îı strigâ:

— Nu merge maı nainte, căcı eştı perdutu!

— Cine eştı tu, care me oprescı în cale? — întrebâ S t â r c u l u cu nacazu.

— Sunt ḑina astoru munţı, pre care Dumneḑeu m'a însărcinatu ca sa scapu de primejdie tóta fiinţa vie, care are nenorocirea de-a calcà aceste locurı!

— Ce trebue sa facu ca să scapu de primejdie?

Aı venitŭ sa ıeı apa vie şi apă mórta?

— Da!

— Aştépta pĕne la namézu, ca atuncĭ munţiĭ se odihnescu o jumetate de césu. Cum veı vedea că trece

unŭ șfertu de césŭ și ei nu se mai isbescu, sbóra în slava cerului, cobóra-te în mijloculu loru, așédă-te pe muchia de pétra, care este acolo între dóue fântâne, afunda o sticla într'o fântână și pre ceealalta în ceealalta fântâna, aștépta pênĕ să se âmple și după aceea sbóra cu repejune și pazesce-te sa nu atingi nici când te cobori nici când te radici o petricica măcar, caci esti perdutu.

Dupa ce p a s e r i c a sburâ și se facù nevĕḍută, S t â r c u l u urmâ povețele ei, așteptâ pêne la naméḍĭ pênĕ ce încetara munții, apoi sburâ în slava cerului și se repeḍì ca glonțulu în gura cea négră și adûnca a munțilorŭ, se așeḍâ cu piciórele pe muchia de stânca din mijlocŭ, afundâ sticlele în nuntru, și dupa ce simțì ca s'au âmplutu, sburâ afară cu iuțéla; când erà însa se scape de totu isbì cu aripa o pétra și câtŭ clipescĭ într'unŭ ochiu munții se napustira cu furie asupra altora, se i s b i r a și a p u c a r a c ó d a b i e t u l u i S t â r c ŭ î n t r e v ê r f u r i l e l o r u. Elu însa nu perdù corajulu, se smâncì vêrtosŭ și scapa de-acolo sdravanu și nevatamatŭ, d a r' p e n e l e d i n c ó d á-i r e m a s e î n t r e c a p e t e l e m u n ț i l o r ŭ. Fara a bagâ de sama asta perdere ne'nsemnata și fara a perde vreme, sburâ în slava cerului și se'ndreptâ spre cuprinsulu împerației stapânului seŭ.

Ajungêndu la verdéța se așeḍâ pe unŭ copacĭu înaltu, mai îmbucâ ce-va și se maĭ odihnì nițelu și a dóua ḍi pornì spre casa luĭ veselŭ, ca a dobânditŭ isprava dorita. Pre séra ajunse a casă și cum ajunse se duse la imperatulu și-i ḍise;

— M'am închinatŭ stapâne cu slujba care mi-ai datu.

— Bravo, slugă credincióśa! — strigâ împêratulŭ veselu, — am să te numescu sfetniculu meu celu mai de frunte.

— Ha! ha! ha! — strigară de-odată ceialalțĭ Stârci, — după ce erà schiopu, chiorŭ și jerpelitŭ, a remasŭ și bercŭ!... frumosu sfetnicu are sa fie!

— Nu rideți de elu, ca a remasu bercŭ, ostenindu-se spre ași împlinì datoria, — ḑise împĕratulŭ cu mânie, ci rideți mai bine de voi, ca fara să faceți nemicŭ vrednicŭ de lauda ați remasŭ toți făra de códă!

Auḑindŭ aste cuvinte Stârcii se uitara la códe și plecară toți capetele în josŭ cu rușine, căci toți nu maĭ aveaŭ coḑi. De-atunci Stârciĭ au remasu bercĭ...

Éra împeratulu Stârciloru a luatŭ dupa acésta sticlele cu apa cea vie și cea mórtă și le-a dusŭ la Fĕtŭ-frumosŭ, éra acesta la rêndulu seŭ le dete lui Albŭ-împĕratu, ca Albu-împeratu sa-i dee de nevasta pre fiica sa, dupre cum le-a fostu vorba mai nainte, ca adica, dupa ce-i va aduce apa vie și apă mórta i va da pre fiica sa de nevasta, precum mai pe urma într'adeveru ca i-o și dete. [1])

VI.

Să trecemu acuma la datinele și credințele Româniloru despre Cocostârcu.

[1]) Calendarĭulŭ basmelorŭ și legendelorŭ populare române pe an. 1875. Bucurescĭ. p. 14—18.

Daca cine-va strica cuibulŭ Cocostêrcului, séŭ î1 fura óuele, séŭ i1 sparge vre unu ou, séu i1 ie vre unu puiu şi-lu omóră, atunci spunu şi credŭ atâtu Românii din Bucovina câtu şi ceĭ din Transilvania, că Cocostêrculŭ sbórândŭ se duce pênĕ unde afla focŭ şi luându unu taciune aprinsu în clobanţu şi întorcêndu-şe cu dênsulŭ îndareptŭ aprinde cu dênsulu casa unde ĭ-a fostu cuibulu şi bate din aripi ca sa se aprindă totu mai tare.

Din acésta causa apoi Românii se ferescu fórte de-a atinge cuibulu Cocostêrcului. Ba! ei cauta încă ca şi din alta parte sa na i se'ntêmple vre unŭ reu. Şĭ se ferescŭ totdéuna de-alu omorì, credêndŭ ca celu ce-lu omóra are unŭ pĕcatu fórte mare, pentru că Cocostêrculŭ nu face nimĕruĭ nici unu reu, ci din contră aduce norocu la casa pe care şi-a facutu elu cuibulu.

Barzele — dice Dlu V. Alecsandri — de pe coperişulu casii şi Rîndunelele de sub streşină, sunt óspeţi neatinşi, fiindu apăraţi de legea sfânta a ospeţiei ce domnesce din vechime la Români. [1]

Éra-şi se dice că Cocostârculu are unŭ mirosŭ fórte finu, şi daca vre unu omŭ strainŭ, adică pe a caruu casă cuibulu seŭ nu e făcutu, îlŭ zĭdăresce, séŭ îi ie óuele, séŭ îi omóra vre unu puiu, apoi Cocostêrculu, de-ar fi duşmanulu seu celu strainŭ ori şi câtŭ de departe cu locuinţa sa îlŭ vêntresce, adică îlŭ adurmecă dupa sudóre, se duce pe urma lui şi luândŭ focŭ 'n pliscu îi aprinde casa. Vrea sa dica nu numai

[1]) Poesiĭ pop. ale Rom. Bucuresci 1866. p. 13.

celora, pe a carorŭ case e facutŭ cuibulu seŭ, ci tuturorŭ, cari îi facu vre unu reŭ.[1])

Mai departe credu Românii, ca Cocostêrculŭ în totu anulŭ, dupa ce şi-a scosu puii, arunca pre unulŭ dintre aceştia josŭ stăpânului de casă în semnŭ de recunoscinţă şi mulţămita, pentru că l-a lăsatŭ să-si facă cuibulŭ seŭ pe casa acestuia şi pentru că prin totŭ timpulu, câtŭ a statu aice nu i s'a întêmplatu nici o neplacere din partea căsaşiloru. Şi daca i se pune puiulŭ aruncatŭ înapoĭ în cuibu elu éra-şi îlŭ aruncă josu, căcĭ dice că trebue sa platésca, trebue să dee dajde stapânului de casa.[2])

Daca din cuibulŭ Cucostêrcului pica unŭ puiŭ josŭ, fara să-lu fi aruncatu părinţii sei séŭ fara sa-lu fi aruncatŭ altulŭ cine-va, atunci e unŭ semnu bunu, căci se va nasce unu copilŭ la acea casă. Puiulŭ acesta însa trebue éra-şi pusŭ înapoi în cuibŭ.[3])

In fine, credŭ Românii, ca nu multŭ după ce se pornescŭ Cucostêrcii dela noi şi se ducu la ernaticŭ în ţerile cele calde, nu e nici érna departe, ci şi acésta se apropie cu paşi repedi, prin urmare trebue de timpuriŭ să ne pregatimu cu cele trebuinciόse pentru érna. Totŭ aşa credu ei când sosescu Cucostêrcii primavéra, ca n'are mai multŭ sa fie gerŭ, n'are sa ninga, ci are să fie caldurosŭ şi frumosu.[4])

[1]) După spusa şi credinţa Româniloru din satulŭ Tereblecea şi a altorŭ Români din Bucovina.

[2]) Cred. fórte laţita atâtu în Bucovina, câtŭ şi în Transilvania, după cum mi-a scrisu Dlu G. Crăciunaşu.

[3]) Cred. Rom. din Tereblecea.

[4]) Cred. fórte laţită în Bucovina.

Când îşı acopere Cocostêrculu puii, e unŭ semnŭ ca în scurtu are sa plóıe.[1]

VII.

Cu tóte în‹a că Cucostêrculu nu face nimerui nemica, cu tóte că elŭ este o pasere fórte folositóre, curaţindu împrejurimea, unde îşı are cuibulŭ de şerpĭ, solomâsdre, şóreci, brósce şi de multe alte vietaţi stricacióse, totu-şı are şi elu pintre ómenĭ mulţı duşmanĭ, carii, pe când e dusu dupa nutreţŭ pentru sine şi puii sei, îlŭ înpuşca şı-apoı, luându-ı plisculu facŭ dintr'ênsulu unŭ feliu de plasele de cuţite, éra din fluerele picıórelorŭ sale fluieraşe de cântatu, despre carı se ḑice că producu sonurĭ farmecatóre.

Cum că Românii într'adevĕrŭ au avutu şi maĭ au încă şi pênĕ în ḑiua de asta-ḑı datina de-a face flueraşe de cântatu nu numaı din fluerile Cucostârculuı, ci şi din fluerile altoru paserı marĭ, precum sunt buna óră Vulturiı, pe lânga tradiţie, ne putemŭ încredinţà înca şi din urmatórele versurı poporane:

Flueraşu de fagu
Multu ḑice cu dragu,
Flueraşŭ de socu
Multu ḑice cu focŭ,
Flueraşŭ de osu
Multŭ ḑice duıosu...

Dar' acela, ce înpuşca Cucostârculu trebue sa paţésca reu, órı ca i se'nlemnesce vre unŭ picıorŭ,

[1]) Carţile săténuluı rom. an. III. Gherla. 1830. p. 29.

orı ca i se'ntêmpla alta nenorodire, cacı e pecatŭ a omorì o pasere, care nu face ómenilorŭ nemica reu, ci din contra numaı bine. Sunt destule esemple, afirma Românii, ca ceı ce au înpuşcatu vre unu Cucostârcu aŭ păţit'o fórte reu.

Casa, pe care-şı face Cucostârculŭ cuıbuıŭ, e o casa fórte norocósa, ı merge fórte bine, căcĭ elŭ e ca unu prietinu, ca o schimă buna şi norocósa a căsii, şi face omuluı de casă totu bine, numaı daca-ı dă pace. Şĭ Cucostârculu îşı face cuıbulu seŭ numaı pe acele case, carı sunt curate, éră pe celelalte case nu şi-lŭ face nicĭ odata. Daca aşa dara se'npuşcă Cucostârculu, atuncı şi binele şi noroculu sbóra dela acea casă, a căruĭ stapânu l-a înpuşcatu.

Aşa credu Românii!

In fine voiŭ sa maı amintescu încă şi aceea, că de familia pasereı, despre care am vorbitu pêne aice, se maı ţine înca şi alta, care se numesce Cucostârcŭ negru şéŭ Barză négră lat. Ciconia nigra L. germ. der Schwarzstorch. Despre acestŭ Cucostârcu însă nu sciŭ sa aıbă Românii vre o datina séu credinţa,

Bâtlanulŭ.

I.

Paserile, carı de catra ornitologiştı se numescŭ „Ardeidae", germ. „Reiher", Românii le numescŭ Bâtlanı [1]) séŭ Bâtlenĭ [2]) sing. Bâtlanu şi Bâtlénu, éra pre femeıuscele lorŭ Bâtlence sing. Bâtlanca [3]). Aŭ însă pentru fie-care pasere din acestŭ genŭ şi câte unu altŭ nume deosebitu. Noı, în liniile următóre, vom înşirà pre toţı Bâtlanii, câţı li-su Românilorŭ cunoscuţĭ dupa nume şi vom arătà totodata şi puţinele credinţe, ce aŭ eı despre dênşiı. Dar' maĭ nainte de-aı înşirà vom premite o descriere generala a Bâtlanilorŭ.

Corpulŭ Bâtlanilorŭ e fórte slabu, pe de laturı apasatŭ la unŭ locu, gâtulu fórte lungŭ şi supţire, capulŭ micu, ângustŭ şi turtitu, clobanţulu în genere maı lungŭ de câtŭ capulŭ, celŭ puţinu totu atâtu de lungŭ, cam tarişorŭ, dreptŭ şi pe de laturı turtitu; piciórele de-o înalţime mijlocie; aripele lungı şi late,

[1] B. Nanianŭ. op. cit. p. 106. — Dr. Cihacu. Ist. nat. p. 113. — Barcianŭ Vocab.

[2]) Bariţiŭ et Munténu. Vocab.

[3]) In maı multe părţı ale Bucovineı. —

însa la vêrfŭ trunchiate, pentru ca alu doilea, alŭ treilea și alu patrulea rêndu de pene aŭ mai aceea-și lungime; códa, care constâ din 10 12 pene, e scurtă-rotundă; celelalte pene de pe corpŭ sunt fórte dese, moi și înfoiate, pe têmple, pe spate și pe peptŭ sunt în regulă mai lungi, decâtŭ pe celelalte parți ale corpului. Colórea peneloru e diferită.

Bâtlanii locuescŭ mai preste totŭ pamêntulu. Prin urmare mulți dintre dênșii se afla și'n țerile locuite de Români, mai alesu în România și'n unele ținuturĭ ale Transilvaniei și Ungariei. In Bucovina se arata numai fórte rarŭ.

II.

Bâtlanulu, Bâtlanulu-cenușiu, Bâtlénulŭ, Gâltanulu, numitŭ în unele locurĭ încă și Erodiŭ [1]) și Stârcŭ [2]), lat. Ardea cinerea L. germ. der Fischreiher.

Penele de pe frunte și de pe crescetulu capului ale acestui Bâtlanŭ sunt albe, pe grumazŭ surii, pe spate cenușii, pe parțile esterióre ale pântecelui negre; o vrêstă de pene, care se începe dela ochi și se prelungesce pênĕ la partea inferióră a grumazului, trei pene din cucuiŭ, unu șirŭ întreitŭ de puncte pe partea superióra a grumazului, și penele aripelorŭ sunt negre;

[1]) B. Nanianŭ. op. cit, p. 106. — Barcianŭ Vocab.

[2]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 106. — Laurianŭ și Massimŭ Glossariŭ. p. 194. — După A. de Cihac. Diction. II. p. 362. „Stârcŭ" se chiĕmă paserea, care de catra ornitologiștĭ se numesce lat. Graculus carbo, Pelecanus carbo.

ochii aurii, loculŭ celŭ golu din faţa galbănu-verḑiu, clobanţulu paìu, piciorele negriciốse.

Bâtlanulŭ acesta petrece maĭ cu sama pe locurile cele apatóse şi se nutresce cu brósce, insecte şi mai alesŭ cu pesce.

III.

Bâtlanulŭ-scorţişoriŭ séŭ Bâtlanulŭ roşieticŭ, lat. Ardea purpurea L. germ. der Purpurreiher.

Penele de pe crescetulu capului alŭ acestuĭ Bâtlanŭ, o vrêsta ce se'ntinde dela clobanţŭ pênĕ la céfă, precum şi laturile grumazuluĭ, penele fâlfâitóre de pe partea din susu a grumazuluĭ palide-ruginii, partea înferióră a grumazului şi céfa cenuşii, éră celelalte pene ale corpuluĭ cadu în suru-cafeniŭ.

Acésta specie de Bâtlanŭ se află atâtu în România, câtŭ şi'n Ungaria.

IV.

Bâtlanulŭ albŭ séŭ Erodiulŭ albŭ, lat. Ardea alba L. germ. der Edelreiher.

Penele acestui Bâtlanu sunt albe ca néua şi fórte curate; ochii galbenĭ; clobanţulu galbanu-închisu; peliţa cea góla de pe faţă galbanŭ-verḑie.

Bâtlanulŭ acesta se afla, însa acuma numaĭ fórte rarŭ, şi'n parţile de josŭ ale Dunarei, în România despre Dunare.

V.

Bâtlănaşulŭ [1]), lat. Ardea minuta L. germ. die Zwergrohrdommel.

Penele de pe crescetulu capuluı, céfa, spinarea şi umerii aı acestuı Bâtlanu sunt negre-verḑii, cele de pe aripe şi de pe pântece ruginii, laturile peptuluĭ cu puncte negre; peliţa ochıuluı galbana; clobanţulu galbanu-deschisu; picıórele galbene-verḑii.

Acésta pasere, care provine în tóta Europa, şede peste ḑi aşa de ascunsa şi fara a se mişcà din locu în desimea stuhuluı séu pe vre unŭ ramu, ca unŭ omŭ de rêndu, care nu-ı sci datina şi apucatura, de şi ar vede-o, n'ar cunósce-o. Ea se pricepe de-a alege astfèlu de locurı, carı corespundu fórte bine colóreĭ penelorŭ sale. Ba! de multe orı îşı schimbă şi posiţia, ca cine-ar vede-o astfelıŭ, nicı prin minte nu ĭ-ar trece că e pasere.

VI.

Bâtlanulŭ, Bâtlanulu-de-stuhu [2]), numitu altmintrelea Boŭ-de-balta [3]) Buhaıŭ şi Buhaıu-de-baltă [4]), lat. Ardea stellaris L. germ. die Rohrdommel.

[1]) Dr. Cihac. Ist. nat. p. 114. — A. de Cihac. Dict. t. II. p. 8.

[2]) A. de Cihac. Dictionnaire t. II. p. 8.

[3]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 106. — „Boŭ-de-baltă" se numesce paserea acésta şi'n Transilvania, dupa cum mı-a scrisu Dlŭ G. Crăcıunaşŭ.

[4]) In Bucovina şi Moldova. Veḑı şi Alecsandri Teatru t. II. p. 671. „par' că eştı unŭ buhaĭŭ de balta", ér' la

Bâtlanulŭ acesta are unu corpu maı multŭ latu de câtu rotundŭ, grumazŭ lungŭ și grosŭ, clobanțu ângustŭ și lungu, piciόre acoperite cu pene maĭ pênĕ la glesne, aripı late. Crescetulŭ capuluı negru, partea de josŭ a grumazuluı surie și cu puı galbenĭ, celelalte pene sunt ruginiı.

Bâtlanulŭ petrece îndecomunu pe locurı apătόse, pe marginea părĕelorŭ și a apelorŭ statatόre. Nutrețulŭ luı de capitenie sunt pescĭ, brόsce, șerpĭ, șopêrle, precum și alte vietațĭ micı, ce le pόte vênà prin ape și prin apropierea acestora.

Paserea acésta are datina de-a bagà capulŭ în apă și a strigà ca unu vițelŭ. Dela acésta datină a sa, credŭ eu, că-ĭ vine și numirea de B u h a ĭ ŭ, B u h a ĭ ŭ-d e-b a l t ă și B o ŭ-d e-b a l t ă.

B u h a ı u l ŭ-d e-b a l t a, după credința Românilorŭ din Bucovina, pόrtă visurile. Dacă dintru începutu, după ce Dumnedeŭ a făcutu tόte vietațile și'n urmă pre omu, n'ar fi fostu B u h a ı u l ŭ-d e-b a l t ă, apoĭ όmeniı ar fi dormitu ne'ntreruptu șĭ-ar fi visatŭ multe de tόte. Insă B u h a ı u l u-d e-b a l t a prin ragetulu seŭ celŭ patrundetorıu și totodată înfiorătorıu, a r u p t u v i s u r i l e, adică când a strigatu odata, όmeniĭ ce dormıaŭ dușĭ vrêndŭ nevrêndu aŭ trebuitŭ să se trezéscă și se'ntrerupa visurile. Și de-atuncı în cόce όmeniı, când se culcă și adormu nu potu dormì multu, nicı nu-șı potŭ sfârșì visurile, ci trebue să se

---

p. 672. „d e c e ĭ c a r i ĭ f a c ŭ b u, u, u, u, l a s ό r e". — A. de Cihac Dictionnaire t. II. p. 30. —

trezéscă, cacĭ Buhaıulŭ-de-balta îşĭ pune botulu în apă şi striga de se cutremura pamêntulu, ca orı şi cine trebue să-lŭ auda, de şi pe nesciute. [1])

Spunŭ maĭ departe Românii din Bucovina despre acésta pasere, că atuncı când se arată ea şi striga în locurile acelea, unde n'a strigatŭ maı nainte, e unŭ semnŭ bunu, căcĭ pânea în acelŭ anu va fi buna, anulŭ în tóta privinţa va fi mânosu. [2])

Când striga Buhaıulu-de-baltă primavéra de treı pêne la patru orı însemnéza belşugŭ în pâne, maĭ alesŭ la ţéra. [3])

VII.

Totŭ de familia Bâtlaniloru se ţine şi alta pasere, pre care atâtu Românii din Bucovina câtŭ şi ceı din Transilvania [4]) o numescu Corbŭ-de-nópte, lat. Ardea nycticorax L. germ. der Nachtreiher.

Crescetulŭ capuluı a acesteı paserı, céfa, partea superióră a spinării şi umeriĭ sunt verdı-întunecaţĭ, celelalte parţı ale spateluı şi grumazuluı cenuşii; pântecele galb.iu, ochii purpurii; cıoculŭ negru, la rădecina galbănŭ; piciórele verdiĭ-gălbii.

Corbulŭ-de-nópte e fórte laţitŭ în Europa. Elŭ se află maı alesŭ în ţerile de josu de pe lângă

[1]) Istorisitŭ de Constantinŭ Diaconescu din Calafindescĭ.

[2]) Ist. de Sofia Frâncu şi C. Diaconescu.

[3]) Ist. de V. Flocea din Câmpulungŭ.

[4]) Barcianŭ Vocab. şi Bariţiŭ et. Munténŭ Vocab.

Dunare, prin urmare şi'n România. Vine însă adeseorı şi prin Bucovina.

Cuıbulu seŭ şi-lŭ face totdéuna pe arborii din apropierea locuriiorŭ apătóse. Unde nu sunt arborı, acolo numaı raru când petrece, şi daca şi petrece, apoı numaı pe unu timpu fórte scurtŭ. Elŭ peste ḑi dórme şi numaı pe la înserate începe a sburà şı-aşı cautà nutreţulu necesarŭ.

Strigatulu Corbuluı-de-nópte e maı ca şi al corbuluı de rêndu, de-aceea Românii îlu numescu Corbŭ-de-nópte.

Despre acésta pasere, care striga, séu maı bine ḑisu croncănesce numaı nóptea, credu Românii ca prevestesce totdéuna mórte, şi celu ce-o aude croncanindu trebue în scurtŭ timpu sa móră.

Unŭ Românŭ din Frataụţii-vechı în Bucovina mı-a spusu, că unu cunoscutu de al luı, care a auḑitŭ acésta pasere într'o nópte croncănindu pe de-asupra capuluı seŭ, nu peste multu dupa acésta a şi muritu.

VIII.

Despre adevĕratulu Bâtlanu séu despre acea specie, care în Muntenia se numesce Erodiŭ şi Stârcŭ, aŭ Românii şi o legenda, care sémĕna pênĕ şi'n celea maı marunte parţı cu prima legenda a Cuçostârculuı.

Étă şi legenda respectiva astfelıŭ după cum mı-a împărtaşit'o Dlu Orestŭ Lujanu.

Dintru începutu ḑice că Bâtlanulŭ n'a fostŭ pasere ca acuma, ci elu a fostŭ omŭ ca toţı ómenii.

Intr'o ḑi însa, stringêndu Dumneḑeu tóte târîitórele din lume, precum: șerpi, șopêrle, solomêsdre, năpârcĭ, bróscè, scoici, cobelci, șóreci, și multe altele, despre a carorŭ nume nu-mi potú aduce aminte, și punêndu-le într'unu sacŭ mare, legâ saculu bine la gura și după acésta chiemândn pre Bâtlanu la sine i-i dete saculu sa-lu duca la mare și sà-lu arunce în nuntru. Îi ḑise însa totodata ca nici de cum sa nu deslege saculŭ ca sa véda ce e într'ênsulu, ca apoi va fi vai și amarŭ de capulu lui!... câtu va fi și va traì se va caì!...

Bâtlanulŭ, făgaduindu lui Dumneḑeu ca nu-lu va deslegà și cautà in nuntru, luâ saculu cu târîitórele și se pornì cu dênsulu spre mare.

Dar' omulu e totu omu... De ce-i spui sa se ferésca mai tare, de aceea s'atinge mai multu... Când fu pe la mijlocŭ de cale și carare, fiindu fórte curiosŭ să scie ce i-a datu Dumneḑeŭ să duca și sa arunce in mare, se oprì în locŭ, se trase sub umbra unui pomu din marginea drumului și acolo deslegâ saculu ca sa véda ce e în nuntru. Dar' nu apucâ bine a-lu deslegà și déuna tóte târîitórele detera navala și, eșindu dintr'ênsulu... pe icĭ în colo ţi-i drumulu,... începura a fugì și a se respândì care în cotro o ducea ochii și piciórele, temêndu-se ca sa nu le prinda și să le bage éra-și în sacŭ.

Bâtlanulu, cum vĕḑù acésta, se'nspaĭmêntâ șĭ începù a alergà dupa dênsele ca sa le prinda și să le bage éră-și în sacu. Dar' de unde sa le póta prinde pre tóte, dupa ce șerpii, șopêrlele și napârcele se ascunseră prin érba, pe sub tufe și prin borţi, bróscele săriră în

apă, racateţii şi cobelcii se acăţărară pe ramurile tufarilorŭ şi ale pomilorŭ, solomêsdrele se băgară prin mocirle şi prin belţi, mai pe scurtŭ fie-care căută a se ascunde unde putea şi apucà mai de grabă.

Dumnedeu, care nici o faptă n'o lasa fară de resplata, vedêndu ca chiar şi omulŭ pre care l-a ţinutŭ elŭ mai credinciosŭ nu s'a ţinutŭ de cuvêntŭ, ci a cutezatŭ ai calcà porunca s'a mâniatŭ pe dênsulu şi l-a prefacutŭ într'o pasere, legându-ĭ saculu de gâtu şi dicêndu-i că pênĕ ce nu va prinde tóte târîitórele şi nu le va băgà éra-şi în sacu ca să le ducă şi sa le arunce în mare, dupa cum i-a poruncitu dintru începutu, pêne atuncĭ totŭ pasere sa remâe.

De-atunci şi pênĕ în diua de astă-di apoĭ a remasŭ acestu omu pasere, şi totŭ pasere va remânea elŭ pênĕ ce nu va prinde pre tóte târîitórele din lume şi le va bagà în saculŭ ce i l-a datŭ Dumnedeu. De-aceea B â t-l a n u l ŭ pêne şi'n diua de asta-dĭ ilŭ vedemu alergândŭ în colo şi'n cóce şi prindêndu la târîitóre şi băgându-le în sacŭ. Şi totŭ de-atuncĭ s'a umplutŭ tóta lumea de târîitóre, pe când dintru începutŭ nu eraŭ aşa de multe, ci numai atâtea, câte aŭ încăputu în saculu pre care i l-a datŭ Dumnedeu ca să-lu ducă şi să-lu arunce în mare.

Cucóra.

I.

E spre sfârşitulŭ tómneĭ.

Codrii şi padurile, dumbravile şi luncile, pometele şi rediurile, colnicele şi câmpiile începŭ din ce în ce a devenì maı tacute şi maı triste, căcı óspeţiĭ lorŭ ceĭ maı plăcuţı, carii tóta primavéra şi véra le-au înveselitŭ prin concertele lorŭ cele armoniόse, dragalaşe şi'ncântătóre, prin cântecele lorŭ cele desmıerdatóre şı-au luatŭ remasŭ bunŭ dela dênsele.

Tóte paserile calĕtóre, atâtŭ cele cântătóre, câtŭ şi cele necântatóre; atâtŭ cele dela munte, câtu şi cele dela câmpie, şı-aŭ căutatŭ de drumu şi s'au dusŭ éră-şĭ în ţerile cele calde de unde aŭ venitŭ la începutulu primaverii.

Ba! nu!... înca nu s'a dusu tocmaĭ tóte!...

Éca!... chıar acuma trece pe de-asupra nóstră de catra méḑă-nópte spre méḑa-ḑı unu triunghiŭ mareţiŭ de paserı, carı în sborulŭ loru striga ne'ncetatŭ ca şi când le-ar fugarì cine-va de'napoı.

Şi óre cum se chıama aceste paserı, şi'n cotro se ducu ele?

Acestea-su Cucórele séu Gruele!... Se ducu în ţerile cele calde... Unu semnu, ca la noi în scurtŭ timpu are sa fie érna... Aşa ni spunŭ celŭ puţinu betrânii, că îndata după pornirea Cucóreloru de pe la noi se apropie şi érna.

Şi óre ducu-se acestea paseri pênĕ în ţerile cele calde, ori ele se mai oprescŭ în vre unŭ locu ca să se mai odihnésca puţinu?

De se ducu, de nu se ducu, de se mai oprescŭ unde-va ori ba? nu sciu!... Sciu numai atâta, ce am auḑitu şi eu dela alţii, şi ce am auḑitu, aceea voescu să istorisescu şi eu.

II.

Când se ducu Cucórele dela noi în ţerile cele calde, ḑice ca se afla o sama de ómeni, cari le sciu oprì în locŭ şi nu le lasa sa mérga mai departe. Cei ce le oprescŭ, ḑice ca se punu în calea loru, facu cu ascuţişulu unui cuţitu unu cercŭ în pamêntŭ, în mijloculŭ cercului facŭ o cruce mare, éra în mijloculu crucei acesteia împlântă apoi cuţitulŭ cu vêrfulu în pamêntŭ şi de-asupra pe mânunchiu punu o pelarie séu o cuşma. Când facu cerculu şi crucea, atunci numĕră Cucórele, éră când împlânta cuţitulu în pamêntu rostescŭ nisce cuvinte misteriósc, nisce farmece, cari numai lorŭ le sunt cunoscute.

Éra-şi se ḑice, că unii din aceşti vrajitori cum vĕdu Cucórele trecêndu, se descingu de brâŭ, îlu punŭ colacŭ pe pămêntŭ, rostescu câte-va cuvinte tainice, şi-apoi înfigŭ unŭ cuţitŭ în mijloculŭ brâului colacitŭ.

Făcêndu-se acésta, crede poporulu, ca Cucórele nu potu sburà mai departe în triunghiŭ, cum li-i datina lorŭ să sbóre, nu potu trece granița, ci îndată își perdu calea, se oprescŭ în locu, se învêrtescu împrejuru, precum e încolacitu brâulu séu cerculu împrejurulu cuțitului, se încâlcescu, se amestică și âmbla apoi în colo și'n cóce bete de capu, nesciindu ce să faca și'n cotro sa apuce, și numai atunci își afla éra calea și potu calĕtorì mai departe, daca le dau drumulu, adica dacă desfacu ceea ce au facutu mai nainte.

Și de cum-va se'ntèmpla acésta farmĕcatorie ḑiua, apoĭ Cucórele tóta ḑiua se'nvêrtescu pe susu, nesciindu ce sa facą, éra daca se'ntêmpla acésta séra, ele se cobóră josu, și pêne în deminéța urmatóre nu-și urméză calea.

Mulți spunu, ca aŭ vĕḑutu pre atari ómeni oprindu pre Cucóre și ele atâta ce s'au învêrtitu, pêne ce, amețindu-se de capu, au caḑutŭ josu... Dar' fapta acésta se considera de unu mare pecatŭ, căci ele nimerui nu facu nici unu reu. [1]

Acestea-su credințelē Românilorŭ despre Cucóre, ce avui de gându să vi le spunu.

III.

Nainte însa de-a le perde din vederi să ne mai oprimu puținŭ și la numirile poporane ale acestorŭ pa-

[1] Cred. Rom. din Transilvania, com. de Dlŭ Gr. Crăciunașŭ, a celorŭ din Ungaria, com. de Dlŭ E. Popu, și a tuturorŭ Românilorŭ din Bucovina.

seri, carĭ, după cum crede poporulu, prin pornirea lorŭ dela noĭ ni anunţă neîntârḑiata apropiere a ernei.

In Bucovina şi Transilvania ele se numescŭ Cucóre séŭ Cocóre sing. Cucóră séŭ Cocóră şi Gruĭ sing. Gruiŭ, dem. Gruişorŭ.[1]) In unele ţinuturĭ din Ungaria Gruhe sing. Gruha.[2]) Éră în România Grue[3]), lat. Grus cinerea Bechst. germ. der Kranich.

Bárbăţeluluĭ acestuĭ soiŭ de pasere se numesce Cucorŭ séŭ Cocoru şi Gruĭŭ.

Dela cuvêntulu Gruiu credu ca vine şi numele unorŭ eroĭ de legende şi balade, precum sunt bună óră „Grue Gruzavanulŭ" şi „Grue Sângeru".

IV.

La Românii din Transilvania se afla o doina poporana, care suua istu modu:

„Bade, de urîtulŭ teŭ,
Face-m'óiu trestie 'n teŭ!
— „Fă-te, mândră, ce-ţĭ maĭ place,
Că şi eŭ de locŭ m'oiŭ face
Face-m'oiŭ Cocorŭ-de-baltă
Pasce-v'oiu trestia tótă
Şi te-oiŭ pasce şi pre tine,
Totŭ nu scapĭ, mândră, de mine!
„Bade, de urîtulŭ teŭ
Face-m'oiŭ o flóre 'n tĕŭ!

[1]) Com. de Dlŭ Gr. Crăciunaşŭ.
[2]) Com. de Dlŭ E. Popŭ.
[3]) A. de Cihac. Dictionnaire t. II. p. 113. —

— „Fă-te, mândră, ce-ţĭ maĭ place,
Că şi eŭ de locŭ m'oĭŭ face
Unŭ voinicŭ cu cósa 'n spate
Şi te-oiŭ coşì şi pre tine
Totŭ nu scapĭ, mândro, de mine! [1])

Nu sciŭ dacá „C o c o r u l ŭ-d e-b a l t ă“, despre care se face amintire în acésta doina, e bărbaţeluluĭ C o c ó r e ĭ, despre care am vorbitu maĭ susŭ, ori altă pasere. Fiindŭ însa că C o c o r u l u, după cum ni spune istoria naturala, petrece pe locurile cele apatóse şi se nutresce, pe lângă vermĭ, scoicĭ, cobelcĭ, (melci) insecte şi amfibiĭ, încă şi cu plante, pre cari adeseori le scóte cu radecini din pamêntu [2]) e de presupusu, ca „C o c o r u l ŭ-d e-b a l t a“ şi C o c o r u l ŭ, barbaţelulu C o c ó r e i, sunt una şi aceea-şĭ pasere.

In fine voiŭ sa mai amintescu încă şi aceea despre C o c ó r e, ca, după cum spune poporulu, când sburându pe susŭ spânzura, apoi nu este departe o furtună. [3])

Când se aduna C o c o r i ĭ şi pléca, atuncĭ e semnŭ că érnă va fi timpurie. Când pornescŭ C o c o r i i pe la S â n t a-M a r i a-m a r e, éra-şĭ însemnéză, că va fi érna timpurie. [4])

[1] Maria Precupŭ: „Doine şi hore din Ardélŭ“ publ. în „Şedetórea“. an. II. Budapesta. 1877. p. 83.
[2]) Heinrich Rebau. Naturgeschichte für Schule und Haus. Sechste Auflage. Stuttgart 1871. p. 449.
[3]) Calendariŭ pentru Bucovina pe an. 1841.
[4]) Carţile sat. rom. Gherla 1880. p. 34.

Crêstelulŭ.

I.

In serile cele senine și frumóse din luna lui Maiu nu odata ni se'ntémpla sa audimu pe'ntinsele fênațe și semĕnături o vóce scârțiitóre, care resună, ca și când cine-va ar horțaì c'unu bețișoru peste dinții unui peptene. Vócea acésta, cu puține întrerumperi, resună pêne târdiu nóptea, și din revarsatulu zoriloru pênĕ dupa resaritulŭ sórelui, însă fórte raru din unulu și acela-și locu, ci când dintr'o parte când din alta, totu-și numai în cuprinsulŭ unui anumitu ținutu.

Paserea, care reproduce scârțiitura acésta, se numesce de catra Românii din Bucovina Crêstelŭ și Cêrstelŭ, de catra cei din Moldova Cărsteiu și Cristeiu [1]) de catra cei din Transilvania Crêsteiu și Crêsteu [2]) de catră cei din Muntenia Cârsteiu dem. Cârsteiașu [3]) éra de catră cei din Banatu Crastaiu și Cresteţu [4]) lat. Crex pratensis Bechst. germ. der Wiesenknarrer oder Wachtelkönig.

[1]) A. de Cihac. Dict. t. II. p. 83. — Dr. Cihac. Ist. nat. p. 117.

[2]) Petri Vocab. — Barcianŭ Vocab.

[3]) Ananescu op. cit. p. 112. — com. de Dlŭ P. Ispirescu.

[4]) Com. de Dnii I. Stoicescu și Ios. Olariu.

C r ê s t e l u l u e de dóuedeci și nóue centimetri în lungime, de patrudeci și șepte în lațime, de patrusprędece în lungimea aripelorŭ și de doi în lungimea codii. Penele de pe spinare sunt castanii-deschise; aripele roșietice; gușa alba; pliscululŭ dreptŭ și mai scurtŭ decâtu capulu.

Loculu de petrecere alu Crêstelului sunt mai cu sama fênațele și semĕnaturile cele albe. Elu se află mai pretutindene în Europa. Merge și vine la noi cam deo-data cu P r e p e l i ț e l e. Se nutresce cu lacuste, carabuși, vermi, cobelci mici și cu semênța de érba.

II

C r ê s t e l u l ŭ, dupa credința poporului românŭ din Bucovina, sta în relațiuni amaróse cu P r e p e l i ț a, de-aceea petrece elu mai în acelea-și locuri, unde petrece și acésta, și totu de-aceea se duce și vine la noi deodată cu Prepelița.

Mai departe, spunu Românii din Bucovina, că C r ê s t e l u l ŭ e o pasere fórte curata, de-aceea îndémna elu totdéuna pre ómeni prin cântecululŭ seŭ ca sa se ție câtŭ se póte de curați, să nu fie nici odată leneși și neîngrijiți.

Când Crêstelulu cânta fórte desŭ „c â r r r s t“ „c â r r r s t“, atunci se dice că cânta a vreme închisă, a negura. Elu cânta numaĭ o luna, odica când e érbă în flóre, éră cum se sfârșesce érba de cositŭ și adunatŭ, amorțesce, și mai multŭ nu cânta, ci se trage prin

tufişurĭ séŭ la margini de apa şi acolo traesce pênĕ ce se duce dela noi.[1])

III.

O doĭnă poporana din Muntenia, în care, pe lânga alte paseri, provine şi Crâstelulu, sună precum urméza :

Frunḑa verde de aninŭ,
Cine-ĭ ca mine strainŭ ?
Numaĭ Mierla din pădure,
Cârsteĭulŭ din arături.
Dar' nicĭ eĭ nu sunt străinĭ,
Ci-sŭ de inimă hăinĭ :
Mĭerla-şĭ are fraţiorŭ
Totŭ pe Sturḑulŭ pestricĭorŭ ;
Cârsteĭulŭ de sorióră
Cĭocârlia vinecĭóră.
Mĭerla şuera 'n tufişe,
Sturḑulŭ cântă prin rărişe,
Unulŭ p'altulŭ se desmĭérdă
Intristarea ca să-şĭ pérdă.
Cârsteĭaşulŭ ţiuesce
Cĭocârlia-lŭ liniscesce
Inimĭóra-ĭ potolesce.
Frunḑă verde mărăcine,
Numaĭ mie n'are cine
Durerile să-mĭ aline,
Numaĭ pentru mine nu e
Inimĭóri-mĭ ca să spue
C'a avutŭ şi eă odată
Dulce mamă, ĭubitŭ tată,
Sorióre, frăţiorŭ,

[1]) Istor. de Const. Diaconescu din Calafindescĭ.

Carii mĕ ĭubiaŭ cu dorŭ;
C'a maĭ avutŭ, și nu are,
O puĭcuță ca o flóre,
Ce-mĭ resipea grijile,
Imĭ gonĭà durerile
Și-mĭ îndulcea ḑilele.
Frunḑă verde de cicóre
Bat'o crucea ursitóre,
Șĭ-ar topi-o sântulŭ sóre.
Că mĭ-a ursitŭ cu urîtŭ
Să fiŭ singurŭ pe pămêntŭ:
Din totŭ, ce-am iubitŭ pe lume
Să le sciŭ numaĭ de nume;
Din toțĭ ceĭ ce mĕ ĭubiaŭ
Și cu dragŭ mĕ desmĭerdaŭ
Nicĭ unulŭ sa nu trăéscă
Pămêntulŭ să-ĭ învăléscă.
Vaĭ de vinŭ, vaĭ de pelinŭ,
Vaĭ de voĭniculŭ străinŭ!
Ca unŭ mĕrŭ singurŭ la drumŭ,
De rodesce, nu-ĭ priesce,
Ba spre reŭ îĭ folosesce:
Câțĭ drumașĭ călĕtorescŭ
Toțĭ în elŭ sburătorescŭ,
Crengile că i le frângŭ,
Tulpióra cu focŭ plânge
Chĭar cu lacrime de sânge. [1])

Dupa acésta doĭnă fórte frumósa Crêstelulŭ séŭ Cârsteĭulŭ stă în relațiuni amoróse nu numaĭ cu Prepelița, dupa cum am arătatŭ maĭ susŭ, ci încă și cu Ciocârlia, cu Ciocârlia vine-

[1]) I. Minescu. „Doine poporale" publ. în „Fóĭa societățiĭ Românismulŭ". an. I. Bucurescĭ. 1870. p. 48.

cióra. Când Crêstelulu e întristatú, când nemica nu-ĭ ticnesce, atuncĭ Ciocârlia vine la dênsulu, începe a-lŭ desmierdà, a-lu linescì și aĭ potolì inima, cea cuprinsa de durere.

Corla.

Corla, numita altmintrelea și Curlă-verde, Gainuța, Gainușa și Gainușă-de-apă[1], lat. Stagnicola chloropus; Gallinula chloropus L. germ. das Teichhuhn oder das grünfüssige Rohrhuhn, e de treiḑeci și unu centimetri în lungime, șeseḑeci în lațime, dóueḑecĭ în lungimea aripeloru și șese în lungimea coḑii. Penele de pe spate i sunt maslinii-închise, éra cele de pe pântece cenușiĭ; piciórele verḑi; clonțulŭ la radecină roșu éra la vêrfŭ galbănu.

Corla e respândita mai preste tóta Europa. Vine la noi pe la finea lui Martie și se duce abia în Octobrie. Loculu ei de petrecere sunt iazurile și mai cu sama acelea pe a cărorŭ suprafață plutescŭ diferite plante, éră malurile li sunt acoperite cu stuhŭ. Inóta fórte bine și cu ajutorulŭ aripeloru chiarŭ și pe sub apă, ér' când e persecutata se cufunda fórte adâncŭ în apa, scoțêndŭ din când în când numai clonțulu afara spre a aspirà aeru. Cuibulŭ seŭ, care e împletitu din ramurele de trestie, și care cam de regula plutesce prin stuhu, conține de dóue orĭ pe anŭ câte cinci pênĕ la

[1]) Barcianŭ Voc. — Barițiŭ et Munténŭ Voc. „Curla verde“ unŭ felĭŭ de sitarŭ cu botŭ latarețu germ. Domschnepfe.

unspreḑecė óue verḑiĭ, cu puncte ruginii, pe carile Corla singură le clocesce în decursŭ de trei septĕmâni. Puii cum iesu din gaóce, déuna începu înotà cu maica lorŭ.

Nutreţulu Corlei constâ din insecte, cobelcĭ mici, vermi, plante de apa şi din semênţa acestorŭ din urma.

Lişiţa.

Lişiţa, numita altmintrelea şi Leşiţa[1]) Găină-de-apa şi Sărcea[2]) lat. Fulica atra L. germ. das Wasserhuhn, e de patruḑecı şi şepte centimetri în lungime, şepteḑecĭ şi optŭ în laţime, dóueḑecĭ şi treı în lungimea aripelorŭ şi optŭ în lungimea coḑiı. Pe spate negrie, pe pântece cenuşie; capulu şi grumazulu negru; lumina ochilorŭ întunecatŭ-roşa; cıoculu albu; picıórele, a caroru degete sunt îmbinate cu o peliţă ce servesce spre'uotare, sunt întuuecate-suriĭ şi spre glesne galbene-verḑiı.

Lışiţa e respândita preste tótă Europa. Pretutindene, unde se afla lacurı şi ıazurı acoperite cu multu stuhŭ şi pipirigŭ o putemu orı când îutâlni din luna luı Martie şi pênê catra finea luı Octobre. Ea sbóra fórte greu, înota încetu şi se ţine maı multu la marginile apelorŭ şi prin stuhu. Cuıbulu seu, în care se óuă şepte pênĕ la ciucspreḑece óue galbene-suriı şi împestriţate cu puncte negriı şi cafeniı, e aşa de iscusitŭ şi solidu îm-

[1]) Bariţiŭ et Munténu Vocab. p. 180. „Leşiţa, speţie de găinuşă de apa". — Barcianu „Leşiţa = găinuşă de apă".

[2]) A. de Cihac. Dictionnaire t. II. p. 525.

pletitu din pipirigŭ verde și din ramurele de trestie, ca póte într'ênsulu, când se revarsa apa peste malurĭ, se'nóte de'mpreuna cu puii sei fără sa i se'ntêmple vre unŭ reŭ. Nutrețulu seŭ constă din diferite insecte de apa, din vermi și din plante fragede.

L e b ă d a.

I.

Cea maì frumósa, maı curata și maı alba dintre tóte paserile, câte le sunt Româniloră cunoscute, este L e b a d a, dem. L e b e ḑ ı ó r a, lat. Cygnus olor L. germ. der zahme Schwan. Și fiindŭ ca Românului îĭ place fórte multŭ curaţenia și frumuseţia, de-aceea elu pre muerile și maı cu samă pre fetele cele frumóse, carĭ âmblă fórte curatŭ și albu îmbracate le asémĕna totdéuna cu L e b a d a.

L e b ă d a, în poesia poporană româna, figuréza totdéuna ca unŭ simbolŭ de curaţenie, frumuseţe și albime.

Dovada despre acésta fie-ne următórea doına din Transilvania, care mı-a comunicat'o Dlŭ B. B. Josofu:

Dintre dóue mândre-a mele
Nusciŭ la care-oĭŭ maı mere.
Cea mĭerie nu-mĭ trebue
Nicĭ la mórtea mea să vie.
Cea óchișă ca murea
Ș i a l b ă c a L e b ă d a
Acolo-mĭ petrecŭ vremea.

Alta doina poporană din Bucovina, în care o fétă se plânge asupra draguţului seu fiindu ca acesta voesce s'o lese şi, de buna sama, sa-şi caute pre alta, sună precum urméza:

Frundă verde arţăraşŭ,
Te cunoscŭ, bade, pe paşĭ,
Că ţi-ĭ voia să mĕ laşĭ.
Când aşi sci că me-ĭ lasà
Mai albuţă m'aşi purtà,
Albuţă ca Lebăda,
Rumenă ca călina,
Roşie ca vişina,
Sa-ţi rupŭ, bade, inima
Şi ţie şi mâne-ta!

Dar' nu numai în poesie, ci chiar şi'n prosa, şi mai cu sama în poveşti dam fórte adeseori preste Lebada.

Cugetu că fie-caruia îi va servì nu numai spre distragere, ci şi spre plăcere povestea, ce o reproducu mai la vale, a carei eroina e o féta de împeratu prefacută în Lebădă.

Acésta poveste am audit'o încă pe când eram studinte la gimnasiulu din Sucéva dela unŭ dascalŭ bĕtrânŭ din satulu Stupca poreclitŭ „Trişcuţă", pentru ca cântà fórte frumosŭ în trişcă.

II.

A fostŭ odată,
Ca nicĭ odată,
Că de n'ar fi fostŭ şi n'ar fi,

Nu s'ar povestì,
Nicĭ noi n'am grăì,
Că Dumnedeŭ binevoesce
Ca să spunemŭ în tótă séra câte-o poveste.
Noĭ dicemŭ,
Că nu suntemŭ
De când cu poveştile,
Ci cu dóue, treĭ dile maĭ nainte,
De când puricele se potcovìà
Cu nóue oca de ferŭ la unŭ piciorŭ
Şi i se parea ca-ĭ e prea uşorŭ.
Noĭ flŭ trimiteamŭ la Odobescĭ
Sa ne-aducă cărţĭ domnescĭ
Să spunemŭ şi noĭ poveştĭ.

A fostŭ odată unu împĕratŭ tênĕrŭ. Împĕratulŭ acela s'a dusu într'o di cu toţi sfetnicii sei la vênatu într'o padure, care nu erà tocmaĭ tare departe de curţile împeratesei.

Dupa ce a ajuusu împĕratulu în padurea aceea şi după ce a întratu dimpreună cu toţi sfetnicii sei şi ceialalţi vênatori în nuntru, âmblara câtŭ âmblară cu toţii în colo şi'n cóce, făra să afle ce-va de înpuşcatŭ.

Étă însa că pe când socotià acuma împeratulŭ, că nu va mai aflà nemica de vênatu, şi voià sa se'ntórca îndareptu a casa, dă într'o vale fórte frumósă şi plăcută, împăuată cu felŭ de felŭ de flori mirositóre. Pe valea aceea, mai mergêndu elŭ o bucata bună de locŭ, da de-odata cu ochiĭ de-unŭ iazu fórte mare, aşa de mare că nime nu erà în stare sa trécă peste dênsulŭ pênĕ de ceealaltă parte, dóra numaĭ atuncĭ când ar fi încunjuratŭ ţermurile lui, ... altmintrelea nu!

Pe iazulu acela zarì împeratulu o Lebadă fórte frumósa, alba ca ometulu, care înotà în colo şi'n cóce şi din când se cufundà în apă şi prindea pesci.

Imperatulŭ, cum o zarì, întinse arculŭ şi voì s'o sagete.

Insă Lebada, vedêndu-lŭ că voesce s'o înpusce, nu stete multu pe gânduri, ci-ĭ dise :

Inălţate
Impĕrate!
Stăĭ în locŭ nu mĕ 'npuşcà,
Că mĕ dóre inima!...

Impĕratulu, audindu-o astfelu vorbindŭ, s'a miratu fórte tare cum póte o pasere ca sa vorbéscă... Elu nu-şi putea închipuì aşa ce-va, ci cugetâ că póte altulŭ cine-va a rostitu cuvintele de mai nainte, şi de-aceea nu se lăsâ pênĕ ce nu puse mâna pe Lebada de pe ĭazŭ.

După ce a prinsu acuma Lebăda aceea, n'a voitŭ maĭ multu nemica să vêneze, ci se întórse cu dênsa a casă şi i-o dete uneĭ ţigance, care se aflà la curtea împĕratésca ca bucătariţă, ca acésta s'o taie şi să ĭ-o pregatéscă de cina.

Ţiganca luâ Lebăda şi voì s'o taie. Insă Lebăda i se smâncì din mâna, batù de trei orĭ din aripĭ şi câtŭ ai bate în palme se prefăcù într'o fetişóră aşa de frumósă, de curată şi de alba la faţa, ca nu mai erà alta ca dênsa în totŭ ţinutulu acela.

Ţiganca, cum a vedutŭ acésta minune, s'a spariatu şi-a alergatŭ totŭ într'o fuga la împeratulu ca sa-i dee de scire ce s'a întêmplatu.

Imperatulŭ dintru începutŭ nu voì sa créda, dar' ducêndu-se după aceea singuru în bucătarie și dândn cu ochii de féta, care erà mai frumósa și decâtu o ḑină, stete ca fărmĕcatŭ când o veḑù că e așa de frumósă. Éra dupa ce-și mai venì în fire se repeḑì la dênsa, o cuprinse în brațe și începândŭ a o desmierdà și sărutà o rugâ de ertare pentru nenorocirea ce erà sa-i faca.

Féta îlu iertâ și-i povestì apoĭ din firŭ în pĕrŭ tóta istoria sa, cum ca adica ea este féta de împĕratŭ ca mai are dóue surori, cari asemene sunt prefacute în Lebede din pricina tătâ-ne-seŭ și-a maicei sale, carii le-aŭ blastĕmatŭ ca să se prefacă în Lebede.

Tênerulu Imperatu ascultâ cu luare aminte întrégă ei istorie. Éra când acésta sfârșì de povestitŭ așa de tare îlŭ pătrunse la inima ca începù a lacrimà. Apoi nu multu dupa acésta și-o luâ de soție.

Țiganca, care socotia în mintea ei cea prósta, că tênerulu împeratu va luà-o pre dênsa de soție, cum se cununâ acesta cu féta cea de împeratu, prinse ura fórte mare asupra tinerei împĕrătese și cautà tóte chipurile și mijlócele dóră o va putè nimicì într'unŭ felŭ séŭ formă.

Multu timpu însă, cu tóta staruința eĭ, n'a pututú nici unu reu să-i facă. Éră împeratulu și cu împĕrătésa trăiaŭ în cea maĭ mare dragoste și pace, nicĭ visându macar cu ce felĭu de gânduri negre se pórta țiganca.

Ba! ca ferecirea și bucuria loru să fie și mai mare, și mai deplina, le dete Dumneḑeŭ și unu fiu...

Acuma se simţiau ei cei mai norocoşi şi mai feeriţi ómeni din lume.

Dar' pe semne nu le-a fostu impartitu ca sa traésca lungu timpu împreuna.

Acésta a fostu adică aşa, că avêndu împĕratulu unde va fi avutu unele trebi de pusŭ în cale, işi luâ remasu bunu dela soţià sa şi se duse pe unŭ timpu maĭ îndelungatŭ de-a casa.

Cum se pornì împĕratulu, ţiganca, care demultŭ ţinea împĕratesei sâmbetele, căutâ tóte mijlócele dóră-şi ajunge mai de graba scopulŭ. Deci într'o deminéţă, fiindu fórte frumosŭ afară, ḑise ea cătra stapâna-sa:

— Dómne! inalţată împerătésă! câtŭ e de frumosu în grădinuţa cea cu flori,... pare că e unu raiŭ, nu alta,... numai de-a dragulŭ să te preâmbli prin dênsa!.. Óre n'ar fi bine să ne preâmblămŭ şi noi o léca?... Eu una v'aşi sfătuì să ne ducemu macarŭ pe vr'o câte-va minute la primblare...

Tênĕra împeratésa, nici visându macar despre ceea ce voesce ţiganca sa facă cu dênsa, o ascultâ şi se duse la primblare prin grudinuţa cea cu flori.

In gradinuţa, prin care se primblaŭ ele, erà şi-o fântâniţa.

Când se apropiera de fântâniţa aceea ḑise ţiganca cătra împerătésa:

— Inalţata împĕrătésa! iau să ne uitamŭ puţinŭ în fântâniţa acésta sa vedemŭ ori de eşti măria ta totŭ aşa de frumósa ca şi'n oglinda?

Impĕratésa se apropiâ de fântâniţa şi se plecâ ca sa se uite în nuntru.

Ţiganca, bucuria eĭ, se apropiâ pe din dosu de dênsa şi apucându-o de picĭóre maĭ de grabă de câtŭ aĭ gândì o aruncâ în fântâniţa şi-o înecâ. Éra dupa ce s'a mântuitu acuma de dênsa, se apucâ ea de cârmuitŭ gospodaria, crescêndu totŭ odata şi pre baeţelulu, ce-a remasŭ dela împerătésa, purtându cea maĭ mare grijă de dênsulu, aşa, încâtŭ toţĭ curteniĭ şi veciniĭ se mirau de crescerea acestuia.

Nu multŭ după acésta sosì şi împêratulu a casă, şi cum sosì întrebâ de bucatariţă, adică de ţiganca, unde e împĕratésa.

Ţiganca vicléna şi prefacuta ĭ-a respunsu ḑicêndu-ĭ ca într'o ḑeminéţa împĕratésa s'a gatitŭ fórte frumosŭ, a eşitŭ în cerdacŭ şi dându-se de treĭ orĭ peste capŭ s'a prefacutu éra-şĭ în L e b a d ă, cum a fostŭ maĭ nainte, şi sburându s'a cam maĭ dusu, dar' în cotro s'a dusu nu póte sa-ĭ spue.

Impĕratulu, auḑindu acésta şi cugetându cum că ceea ce-ĭ spuse ţiganca e adevĕratu, s'a superatu fórte tare, ca lungu timpu singuru nu scià ce sa se maĭ facă de scârbă.

Dela unŭ timpu însa, veḑêndu ca purtarea ţiganceĭ este fórte bună şi ca îngrijesce ca o adevĕrata maĭca de crescerea fiuluĭ seŭ, îşĭ puse în gându ca s'o ĭee de soţie, şi hotarî chĭar şi ḑiua pe când sa fie cununia.

Dupa hotarîrea acésta vestì elŭ în întregu cuprinsulu împĕraţieĭ sale, ca toţĭ ceĭ ce sciu cântà, toţĭ musicanţiĭ sa vie la serbarea nunţiĭ sale.

Pe când însa se întêmplau tóte acestea din fântânița, în care a înecatu țiganca pre împĕratésa, a crescutŭ o rachită cu treĭ ramurele în verfŭ.

Trecêndŭ într'o ḑi unu baiatu cu oile pe lânga gradina împĕratéscă a întratu în nuntru ca sa-și taie o tilinca, și, din întêmplare, orĭ cum va fi fostu, destulu atâta ca se duse dreptŭ la răchita cea crescuta din fântâniță și taindu ramurelulu celu din mijlocŭ îșĭ facù o tilincă dintr'ênsulu. Éra după ce a făcut'o și, eșindu afară din gradină, a voitŭ sa cânte într'ênsa, tilinca a începutu singură a cântà și a ḑice:

Nu cântà băete tare,
Că reŭ inima me dóre
După alŭ meŭ copilașŭ,
Ce-a remasŭ în legănașŭ,
Țita stêrpă mi-lŭ adapa,
Țița de négră țiganca !

Baietulu, de bucurie mare, cum auḑì cânteculu acesta, lasâ oile singure și alergându totŭ într'o fuga a casa a spusu tatâ-ne-seŭ tótă întêmplarea cu tilinca, de unde și cum a facut'o și pênĕ ce-a începutu a cântà într'ênsa.

Tatalu băiatuluĭ însa nu voì nici decum sa-lu créda, ci din protiva luându unu bațŭ începù a-lu mesurà peste spate și a-lŭ mustrà de ce a lasatŭ oile singure. Apoi luându-ĭ tilinca îlu alungâ sa se duca mai de graba la oi.

Baietulu, ce-avea sa faca?... trebuì sa rabde, sa taca și să se'ntórca la oi, daca îĭ erà cu voia sa nu mai capete o scarmanatura.

Tatalŭ seu însa, voindu a cercà ori de e adeveratŭ ceea ce i-a spusŭ baiatului, luâ acuma şi elu tilinca şi începù a suflà întrênsa.

Tilinca éra-şi începù singura a cântà şi a ḑice, însa nu ca mai nainte, ci aşa:

Nu cântà moşule tare,
Că reŭ inima me dóre
Dupa alu meŭ copilaşŭ,
Ce-a remasŭ în legănaşŭ,
Ţiţă stérpa mi-lu adapă,
Ţiţa de négra ţiganca!

Nesciindu omulu ce'nsemnare au versurile acestea a aruncatu tilinca într'o lada, fara sa-şi mai bata capulu cu dênsa şi cu ceea ce-a cântatŭ ea... Se vede ca n'avea când aşi bate capulu cu asemene lucruri!

Bietulŭ baiatŭ, batutŭ mĕrŭ de tatalu seu, se întórse superatu la oile, ce le-a fostŭ lasatu singure. Insa câtŭ de bătutŭ erà, totu-şi dorulŭ şi dragostea de-a cântà în tilincă n'a perdut'o. Deci aducêndu-şi elu aminte ca la rachita din fântâniţa gradinei împĕratesci au mai remasŭ doi cracuşori, se duse de grabă in colo şi mai taindŭ unu crăcuşorŭ îşĭ făcù alta tilinca, cugetându ca şi acésta va cântà ca şi cea de mai nainte. Dar' de giaba ĭ-a fostŭ tótă aşteptarea şi bucuria, caci tilinca ce şi-o facuse acuma nu cântà nemică singură, şi aşa eşì elŭ din grădină şi se duse în tréba-şĭ.

Éta însă că nu multŭ dupa acésta, trecêndu pe lângă casa omului celuĭ cu tilinca cântaréţă spre curtea împĕratéscà o mulţime de musicanţi, omulŭ îi întrebâ

orĭ de n'ar fi bine sa mérga ca sa cânte şi elu la nunta împeratuluĭ, de óre ce se pricepe fórte bine a cântà în tilincă?

— Da cum sa nu fie bine! — respunsera musicanţiĭ, aŭ dóra n'aĭ audịtu, că orĭ şi cine sci cântà, fie din orĭ şi ce instrumentu va fi, sa mérga şi sa cânte.

Omulŭ nostru nu se lasâ de dóue orĭ sfatuitu şi îndemnatu... Luâ de graba tilinca din lada şi merse şi elu la curtea împeratésca.

Dupa ce au ajunsŭ acuma musicanţiĭ la curtea împeratésca, unde erà o pregatire ne maĭ pomenita de nunta, şi dupa ce a capatatu şi omulu nostru rêndŭ ca sa cânte, a scosŭ tilinca de sub brâŭ şi începêndu a suflà întrênsa, tilinca a începutŭ ca şi maĭ nainte a cânta singură şi a ḑice:

Nu cânta moşule tare,
Că reu inima me dóre
Dupa alŭ meŭ copilaşŭ
Ce-a remasŭ în leganaşŭ,
Ţiţă stérpă mi-lu adapă,
Ţiţa de négra ţigancă!

Imperatulu, cum audḑì cânteculu acesta, se minunâ fórte tare de dênsulu, însa şi maĭ multu se minunâ elu de tilinca moşnégulu, care a cântatu acestu cântecŭ duiosu. Decĭ luândŭ unu galbanu şi dându-lu moşnégulu cerù ca sa-ĭ dee tilinca ca sa cânte şi elu într'ênsa.

Moşnégulu nu se puse de pricina, ci-ĭ dete cu cea maĭ mare placere tilinca, maĭ alesu ca elŭ nu scià ce'nsemnéză cuvintele ce le cântă acésta.

Imperatulu, luându tilinca și suflându într'ênsa, acésta din nou începù a cântà singura, însă de astă data c'unu glasŭ multŭ mai trăganatŭ și duiosu, multŭ mai pătrundĕtoriu:

Nu cântà, soţule, tare,
Că reŭ inima me dóre
Dupa alŭ meŭ copilașu,
Ce-a remasŭ în legănașu,
Ţiţa stérpa mi-lu adapa
Ţiţă de négră ţiganca!...
Silesce, dragă, silesce,
Pe ţiganc'o prapădesce,
Căci de nu vei face-așa
Soţia s'a departà!...

Toţi éspeţii, câţi se aflau de faţa, cându audiră cântecului acesta se mirara, dar' nici unulŭ dintre dênșii nu scia ce va se'nsemneze.

Ţiganca însa, care asemenea se aflà de faţa, căci pentru dênsa se făcuse acésta pregatire mare și strelucita, cum audì cântecului, îndata se și pricepù în cotro ţintesce. Deci, ca sa nu fie descoperita fapta ei cea uriciósa, se'ndreptâ catra împĕratulu și'ntr'unŭ tonu cam rugătoriŭ, cam rostitŭ, îĭ dise:

— Inalţate împĕrate! nu te face de rîsŭ și batjocură cu tilinca acésta înaintea óspeţiloru, ci mai bine ie-o și-o arunca în focŭ!

Dar' împĕratulu nu voì s'o asculte, ci din protiva, simţindu-se încâtu-va atinsŭ de cuvintele ţigancei, o facù și pre dênsa cu de-a sila ca să cânte în tilincă.

Cu mare greŭ s'a induplicatŭ ţiganca să ieе tilinca în mâna şi sa cânte intr'ênsa, cacı prea bine scià ea că tilinca şi de asta data va cântà vre unu cântecŭ, ce nicĭ decum nu-ı va venì la socotéla.

Şı-avù tóta dreptatea, căcĭ tilinca, cum a prins'o ţiganca în mâna, a şi începutŭ a versuì, însa nu ḑise, ca maı nainte, „s o ţ u l e“ şi „ţ i ţ ă d e n é g r ă ţ i g a n c a“, ci ea a cântatŭ aşa:

Nu cântà, duşmancă, tare,
Ca vai inima mĕ dóre
După alu meŭ copilaşŭ
Ce-a remasu în legănaşu,
Ţiţa stérpa mi-lŭ adapă
Dela tine, rea ţigancă!...
Frunḑă verde lemnŭ topitŭ,
Tu'n fâutână m'aĭ svêrlitŭ
Şı-acolo m'aı prăpaditŭ,
Dar' Dumneḑeu s'a'nduratŭ
Şi elŭ că m'a luminatŭ
Să fiŭ istuı împĕratŭ
Soţŭ ıubitŭ şi lăudatŭ!

Ţiganca, de cıuda şi mânie mare, când auḑi cuvintele acestea, aruncâ tilinca cine sci unde, cugetându în mintea eı, că se va sfărmà bucaţele şi nu va putea maı departe nemica cântà.

Dar' n'a fostŭ sa fie aşa, dupa cum a cugetatŭ ţiganca, cacĭ tilinca, în urma aruncatureı celeĭ avame, s'a prefacutu într'o dómna têneгa şi aşa de frumósa, că nu se póte spune.

Acésta erà împĕrătésa, pre care a fostŭ aruncat'o ţiganca în fântâna.

Impĕratulŭ, cum o vĕḑù, o cuprinse în braţe, o sărutâ cu dulcéţă, şĭ-o întrebâ: unde a fostu ea atâta vreme, şi de ce nu s'a aratatŭ pênĕ acume?

Impĕratésa î respunse, că ea a dormitŭ în fântâna din gradina împĕrătésca, unde a aruncat'o „négra ţigancă" cu scopu ca ea să se facă apoi împĕratésă. şi dacă nu s'ar fi aflatu baiatulŭ moşnégului, care şi-a facutŭ tilinca din unŭ ramuşoru alŭ rachitei ce-a crescutŭ din acea fântână, ea ar fi fostŭ perduta pentru totdéuna, éră ţiganca s'ar fi făcutŭ împĕrătésă; şi'n urma sfârşi cântândŭ:

Şi-acuma, dragă, silesce,
Pe ţiganc'o pedepsesce
Căcĭ de nu veĭ *face-aşa*
Soţia-ţĭ s'a depărtà! ..,

Impĕratulŭ, cum auḑì acésta, chĭemâ îndată pre baiatulŭ moşnégului şi-lu întrebâ orĭ de este advĕratŭ ca elŭ a facutŭ tilinca aceea dintr'unŭ rămuşorŭ a rachiteĭ crescute din fântâna ce se afla în gradina împĕratésca?

— Inălţate împerate! — respunse băiatulu, — sa nu vĕ fie cu banatŭ şi cu superare, c'am fostŭ aşa de îndrasneţŭ,... e adeveratŭ că eŭ am făcutŭ tilinca dintr'o ramurică a rachitei aceleia şi cum am începutŭ să suflu într'ênsă, ea singură a începutŭ a cântà şĭ-a ḑice:

Nu cântà, băĭete, tare,
Că reŭ inima mĕ dóre

După alŭ meŭ copilașu.
Ce-a remasu în leganașu,
Țiță stérpă îlu adapă,
Țița de négră țigancă!

Așa a câutatu tilinca, și eu, cum am audit'o, de bucurie, am basatŭ oile singure, am alergatu totu într'o fugă pênĕ a casa și am spusu tatei: că écă cum și écă ce. Dar' tata, în locu să se bucure și elŭ de-acésta, mĭ-a luatŭ tilinca, mĭ-a trasŭ o scărmanatura buna și m'a aluugatu înapoi la oĭ. Eŭ, batutu cum eram, mĕ întorsei înapoi la oi, mai sariĭ înca odata în gradina Mariei tale și mai taiaĭ încă unŭ cracușorŭ din rachita, cugetându ca și tilinca ce voiu face-o de asta dată încă va cântà ca și cea de maĭ nainte. Dar' m'am înșălatŭ, căcĭ tilinca, ce-am facut'o a dóua óră, n'a cântatŭ singura ca cea dintâiŭ... Atâta-i, Inalțate Imperate! totŭ ce-ți potu spune, mai multŭ nemică!...

Impĕratulu a ascultatŭ cu cea mai mare luare aminte tóta istorisirea băiatului, și după ce a sfârșitŭ acesta de istorisitŭ a luatŭ și i-a datŭ unu darŭ fórte frumosu, éra pre țigancă a poruncitŭ ca s'a prinda și s'o omóre pentru fapta ei cea urîta.

Și cum a poruncitŭ, așa s'a și întêmplatu. Țiganca, maĭ nainte de-a se putea face împeratésa fu omorîtă... Așa li se'ntêmpla tuturorŭ émeniloru celorŭ farădelege!...

Éra împeratésa, după ce s'a vĕdutŭ scăpată de țiganca cea reutăciósă și uriciósa și după ce a începutŭ éră-și a se veselì și a traì în bine cu soțulŭ seŭ, s'a rugatu într'o di acestuia s'o lese ca sa se duca a casa la maica sa și sa-și iee remasŭ bunu dela dênsa.

Impĕratulŭ a lasat'o.

Ea atuucĭ s'a datu de treı orı peste capu, s'a prefăcutŭ éră-şĭ în Lebădă, cum a fostŭ, când a aflat'o împĕratulu pe ıazŭ, a sburatu apoı pênĕ la maıca-sa şi punêndu-se pe casa parinţésea a începutŭ a cântà:

Remâı maĭcă sănĕtósă
Dacă n'aĭ fostŭ bucurósă
Să mĕ veḑĭ la tine'n casă;
Şĭ-atuncĭ maĭca, draga mea,
Atuncĭ ca me-ĭ maı vedea,
Când a fi şi s'a'ntêmpla
Să-mĭ perdŭ împerăţia,
Dară pên'atuncea ba!

După acésta, făra să maı aştépte sa védă ce a ḑice maĭca-sa, a sburatŭ înapoı la soţulu seŭ, la Impĕratulŭ, şi puindu-se pe-o ferésta a începutŭ éra-şı a cântà:

Ian scólă-te soţule
Şi deschide uşele
Şi deştéptă-ţĭ slugile
De le veḑĭ credinţele,
Că de când m'am măritatŭ
Pe maıcuţa am lăsatŭ
Surorile s'aŭ depărtatŭ,
Şi din Lebădă, de-odată,
Nevastă adeverată
Eŭ, dragă, că m'am făcutŭ
In dragoste şi în bine
Să trăescŭ mulţĭ anĭ cu tine.
Şi de-acuma înainte
Lebădă nu m'oĭŭ maı face.

De-acum caută de mine
Să nu lipsescu dela tine.
Vĕdŭ noroculu că-mĭ slujesce,
De-acum n'oiŭ ma' prinde pesce:
Acum nu sciŭ fi-va bine,
Impérătésă-sŭ pe lume!...
Apuşóră, vaĭ de mine,
Cum m'aşĭ scăldà eŭ în tine,
Dar' vaĭ peniţele mele
Cele albe, frumuşele
Le-am datŭ surorilorŭ mele...
Acum staŭ şi socotescŭ
Cum oĭŭ să le nimerescŭ,
De surorĭ mĕ desparţescŭ
Şi maĭca mĭ-o prăpădescŭ.
Vaĭ Dómne eŭ ce-am făcutŭ,
Cum oĭu trăĭ pe pămêntŭ?
Nusciŭ cum a remânea
Cu împĕraţia mea?...
Dómne sfinte şi'ndurate,
Cerescule împĕrate,
Cela ce estĭ în vecie
Audi-mĕ, mĕ rogŭ ţie,
Zadarnică să nu-mĭ fie
Acésta împĕrăţie!

După ce a cântatŭ ea şi acestŭ cântecŭ s'a datŭ éră-şĭ de treĭ orĭ peste capu, s'a prefăcutŭ în femee, cum a fostŭ dela începutŭ, a întratŭ apoi la bărbatulu seŭ în casă şi a traitŭ cu acesta mulţĭ anĭ în bine şi ferecire, şi vor maĭ fi trăindu încă şi acuma, dacă nu vor fi muritŭ demultu.

Şĭ-am încălicatŭ pe-o prăjină
Şi v'am spusŭ şi eŭ o mincĭună,
Şĭ-am încălicatŭ pe-unŭ paĭŭ de secară

Și v'am spusŭ o poveste în asta séră
Șĭ-am încalicatu pe-o șea
Și v'am spus'o tocmaĭ așa! [1])

[1]) Dlŭ Dimitrie Vișanŭ, de locŭ din satulŭ Putna în Bucovina, mĭ-a trămisŭ încă o poveste, care e ce-va maĭ scurtă de câtŭ acésta și se deosebesce numaĭ prin aceea, că în locŭ de Impĕratŭ figuréză unŭ fecĭorŭ tênĕrŭ de boerĭŭ, și în locŭ de treĭ surorĭ prefacute în Lebede, numaĭ o singură fétă asemenea prefăcută în Lebădă, pre care o ie fecĭorulŭ de boerĭŭ de soție; și cântecele Lebedeĭ nu sunt așa de lungĭ. In colo amêndóue esemplarele sunt totŭ una.

Gânsca.

I.

Româniloru, dupa câtŭ sciu eŭ pênĕ acuma, li e cunoscută numai o singură specie de G â n s c e séŭ G â s c e după nume, şi aceea e G â n s c a-s e l b a t i c ă, lat. Anser cinereus M. et W. germ. die Graugans oder Wildgans, dela care se trage G â n s c a-d e-c a s ă.

Atâtŭ bărbaţeluluĭ G â n s c e ĭ-s e l b a t i c e, câtŭ şi celŭ al G â n s c e ĭ-d e-c a s ă, se numesce G â n s c a n ŭ [1], G â s c a n ŭ şi G â n s a c ŭ, dem. G â n s ă c e l ŭ.

Puiĭ de Gânscă se numescŭ, maĭ alesŭ în Bucovina, B o b o c ĭ, dem. B o b o c e ĭ sing. B o b o c ŭ, dem. B o b o c e l ŭ, fem. B o b o c i c ă, pl. B o b o c e l e.

O Gânscă mica, prizarită, séŭ şi o Gânscă mică, dar' frumuşică şi grasa, se numesce G â n s c u ţ ă, G â s c u ţ ă, G â n s c u ş ó r ă, G â s c u ş ó r ă, G â n s c u l i ţ ă şi G â s c u l i ţ ă.

După făptura şi colórea peneloră împartŭ Româniĭ G â n s c e l e-d e-c a s a în:

---

[1]) Antonŭ Pannŭ. Proverburĭ. Part. I. p. 32 şi 33.

G â n s c e-p a g e, sing. g â n s c a-p a g a, a carorŭ aripe sunt porumbe séŭ porumbace la colóre, adică cenuşii şi patate cu negru;

G â n s c e-b ó r z e, sing. G â n s c ă-b ó r z ă, carĭ aŭ pene sborşite, înfoiate;

G â n s c e-c r e ţ e, sing. g â n s c ă-c r é ţ ă, a carorŭ pene sunt fórte creţe;

G â n s c e-v i n e t e, a caroru pene peste totŭ corpulŭ sunt vinete;

G â n s c e-a l b e, cari sunt peste totu corpulŭ albe

G â n s c e-c e n u ş i i, a carorŭ pene peste totŭ corpulu sunt cenuşii.

Când strigă Românii pre Gânsce, adica când le chiama la sine ca sa le dee de mâncare, ḑicu „l i b a"; éră când le alungă, le departéza dela sine spunŭ „h a l e a", spre deosebire de G ă i n i, pre carĭ, când le alungă, spunŭ „h î ş u" séŭ „h u ş ŭ", éra când le strigă spunŭ „p u ĭ u". Atâtŭ „l i b a" şi „h a l e a", câtŭ şi „h î ş ŭ" şi „h u ş u" sunt adverbe, cari se pronunţe mai multe ori dupa olaltă.

Partea inferióra a piciórelorи atâtu dela gâsce, câtŭ şi dela tóte celelalte paseri notatóre se numesce „l a b a". Dela acestu substantivu s'a formatŭ apoi şi adiecţivulŭ „l ă b ă n a t u". Éra peliţa cu care sunt îmbinate degetele labelorŭ se numesce „p â n z ă".

Dela strigatulŭ „g a g a g a" alu Gânscelorŭ s'a formatŭ verbulŭ „a g â g ă ì", precum şi substantivele „g â g a i t u" şi „g â g ă i t u r ă" în înţelesŭ de strigatu, care se aplica numai gâscelorŭ.

In unele locurĭ, precum în Muntenia, spunŭ Românii, în locŭ de „g â g ă ì“ și „g â r ă ì“, dupre cum ni arată urmatoriulŭ proverbŭ:

Când la adunare multă
Spuĭ ce-va ce nu te-ascultă,
Da-le pace tutulorŭ
Și le ḑi că eștĭ la móră;

căci atunci:

Par' că g â r a e s c ŭ g â s c e l e
Și sbârnăescŭ muscele. [1])

O mulțime mare de gâsce se numesce „g â s c a r i e“, séu „g â n s c a r i e“; Omulu ce le pasce „g â s c a r i ŭ“, femea „g â s c a r i ț a“.

II.

Ce se atinge de datinele și credințele, ce le aŭ Românii despre G â n s c e, trebue sa spunu ca ele în cea mai mare parte séměnă cu celea despre G ă i n i și R e ț e, și mai alesu în privința punerei closceloru la clocitu.

Ó u e l e d e g â s c ă, carĭ voescu să le pue sub cloșca ca acésta sa le clocésca, le cauta mai ântâiu la zarea luminei sóreluĭ ca și pre cele de g ă i n ă, ca să véda de sunt bune ori nu. Éra dupa ce le-aŭ cercatŭ și aŭ veḑutŭ că sunt bune, le punŭ maĭ ântâiu într'o cușma și apoĭ din acésta le așéḑa în c u i b a r i u.

[1]) A. Pannŭ. Proverburĭ. Part. III. p. 9.

Acésta o facu Romàncele de-aceea, pentru ca, dupa cum spunŭ ele, sa ıasa toţı b o b o c e i ı de-odata din óue, şi nu pe rênduri: unulu câte unulu.

După ce s'a împlinitu acuma timpulŭ clocireı şi după ce aŭ eşitu toţı bobocii din g a o c i l e séŭ g h i o c i l e óueloru, Romàncele îi punu în póla catrinţeı şı-apoı, cu ochiı închişĭ, îi scotu pre toţı afara la pascutŭ, anume ca să nu-ı véda şi sa nu-ı mânânce U l ı u l ŭ,... se'nchidă şi U l ı u l u ochii, când îı vede, precum au închisŭ şi ele ochiĭ când ĭ-au scosu afara.

Aceste datine şi credinţe, cu puţine deosebiri se afla şi la Româncele din Transilvania.

Româncele din Transilvania, îmı scrie Dlu Gr. Craciunaşu, înainte de-a scóte puiĭ de gâsca, adică bobocii, la păscutu, îi afuma cu gaocile de óue din carı au eşitu, adica punu puii de gâsca într'unu ciurŭ, ciurulu îlu pórta de-asupra gaociloru de óue, carı sunt aprinse, aşa ca sa póta întrà fumulu prin ciurŭ la pui.

Totŭ femeea, care ı-a afumatu, îi scóte şi afară, şi pe când îi scóte merge cu spatele înainte şi închide ochii pêne ce ajunge afara, de unde îi mâna apoĭ la pascutu. Făcêndu acésta, credu femeile, ca G a ı a, pre bobocii, ce într'acestu modu ı-au scosu afara, nu-ı vede şi prin urmare nici nu-ĭ prinde ca sa-ı mânânce,

III.

Poporulu românŭ din Muntenia şi din Dobrogia, dupa cum mı-a spusu unŭ barbatu de tótă încrederea, are datină de-a duce a dóua ḑi dupa cununie, totu

cântândŭ şi jucându, o gâscă friptă pe vérdă şi aşeḑata pe o tava ca presentu la nuniĭ ceĭ marĭ. Acésta datina, care nu póte fi eschisă dela nicĭ o nuntă românésca din amintitele ţerĭ, trebue să fie o reminiscinţă fórte vechie.

Totŭ în Muntenia şi Dobrogía este datina, după cum mi s'a spusu, de-a da, în prima ḑi a postului mare, pre cânĭ în tarbacă,[1] adică aĭ hicaĭ, aĭ bate şi aĭ măltrată grozavu de tare, pe când de Gâsce cautā cu o deosebita luare aminte şi îngrijire ca să nu li lipséscă nemica în acésta ḑi, să aiba tóte cele trebuinciόse în abondanţă.[2])

In privinţa datineĭ de-a bate cânii în acésta ḑi, care la Românii din Drobrogia se numesce „Jijeŭ", Dlŭ T. T. Burada scrie urmatórele:

„In maĭ multe comune şi maĭ cu sama în comunele Seimenii mari şi Seimenii mici, este obiceiulu, ca în cea ântâiu Lunĭ a postului mare, să se bată şi să se chinuéscă cânii; acésta ḑi se numesce jijeŭ.

„Acestu obiceiŭ fórte curiosŭ póte ca este o remăşiţă romană, ca amintire despre scăparea capitolului de invasiunea Galiloru, prin gâscele sacre pe când cânii aŭ dormitŭ:" tanto silentio in summum evasere est non custodes sollum fallerent, sed ne canes quidem sollicitum

[1]) „A da în tărbacă" se ḑice în Muntenia nu numaĭ despre cânĭ, ci adeseorĭ şi despre ómeni, aşa d. e. când pre unulŭ l-aŭ bătutŭ, când ĭ-a trasŭ o sfânta de bătaĭe de s'a dusŭ vestea, atuncĭ se ḑice că „l'-aŭ datŭ în tărbacă."

[2]) Veḑĭ şi V. Gr. Popŭ. Conspectŭ asupra literatureĭ române şi literaţilorŭ eĭ dela începutŭ şi pêne astăḑi. tom. I. Bucurescĭ. 1875. p. 25.

animal ad nocturnos strepitus exitarent, anseres non fefellere, quibus sacris Junonis in summa inopia cibi tamen abstinebatur, quae res saluti fuit.“ (Tit. Liv. lib. V. 47.) [1])

IV.

Untura de gâsca o întrebuinţéză Românii la mai multe morburĭ. Aşa spunŭ eĭ că acésta e bună de peptŭ, de reulŭ copiilorŭ, precum şi de-o mulţime alte bóle. Unii, după cum li-i adica şi bóla, se ungu şi-şĭ frécă cu dênsa corpulu, éra alţii o beŭ.

Maţele bobocilorŭ, dupa cum arată urmatórea poesie poporana din Transilvania, care mi-a trămis'o Dlŭ B. B. Iosofŭ, se vede ca o samă de vrăjitóre le întrebuinţéza la vrajile de urá:

— Ce-aĭ pusŭ cumĕtră la focŭ ?
— „O găină şĭ-unŭ bobocŭ,
Gaina s'o facŭ friptură
Şi boboculŭ saramură,
Maţele bobocului
Sá le daŭ bărbatuluĭ
Să se ducă draculuĭ !

Vrăjitórele, ce facŭ pe dragoste séŭ pe ursită întrebuinţéza o mulţime de lucruri, chĭar şi de-acelea, cari bunacuviinţă nu ne lasă a le înşirà aice Prin urmare nu trebue să ne mirămu, că'n acelea-şĭ farmece şi vrăji întrebuinţéza ele şi maţe de bobocĭ.

[1]) O călĕtorie în Dobrogia. Iaşĭ. 1880. p. 22.

V.

Merita a fi însemnate şi vr'o câte-va proverbe, carı s'aŭ născutu dela datinele gâsceloru.

Acelea sunt:

Ḑece gâsce câ̧nd se pornescu
Pe unŭ câne-lŭ biruescŭ. [1])

Adica când se'ncarcă maı mulţĭ gureşı de capulŭ unuıa, fie acela câtŭ de tare în ale sale, totu îlu invingu.

„E a nevoe când ajungı sa cumperı orḑu dela gâsce“, [2]) se ḑice despre ómenii ceı nevoĭeşı.

Cine fura aḑĭ unŭ acŭ
Mâne fură unŭ gânsacŭ.

Acestŭ proverbŭ fórte laţitu se aplică celora ce începu a se deprinde la fapte rele.

„Tómna se numera bobociı“. E cunoscutŭ din esperinţă, ca dintre tóte galiţele, bobocii sunt ceı maı espuşı periculeloru şi bóleloru. Pre mulţı îı mânânca Uliĭ, mulţı peru de cobe şi de alte bóle, şi când sosesce tómna te trezescı ca maı n'aŭ remasŭ. Decĭ proverbulu acesta, care e sinonimu cu „urma alege“, se aplică maı cu sama ómeniloru laudaroşı, carii promitu prea multe.

[1]) A. Pannŭ. Prov. P. III. p. 21.

[2]) Idem de eadem. p. 72. —

„*Nu mai strică ordulu pe gâsce séŭ cu gâscele.*" Acestŭ proverbu se aplică atunci, când d. e. unu ómŭ se lasa prea multŭ poftitŭ la ce-va, când unu omŭ nu sci a prețuì unu lucru ce voesci a i-lu da.

VI.

In fine *Gâscele* sunt considerate de Români și ca nisce auguri, ce prevestescu timpulŭ.

Când se aruncă gâscele și rețele în apa și se scalda larmuindu și batêndu din aripĭ, e unŭ semnu, ca în curêndŭ are sa plóie.

Când vinu de timpuriu *gâscele selbatice* și alte paseri caletóre, este unŭ semnŭ că ori va fi frigŭ, ori va îngheță.

Când se batŭ gâscele și strigă în jurulŭ mâncăriĭ lorŭ, e unŭ semnŭ că érna va fi timpurie.[1])

Când de catra tómnă începŭ *gâscele domestice* a sburà pe susŭ și departe, e asemenea semnŭ ca va fi érna timpurie.

[1]) Cărțile sat. rom. an. III. Gherla. 1880. p. 29, 32 și 34.

Califarulŭ.

C a l i f a r u l ŭ, lat. Casarca rutila; Anas rutila Pall. germ Rostgans, Rostente, e de şeseḑecĭ şi doi centimetri în lungime, de o sută şesespreḑece în lăţime, de treĭḑecĭ şi şese în lungimea aripelorŭ şi de patruspreḑece în lungimea coḑii. Partea cea maĭ mare a penelorŭ sale e de colóre ruginie; ochii cafenii; botulŭ negru; grumazulu galbănŭ-întunecatu; aripele parte albe, parte negre; códa luciŭ-négră; piciórele sure.

C a l i f a r u l ŭ e cunoscutŭ numaĭ Românilorŭ din Muntenia, Dobrogia şi Bulgaria, fiindŭ că elŭ provine maĭ multŭ numai în acestea ţerĭ şi'n Rusia méḑa-ḑială, de-aceea şi numirea de C a l i f a r ŭ e cunoscută numai acestorŭ Românĭ, pe când în alte parţi locuite de Românĭ nu e cunoscută de feliŭ.

R a ț a.

I.

Dintre tóte speciile de reţe, câte ni le înfaţişază istoria naturală, poporulu românŭ, după câtŭ sciu eŭ pênĕ acuma, cunósce numai vr'o câteva dupa nume. Acelea sunt urmatórele:

R a ţ a-s e l b a t i c ă lat. Anas boschas L. germ. die Stockente, Wildente.

R a ţ a-d e-g h ĭ a ţ ă, o specie de raţă selbatica a căreĭ botŭ, dupa cum mi-a spusu V. Flocea, e ca feresteulu şi taie érna ghiaţa cu dênsulŭ.

R a ţ a-o l t é n c ă, éră-şi o specie de raţă selbatica, a căreĭ pene sunt negre.

R a ţ a-b e ş i n ó s ă, asemenea unu feliŭ de raţă selbatica.

R a ţ a-d e-c a s ă, séŭ simplu R a ţ ă [1]), numita de către Românii din ţinutulŭ Slaniculuĭ în România N a ţ ă [2]), de către ceĭ din Banatŭ şi anume din jurulŭ

[1]) Asupra adevĕrateĭ etimologiĭ a cuvêntuluĭ „R a ţ ă" Dlŭ V. M. Burla a scrisŭ unŭ studiŭ fórte înteresantŭ şi instructivŭ, care s'a publicatŭ în „Convorbirĭ literare" an. XIV. Iaşĭ 1880 71. p. 217. sq.

[2]) V. M. Burla studiulŭ cit. în Conv. lit. p. 225. — B. P. Hâşdĕŭ. „Cuvente din betrâni" tom. II. p. 17.

Ohaba-mâtnicului, după cum mi-a scrisu Dlu I. Stoicescu, R é ţ a cu „e a", de cătra Românii din Istria R a t z ĕ [1]), éră de catra ceĭ din Macedonia R o s s ă pl. R o s s i l e. [2]) Acésta Rață se trage dela Rața cea selbatică.

R a ţ a - m u t ă. Acésta e o specie de rață de casa, dara cu multu maĭ mare decâtu rața cea comună; pe grumazu e cam ruginie-négră, peste totu se dice că e negrie, şi n'are nicĭ unu felŭ de glasŭ, adică e m u t ă.

Causa, pentru-ce Românii nu le cunoscŭ după nume pre tóte rețele câte esistă este, că cele mai multe dintre aceste paseri nu sunt indigene, éra acelea, carĭ se afla în țerile locuite de Români, sunt fórte rarĭ.

Despre R e ţ e l e-d e-c a s ă, avèndu-le Româniĭ necontenitŭ de'naintea ochilorŭ şi ocupându-se în cea maĭ mare parte cu crescerea şi cu înmulţirea lorŭ, aŭ fostŭ cu neputinţă ca să n'aĭbă, ca şi despre celelalte g a l i ţ e, atarĭ datine şi credinţe păstrate din moşi-stremoşĭ.

Decĭ, lăsândŭ pre Reţele cele selbatice la o parte să petrécă în bună pace pe unde se afla, voĭŭ înşirà în şirele urmatóre legendele, datinele şi credinţele Românilorŭ numaĭ despre R e ţ e l e-d e-c a s ă astfelĭŭ dupre cum le-aŭ moscenitŭ şi pastratŭ din strebunĭ.

Maĭ ântâĭŭ şi 'ntâĭu vom începe c'o legendă a R e ţ e ĭ, care mĭ-a istorisit'o George Ţuguĭu, românŭ bĕtrânŭ din Bilca, satŭ în Bucovina.

[1]) V. M. Burla în Conv. lit. p. 222.
[2]) Idem de eadem p. 219.

II.

Éta şi legenda respectiva!

Au fostu odata unu barbatŭ şi-o femee sermanĭ, sermani ca vai de dênşii. Tóta averea şi mângaierea ce o aveau ei erà unica loru fiica, anume Iléna, pre care o luau totdéuna cu sine ori unde se duceaŭ la lucru ca să-şĭ câştige pânea de tóte ḑilele, cacĭ numai din lucrulŭ mânilorŭ sale traiau.

Éta însa ca'ntr'o ḑi, fiindŭ aceştĭ doĭ soţi fórte bĕtrânĭ, se bolnavesce tatalu Ileneĭ şi, zacêndŭ vr'o câte-va septemânĭ, móre.

Iléna şi cu maica sa eraŭ fórte scârbite pentru acésta perdere mare, însă ele nu putura multu sta loculuĭ a plânge şĭ-a jelì, ci trebuira să se ducă mai departe la lucru, ca şi maĭ nainte, pentru că nevoia le scotea cu nepusa'n masă din casa.

Nu multŭ după acéstă se bolnavesce şi maĭca Ilenei şi peste vr'o câte-va ḑile móre şi ea.

Acuma, remâindu Iléna fară părinţĭ, fără rude şi fară cunoscuţĭ, ce sa facă?... cui sa-şi plece capulŭ?... în cotro să se duca?... Ii sta mintea locului, căci nu sciea ce sa'ncépă.

Dar' Dumneḑeu, care e tatalu tuturorŭ ómeniloru, şi nu lasă nici când pre copiiĭ ceĭ sermani fară ajutoriu, îĭ dete unŭ cugetu bunŭ.... Iléna erà fórte frumósă, cu minte şi harnică. Deci vĕḑêndu ea că altcum nu póte eşì la capetu, se duse la boeriulu din satŭ şi se îmbiâ la acesta ca argata.

Boerıulu, vĕḑêndŭ ca copila, ce-a venitu la dênsulu, e frumósa, curaţică şi istéţa, o primì bucurosu în slujba.

Ilénа, deosebitu că erà fórte harnică din firea eı, maı erà înca şi ascultătóre şi supusa. Orı ce-ĭ ḑicea boerıulu séŭ dómna acestuıa să faca, ea pe locŭ şi făcea Şi aşa a slujitŭ ea maı lungŭ timpu cu credinţa pre stapânulu şi stăpâna sa.

Dar' nicĭ la boerĭulŭ acesta nu putù ea să stee multŭ timpŭ, cacĭ nu departe de satulŭ, în care locuĭà boıerulŭ, se aflà o céta de hoţı. Capitanulŭ hoţilorŭ acestora, de unde şi pênĕ unde, a vĕḑutŭ pre Iléua, s'a îndrăgitŭ într'ênsa şi-şĭ puse în gândŭ ca s'o fure. Decĭ chĭemândŭ elŭ într'o ḑi pre consoţiı seı la unŭ locŭ li ḑise ca să mérgă vr'o câţı-va dintre dênşiı la boerıulu numitu, să fure prè Iléna şi pre căţelulŭ boerıuluĭ, cu care Iléna avea datină a se jucà, dar' să n'o fure cu puterea, ci numaı cu amagitura.

Nicĭ unulu însă dintre consoţiĭ luĭ n'aŭ voitu să mérgă, nu sciŭ de temere ca să nu fie prinşĭ séŭ să păţéscă altă ce-va...

Căpitanulu, vĕḑêndu că nime nu voesce să-ı facă pe voĭe, ḑise că va merge elu singurŭ. Şi'ntr'adevĕrŭ că elu s'a şi dusŭ la boerıŭ şi cum a ajunsŭ acolo s'a îmbiatŭ ca sa-lu priméscă de argatu.

Boerıulu, veḑêndŭ ca e omu voınicŭ şi nesciindu cine-ĭ şi cu ce scopŭ a venitu la dênsulŭ, l-a primitŭ bucurosu în slujba sa.

Multu timpŭ stete capitanulŭ ca argatŭ la boerŭ dar' încă nici odata n'a pututu aflà unŭ prilegiŭ bunŭ ca sĕ pótă furà pre Iléna.

Intr'o ḑi însă, nefiindŭ boeriţa a casă, éră boerului fiindŭ dusŭ la vênatŭ şi remâindŭ numaĭ elu şi cu Iléna a casă, cugetâ argatulŭ, adică căpitanulu hoţiloru, în sine că acuma ar fi timpulŭ celŭ maĭ bunu ca sa-şi împlinéscă scopulu. Deci se puse pe lucru şi cólea pe la unspreḑece césurĭ, când dormia Iléna maĭ bine, întrâ în odaia eĭ şi sculându-o îi ḑise:

—Ilénă! ce vrei tu acuma: mórte, ori să mergĭ cu mine?

— Maĭ bine să moru, decâtŭ sa mergŭ cu tine? — respunsă Iléna mâniósă.

Argatulŭ, adică capitanulu hoţiloru, auḑindŭ cuvintele acestea, nu ḑise nemică, ci eşì din odaie afară, luându cu sine numaĭ pre căţelulu celu micu alŭ boerului, dar' şi pre acesta fară să scie Iléna.

După ce a maĭ trecutŭ unŭ timpŭ anumitŭ la mijlocŭ dela întêmplarea acésta, a venitu éră-şĭ capitanulŭ hoţiloru la Iléna s'o fure, însa de astă dată n'a venitŭ singurŭ, ca mai nainte, ci cu alţi doi hoţi din céta sa, şi cum ajunse la dênsa o'ntrebâ: de va merge cu elŭ ori ba?

Iléna-ĭ respunse ca şi'ntâia óra, ca nu va merge, de-ar face orĭ şi ce ar voì cu dênsa.

Auḑindu capitanulŭ vorbele acestea poruncì celorlalţĭ doĭ hoţĭ ca s'o iee cu nepusa în masa pe susu şi s'o scótă afară.

Hoţii nu aşteptară sa li maı spue încă odată, ci luara pre I l é n a pe susu, o scósera afară şi se pornira cu dênsa spre o padure. Prin padurea aceea merseră eı vr'o câte-va ḑile pênĕ ce ajunse la o curte fórte frumósa, care se aflà în mijloculŭ pădureı aceleıa. In curtea aceea o băgară eı, pentru că curtea aceea erà reşedinţa căpitanuluı de hoţı. Acolo o primiră fórte bine, pentru că capitanulŭ voıa s'o ıee de soţie, însa ea n'a voitu nicı decum să se marite dupa dêusulu.

Vĕḑêndu capitanulu dela unu timpu, ca Ilén̆a se opune din tóte puterile, că nu voesce nicı decum să-lu aıba de soţu, ı-a daruitu maı ântâıu aurŭ şi argintu, éră maı pe urma a începutŭ a o bate şi a o chinuì... Dar' de gıaba!... tóte fura înzadaru!...

Căpitanulu înfuriatu, ca nu voesce să mérga dupa dênsulu, voì s'o ucida, însa îı parù reu, cugetându în sine, ca dacă nu póte elu avea parte de-dênsa, apoı sa aıbă macar altulu.

Şi cum a cugetatŭ, aşa a şi facutu.

Nu departe adica de acolo, totu în pădurea aceea erà o ospetărie. Ospetaria aceea erà a unuı omu fórte mare de statură, tare de putere şi reŭ de nu maı avea marginĭ, care avea datină să cumpere pre ómenii ce i se aduceau de vêndutŭ şi să-ı pue apoĭ la totu felıulŭ de lucru.

La acestŭ omu reŭ a dusŭ căpitanulŭ pre Iléna şi pre caţelulu boerıuluı şi pe-amândoı îı vêndù c'unu preţŭ fórte bunŭ, şi apoı se întórse îndarĕptŭ de unde a venitu.

Omulu celu reŭ, adica ospetarıulŭ, cum o cumperâ pre Iléna, o luâ şı-o închisa într'o odaıe din fundulu ospetariei sale.

Iléna, vĕḑêndŭ ca nu e chipu de scăpare din acésta prinsóre afurisita, se rugâ ospetarıuluı sa-ı facă macarŭ atâta bine ca sa-ĭ lese caţelulŭ să aıbă cu cine se jucà.

Ospĕtarıulu i-lu lasâ, sciindu prea bine ca cu caţelu orı far' de caţelu totu nu póte sa scape din mânele luı.

Ospĕtarĭulu acela, pe lânga datina de a cumpĕrà ómenı, maı avea înca şi alta datină, şi anume: catra fie-care óspe, ce tragea la dênsulu, se arata pe din faţa fórte ıubitorıŭ şi primitorıu, pênĕ ce-lu capetà în mâna, éră pe din dosu cautà tóte mijlócele cum sa-lu dispóıe de banı şi de ḑile. Şi dacă óspele avea banı, apoı nu eşıa maı multu de-acolo, ci'ndatâ-ı luà totu ce avea la dênsulŭ şı-apoı îı taìa capulu, éra carnea ı-o ferbea şı-o vindea ca mâncare altoru óspeţı, ce venıau la dênsulu, pre carıı nu-ı putea omorì.

Elu de multu acuma se purtà cu meşteşugulŭ acesta, şi nime, afara de hoţı şi de capitanulu lorŭ, nu scia ce felıu de póma bunu e, ce da elu óspeţilorŭ seı de mâncare, ci fie-care caletorıu, care trecea pe-acolo erà bucurosŭ ca va putea capetà ce-va de mâncatŭ.

Aşa, după ce a cumperatu elu pre Iléna şi pre caţelulu stapânuluĭ de odinióră a acesteĭa, a dus'o să-ĭ arete cum e împarţita casa luı. Antâıŭ a dus'o într'o desparţitura fórte mare, în care se aflà numaı o masă şi vr'o câte-va scaune. De-aice o vîrî în altă despăr-

ţitură, care erà fórte frumósa şi'n care se aflau felĭŭ de feliu de odóre scumpe, precum: aurarii, argintarii, metasării; éra pe pareţi feliŭ de feliu de arme, precum: puscĭ, sabii, pistóle, suliţe şi totu feliulŭ de cuţite ascuţite, tóte aninate prin cue, şi tóte luate de pe la ómenii, ce-avura nenorocirea să cadă în mâna acestuĭ omu crudŭ şi faradelege. In despartţitura a treĭa, unde a dus'o maĭ pe urma, erà cu multŭ maĭ urîtŭ şi maĭ îngrozitoriu ca'n celelalte dóue. Aice se aflà unu stâlpŭ, lânga stâlpŭ dóue cuţite şi-o secure cu care se tăiau toţĭ ómenii cei ce veniau să ospiteze în ospĕtaria acésta, éra pe pareţi o mulţime de cue înşirate şi mai în fiecare cuiu câte unŭ capŭ de omu.

Dupa ce-a băgat'o acuma şi'n despartţitura acésta ḑise ospetariulŭ catra Iléna:

— Tu vei şedea aice în odaia acésta şi vei aşteptà pênĕ voiŭ venì eu!

Iléna a începutŭ a plânge, dara a ascultatŭ şi a aşteptatu pênĕ ce erà sa vie ospĕtariulu.

Nu multŭ timpu dupa acésta întră în nuntru ospĕtariulŭ c'unŭ baiatu fórte frumosu, care a fostu venitu la padure ca să culégă fragi şi cum a întratu l-a desbrăcatu de haine, ĭ-a taiatŭ capulu şi i l-a aninatu într'unŭ ciuiu din parete, éra carnea i-a pus'o în nisce óle şi ciaune ca să férbă.

Iléna, vêḑêndŭ acésta cruḑime s'a spaimêntatŭ fórte tare şi-a începutŭ a tremurà cà varga de frica şi de grózā, dar nu ḑise nici unu cuvinţelu, temêndu-se ca sa nu paţésca şi ea aşa.

Omulŭ celŭ reu o lasâ apoi pre dènsa ca sa iee sama de óle, să le paziasca cum vor ferbe și sa pregatésca bucatele trebuinciόse.

Baiatulu, ce l-a omorîtu omulu celŭ reu, a fostu numai o proba pentru Iléna.

In ḑilele urmatóre, aducêndu-i elu câte pre unulŭ séŭ și mai mulţi ómeni de-o-dată, Iléna trebuia singură să-ĭ descăpăţineze, să le înșire capurile prin cue și să le férba carnea.

In fie-care séră trebuea ea să scótă carnea ce-o ferbea preste ḑi și s'o ducă în despartitura ântâia ca s'o dee ospĕtariului.

Intr'o ḑi însa éta că vine óspĕtariulu, omulu celŭ reŭ și tăra de inima, și-i aduce Ilenei o babă bĕtrână. Baba aceea erà o muere, care se pricepea fórte bine la orĭ și ce farmecătorii și vrajitoriĭ, putea se'nchege apa și să faca pre omu ori și cum ar fi voitu. Ea erà mama omului celuĭ reu și ca atare ea îlu cunoscea pre dênsulŭ fórte bine, dar' elu n'o cunoscea defelĭŭ căcĭ, de când n'a vĕḑut'o, s'a fostŭ schimbatŭ cu totulŭ.

Dacă fiulŭ seu ar fi cunoscut'o îndată ar fi omorît'o, fiindŭ ca elu de multŭ o cautà s'o omóre, pentru că ea voise mai nainte, pênĕ ce maĭ tràià la unu locŭ cu dênsulu, ca sa-lŭ desbareze de cruḑimile și farădelegile cele mari ale sale.

Baba aceea a schimbatu cu I l é n a mai multe vorbe, i-a istorisitu tótă istoria sa și a fiului seu, cum a traitu cu dênsulu, cum a voitu sa-lu desbareze de cruḑimile sale, dar' nu i-a ajutatu nemica. Ba! din protiva, dacă n'ar fi fugitŭ de'naintea lui, elu demultŭ

ar fi ucis'o ca și pre ceialalți, câți aŭ cădutu în sângerósele sale mâni. In urmă dise Ilenei, că ea nu va ședea multa vreme acolo, ci înca în aceea-și di o va scóte-o din prinsórea sa.

Iléna, cum a audịtŭ aceste cuvinte dela baba, a rugat'o sa facă ce va face, dóra o póte scapà de crudulŭ seŭ fiu.

Baba dise atunci Ilenei sa spintece cățelulŭ celŭ micŭ dela boeriu, care erà cu dênsa, de cum a întratu în acésta cursa, sa-ĭ scóta inima și sa taie o bucațica din mijloculu inimei.

Iléna facŭ așa, cum ĭi spuse baba.

In acela-și timpu a scosŭ baba o burmana din sinŭ, a frânt'o în dóue, a începutŭ a frecà cu dênsa pre Iléna pre fața și-ai spune sa'nghița bucațica cea de inima a cațelului.

N'a apucatu însa bine Iléna a înghițì bucațica cea de inima și'ndata s'a și prefăcutu într'o pasere, pre care ómenii pêuĕ și în dina de asta-di o numescu **Rață**. —

Rața aceea erà fórte grasă și când mergea, de grasa ce erà, numai se legănà, pentru că așa a fostu ea și când erà féta.

Omenii, ce din când treceau pe-acolo, vĕdêndu-o că se légana în tóte parțile diceau:

— Paserei acesteia iĭ trebue **rade**[1], ca sa nu se restórne dintr'o parte într'alta.

---

[1] **Proptelele** séu **propelele**, cu cari se propescŭ mai alesŭ gardurile ca să nu pice josu, se numescu în unele sate din Bucovina „**rade**". —

De-aice apoi, dela acésta ḑicala, vine ca se chiama paserea acesta R a ţ a, pentru că, fiindŭ dintru începutŭ fórte grasa, iĭ trebuia r a ḑ e.

Şi cum s'a prefacutu Iléna în R a ţ a a mai statu ce-a maĭ statu la casa omului celu reu şi apoi sburându s'a cam mai dusŭ ;

Nu multu dupa acésta éta ca vine şi omulu celŭ crudu şi neaflândŭ pre Iléna nicairi îndata se pricepù, că nime altulu, ci numai maica sa a trebuitŭ sa fie acolo şi i-a datu Ilenei drumulu.

Maica sa însă, temêndu-se de dênsulu ca sa n'o omóre, s'a facutu nevĕḑuta şi prin farmecele sale, cum a întratu fiulŭ seŭ în odaea unde erà ea, a facutŭ ca tótă ospĕtaria sa se nimicéscă, şi cum a facutu, aşa s'a şi întêmplatu.

Când s'a uitatu Iléna înapoi, tótă ospĕtaria s'a prefacutŭ acu înt'o ruina şi sub darimaturile ei a îngropatŭ atâtŭ pre baba, câtŭ şi pre fiulu ei celu crudu şi nelegiuitu.

Şi fiindŭ ca baba acésta a muritu nainte de-a mai da vr'odată ochii cu I l é n a, de-aceea şi I l é n a a remasu pêne în ḑiua de asta-ḑi R a ţ a, caci nime, afară de baba, n'a fostu în stare s'o prefacă éra-şi din R a ţ a în f é t a, cum a fostŭ dela începutu.

Acésta ê legenda R e ţ e ĭ!

Acuma să trecemu la datinele şi credinţele, ce le-au Românii despre acésta pasere.

III.

Românii din Transilvania, după cum mi-a scrisŭ Dlu Gr. Craciunașu, credu că daca ieĭ g â t l e j u l ŭ gâtlanuluĭunei Reţe și torni prin ein vinŭ, bere séu rachiŭ, și acésta bĕutura o daĭ apoĭ la cutare omu ca s'o bee omulŭ acela devine fórte mare bĕutoriu, beţivu, și așa l i c ĭ o r e s c e î n b ĕ u t u r a, cum licioresce Raţa în apa.

Acésta credinţa o aflamu și la Românii din Bucovina. Aceștia, după cum mi-a spusu V. Ungurénŭ din Ilișesci, înca ḑicu câ celŭ ce va be rachiu prin g â t l a n ŭ de raţa, acela se face celu maĭ mare beţiu, și nu se satura de bĕutu rachiu, cum nu se satura Raţa de apa.

G â t l a n u l u de raţa îlu întrebuinţéza Româncele și la o sama de farmece și maĭ alesŭ la farmecele de dragoste. Insa Raţa, dela care arȩ a se luà gâtlanulu, trebue sa fie de furatu, caci numai dela așa una póte fi de folosu. Dela celelalte nu! —

Féta, care voesce să fie îndragita și iubită de feciori, ie unŭ s t r u ţ ŭ d e b u s u i o c ŭ, unu gâtlanŭ d e r a ţ a și a p a n e'n c e p u t ă și postându-se cu acestea de'naintea icónelorŭ, începe a se spalà cu dênsele anume ca să tragă feciorii la dênsa, cum trage raţa la apă.

In totŭ timpulŭ, câtu se spala, rostesce și niscȩ cuvinte ne'nţelese.

Prin acésta procedura socóte ea, ca feciorii vor îndragi-o și vor ĭubi-o. [1])

Din untură de rață se facŭ lécuri de tusă. Se pune o câtime anumita de untura în lapte dulce de vaca, apoi, ferbêndŭ acestea bine, când vor fi nici prea ferbinți nici prea reci, să le bee celu bolnavŭ, și'n scurtŭ timpŭ îi va trece tusa. [2])

IV.

Despre punerea rețelorŭ la clocitu esista urmatórele datine și credințe;

Dacă pui Rața sa clocéscă într'o Mercuri séŭ Vineri, adica într'o ḑi de postu, — pentru ca pusulŭ la clocitu chiar și'n postulŭ-mare, adică în paresimĭ, numai Mercurea și Vinerea se socotescu ca ḑile de postŭ, — va scóte numai rățoĭeși, adică nu va fi nicĭ o rățușca.

Dacă opărescĭ (lai séu speli) haine în ḑiua aceea, când pui rața sa clocésca, sĕu dacă faci în cuptoriu, adică dacă coci pâne, atunci puii se vor înadușì și vor perì în óue.

Dacă aruncĭ gujbe [3]) în focu în ḑiua când puĭ rața să clocésca, atunci puii de rața vor fi chilavĭ.

[1]) Dat. și Cred. Rom. din Calafindescĭ, dict. de S. Frâncu.

[2]) Dat. și Cred. Rom. din Transilvania, com. de Dlŭ Gr. Crăciunașŭ.

[3]) „Gujbă" se numesce în Transilvania o împletitură din nuele de carpenŭ, cu cari se légă leucele de rudele carelorŭ, și cu carĭ se'ncórda saniile. Gujba se face în următoriulŭ modŭ: se înferbîntă o nuea verde de carpĕnŭ, se sucesce si se împletesce în córdă d. e, ca și funia, care e împletita numai din dóue córde. Ceea ce'n Transilvania se numesce „Gujba", în *Bucovina* se numesce

E bine decı a pune raţa să clocéscă totdéuna, când ıesŭ maı mulţĭ ómenı dela biserica, séŭ când vinu ómenii dela târgu, că apoı şi puii vor fi mulţı ca şi acéstĭ ómeuı. [1])

V.

In Bucovina „puii de raţa" se numescu în genere Raţişóre, Raţuşóre, Raţuıce, Raţuce şi Raţusce, sing. Raţişóra, Raţuşóra, Raţuĭca, şi Raţuşca; masc. Raţoĭŭ. dem. Raţoĭeşŭ. In celelalte parţı locuite de Românı, dupa câtu sciu eŭ pênĕ acuma, aceste numirı nu prea sunt usitate, ci reţele cele tinere se numescŭ maı adese simplu „puı de raţă".

Ba! în unele locurı se numescŭ şi „bobocı", ca şi puiĭ de gâsca, dupre cum prea lesne se póte vedea acésta şi din urmatórea ḑicala fórte usitată în România:

— Bună ḑiua nea Istrate!
— Doĭ bobocĭ de raţă, frate!
— Me Istrate, tu eştĭ surdu!
— Maĭ era colea unu cârdŭ! [2])

Dela substanţivulu „Răţoıu" s'au formatu verbulu raţoì şi subst. raţoıéla, răţoire şi răţoitura,

---

gânjŭ şi se face totŭ aşa ca şi gujba din Tr. Cuv. gujbă esistă şi la Rom. din Buc, însă în altu înţelesu, şi obıectulŭ ce se numesce astfelŭ avêndŭ cu totulu altă formă şi'ntrebuinţându-se cu totulŭ spre altu scopu.

[1]) Dat. şi Cred. Rom. din Transilvania, com. de Dlŭ Gr. Crăcĭunaşĭ.

[2]) A. Pannŭ. Povestea Vorb. P. I. p. 86. —

care însemnéza: a se îngâmfà, a se înalțà, a fi superbŭ etc. şi se spune mai alesŭ despre ómenii cei ce se prea îngâmfa, ce se prea mândrescŭ.

„Rața selbatică nu se domesticesce", e unŭ proverbŭ, care se aplică mai alesu ómeniloru celorŭ învechiți în îndarăptnicie și fapte rele.

Se dice mai departe, că atuncĭ când rețele de casă sbóră fórte susŭ și nu se mai întorcu înapoi, însémna că noroculu și binele dela casa aceea a sburatŭ şi nu s'a mai întórce îndareptu.

In fine voiŭ să amintescŭ şi aceea, că'n România se află maĭ multe localitați, carĭ deriva dela numele acestei paseri, precum: Rață, Rățenĭ, Rățóie, Rățoiŭ şi Rațulescĭ. [1])

[1]) Dim. Frundescu. Dicțion. topogr. p. 395. —

Pĕscarĭulŭ.

In tomulu ântâiŭ al Ornitologieĭ pag. 50. şi 295. am vorbitu despre dóue paserele numite „Pĕscarı“, carĭ provinu în ţerile românescı şi carı petrecŭ pe lângă riurı şi se nutrescŭ cu pesčişorı. Pre acelea paserẽle însă, după cum am vĕḑutŭ, Româniĭ le numescu numaĭ rareorĭ „Pĕscarı“, ci maı multŭ în modŭ micşorăţivŭ „Pĕscăruşı“ şi „Pĕscareĭ“, pentru ca ele sunt la făptura corpuluı micı.

Vine însă acuma vorba despre unŭ felıŭ de paserı, pre carı Româniĭ le numescu în genere numaĭ „Pĕscarĭ“, fiindu că sunt cu multŭ maĭ marĭ la corpu ca Pĕscăreiı despre cariı am vorbitŭ în tomulŭ ântâiŭ.

Paserile cunoscute Româniloru sub numele de „Pĕscarĭ“ sunt urmatẽrele:

Pĕscarıulŭ-albŭ [1]) séŭ Pĕscarıulu-de-mare [2]) lat. Larus argentatus Brünn. germ. die Silbermöve. Partea cea maĭ mare de pene a acestuĭ Pĕscarĭu e albă. Spatele şi umeriı argintiı. Códa négră şi la verfu albă.

---

[1]) Dr. Cihac op. cit. p. 120. — Dr. T. Stamati Vocab. p. 516. — S. Petri. Vocab. part. II. p. 359.

[2]) S. Petri Vocab. part. II. p. 474. — Dr. T. Stamati Vocab. p. 637.

Aripele mai lungi de câtŭ códa. Piciórele lungĭ şi de colóre vĕneta-roşietica. Ciocullŭ mai lungŭ de unŭ ţolŭ şi la colóre galbanŭ. Când sbóră arata totu albŭ. Petrece pe lângă marĭ şi se nutresce cu pesci. E de şeseḑecĭ şi cincĭ centimetri în lungime, o sută patruḑeci şi cinci în lăţime, patruḑeci şi cinci în lungimea aripeloru şi de optspreḑece în lungimea coḑiĭ.

Pĕscariulŭ-surŭ, numitŭ altmintrelea şi Petrelŭ[1]) lat. Larus canus L. germ. die Sturmmöve. Partea cea mai mare de pene a acestui Pescarĭŭ e asemenea albă. Spatele şi aripele surii. Piciórele roşietice. Cĭoculu lungu, latareţu şi de colóre plumbie. E de patruḑecĭ şi cinci centmetri în lungime, o sută şi doispreḑece în laţime, treiḑecĭ şi şese în lungimea aripelorŭ şi patruspreḑece în lungimea coḑii.

Românii, ce ĭ-am consultatu în privinţa acestorŭ dóue paserĭ, n'aŭ sciutu nemică alta să-mĭ spue despre dênsele, decâtu numai atâta ca petrecŭ pe lânga apele cele mari şi se nutrescu cu pescĭ, de unde li vine şi numirea.

[1]) S. P. Barcianŭ op. cit.

Pelicanulŭ.

Cea maı mare pasere notatóre cunoscută Românilorŭ este Pelicanulu, numitu în unele locurı încă şi Babiţă [1]) şi Batcă [2]) lat. Pelecanus onocrotalus L. germ. der gemeine Pelikan. Elu e aprópe de doĭ metri în lungime. Penele i sunt albe şi aripele negre. Inótă şi sbóră bine. Câte odată se'nalţă în sborulu seŭ fórte susŭ. In genere însa atinge suprafaţa apeĭ séu se légănă la o înalţime mijlocie ca să se asvêrle maı cu înlesnire asupra pradeı sale, care constâ din pescĭ micĭ, brósce şi alte animale de apa. Petrece fară deosebire pe ţermurile marilorŭ, pe lacurĭ şi pe riurı. Sub cĭocŭ are unu sacŭ mare şi lungăreţŭ în care adună prada sa şi'n care încape maì bine de ḑece litre de apă.

[1]) B. Nanianŭ op. cit. p. 110. — A. T. Laurianŭ şi I. C. Massimŭ, Glossariŭ p. 37. — S. Petri Vocab. part. I.
[2]) Dr. T. Stamati, Vocab. Jaşĭ 1852. p. 474. şi 556. — Dlŭ V. Alecsandri mĭ-a scrisŭ, că în Moldova se află o pasere de apa, care are gușă mare sub cĭocŭ şi din causa acésta se numesce „Guşată“. Óre paserea respectivă nu e cum-va Pelicanulŭ?

Cufundariulŭ.

Trei specii de paseri notatóre sunt cunoscute Româniloru sub numirea de „Cufundariŭ." Acelea sunt urmatórele:

Cufundariŭ [1]), numitu altmintrelea şi Cufundaciu [2]), Corla [3]), Pescarelŭ [4]) şi Bodîrlau [5]), lat. Colymbus glacialis L. germ. der schwarzkehlige Seetaucher oder Eistaucher. Cea mai mare parte a peneloru a acestei paseri e négră strelucitóre. Pe spate e înpunata cu puncte albe, éră la grumazŭ c'unu gulerŭ albŭ. Inótă fórte bine. Sbóră rare orĭ, însa când e necesitată, atunci sbóra tare iute şi fórte susu. Se nutresce cu pescĭ, brósce şi insecte.

Cufundariulŭ-cucuiatu, numitu şi Corlă [6]), lat. Podiceps cristatus L. germ. der gehaubte Taucher

[1]) S. Petri. Vocab. Part. I. p. 518.

[2]) Dr. T. Stamati. Vocab. p. 679.

[3]) A. de Cihac. Diction. t. II. p. 73. — S. Petri. Vocab. Part. II. p. 518.

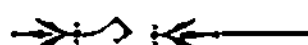
[4]) S. P. Barcĭanŭ. Vocab.

[5]) A. de Cihac. Diction. t. II. p. 483. — S. Petri Vocab. S. P. Barcianu Vocab.

[6]) A. de Cihac. Diction. t. II. p. 73. —

oder Steissfuss. Acesta are marimea unei rețe. E pe deasupra castaniŭ-întunecatu, éra pe de desuptŭ argințiŭ. Are în vêrfulŭ capului unŭ cucuiŭ de pene, care se desface în dóue parți. Imprejurulu grumazului are unŭ guierŭ ruginiŭ. Petrece mai alesu pe lacurile și ĭazurile cele împenate cu trestie și se nutresce cu pescĭ.

Cufundarĭulu-micŭ, lat. Podiceps minor Lath. germ. der kleine Taucher auch Taucherhühnchen. Acesta e ce-va mai micu de câtŭ celu precedentŭ. Pe spate e castaniŭ-închisŭ, éra peptulu și pântecele surupatatu. Petrece pênĕ și pe cele mai mici iazuri și lacuri, a carorŭ țermurĭ sunt împenate cu stuhu. Inótă fórte bine și se nutresce mai alesu cu insecte și cu pescișori.

A d a u s ŭ.

T u r c a. — Esperința de tóte dilele ne'nvață că cu câtu patrundemu maı afundu in misteriile poporuluı nostru, cu câtu ni dam maı mare silință și ostinélă de-a adunà literatura sa, cu atâta aflamŭ maı multe și maı prețióse odóre, despre carı nicı n'am fostŭ visatŭ maı nainte.

Comóra, ce se afla ascunsa în sinulu poporuluı românu, e atâtu de mare și de prețiósa, ca numaı ceı ce se ocupa cu totu de adinsulu de esplorarea și studiarea eı o potŭ prețuì, dupa cum ar trebuì sa fie cantata și prețuita de fie-care românŭ.

Dovada despre acésta, nu maı departe, avemŭ și numele din capulu articululuı de fața.

Sub numele de „T u r c ă" nı-a fostu pêne acuma cunoscuta numaı o datina a junimeı române din câșlegile de érna și anume din serbatorile C r a c ı u n u l u ı.[1])

[1] Despre datina ac'sta și originea cuvêntuluı „T u r c ă" s'aŭ scrisŭ pêne acuma maı multe studiı. Vedı: I. C. Tacitŭ în „T r a ı a n u" Bucurescı 1869 No. 53. — B. P. Hâșdeŭ în „C o l u m n a l u ĭ T r a ı a n ŭ". Bucurescĭ 1874. p. 175. A. de Cihac în „C o n v o r b i r ı l i t e r a r e" an: IX. Jașĭ. 1875—76. p. 357. și'n urmă Dr. At. M. Marienescu în „F o i ș ó r a t e l e g r a f u l u ı r o m â n ŭ" an I. Sibiiŭ. 1876. p. 76. —

Acuma însă éta ca ni se'nfaţişaza din întunericulu, unde erá cine scie de când ascunsă, alta Turcă, care nicĭ decum însemnéza atare datina română, ci numele uneĭ paserĭ, care dupa credinţa poporuluĭ nu maĭ esistă; numele uneĭ paserĭ antidiluviale, unu semnu destulŭ de învederatŭ cum ca numirea acésta trebue sa fie fórte vechie.

O legendă a Românilorŭ din Transilvania ni spune urmatórele despre paserea numită „Turcă".

Când a bagatŭ Noĭe în corabie din tóte paserile pamêntuluĭ câte-o parechie, a voitŭ să bage şi o parechie de „Turce" ameninţându-le, ca de nu vor întrà în corabie, fiindu în decursu de patruḑecĭ de ḑile pământulu sub apă, Turcele se vor înecà. La acésta a respunsŭ o Turca, că ele potŭ sa înóte patruḑecĭ de ḑile şi prin urmare nu au lipsa ca să se maĭ sue în corabie, nu-şĭ aduse însa aminte, ca pe lângă cele patruḑecĭ de ḑile sunt şi patruḑecĭ de nopţĭ. Inchiḑêndŭ Noĭe corabia Turcele aŭ înotatu pe lânga acésta dóueḑecĭ de ḑile şi dóueḑecĭ de nopţĭ ne'ncetatŭ. Éră după aceea ne maĭ putêndu înotà, căcĭ se obosise fórte tare, tóte s'aŭ înecatŭ. De atuncĭ apoĭ n'a remasu nicĭ o Turcă vie pe pamêntu, ci numaĭ numele lor s'a păstratu spre aducere aminte că aŭ vieţuitŭ şi ele când-va.

Aducerea aminte despre acestea paserĭ s'a pastratŭ de catra Românii din Transilvania pênĕ şi'n ḑiua de asta-ḑĭ într'o datină, care asemenea se numesce „Turca" şi despre care ni se spune urmatórele:

In serbătorile Craciunului şi'n diua de anulŭ nọŭ se âmblă cu Turca, adică unŭ omŭ se îmbraca cu unu vesmêntŭ roşu séŭ verde, care e lungŭ pênĕ în pămêntu; pe capu îşĭ pune o mulţime de pene roşite, carı forméza capulu Turceĭ, ér' vesmêntulŭ celu roşu forméza trupulu eĭ. Clonţulŭ şi-lŭ face diu dóue lemne cioplite în forma unuĭ clonţŭ de pasere, şi-lu întocmesce astfeliŭ ca prin ajutoriulu unui firu de sirmă cu mânele ce-su ascunse în vesmêntulu celu roşu, sa-lu póta clatì cum va voì Turca.

Cu Turca âmbla şi unŭ fluerarŭ care-ĭ dice din flueru ca sa jóce, şi unu pazitoriŭ care se numesce blajiu şi care nu lasa pre nime ca sa se apropie de Turcă şi e îmbracatu ca unŭ moşu betrânŭ. cu o cuşmă de óie fórte mare în capu.

Turca acésta merge din casa în casă. Când întră într'o casă fluerarĭulŭ îĭ dice din flueru şi ea jóca. Dupa ce a jucatu gospodariulŭ de casa îi da bani. Ea ia baniĭ cu clonţulŭ şi-i dă pazitoriulu. Éră daca ĭ se pare că gospodarĭulŭ de casă ĭ-a datu pre puţinĭ bani, séu nu i-a datŭ înca defeliu, începe a cautà cu clonţulŭ prin buzunariŭ şĭ-ai da prin acésta de cunoscutu că e timpulu sa-ĭ dee.

Turca cu âmbletulu ei, cu jocul u ei celu deşanţatŭ, cu schimele ei, face multe risete şi voie bună pe unde se duce. [1])

*

Ţibroculŭ pl. ţibroci. — Acesta, dupa cum mi-a spusŭ G. Bóncaşŭ din Vatra-Dornei e o

[1]) Com. de Dlŭ Gr. Crăciunaşŭ.

pasere mica ca o raţa, cu pene negre ca corbulu, afara de dóue din aripı, carı sunt albe. Códa îı e cârligata. Petrece maı multŭ pe vêrfulu munţiloru şi se nutresce cu érbă şi cetină.

*

Fusarĭulŭ. — Acesta, dupa cum mı-a spusŭ Dlŭ A. Rusu, învetatoriŭ din Ilişescı, are botu lungu şi rotundu ca unu fusu şi picıóre înalte. Petrece pe marginea apelorŭ, însa nu póte înotà, de óre ce n'are pânza la picıóre ca pasĕrile cele notatóre. Se nutresce cu diferite insecte de apa şi cu pescı.

*

Lespegıóra. Acésta este asemenea o pasere de apă, dar' pêne acuma, afara de numirea cı care e usitată în Bucovina, înca n'am pututu aflà cum arata la faptura corpuluı şi câtu e de mare.

*

Fugĕulu, numitŭ altmintrelea şi Fugarĭu, după cum m'a asiguratu maĭ pe urm'a unchesulu meŭ Nicuţa Fl. Marianu, precum şi alţĭ Românı din Bucovina, sa nu fie nicı decum Păturnica, dupa cum s'a ḑisu la pag. 218 ci o specie de Gainuşa; Laufhühlnchen séu Schneehuhn germ.

*

Brundarelulŭ, numitŭ altmintrelea şi Domnişorŭ, e, dupa cum mı-a spusŭ Dlu N. Barbu, o pasere de apa cu cıoculŭ lungŭ şi cu penele cenuşiı. Numirilè acestea sunt usitate în Argeşu.

*

Chirighiţa, e după spusa Dlui N. Barbu, asemenea o pasere de apă. Numirea acésta e usitată în Argeşu.

*

Alunariulŭ. — Acesta traesce prin alunişuri şi se nutresce cu alune pre cari le sparge cu ciocululu şi apoĭ le mânânca. Elŭ e de colóre pestriţă şi de mărimea unei ciori. E bunŭ vênatŭ, Numirea e usitata atâtŭ în Bucovina, câtu şi'n Ţéra Bârsei în Transilvania. Se pare a fi paserea, care se numesce germ. Hasel- oder Rothhuhn, vedi p. 214. séŭ póte şi aceea care se numesce germ. Nussknacker, vedi pag. 69.

*

Struţulu, lat. Struthio camelus L. germ. der Strauss. De şi nu provine paserea, ce pórta numirea acésta, în ţerile locuite de Români, totu-şi o înşiru aice, de óre ce numirea ei e mai pretutindene cunoscuta de poporŭ din causa óueloru sale, cari s'au întrebuinţatŭ din cele mai departate timpuri şi pênĕ în diua de asta-di ca unu felu de ornamentŭ la policandre.

*

Cioroniu. — Corbulŭ se numesce în Banatu Cĭoroniu, vedi: Familia. an. XIX. Oradea-mare. 1883. No. 18. p. 214.

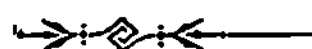
*

Grugnĭe. — Cucóra, dupa cum mi-a spusŭ Dlu I. D. Hondrosomŭ, se numesce de catră Românii din Epirŭ Grugnĭe.

Erorĭ de tiparĭŭ.

Pag.	rêndu.	tipăritŭ.	cetesce.
61	3	ómeloru	ómeniloru
62	13	acésia	acésta
92	16	bucuria uı	bucuria luı
104	6	trei încrucișu	treı orĭ încrucișŭ.
111	Nota 1	Scott	Schott
126	30	le'ncare	le'carce
165	13	ela	elŭ
165	16	harmasarıuluı	harmasarıulŭ
169	4	că că	ca cu
184	9	tasălu	tatălŭ
209	Nota 3	dicționire	dicționare
224	8	istoriti	istorisi
225	28	feréstă	ferécă
232	19	luclu-a	loclu-a
235	18	natatŭ	natalu
238	16	neștriı	noștriı
240	12	ecle	ele
289	17	multe	multe orı
324	Nota 1	acesta dóue	aceste dóue
330	12	nă	nu
349	13	amaróse	amoróse
349	24	odică	adică
359	18	împerateseĭ	împeratescı
360	3	din când	din când în când
362	21	grudinuță	grădinuță
370	6	băsatŭ	lasatŭ
370	25	émenilorŭ	ómenilorŭ

Indice alfabeticŭ.

— Cifrele latine însémna tomulŭ, éra cele arabice pagina. —

